

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

İSMET ÖZEL’DE İSLAMCILIK DÜŞÜNCESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cem KOTAN

Enstitü Anabilim Dalı: Siyaset Bilmi ve Kamu Yönetimi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç.Dr. Mahmut KARAMAN

MAYIS – 2016

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

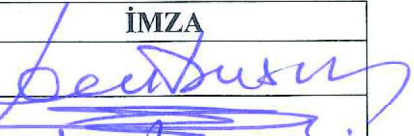
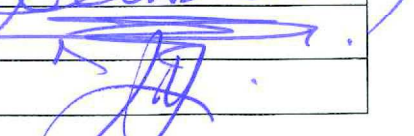
İSMET ÖZEL'DE İSLAMCILIK DÜŞÜNCESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cem KOTAN

Enstitü Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

28.06
“Bu tez ../../2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Prof. Dr. Davut DURSUN	= Başarılı =	
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Koramanoğlu	= Başarılı =	
Prof. Dr. Abdülkadir Çakırbaşı	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Cem KOTAN

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip eden danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mahmut Karaman’a değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Tez yazma aşamasında benden desteklerini esirgemeyen ve eleştirileriyle katkı sağlayan Ercan Yıldırım’a da ayrıca teşekkür etmem gerekir. Bu vesileyle tüm hocalarıma ve tezimin son okumasında yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşlarım Erhan Boğan, Mehmet Sıddık Özmen ve Fatih Mehmet Şekerci’ye teşekkürlerimi borç bilirim. Son olarak bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim, hayatımla ilgili aldığım her kararda desteklerini esirgemeyen ve eğitim hayatımla ilgili bana her türlü imkanı sağlayan aileme şükranlarımı sunarım.

Cem KOTAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
SUMMARY.....	iv
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1 : İSMET ÖZEL BİYOGRAFİSİ	8
1.1. Aile Ortamı ve Eğitimi	8
1.1.1. Aile Ortamı ve Çocukluk Yılları.....	8
1.1.2. Eğitim Yılları.....	10
1.2. Kişiliğinin Temel Parametreleri	12
1.2.1. Bir Tavrı Olarak; Kadirşinas İtaatsizlik ve Tevarüs Edilmemiş Asalet	12
1.2.2. Şairlik ve Varoluşsal Kaygılar	14
1.3. Fikir Dünyasının Evreleri.....	18
1.3.1. 1960-1974 Sosyalist Dönem	18
1.3.1.1. 1960-1971 Yıllarında Türkiye’de Sol Düşünce ve Sosyalizm	19
1.3.1.2. Üniversite Yılları ve Türkiye İşçi Partisi’ne Kayıt Olma: Aktif Siyasi Mücadele	22
1.3.1.3. Türkiye İşçi Partisi’ndeki Değişmeler ve Sosyalizm’den Kopuş	25
1.3.2. 1974-(...) İslamcılık Yılları	28
1.3.2.1. Yeni Varoluşsal Güvenlik Alanı Olarak İslam	28
1.3.2.2. Gazete Yazarlığı; Müslümanlar Olarak Neler Yapabiliriz	31
1.3.2.3. İslamcıların İktidar Yılları ve Yozlaşma Eleştirileri	33
1.3.2.4. Gazete Yazarlığına Son Verme ve İslamcılardan Uzaklaşma	36
1.3.2.5. “Gerçek İslamcılığı” Türk’lük ile Savunma; İstiklal Marşı Derneği.....	38
1.4.Eserleri	40
BÖLÜM 2 : İSMET ÖZEL DÜŞÜNCESİNDE MİLLİ - İSLAMCILIK	43
2.1. İsmet Özel’in İslamcılık Düşüncesinde Ana Temalar	43
2.1.1.İsmet Özel’de İslam’ı Bir Bütün Olarak Anlama: Müslümanca Düşünme ve Yaşama	43
2.1.2.İslam’ın Ana Kaynaklarına Dönme; İsmet Özel’de Fundamentalist Tavrı	48
2.1.3.İsmet Özel İslamcılığında Modernliğin Eleştirisi ve Dünya Sistemi	53

2.1.3.1. İsmet Özel’de Çağdaşlık Bilinci: Şimdiki Zamanı Anlamak	54
2.1.3.2. Medeniyet-Teknik-Yabancılaşma Kavramları Etrafında Modern Dünya	57
2.1.3.3. İsmet Özel Düşüncesinde Modern Dünya Sistemi Teorisi	67
2.2.İsmet Özel’de İslamcılık Düşüncesi: Milli İslamcılık	77
2.2.1. İslamcılık ve Türkçülük Akımlarında Millet Kimliği Meselesi	77
2.2.2. İsmet Özel’de Tarihin Anlamı ve Türkiye Tarihi’nin Yorumlanması	82
2.2.2.1. İsmet Özel’de Tarih’in Anlamı	83
2.2.2.2. Tarihi Geleceği İnşa Edici Rolüyle Okumak	85
2.2.2.3. İsmet Özel’de Türkiye’nin Tarihsel Anlamı	88
2.2.3. İsmet Özel İslamcılığında Türklük Meselesi	93
2.2.3.1. İsmet Özel’de Türk Kimliği ya da Türkün Tarihi Rolü	94
2.2.3.2. İsmet Özel’in Türklük Anlayışının Özgünlüğü	98
2.2.3.3. İsmet Özel’in Türklük Söyleminin Yerel ve Küresel Gereklilikleri	104
2.2.4. İsmet Özel İslamcılığında Millilik Vurgusu	108
2.2.4.1. Türkiye’nin Kendine Özgü Yolu	108
2.2.4.2. Türkiye’de “Millet Olma” Meselesi	113
2.2.4.3. Türkiye’de İslamcılığı Türk Milliyetçiliğiyle Savunmak	120
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	127
KAYNAKÇA	134
ÖZGEÇMİŞ	142

Tezin Başlığı: İsmet Özel’de İslamcılık Düşüncesi	
Tezin Yazarı: Cem KOTAN	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mahmut KARAMAN
Kabul Tarihi: 28.06.2016	Sayfa Sayısı: iv(ön kısım) + 142 (Tez)
Anabilimdalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Bilim Dalı:
En genel anlamıyla İslam’ı bir bütün olarak yeniden hayata hakim kılmayı ve toplumun her alanında İslami bir dönüşümü amaçlayan İslamcılık düşüncesi, ortaya çıktığı on dokuzuncu yüzyıldan günümüze kadar Türk düşün hayatın en önemli fikir akımlarından biri olarak kabul edilmiştir. Söz konusu akım içerisinde fikirlerini ifade eden düşünürler toplumdaki aksaklıklara İslami temelde çözüm önerileri ve teklifler sunmaya çabalamışlardır ve bu akım içerisinde kendilerine bir yer edinmişlerdir. İslamcılık düşüncesinin Osmanlı döneminden başlayan ve günümüze kadar uzanan tarihselliği muhakkak ki bize bu hareketin kaynakları ve genel karakteri hakkında bir çıkış noktası vermektedir. Ancak bu çalışmanın konusu ne İslamcılık hareketinin tarihselliği ne de bu hareketin tarihsel süreçte öne çıkan özelliklerinin incelenmesidir. Bundan başka Osmanlı ve cumhuriyet dönemlerinde İslamcılık düşüncesine/hareketine katkı sağlayan düşünürlerin, kendilerine özgü fikirleri de bu çalışmanın içerisinde özel bir başlık altında ele alınmamıştır. Bu çalışmanın amacı Cumhuriyet dönemi İslamcılık hareketi içerisinde kendine özgü bir söylem üreten İsmet Özel’in İslamcılık düşüncesini bir bütünlük içinde anlamak ve yorumlamaktır. Bu nedenle çalışmada İsmet Özel’in İslamcılık düşüncesinin temel parametrelerinin neler olduğu, Özel’in bu düşünce aracılığıyla Türkiye’ye neyi teklif etmek istediği, İslamcılık düşüncesini milli söylemle nasıl bütünleştirdiği ve bu söylemi inşa ederken hangi düşünsel izlekleri takip ettiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu amaç etrafında hem İslamcılık düşüncesi hem de İsmet Özel hakkında gazete, dergi ve kitaplardan oluşan ikincil kaynaklar incelenmiş ve eleştirel kaynak taraması yapılmıştır. Özel’in her şeyden önce İslam’ın ana kaynaklarıyla kurulan gerçek ilişki temelinde modern dönemde Müslümanca bir düşünme ve yaşama pratiğini ortaya koymayı amaçladığı söylenebilir. Bundan başka Özel, Türkiye tarihini yeniden ve özgün bir şekilde yorumlayarak bu tarih içinde yüklendiği rol itibarıyla Türklüğe yeni bir tanım getirme çabasıdadır. Söz konusu bu çabanın Türkiye’de millet kimliği üzerinden kaynaklanan tartışmalara esaslı bir çözüm bulma amacı taşıdığı söylenebilir. Özel, öne çıkardığı tarih yorumuyla Türklüğe ve Türkiye’ye İslami temelde yüklediği anlamlarla, İslamcılık düşüncesini milli bir söyleme kavuşturmuş görünmektedir.	
Anahtar Kelimeler: İsmet Özel, İslamcılık, Milliyetçilik, Türkiye	

Title of the Thesis: İsmet Özel's Islamism Thought	
Author: Cem KOTAN	Supervisor: Assist. Prof. Mahmut KARAMAN
Date: 28.06.2016	Nu. of pages: iv(pre tex) + 142(main body)
Department: Political Sciences and Public Administration	Subfield:
In the most general term, Islamism aims to make Islam dominant over all aspects of life and tries to realize Islamic transformation for every level of social life. It has been accepted one of the most important movements of thoughts in Turkish intellectual life since 19th century. Thinkers belonging to Islamism movement tries to propose Islamic solutions for problems which were socially hard to solve. Historicity of Islamism thought, starting from Ottoman period and reaching the present day, can surely gives us starting point about general characteristic of Islamism and source of this movement. But the aim of this study is neither to give a full account of the historicity of Islamism nor characteristics of this movement that makes themselves more prominent in the course of history. Additionally, individuals who made contribution to Islamism thought in the Ottoman or Republican period are not examined in this study. The aim of this study is to interpret and understand İsmet Özel's Islamism thought in a holistic way which occupies a unique place in Republican period Islamism thought. For this reason, in this study, basic parameters of İsmet Özel's Islamism thought, his proposal about solving social, economic and political problems in Turkey, his integration of nationalistic discourse with Islamism thought, and paths that he takes while establishing his discourse can try to make more understandable. Hence, for this reason, secondary literature about Islamism thought and İsmet Özel is examined and critical literature review is held. It can be argued that Özel aims a kind of Islamic thinking and living practice which has very strong relationship with the main sources of İslam. In addition to this, Özel by reinterpreting Turkey's history in a unique way, tries to describe Turkishness in a new way. In this attempt, he tries to propose a solid solution to the debate about national identity. Özel transforms Islamism thought to a nationalistic discourse by the help of his historical reinterpretation.	
Key Words: İsmet Özel, Islamism, Nationalism, Turkey	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

On dokuzuncu yüzyılda ulusçuluk akımının etkisiyle, millet kavramının anlam dünyasının değişmesi, Müslüman toplumlarda kimlik tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Osmanlı toplumunda “millet sistemi” dolayısıyla inşa edilen toplum düzeninde millet, aynı dine inanan insanların birlikteliği olarak ele alınmaktayken bu durum on dokuzuncu yüzyıldan sonra değişmeye başlamıştır. “Millet kimliği” artık salt dini anlamının dışında ırk, dili, kültürü de içine alan etnik/kavmi bir anlamı da ihtiva etmeye başlamıştır.

Söz konusu bu yeni anlam dünyasıyla “millet kimliği” tartışmalarının İslamcılık ve Türkçülük akımları üzerinden okunması Türk toplumunda milli kimlik dolayısıyla yaşanan kafa karışıklığını da gözler önüne serecektir. Millet kimliğinin ne’liği hakkında bir açıklığa kavuşulamamış olması ise Türkiye’de gerek düşünce hayatında gerek siyaset hayatında Türkiye’ye özgü bir çıkış yolunun aranmasına, Türkiye’nin imkanlarının ve özgün yanlarının üzerinde yeterince düşünülmemesine yol açmış görünmektedir.

İslamcılık düşüncesi, millet kimliğine yüklenen “ümmeççi” anlam dolayısıyla, İslam coğrafyasında yaşanan sıkıntılara ümmeççi bir reaksiyon geliştirerek sosyolojik gerçekliği olmayan bir söylem üzerinden, Türkiye’nin meseleleriyle kendi meselelerini bir kılamamakta ve Türkiye’nin kendine özgü koşullarını göz ardı ediyor görünmektedir. Millet kavramının İslami temelde bir kuşatıcılığının olduğu muhakkak ve bu kuşatıcılık doğal olarak bir ümmeç fikrini de akla getirmektedir. Ancak burada İslamcılık düşüncesi açısından problemli olan noktanın, sadece söylemsel düzeyde kalan bir ümmeç idealinin arkasına saklanarak, bir “ütopya”nın peşinden gidilmesi olduğunu düşünüyoruz. Bu aynı zamanda içinde yaşanan zaman ve mekandan, bu zaman ve mekan içindeki toplumsallıktan soyutlanarak şimdinin gerçekleriyle başa çıkamamaya da neden oluyor görünmektedir.

Milliyetçilik düşüncesi ise milletlikle ulusluk arasında kurduğu aynılık dolayısıyla millete yüklenen dini anlamı ikincil bir konuma atmak en azından eklenti olarak görme eğilimindedir. Böylece Türklük her ne kadar Müslümanlıkla ilişkili bir şekilde ele alınsa da, İslam Türklerin sonradan kabul ettiği bir din olarak kabul edilir ve Türklük önemli

derecede vurgulanmasa da ırki bir düzlemde ele alınmaktadır. Bu nedenle milliyetçilik düşüncesinde Türklük dolayısıyla ulaşılan milli kimlik, etnik anlamda Türk olmayan ancak Türkiye’de yaşayan Müslümanları ister istemez Türklük dolayısıyla inşa edilen millet tanımının dışına çıkarmaya meyyal görünmektedir. Bundan başka Türkçü söylemin Turancılık üzerinde inşa etmeye çalıştığı Türk birliği de yine İslamcılık söylemindeki ümmetçilik söylemine benzer bir ütopya olarak kabul edilebilir. Bu çabanın da Türkiye’ye özgü sosyolojik ve tarihsel gerçekliği göz ardı ettiğini hatta önemsemediğini söyleyebiliriz.

Burada şunun altını çizmekte fayda olduğunu düşünüyoruz: Her ne kadar Türkçülük ve İslamcılık arasında II. Meşrutiyet’ten beri süregelen farklı tavır alışlar olsa da, İslam merkeze alındığında iki akım arasında aşılabilir duvarların olduğunu söylemek zordur. Yani milliyetçi düşünce içerisinde fikir serdeden aydınlar İslami bir söylemi dışlamadan, İslam’la kendilerini meşrulaştırarak fikirlerini ifade etmeye çalışırlar. İslamcılık düşüncesi içerisindeki aydınlar da yine büsbütün milli bir söylemi dışlamazlar. Türkiye’ye ve Türk milletinin özgünlüğüne her fırsatta vurgu yaparlar. Kısaca her iki akım arasında kesin ve aşılabilir sınırlar olmadığı gibi henüz bir birlikteliğin sağlanmış olduğunu söylemekte zordur. Bu “iki arada bir derede”lik durumu ise Türkiye’de hem siyaset alanında hem düşünce hayatında söylenenlerin havada kalmasına neden oluyor görünmektedir.

Araştırmanın Önemi

Yukarıda milliyetçilik ve İslamcılık akımları arasında temelde milli kimliğin ne’liği üzerinden süregelen tartışmaların yol açtığı düşünsel ayrılığın, Özel’in düşüncesinde bir çözüme kavuşturulduğu görülmektedir. Çözümün doğruluğu ya da yanlışlığı bir tarafa, ilk kez Özel dolayısıyla söz konusu bu düşünce akımlarının bütünsel bir temelde, farklı anlam ve kapsamda ele alınmış ve “aynileştirilmiş” olması onun düşünce dünyasının anlaşılmasını gerekli kılmaktadır

Söz konusu bu “aynileştirme” çabası Türkiye’de İslamcılıkla milliyetçilik düşüncesi arasında genel bir uzlaşmayı henüz beraberinde getirmiş olmasa da, gerek Türk düşün dünyasında ve gerek medya aracılığıyla toplumsal düzlemde bir tartışmanın önünü açmış görünmektedir. Bu tartışmaların da objektif olarak akademik düzeyde analiz edilmesi gerektiği açıktır.

İsmet Özel'in İslamcılık düşüncesini "milli" bir söylemle ifade etmesinin, milliyetçilik, Türklük gibi kavramları yeniden ve yeni bir tarih yorumuyla ele almasının onun düşüncesini özgün kılmaktadır. Bu durum ayrıca Türkiye'de hem milliyetçilik düşüncesinin hem de İslamcılık düşüncesinin İsmet Özel dolayısıyla tekrardan ele alınmasının ve Türkiye için imkanlarının sorgulanmasına da sebep olmaktadır. Bununla birlikte İsmet Özel dolayısıyla söz konusu kavramların tartışılmaya açılması, Türkiye'deki önemli problemlerden biri olan "kimlik problemi"nin aşılmasının yahut bu problemin üzerinde ciddi ve tutarlı bir şekilde düşünülmesinin de yolu açılabilecektir. İnsan olmak nasıl "ben" in kendisi üzerinde açık bir fikre sahip olmasıyla ilgili ise millet olmanın da milletin ne olduğunun üzerinde açık bir fikirle ve genel bir kabulle mümkün olabileceğini kabul edebiliriz. Bu nedenle Özel'in İslamcılık düşüncesi dolayısıyla millet'in ne olduğunu anlamaya çalışmasıyla ulaştığı sonucun ve getirdiği teklifin anlaşılmasının, en azından değerlendirilmesinin gerektiğini söylemek mümkündür.

Bundan başka bu çalışmayı önemli kılacağını düşündüğümüz bir diğer nokta İslamcılık hareketinin İsmet Özel ile bir dönüşüm yakaladığına dair varsayımdır. İslamcılık hareketini İsmail Kara'nın tanımladığı şekliyle; "İslam'ı bir bütün olarak yeniden hayata hakim kılmak ve *"akılcı bir metodla"* Müslümanları, (...) *"medenileştirmek"* *"birleştirmek"* ve *"kalkındırmak uğruna"* yapılan aktivist, *"modernist"* ve *"eklektik"* yönleri baskın bir yönelim (Kara, 1987:XV) olarak kabul edebiliriz. Şimdi, söz konusu tanım üzerinden vurguladığımız ve İslamcılık hareketinin genel karakterleri olarak kabul edilen bu özelliklerin hemen hepsinin, Özel tarafından bir eleştiriye tabi tutulduğunu, yeniden ele alındığını ve reddedildiğini söylemek mümkündür. Böylece İsmet Özel, hem kendisine kadar gelen İslamcılık düşüncesinin bir muhasebesini yapmış olmakta hem de kendisinden sonra devam eden İslamcılık düşüncesini daha sağlam temellere oturtmaktadır. Bu nedenle İsmet Özel İslamcılığının iyi anlaşılması özelde Türkiye'de İslamcılık hareketinin imkanları genişletebileceği gibi genel olarak Türk düşün hayatına da önemli bir katkı sunabilecektir.

Türkiye'de akademi camiasında, İslamcılık düşüncesi/hareketi ile ilgili literatür önemli bir yekunu oluşturmaktadır ve İslamcılık, bir çok yönüyle ele alınmış ve tartışılmış bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Her ne kadar İslamcılık hareketi ekseninde yapılan akademik çalışmalar önemli ve sayıca çok olsa da, Türkiye'de yüksek lisans ve doktora tezleri ekseninde yapılan bir araştırma, bize İsmet Özel İslamcılığının aynı ilgiyi

görmediğini gösterecektir. Özel hakkında yapılan az sayıdaki araştırmalardan bazıları sadece Özel'in edebi yönlerini ele alan çalışmalar olduğu gibi düşünsel yönden Özel'i ele alan çalışmalar da, Özel'in düşünce dünyasındaki bazı temalara odaklanmışlar ve meseleyi bir bütünlük içinde ele almaktan uzak durmuşlardır. Bu nedenle tezimizin amacının Özel'in İslamcılık düşüncesini bir bütünlük içinde anlama ve yorumlama olduğu düşünülünce söz konusu eksikliği ortadan kaldırma yolunda bu çalışmayla bir katkı sağlanacağını söyleyebiliriz.

Araştırmanın Amacı

Yukarıda önem başlığı altında ifade etmeye çalıştığımız sorunsallar bu çalışmanın bir bütün olarak cevaplandırmaya çalışacağı alt sorunlarımızdır. Bir başka ifadeyle İslamcılık ve milliyetçilik düşüncesi arasında yüz yıldan fazladır süregelen “millet”, “Türk” gibi kimliğe atıf yapan kavramların Özel'in düşün dünyasında nasıl ele alındığı ve nasıl bir çözüme kavuşturulmaya çalışıldığının anlaşılması çalışmamızın ana amacını oluşturmaktadır.

Bundan başka, araştırmanın İsmet Özel'in İslamcılık düşüncesinin temel parametrelerinin neler olduğunu ve Özel'in bu düşünce aracılığıyla Türkiye'ye neyi teklif etmek istediğini, Özel'in fikir dünyasının bütünlüğü içinde anlamayı, yorumlamayı ve cevaplandırmayı amaçladığını söyleyebiliriz. Bu nedenle bu çalışmada, bütün bir İslamcılık düşüncesini eleştirmek veya yorumlamaktan ziyade bu düşünce hareketi içerisinde Özel'in kendine nasıl bir fikir dünyası kurduğu anlaşılmaya çalışılacaktır.

Bu bağlamda hem Özel'in Müslümanca düşünme ve yaşama temeline oturttuğu İslamcılık düşüncesini nasıl temellendirdiği hem de Özel'in İslamcılık düşüncesini milli bir söylemle nasıl bütünleştirdiği, bu söylemi inşa ederken hangi düşünsel izlekleri takip ettiği anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu nedenle Özel'in İslamcılık düşüncesinin önemli basamakları olarak düşündüğümüz “Tarih yorumu” ve bu yorum dolayısıyla ulaştığı “Türklük tanımı” ve bunlarla bağlantılı olarak ortaya çıkan veya tüm bu izleklerin bir sonucu olarak kabul edilebilecek “Milli İslamcılık” söylemi anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda ilk olarak Özel'in tarihi ne şekilde anladığı ve bu anlam üzerinden Türkiye tarihini nasıl yorumladığı anlaşılmaya çalışılacaktır. Bundan sonra ise Özel'in Türk kimliğini nasıl tanımladığı, bu tanımın Türkiye'de Türklük üzerine söylenenlerden farkı ve yine bu tanımının hangi gerekçelere dayandırıldığı anlaşılmaya çalışılacaktır. Son

olarak ise, Özel'in Türkiye'ye özgü yolu millilik söylemiyle nasıl kurduğu, millilik söylemiyle Özel'in Türkiye'de millet meselesine getirdiği açılım ve bu millilik söyleminin Türk milliyetçiliğiyle ilgisi anlaşılmaya çalışılacaktır.

Bundan başka Özel'in fikir dünyasının şekillenmesinde önemli etkileri olduğunu düşündüğümüz sosyo-kültürel koşullar ve İsmet Özel'in kişisel tavırlarının anlaşılması da bu çalışmanın amaçları içerisindedir. Burada amacımız derin psikolojik tahliller yapmak veya bir biyografi yazarlığına bürünmek değildir. Amacımız İsmet Özel'in kişilik özelliklerine, onun fikir dünyasına etkileri itibariyle eğilmek ve içinde büyüdüğü ve yaşadığı sosyal ve siyasal ortamının Özel'in fikir dünyasındaki etkileri üzerinde durmaktır.

Bu çalışma şüphesiz ki İsmet Özel'in kendine özgü İslamcılık düşüncesiyle Türk düşün hayatına bir açılım getirip getirmediğini getirdiyse bu açılımın hangi noktalarda öne çıktığını anlamaya da mündemiçtir. Bundan başka Özel'in İslamcılık düşüncesiyle Türk toplumuna getirdiği teklifin bir gerçeklik değerin olup olmadığı varsa bu gerçekliğin ne şekilde gerekçelendirildiğini anlamak da yine bu bağlamda çalışmanın amaçları içerisinde kabul edilebilir.

Araştırmanın Kapsamı

İslamcılık düşüncesinin Osmanlı döneminden başlayan ve günümüze kadar uzanan tarihselliği muhakkak ki bize bu hareketin kaynakları ve genel karakteri hakkında bir çıkış noktası vermektedir. Ancak bu çalışmanın konusu ne İslamcılık hareketinin tarihselliği ne de bu hareketin tarihsel süreçte öne çıkan özelliklerinin incelenmesidir. Bundan başka Osmanlı ve cumhuriyet dönemlerinde İslamcılık düşüncesine/hareketine katkı sağlayan düşünürlerin, kendilerine özgü fikirleri de bu çalışmanın içerisinde özel bir başlık altında ele alınmayacaktır.

Bu çalışmada, İsmet Özel'in 1970'li yılların ortalarında, Müslüman olduktan sonra gazeteler, dergiler, konferanslar ve kitaplar aracılığıyla serdettiği düşünceler bir bütünlük içinde anlaşılmaya ve yorumlanmaya çalışılacaktır. Bu nedenle gerek İslamcılık düşüncesine katkı sağlayan fikir adamları ve gerek Özel'in fikirlerini ortaya koyarken etkilendiği düşünce adamları ve/veya düşünceler ancak Özel'e etkileri ve ilişkileri bağlamında yani Özel'in İslamcılık düşüncesinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaları bakımından ele alınacaktır. Dolayısıyla Türkçü ve İslamcı düşünürlerin

düşüncelerini ayrı bir bölüm altında anlatmak yoluna gidilmemiştir. Buradan hareketle bu çalışmanın kapsamının sadece İsmet Özel'in İslamcılık düşüncesi olduğunu belirtmeliyiz.

Araştırmanın planı

Bu çalışma iki ana bölüm halinde tasarlanmıştır.

Birinci bölümün ana başlığı “İsmet Özel Biyografisi” olarak isimlendirilmiştir. İsmet Özel'in biyografisinin ele alındığı bu bölüm; “Aile Ortamı ve Eğitimi”, “Kişiliğinin Temel Parametreleri” ve “Fikir Dünyasını Evreleri” şeklinde üç alt başlık altında ele alınacaktır.

İkinci bölümün ana başlığı ise “İsmet Özel Düşüncesinde Milli İslamcılık” olarak isimlendirilmiştir. İkinci bölüm iki ana başlık altında ele alınmıştır. İkinci bölümün birinci ana başlığı “İsmet Özel'in İslamcılık Düşüncesinde Ana Temalar” olarak isimlendirilmiştir ve “İsmet Özel'de İslam'ı Bir Bütün Olarak Anlama: Müslümanca Düşünme ve Yaşama, “İslam'ın Ana Kaynaklarına Dönme; İsmet Özel'de Fundamentalist Tavır ve “İsmet Özel İslamcılığında Modernliğin Eleştirisi ve Dünya Sistemi” olarak üç alt başlık altında ele alınmıştır.

İkinci bölümün ikinci ana başlığı ise “İsmet Özel'de İslamcılık Düşüncesi: Milli İslamcılık” olarak isimlendirilmiştir. Bu başlık ise “İslamcılık ve Türkçülük Akımlarında Millet Kimliği Meselesi”, “İsmet Özel'de Tarihin Anlamı ve Türkiye Tarihi'nin Yorumlanması”, “İsmet Özel İslamcılığında Türklük Meselesi”, “İsmet Özel İslamcılığında Millilik Vurgusu” şeklinde dört alt başlık altında ele alınmıştır.

Çalışma Sonuç ve Değerlendirme başlığıyla son bulmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmanın amacıyla bağlantılı olarak çalışmanın yöntemi literatür taramasına dayanmaktadır. Böylece literatür taraması kapsamında hem İslamcılık ve Milliyetçilik düşüncesi hem de İsmet Özel hakkında gazete, dergi ve kitaplardan oluşan ikincil kaynaklar incelenmiştir ve eleştirel kaynak taraması yapılmıştır.

Araştırmanın Türü

Bu alışma temelde İsmet zel'in İslamcılık dūřuncesini bir bütünlük içinde anlamaya ve yorumlamaya dayanmaktadır. Bu nedenle araştırmanın amacı, araştırma konusu hakkında genel bir bakış açısı kazandırmaktır ve bu amaç etrafında İsmet zel dūřuncesi, temel noktaları itibariyle araştırmaya konu edilmektedir. Araştırmanın bu önceliği göz önüne alındığında araştırma türünün nitel araştırma yönteminin özelliklerini taşıyan “betimleyici araştırma türü” olarak kabul edilebileceğini söylemek mümkün görünmektedir.

BÖLÜM 1 : İSMET ÖZEL BİYOGRAFİSİ

Hegel'e göre, her insan çağının çocuğudur. Muhakkak ki bir insanı diğer insanlar karşısında biricik kılan kişilik özellikleri vardır. Ancak bu özellikler her ne kadar biricik olsalar da insan, mikro anlamda ailesinden gördüğü öğrenimin etkileriyle, içinde büyüdüğü toplumun kültürel özelliklerinin etkileriyle ve makro anlamda da içinde doğduğu dünyanın veya çağın özelliklerinden etkilerle birlikte ve beraber kişiliğini kurar ve içinde yaşadığı toplumun ve dünyanın bir ferdi olur.

Her insan gibi İsmet Özel'in de belli bir zamanda doğmuş olmasının, belli bir ailenin içinde yetişmiş olmasının ve belli kültürel özelliklere haiz bir toplumun ferdi olmasının, onun kişilik özelliklerinde önemli etkileri olduğunu söyleyebiliriz. İsmet Özel de her insan gibi çağının ve içine doğduğu toplumun çocuğudur. Bu çalışmanın merkezinde İsmet Özel'in fikir dünyasını anlamaya ve yorumlamaya çalışmakla birlikte bu fikirlerin ortaya çıkmasında önemli etkileri olduğunu düşündüğümüz sosyo-kültürel koşulları ve İsmet Özel'in kişisel tavırlarını bu çalışmanın birinci bölümünde İsmet Özel'in biyografisi ile birlikte ele almayı düşünüyoruz. Bu bölümde İsmet Özel biyografisini; aile ortamı ve eğitimi, kişiliğinin temel parametreleri ve fikir dünyasının evreleri ana başlıkları altında ele almaya çalışacağız. Burada amacımız derin psikolojik tahliller yapmak veya bir biyografi yazarlığına bürünmek değildir. Amacımız İsmet Özel'in kişilik özelliklerine, onun fikir dünyasına etkileri itibariyle eğilmek ve ikinci dünya savaşı sonrası sosyal ve siyasal ortamın Özel'in fikir dünyasındaki etkileri üzerinde durmaktır. Özel'in de; "Müttefik kuvvetlerin Almanya sınırlarını aştığı son günlerde doğdum. Savaş sonunda doğmuş olmam, bana öyle geliyor ki, nasıl bir aile içinde doğmuş olmamdan, nasıl bir eğitim aldığımdan çok daha etkilidir" (Özel, 2013d:29-30) sözleriyle üzerinde durduğu bu tarihsel dönem, özellikleri itibariyle Özel'de dünyaya ve kişiliğine dair ilk fikirlerin yeşermesine sebep olan önemli bir dışsal etki olarak görünmektedir. Aynı şekilde bu tarihselliğin bize de İsmet Özel'in fikir dünyasını anlamamızda önemli bir dayanak noktası sunduğunu düşünmekteyiz.

1.1. Aile Ortamı ve Eğitimi

1.1.1. Aile Ortamı ve Çocukluk Yılları

İsmet Özel, 19 Eylül 1944 yılında Kayseri, Düvenönü'nde dünyaya gelir. Özel doğduğu sırada Kayseri'de polis memuru olarak görev yapan babası Ahmet Bey, Süleyman Çavuş adlı Bağdatlı bir askerin oğludur. İsmet Özel'in annesi 1902 yılında dünyaya gelen Sıdika

Hanım'dır. Ahmet Bey ile Sıdıka Hanım 1926 yılında Söke'de evlenirler. Sıdıka Hanım toplam 9 çocuk dünyaya getirir fakat bunlardan altı tanesi yaşar. İsmet Özel bu çocukların sonuncusudur (Tüzer, 2012:21-22).

Baba Ahmet Bey'in memuriyeti sebebiyle aile, birçok memleketi dolaşmıştır. Sırasıyla İzmir ve Muğla'da polis memuru olarak görev yapan Ahmet Bey, Van ve Hakkari'de komiser muavini; Kayseri ve Söke'de başkomiser olarak vazife yapmış ve son görev yeri olan Kastamonu'dan emekliye ayrılmıştır. Aile daha sonra kızların liseyi okuması için başka bir şehir merkezine, Çankırı'ya taşınmıştır (Tüzer, 2012:23).

İsmet Özel'in ağabey ve ablaları yaşamış oldukları dönem içerisinde eğitimlerini en üst seviyede almaya çalışmışlardır. En büyük ağabeyi Ali Rıza Bey, önce Erzurum Muallim Mektebini daha sonra da Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Resim Bölümü'nü bitirerek resim öğretmeni olur. Bir diğer ağabeyi Hüseyin Bey, subay olur. Ablalardan ise Aysel Hanım, Ankara Hukuk Fakültesini bitirir (Tüzer, 2012:22).

Özel'in kendisinden büyük beş kardeşin eğitim gördüğü bir aile ortamında büyümüş olması onun sanatla ve bilgiyle iletişim kurmasına önemli imkanlar vermiş ve çok erken yaşlarda bu aile ortamının sağladığı imkanlardan yararlanmaya başlamıştır. İsmet Özel bu durumu bir söyleşisinde “Altı kardeşin en küçüğüyüm... Çocukluğumda benden büyük ağabeylerim ve ablalarım olduğu için ev kitaba uzak bir ortam değildi. Çok doğal bir şekilde kitaplarla bağlantı kurabildim. Evde bulunan kitaplar yoluyla edebiyat eserlerine karşı bir yakınlığım oldu” (Özel, 1999:81) sözleriyle ifade etmiştir.

Özel'in çocukluk yılları merkezden uzakta taşra hayatının içinde geçmiştir. Taşra yaşantısı Özel'in şiirlerinde çeşitli imgelerle yer almakla birlikte, Özel'in kişiliğinde taşrada olmanın getirdiği yoksunluklardan kaynaklanan bir tür pasifliğin, psikolojik anlamda bir “gerilik kalmışlık” duygusunun önemli bir etkisinin olduğunu söylemek zor görünmektedir. Böyle bir psikolojiye kapılamamasında, taşrada memur bir babanın çocuğu olmanın getirdiği imkanların önemli etkileri olduğunu da söyleyebiliriz. İsmet Özel bu durumu İbrahim Tüzer ile yapmış olduğu söyleşide “Başkomiserin oğluydum ben. Bizim evimizde manyetolu telefon vardı. Mesela sosyal statüsü bizimkinden üstün görünen insanlara özenerek bakmıyordum” (Tüzer, 2012:26) sözleri ile ifade etmiştir. Taşrada memur bir babanın çocuğu olmak, Türkiye ortalamasına göre iyi eğitim almış insanlarla beraber aynı evde bir hayat geçirmek, İsmet Özel'de dışarıya karşı bir öykünme

durumunun ortaya çıkmasına engel olduğu gibi hayatı boyunca sürececek olan kendine güven duygusunun ve “ben”lik bilincinin yerleşmesinde de önemli etkileri olduğunu söyleyebiliriz. Bu bir çeşit kendini beğenme, kendine güvenme tavrı Özel’e karşı zaman zaman eleştirilerin yönelmesine sebep olmakla birlikte, bu tavır Özel’in hem sanat anlayışında özgün bir yere kavuşmasına sebep olmuş görünmekte, hem de fikir hayatında ileri sürdüğü düşüncelerini büyük bir özgüvenle savunmasına imkanı vermiş görünmektedir.

1.1.2. Eğitim Yılları

İsmet Özel, Demokrat Parti iktidarının ilk yılı olan 1950 yılında altı yaşında Kastamonu’da, Abdülhak Hâmit Tarhan İlkokuluna kaydolar (Kalkan, 2010:35). Bu yıllarda, henüz hayata yeni adım atmış her insan gibi İsmet Özel’de okul ve daha ziyade öğretmenleri vasıtasıyla ailede baba otoritesinin dışında resmi otorite ile ilk temaslarını kurmuş ve bu ilişkiler karşısında tavırlar takınmaya başlamıştır. Özel’in bu “resmi otorite” ile ilişkisinin sevecen bir şekilde sürdüğünü söylemek zor görünmektedir. Henüz ilkokul çağlarında iken bile anti-otoriter bir edaya sahip olduğunu gördüğümüz Özel’de öğretmen, bu otoriteyi temsil eden bir kişilik olması nedeniyle sevilen bir obje olarak görünmemektedir. Özel bu tavrını Tüzer ile yaptığı söyleşide şu şekilde ifade etmiştir “... mesela öğretmenlerimi sevmezdim. Sebebi de şuydu. “yani ne oluyor geliyor sınıfa herkesi susturuyor, ayağa falan kaldırıyor” derdim. Birinin üzerimde baskı kurması için bir gerekçesinin olmasını isterdim”(Tüzer, 2012:27). Bu anti-otoriter tavır, ilerleyen yıllarda Özel’in hayatında yaptığı seçimlerin altında yatan önemli faktörlerden biri olarak ortaya çıkacak ve Özel’in sosyal olaylar karşısındaki tavır alışlarının önemli dayanak noktalarından biri haline gelecektir.

Kastamonu da ilkokul döneminde, oyun oynamanın dışında kalan zamanlarda bilgiye açlığını dindirmek için bulduğu her şeyi okumaya başlayan Özel bu yıllarda Gorki’den Mike Hammer maceralarına, oradan ülkeler coğrafyası kitabına kadar uzanan bir küme kitap ile iç içe hayal dünyasında dolaşan bir çocukluk devresi geçirmiştir (Özel, 1999:81). İsmet Özel daha sonra Erbain isimli şiir kitabına aldığı ilk şiir olan “Kış”(Özel, 2011:11) şiirini de yine bu dönemde, ilk okul 3. Sınıf öğrencisi iken yazmış ve Ankara’da yayınlanmakta olan bir ilk okul gazetesine göndermiştir.

İsmet Özel, 1955 yılında ilkokulu bitirir ve ailesi de bu tarihte Kastamonu'dan Çankırı'ya taşınır. Ailenin Çankırı'ya taşındığı yıl babası emekli olmuştur. Özel Ortaokula Çankırı Lisesinin orta kısmında başlar. Çankırı'da dört yıl kalan Özel ailesi, daha sonra Ankara'ya taşınmıştır. Lise biri de Çankırı'da okuyan Özel, Ankara'da Gazi Lisesine başlar. Lise sonda matematik dersinden kalır ve bir yıl gecikerek mezun olur (Özbahçe, 2006:1).

Bu dönemin İsmet Özel'in hayatı içinde önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Artık kendine içinde yer aldığı bir dünyada sağlam bir yer edinmek çabasıdadır. Bunun için önemli sorgulamalar yapar, kendine ve yaşadığı dünyaya dair tatmin edici cevaplar bulmaya çalışır. Özel'in bu dönemde başvurduğu kaynaklardan birisi de İslam'dır. "İnancı tanımalıydım. İnandığım şeylerin bilgisini edinmeliydim" (Özel,2013d:38) diyen Özel için "samimi bir şekilde" okumaya başladığı Kuran Meali'nin neticesi bir düş kırıklığıdır. İsmet Özel bu durumu şu sözlerle ifade eder:

"1961 yılında, dini düşüncenin nitelikleri hakkında hiçbir temel bilgilenme sağlamamış, genel olarak düşüncenin hangi meseleler çevresinde döndüğü konusunda donanımı olmayan bir lise son sınıf talebesinin "bakalım bizim dini metnimizde neler var" merakıyla giriştiği okumadan nasıl bir sonuç doğabilirdi? Olacak olan oldu: sonuç büyük bir düş kırıklığıydı! (Özel, 2013d: 39).

Özel'in İslam dolayısıyla o dönemde cevabını bulamadığı sorular, cevabını şiir ve sosyalizm dolayısıyla bulacaktır. Nitekim Özel, hayatının bu döneminde sosyalist ve şair olmaya karar verir (Tüzer, 2012:30). Aşağıda daha ayrıntılı bir şekilde ele alacağımız için burada şimdilik Özel'in böyle bir yöne evrildiğini söylemekle yetinebiliriz. Ancak şunu ifade edebiliriz ki; Özel'in bu dönemde giriştiği bu sorgulamalar ömrü boyunca devam edecek bir sürecin ilk aşamaları olarak görülebilir. Özel'de ki anti-konformist tavır, bilgiye dair merak hayatının hiç bir döneminde yanından ayrılmayacak ve günümüze kadar gelen düşün serüveninde Özel'in fikirlerini her daim geliştirme ve daha sağlam temellere oturtma çabalarına girişmesine sebep olacaktır.

Özel, Liseden mezun olduktan sonra, 1962 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesine girer. Birinci ve ikinci sınıfları ikişer yıl okur ve dört yıl sonra, okula devam etme imkânı olduğu hâlde, ayrılma kararı aldığı için Siyasal Bilgilerden ayrılır (Özbahçe, 2006:1). Bir şair ve sosyalist olarak başladığı üniversite yıllarında Özel, hem yeni bir çevre ile tanışma imkanı sağlamış hem de fikirlerini yüksek sesle ifade etme imkanı bulabileceği bir ortama adım atmıştır. Bu dönem hem İsmet Özel'in fikirlerinin temellerinin atıldığı dönem olması sebebiyle, hem de Türkiye'de soğuk savaş döneminin

etkilerinin yoğun bir şekilde hissedilmesi nedeniyle önemli bir tarihsel kesiti ifade etmektedir. Bu sebeple bu tarihsel döneme Özel'in verdiği tepkileri aşağıdaki başlıklar altında anlamayı ve açıklamayı daha uygun görüyoruz.

1.2. Kişiliğinin Temel Parametreleri

1.2.1. Bir Tavrı Olarak; Kadirşinas İtaatsizlik ve Tevarüs Edilmemiş Asalet

Soğuk savaş dönemi gerek Türkiye'yi gerek Türkiye'de yaşayan insanları bir tarafı seçmeye mecbur bırakan bir konjonktürü ortaya çıkarmıştı. Bu mecburiyetler içinde doğmuş ve büyümüş olmak tabi ki Özel'in bütün hayatı boyunca kendine bir yer bulma/arama sorunsalını da peşinden sürüklemiştir.

1960'lı yıllar Türkiye'de soğuk savaşın etkilerini yoğun olarak hissedildiği yıllardır. Sağ ve Sol ayrışmalarının ekseninde yeni yeni şekillenen politik tutumlar, özellikle üniversite öğrencileri etrafında daha ateşli bir şekilde sahiplenilmiştir. İsmet Özel'de o dönemin çoğu üniversite öğrencisi gibi bu siyasi hareketlilik ortamında kendi tarafını seçmeye ve “davasını” savunmaya karar vermiştir. Bu taraf sosyalizmdir. İsmet Özel daha sonraki yıllarda “ben ömrümün hiçbir döneminde “solcu” olmadım. Bilakis ömrümün her döneminde hem solcuları hem de sağcılarını istihfaf ettim ve giderek onlardan istikrah ettim” (Özel, 2013c:36) sözleriyle sosyalistliğini solculuktan ayrı tutsa da o yıllarda ve halen Türk siyasetinde sosyalizmin solculuğun bir varyasyonu olduğu bilinmektedir. Ancak Özel için sağ ve sol ayrımlarının tutarsızlığı bir yana sosyalistlik, solculuk ile açıklanabilecek, solculuğa indirgenebilecek bir tavır veya seçim değildir. Özel'in sağ ve sol ayrışmalarının dışında sosyalizmi ele alış biçimine tezimizin “1.3. Fikir Dünyasının Evreleri” ana başlığı altındaki “1.3.1. 1960-1974 Sosyalist Dönem” alt başlığında değinecek olmakla birlikte, burada sosyalistliğin Özel için daha çok toplumcu yönleri ağır basan bir politik tavır, birlikte yaşanan insanlara ve üzerinde yaşanan toprağa karşı bir sorumluluk güdüsü olarak kabul edildiğini ifade edebiliriz.

Niçin bu tarafı değil de diğer tarafı seçeriz? Yetiştığımız çevre, psikolojik kabullerimiz, aldığımız eğitim seçimlerimizi ne derece etkiler? vb. birçok soru, çoğu zaman kişilerin bireysel tecrübelerinden ve kişilik özelliklerinden bağımsız cevaplandırılması zor sorulardır. “Benim yaptığım sadece taraf seçimidir (...) Tarafını ortaya koymayan insanların ne kendilerini tanıyabileceklerine ne de doğrudan doğruya bir çözüm getireceklerine inanıyorum” (Özel, 1999:132) sözleri ile Özel'de bilinçli tercihlerin her

şeyden önce insanın kendisini tanımasıyla mümkün olabileceğini ifade eder. Buradan hareketle hayatının erken dönemlerinde bilinçli bir tercih olarak seçtiği sosyalizmin de, daha sonraki yıllarda yaptığı seçimlerin de anlaşılması için Özel'in kendini nasıl tanımladığına bakmamız gerekebilir. Kendisinin kaleme aldığı *Waldo Sen Neden Burada Değilsin?* isimli otobiyografik eserinde Özel, hem bu seçimleri hem de hayatının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacak olan tavır alışları açıklığa kavuşturmak için “kadirşinas itaatsizlik” ve “tevarüs edilmemiş asalet” kavramlaştırmalarına başvurur. Biz de bu kavramlaştırmalar yardımıyla hem İsmet Özel'in kişiliğinin anlaşılmasında bir takım fikirlere ulaşabilir hem de Özel'in fikir hayatındaki değişimlerin altında yatan faktörlere daha yakından bakabiliriz.

“Çocukluğum boyunca ebeveynimi, öğretmenlerimi, diğer büyükleri kendilerine zararımın dokunmamasına özen gösterdiğim ama benim hakkımda karar vermeye vekil olmayan varlıklar diye kabul ettim. Verilen desteğe karşılık severek hizmet, fakat asla itaat etmemek. Sonuç itaate varacaksa sunulan yardımı reddetmek ve insanların sahip oldukları yerlerin değerini bilmek” (Özel, 2013d:18)

sözleriyle kadirşinas itaatsizliğini tanımlayan Özel için, bu tavır çocukluk döneminde bir şekilde ortaya çıkmış anti-otoriter tavrın bir gereği ve kendi öz varlığının dışsal etkiler karşısında korunması çabası olarak anlaşılabilir. Ancak bu tavır alışın gençlik yıllarında onun sosyalizmi tercih etmesinde de önemli bir rol üstlenmiş olduğu görünmektedir. Sosyalizmin “devrimci” söylemi, beraberinde toplumda kök salmış ezici kurumlara karşı bir başkaldırıyı, bir otorite tanımazlığı en azından söylemsel olarak beraberinde getiriyordu. Sosyalist dünya görüşünün de etkisiyle, yıllar ilerledikçe Özel için artık kadirşinas itaatsizlik, öğretmen, anne, baba gibi karşısına çıkan tek tek insanlara değil, toplum kurumlarına yöneldi (Özel, 2013d:20). Burada, Özel için itaatsizlik her ne kadar toplum kurumlarına yönelmiş olsa da kadirşinaslık toplumun kendisinedir. Çünkü toplum, yerleşik otoritelerin ortaya çıkardığı kurumların eşitsiz uygulamaları karşısında, ezilmişlerin ve haksızlığa uğramışların tarafıdır.

Sosyalist söylemde o yıllarda halkçılık olarak dillendirilen bu toplumcu tavır alış, Özel'in fikir ve sanat hayatının anlaşılmasında önemli bir nokta olarak kabul edilebilir. “Ben çok erken yaşlarda kendimle, birlikte yaşadığım insanlarla, üzerinde yaşadığım toprakla kaynaşmadığım takdirde varlığıma anlam veremeyeceğim ön yargısından hareketle edebiyat yaptım. Benim için bundan başka bir şey yoktu” (Özel, 2008:311) diyen Özel

için söylemsel olarak sosyalist dönemde “halk”, daha sonraki dönemlerde ise “millet”le ifadesini bulan Türk toplumu, Türk toprakları ile birlikte ve beraber varlığının ayrılmaz parçaları haline gelmiştir. Anti-otoriterlik bu toplumun karşısındaki bütün kurumlara yönelmişken kadirşinaslık topluma ve onun değerlerine yönelmiştir.

“Kadirşinas itaatsizliğimin temelinde ne kadar kişisel değerlendirmelerim varsa, tevarüs edilmemiş asaletimin temelinde de o kadar toplum değerlerinin etkisi var. Asalet hissi benim içimde taşıdığım değil bana çevreden telkin edilmiş bir değerdir. Sebebi de çok yalın; Taşrada bir devlet memurunun çocuğu olmak (...) Türkiye cumhuriyeti bürokrasiye tanıdığı zabıtçe bir yetkiyle bütün toplumu kuşatmıştı. Cumhuriyet rejiminin temsilcisi olmak, kişinin toplum içinde geçerli bir unsur olduğu duygusunu güçlendiriyordu. Buna birde yerli halkın memurlara karşı mesafeli tutumunu eklerseniz, ortaya sahte bir soyluluk manzarası çıkıyordu (Özel, 2013d:18-19).

Sözleriyle “tevarüs edilmemiş asalet”ini çocukluk yıllarında “taşrada memur çocuğu” olmasıyla ve toplumdan kendisine yönelen dışsal bakışın sebepleriyle açıklayan Özel için bu durum da ilerleyen yıllarda kendi çabalarıyla yeni bir mahiyete kavuşturulur. Bu değişimi “Artık kendimi ister istemez içinde bulunduğum topluma ilişkin bir ayrımın birimi değil, bile isteye seçtiğim “iyilerin” savunmasını gözü pek ve tavizsiz bir tarzda yapmaya aday biri olarak görüyordum. Soyluluk gerçek bir değer idiyse benim eserim olmalıydı. Bu durumda şiirden başka uğraşım olamazdı (Özel, 2013d:20) sözleriyle ifade eden Özel için, artık “asillik” toplumcu kaygıların eşliğinde sanatının temel kalkış noktasını oluşturmuş görünmektedir. Buradan hareketle şiirin ve şairliğin Özel için ne anlama geldiğini ve bunlarla yakın bir ilişkisi olduğunu düşündüğümüz “varlık sorunsalı”nı anlamaya çalışabiliriz.

1.2.2. Şairlik ve Varoluşsal Kaygılar

Özel için genel anlamda sanata ilgi erken yaşlarından itibaren başlamış olsa da şairliğinin “bir maliyet meselesi” olduğunu biliyoruz. Özel için şiir gençlik yıllarında yoksulluğun getirmiş olduğu dezavantajların bir sonucuydu. Resim yapmak veya müzik yapmak için alınacak malzemelerin maliyeti o dönemde Özel’in karşılayamayacağı bir maddi yük getirmekle birlikte şiir bu sanat dalları arasında “maliyetsiz” bir uğraştır.

İlkokul üçüncü sınıf öğrencisi iken yazdığı “Kış” şiirinin ilk şiiri olduğunu biliniyor olmakla birlikte, asıl olarak 1962 yılından itibaren düzenli ve disiplinli bir şekilde şiirle uğraşmaya başladığını söyleyebiliriz. Siyasal Bilgiler Fakültesinde okuduğu yıllarda

yirmi beş şiir yazmıştır ve yukarıda belirttiğimiz “Kış” şiiri dışarıda tutulursa, ilk şiirinin 1963 yılında Yelken dergisinde yayımlanmıştır (Özbahçe, 2006:2).

Şiirin İsmet Özel için en temelde iki yönlü bir sanatsal faaliyet alanı olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi, şiirin “şairi ilgilendiren” ve onun varoluş meselelerinden bağımsız olarak ele alınamayacak bir sanatsal faaliyet olarak ele alınmasıdır. İkincisi ise yine kendi varoluşundan bağımsız olarak anlaşılamayacak olan, sanatın/şiirin toplumla bitişikliğidir.

Birinci veçhesiyle şiir, ancak “kendilik bilinci”ne varma çabasında olan insanların, kendilerinin ne’liği hakkında bir sarahate kavuşmayı amaçlayan insanların faaliyet alanı olarak kabul edilmektedir. “Bence şair demek, insan oluşun özgün bir biçimini bulma başarısına ermiş kişi demektir (Özel, 1999:284)” sözleriyle bu ilişkiye vurgu yapan Özel için, şiir burada bireye “insanlardan bir insan olmanın” ya da “herkesleşme”nin dışında, diğer insanlar arasında bir “benlik” sahibi olarak var olmanın ayırt ediciliğini kazandırdığı gibi, insana herkesler içinde özel bir “biriciklik” kazandırma görevini de yüklenir görünmektedir.

“Şiir insanın hangi yolda yürüyeceğini gösterebilecek bir etkinlik görevini yüklenemese de. Şiirin yükleneceği yalnızca insanın kendi olmayı önemsemesidir. Kendi olmayı önemsemeyen insanın, dünyadaki yerini alma onuruna da kavuşamayacağını (Özel, 2014b:32) söyleyen Özel’e göre insanın kendi olmayı önemsemesi ise ancak kendisi hakkında bir bilgi, bir bilinç hem içkin hem aşkın bir kavrayış elde etmesiyle mümkün olur. Bu bilgiyi, bu bilinç ve kavrayışı elde etmenin yolu ise insan hayatında şiire gereken önemi vermekten geçmektedir. (Özel, 2014b:32).

“Ben neyim? Sorusu sanatın temelinde olan ve insana kendini ifade etmeye zorlayan temel sorudur. Sanat hep aslı aramaktır. Bütün sanatçılar için ben neyim sorusu temel sorudur ve bunun çevresinde döndüğü oranda aslı arama diye bir şey söz konusudur (Özel, 1999: 11-12) sözleriyle sanat ve sanatçı arasındaki bu varoluşsal ilişkiyi öne çıkaran Özel için, şiir aynı zamanda “insan kendi insanlığını tartışmak istediği zaman, insanların birbirleriyle olan bağlantılarını tartışma alanına sokmak istediği zaman, kendini çevreleyen nesnelerle olan bağlantısının vahametini kavradığı zaman canlılık kazanan (Özel, 2014b:30) bir sanatsal faaliyet alanı olarak kabul edilmektedir.

Özel'e göre bütün sanat faaliyetleri esasında yukarıda ifade edildiği şekli ile insanın kendilik bilincine ulaşmasında önemli bir rol oynar. İnsan sanat faaliyeti aracılığı ile kendisi ve dış dünya arasında sıkı bir bağ kurar. "Biz aslında bir bütünü aramak yüzünden sanatla bağlantı kuruyoruz" (Özel, 1999:232) sözleriyle, bu dış dünya ve insan arasındaki bağ öne çıkaran Özel'e göre, her sanat dalının böyle bir işlevi yerine getirmesinin yanında sadece "şiir, sözün özüne çok yakın bir uğraş olduğu için insanın özüne de yakın durmaktadır". Bu nedenle Özel, insanın kendi hakkındaki esaslı bilgiyi öğrenmesi için başvuracağı en önemli sanat alanı olarak şiiri kabul etmektedir. "İnsanın bütüne olan özlemiyle kendi hayatında bulduğu eksiklerden çok, kendi hayatının hangi yönde altı çizilmesi gerektiği düşüncesiyle şiir yer kazanıyor" (Özel, 1999:232) diyen Özel'e göre şiire ulaşmak bir anlamda kişinin "kendine ulaşması" ile eş anlamlı olarak kabul edilir.

Özel için şiirin, yukarıda anlatmaya çalıştığımız insanın varoluş meseleleriyle bitişikliğinden başka ancak bununla yakından ilgili bir de toplumu ilgilendiren ikinci bir yönü vardır. Özel bu durumu; "bireyin hayatında da, toplumların hayatında da şiir "critique" dönemlerin sanatıdır (Özel, 2014b:30) sözleriyle açıklar gibidir. Burada şairin kendi varoluş kaygıları dolayısıyla şiire uzanması ve kendi hakkında bir bilince ulaşmasına benzer bir süreç toplumda da ortaya çıkmaktadır. Toplumların da yaşadıkları kargaşa, kaos dönemlerinde, söz yani şiir önemli bir işlevi üstlenmektedir. İsmet Özel bu duruma örnek olarak Süleyman Çelebi mevlidini veya Yunus Emre'nin şiirlerini, aynı şekilde ikinci yeni akımını örnek gösterir. Ona göre bu şairlerin şiirleri dolayısıyla o dönemlerde toplum bir atılım gücü gösterebilmiş ve kendine bir yol çizebilme imkanlarını elde edebilmiş, bir "millet olma" imkanı kazanabilmiş veya en azından şiir yoluyla böyle bir çabaya girişilmiştir. Özel'e göre özellikle Türk toplumunda düşüncenin şiir yolu ile geliştiğini söyleyebiliriz. Şiir Türk toplumunda, Batı toplumlarındaki felsefi düşüncenin rolünü üstlenen bir rol üstlenir ve toplumdaki "sıkışıklık" her defasında bir anlamda "felsefeci" olarak kabul edilebilecek şairler yoluyla aşılmaya çalışılır.

Özel'in şiire yüklediği bu toplumcu rol, şairin içinde yaşadığı toplumdan ayrı bir varlık alanı kurmasının önüne geçmektedir. Özel şiir vasıtasıyla, şair ve toplumun birbirine bitişikliğinin kurulması gerektiğini ifade eder. Buradaki bitişiklik, şiirin topluma yönelmiş bir sanat faaliyeti olmasından başka, şairin şiiri vasıtasıyla topluma ulaşması ve birlikte yaşadığı insanlar dolayısıyla kendi kimliğini inşa etmesi ile açıklanabilecek bir durumdur. "Ben yıllar önce belki yirmi yıl olmuştur şiirlerimde geçen "ben" kelimesinin

“Türkiye” olarak okunması gerektiğini söylemişim”(Özel, 2008:311) sözleri ile kendi açısından bu bitişikliğe vurgu yapan Özel’e göre, bu bitişiklik dolayısıyla hem toplumun hem de şairin aynı ortamın içinde ve bir bütünlüğün parçaları olarak, birlikte ve beraber birbirlerini var eden ve birbirlerini besleyen birer kaynak olarak kabul edildiğini söyleyebiliriz.

Şair açısından beslenme üzerinde yaşadığı vatan ve birlikte yaşadığı insanlar dolayısıyla bir “kimlik” kazanma şeklinde ortaya çıkıyorken, vatan ve toplum açısından şairden beslenme ise şiir dolayısıyla bir gelecek kurma, bir ortak dil kurma veya bir atılımın gerçekleşmesini sağlayacak düşünsel bütünlüğü sağlama şeklinde olmaktadır. Özel’in bu bağı henüz on altı yaşında iken Jules Romains’ın “Midesine indirdiği her lokmanın karşılığını topluma iade etmeyen kişi, o toplumda asalaktır” (Özel, 2008: 282) sözü ile fark edip kurduğunu söyleyebiliriz. “Ben çok erken yaşta kendimle, birlikte yaşadığım insanlarla, üzerinde yaşadığım toprakla kaynaşmadığım takdirde varlığıma anlam veremeyeceğim önyargısından hareketle edebiyat yaptım. Benim için bundan başka bir şey yoktu (Özel, 2008:311) sözleri ile Özel, kendi varoluşsal güvenlik alanını içinde yaşadığı toplumun değerleri ile çevirdiğini, şairliğinin ancak bu çerçevede anlamlı bir yere oturduğunu ifade etmektedir.

Özel’de erken yaşlarda ortaya çıkan bu topluma borcunu ödeme güdüsünün şiirlerindeki toplumcu yönünden başka, fikir hayatında da önemli yansımaları olduğunu söyleyebiliriz. İleride bu yönü daha geniş şekli ile açıklayacak olmakla birlikte burada kısaca şu şekilde ifade edebiliriz. Özel için hem sosyalist fikirleri savunduğu dönemde, hem de Müslüman bir dünya görüşünü benimseyip İslamcılık hareketi çerçevesinde fikirlerini serdettiği dönemde “Türkiye’ye özgü yolu” arama çabasının, topluma borcunu ödeme duygusu ile yakından ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye’yi önceleyen bu tavrın hayatının tüm dönemlerine sinmiş bir tavır olduğunu, bir öncelik olduğunu söyleyebiliriz. Varoluşsal güvenlik alanını kuşatan kabullerdeki köklü değişimler ve bu değişimlere bağlı olarak geçirdiği fikirsel dönüşümler köklü olmakla birlikte, Türkiye’yi önceleyen tavrında herhangi bir değişiklik olduğunu söylemek zor görünmektedir.

Özel, 1969 yılında ikinci şiir kitabı olarak yayımladığı “Evet, İsyan” da bu varoluş sorunsalının işlendiği şiirler kaleme almış ve üçüncü şiir kitabı olan “Cinayetler Kitabı”nda da bunu daha yoğun olarak sürdürmüştür. “Bir tasarıma doğru kendini

fırlatmanın varlık kazanma endişesiyle olan bağı bu kitabın ontolojik boyutunu teşkil ediyor (Özel, 2008c:155-156) dediği “Evet, İsyân” şiir kitabında “varoluş problemini çözmeden ulaşılamayacak bir projeksiyon” olduğunu işaret eder. “Yani varoluş vuku bulduğu zaman istenilen bir rotaya oturtulacak olan. Dünyanın nasıl olduğuna dair bir izah ile açıklanamayan ama o dünyayı oluşturmak ya da o dünyanın tayin edici unsuru haline gelmek suretiyle sahip olunabilecek bir gelecektir. (...)bir projeyi, proje olarak değil o projenin gerçekleşmesini sağlayan insan haline gelerek gerçeklik alanına taşımak” (Özel, 2008c:155-156) sözleri ile işaret ettiği bu tavrın anlaşılması için yukarıda ifade ettiğimiz gibi şiir vasıtasıyla şair ve toplum arasında kurulan sıkı ilişkiye tekrar yönelmek gerekmektedir.

Şair olmak insanın kendi ayırdına varması kendisi hakkında bir bilinç seviyesine ulaşması ise bundan sonra yapılacak olan şey, bu kendi hakkındaki “açıklık” halini bir faaliyet alanına girmek ile bir yükü omuzlamak ile gerçeklik alanına taşıyabilmektir. Özel için 1960’lı yıllarda bu ancak sosyalist faaliyetlerle gerçekleştirilebilecek bir durumdur. Bu dönemde, Özel açısından, bir topluma sunulmaya çalışılan bir “proje” olarak sosyalizmin Türkiye’de bir gerçeklik kazanmasından daha önemli olan şey, bu gerçekliğin ortaya çıkmasında Özel’in aktif bir rol alarak yer almasıdır.

Özel’in bu tavrı hayatının diğer dönemlerinde de devam etmiş ve Müslüman dünya görüşünü seçip yeni bir varoluşsal güvenlik alanına girdiği zamanda da kendi hakkında vardığı yeni gerçeklik alanını bu sefer İslamcılık hareketi etrafındaki faaliyetleriyle gerçeklik alanına taşımaya çabalamıştır. Türkiye’nin İslami bir dönüşüm geçirmesinde kendi çapında aktif bir mücadelenin içine girmiştir diyebiliriz. Şimdi bu düşünsel serüveni aşağıdaki başlıklar altında anlamaya çalışabiliriz.

1.3. Fikir Dünyasının Evreleri

1.3.1. 1960-1974 Sosyalist Dönem

1.3.1.1. 1960-1971 Yıllarında Türkiye’de Sol Düşünce ve Sosyalizm

27 Mayıs 1960 darbesinin ardından Milli Birlik Komitesi tarafından yapılan ve TBMM tarafından kabul edilen 1961 anayasası ile birlikte, Türkiye’de sol düşüncenin kendine görece bir özgürlük alanı kazandığı ve bu tarihten sonra daha belirgin bir halde ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Türkiye’de 27 Mayıs darbesi öncesinde de sol düşüncenin olduğu ve TKP aracılığı ile illegal bir sol kitlesinin de olduğu bilinmekle birlikte (Belge,

1983:1955) özellikle bu tarihten sonra, 1961 yılında Türkiye İşçi Partisinin kurulması ile birlikte, Türk siyasetinde sol düşüncenin de legal bir örgütlenme imkanı bulduğunu söyleyebiliriz.

Bu dönemde Türkiye İşçi Partisi'nin, Türkiye'deki sol düşüncüyü bünyesinde toplaması ile birlikte görünür şekilde başlayan solcu siyaset çizgisi, zamanla yine bu parti etrafında şekillenen tartışmalar neticesinde kendini tanıma imkanları bulmuş ve bu tartışmalar sol düşünce içerisindeki farklılıklarının ortaya çıkmasına da sebep olmuş görünmektedir. 1965 yılında yapılan genel seçimlerde 15 milletvekili çıkararak Türk siyasetinde sol düşünce açısından önemli bir başarı yakalayan İşçi Partisi, bu başarısı ile birlikte sol düşüncüyü de Türk siyasetinin önemli bir parçası haline getirmiştir.

1965 seçimlerinde sonra partiye dahil olmayan ancak sol düşünce içerisinde olan kesimlerin 1965 ile 1969 yılları arasında dışarıdan İşçi partisine muhalefetlerinin su yüzüne çıkması ile birlikte, yukarıda işaret ettiğimiz ayrışmalarında ortaya çıkmaya başladığını söyleyebiliriz. Bu yıllarda en genel şekli ile bu ayrışmanın Türkiye İşçi Partisi ile Milli Demokratik Devrimciler arasında şekillendiğini söylemek mümkün görünmektedir. Milli Demokratik Devrimciler Türkiye'nin hala büyük ölçüde feodal olmasından ve ciddi bir kapitalizm kuramamış olması kabulünden hareketle, böyle bir ortamda proletaryanın olamayacağını ve dolayısıyla da sınıfsal bir örgütlenmeye gidilemeyeceğini düşünmekteydiler (Belge, 1983:1956). Dolayısı ile savundukları yöntem asker-sivil-aydın zümre öncülüğünde bir sol mücadele fikriydi ve bir sınıf partisini ancak bu devrim başarıya ulaştıktan sonra kurulabileceğini söylüyorlardı. Türkiye İşçi Partisi ise kendisine yöneltilen bu eleştiriler karşısında legalist bir tavır ortaya koyuyor ve Türkiye'de azımsanmayacak bir işçi sınıfı olduğunu kabul ediyordu (Belge, 1983:1957). Onlara göre yapılması gereken ise partiyi bu sınıfa dayamak ve bu sınıfın desteğini sağlayarak, Türkiye'de solun demokratik yollarla iktidara gelmesini sağlamaktı. Türkiye İşçi Partisi bu anlamda Milli Demokratik Devrimcilerin darbeci sol devrimi görüşüne karşılık parlamenter bir geçişi önemsiyorlardı.

Sol düşünce üzerindeki bu farklılaşmaların 1968 yılında Batı Avrupa'da başlayıp gelişen gençlik hareketlerinin ve Çekoslovakya'nın Rusya tarafından işgalinin etkileriyle iyice gün yüzüne çıktığını (Belge, 1983:1958) ve bu dönemden sonra Türkiye'de sol düşünce içerisinde önemli değişikliklerin olduğunu söyleyebiliriz. Bu yıllarda birtakım solcu

çevrelerin üniversite öğrencileri üzerinden gerçekleştirdiği şiddet yanlısı eylemler sol'da yukarıda üzerinde durduğumuz iki yaklaşım açısından farklı anlamlar ifade ediyordu. TİP'nin savunduğu sosyalist devrimde bu tarz şiddet yanlısı eylemlerin devrime giden yolda bir önemi ve gerekliliği yoktu ve parti bu eylemlere karşı soğuk bir tavır takınmıştı. Ancak MDD'ci gruplar için bu şiddet ortamının elverişli bir yanı vardı. MDD'cilerin bu tavrı 1968'den 1970'lerin başına kadar geçen kısa sürede gençliği yanına çekmesine sebep olmuştur (Belge, 1983:1958). Aynı yıllarda yine yukarıda ifade ettiğimiz gibi Çekoslovakya'nın Sovyetler tarafında işgali de TİP içerisinde başka bir ayrışmanın da ortaya çıkmasına sebep olmuştur. TİP'nde, özellikle partinin genel başkanlığını yürüten Mehmet Ali Aybar'ın Sovyetlerin bu işgaline gösterdiği sert tepki ve Sovyetlerden bağımsız Türkiye'ye özgü bir bağımsız sosyalizm arayışı parti içinde kendisine karşı muhalif bir cephenin yükselmesine neden olmuştur. Parti içindeki bu ayrışmaların zamanla ilerlemesi ile birlikte Aybar'a muhalif cephe, TİP'te yönetimi ele almıştır ve 1971 muhtırası ile birlikte de parti kapatılmıştır.

Türkiye sosyalizminin, yukarıda ifade ettiğimiz ayrılıklarının bu dönemde sosyalist hareket içinde yer alan İsmet Özel'in o günkü sosyalist tavrının anlaşılmasında önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Bundan başka, çalışmamız açısından ele alınması gereken önemli unsurlardan birinin de o dönemin sosyalist hareketindeki milliyetçilik kavramı üzerine yapılan yoğun vurgulardır. Bu yıllarda milliyetçiliğin gerçek temsilcisi olarak kendilerini resmeden Türkiyeli sosyalistlerin, sosyalizm ile milliyetçiliği birbirlerine ekleme çabalarına tanık oluruz. Türkiyeli sosyalistlerin, sosyalizm anlayışlarını sık sık "millet" ve "milliyetçilik" gibi kavramlara referansla ifade etmeye çalıştıkları bu yıllarda milli kelimesi farklı sosyalist çevrelerin sosyalizme ilişkin olarak dolaşıma soktukları temel kavramları nitelemek için kullandıkları bir sıfattı. Önerdikleri ve savundukları şeyler esas olarak milli bir sosyalizm, milli bir ekonomi, milli bir kalkınma stratejisi, milli bir dış politika ve milli bir demokrasi anlayışıydı (Doğan, 2011:135)

Türk sosyalizminin 1960'lı yıllarda, Mehmet Ali Aybar gibi isimler tarafından geliştirilmiş tanımları anti-emperyalizm, milliyetçilik ve siyasal ve ekonomik bağımsızlık ilkeleri üzerine kuruluydu. Buna göre, sosyalizmi bu topraklarda kurmak için Türkiye'nin kendine özgü koşullarını dikkate almak gerekiyordu (Doğan, 2011:144). Türkiye solunu büyük ölçüde etkileyen ve bir yanıla milliyetçi çözümlere yaklaştıran bu özgücü

eğilimin (Özman, 2007:378) temel izleğini özellikle 1960 sonrası dönemde TİP'in de genel başkanlığını yapan Mehmet Ali Aybar üzerinden takip edebiliriz.

M. Ali Aybar düşüncesine yön veren en kritik sorulardan birinin Türkiye'ye özgü sosyalist bir rejimin hangi koşullarda kurulabileceği, niteliği ve uygulamasına ilişkin olması (Özman, 2007:379) Aybar'ın “ne Sovyet peykliği ne Amerikan köleliği” sloganıyla her toplumun kendi kültürel ve tarihsel birikimiyle hareket edeceği düşüncesine götürür. Bu yıllarda, Özgürlükçü Sosyalizm, Türk tipi sosyalizm, sosyalizmin yerleştirilmesinin önemli ayaklarından (Yıldırım, 2013:150). TİP'nin bu yıllarda genel başkanlığını yürüten Mehmet Ali Aybar'ın bu milliyetçi söylemi ve Türkiye'ye özgü sosyalizm geliştirme çabaları o yıllarda TİP'nin de bu söylemler etrafında bir politik dil kurmasına sebep olmuş görünmektedir. “Türk milliyetçiliği, yüzyıllardır bir yarı sömürge olarak yaşamış halkımızın yabacı boyunduruğuna, sömürgeciliğine ve sömürücülüğe karşı tepkisinin ideolojik planda ifadesidir” (Şener, 2007:370) şeklinde özetlenebilecek bu milliyetçilik anlayışının ırkçı ya da şoven bir motif taşımamakla birlikte; anti-emperyalizm temelinde anlamlandırıldığını söyleyebiliriz.

Yukarıda 1960 ile 1971 yılları arasında özellikle TİP etrafında özetlemeye çalıştığımız sol düşüncenin ve bu düşünce içerisindeki ayrıkların anlaşılmasının İsmet Özel'in o yıllardaki sosyalist tavrını anlamamız açısından önemli olduğunu düşünüyoruz. Bununla birlikte bu yıllarda sol düşünce üzerinden ortaya koyduğu tavrın daha sonraki yıllarda da ortaya koyduğu düşüncelerin anlaşılması için önemli bir temel nokta olduğunu düşünmekteyiz. Bu yıllarda yukarıda ifade edilen sosyalist düşüncedeki fikir ayrılıklarının ekseninde değerlendirildiğinde, ilk olarak Mehmet Ali Aybar'ın söylemlerinde öne çıkan Türkiye'ye özgü bir sosyalist anlayışı savunma, milliyetçi sosyalist tavrın İsmet Özel tarafından da benimsendiğini söyleyebiliriz. İsmet Özel'in düşünce hayatının ve sanatının anlaşılmasında çok önemli bir yeri olduğunu düşündüğümüz bu “milli” tavır, daha sonraki yıllarda da düşüncelerini geliştirmesinde ve Türkiye'ye özgü çıkış yollarını aramasında temel itici güç olacaktır. Özel sosyalizmin bu milliyetçi söylemlerini benimsemekle birlikte MDD etrafında ortaya çıkan darbeci, tepeden inme bir sosyalist devrim taraftarı olmadığını da söyleyebiliriz. Bundan sonra Özel'in üniversite yılları ve TİP'e kayıt olma sürecinden, Müslüman dünya görüşünü benimsediği zamana kadar olan aktif sosyalistlik macerasını, bu açıklamaları aklımızda tutarak izleyebiliriz.

1.3.1.2. Üniversite Yılları ve Türkiye İşçi Partisi'ne Kayıt Olma: Aktif Siyasi Mücadele

Özel, yukarıda betimlemeye çalıştığımız siyasi ortamın içerisinde, 1962 yılında siyasi bilgiler fakültesine kayıt olur. Henüz TİP'ne kayıt olmamıştır ve zaten parti de yeni kurulmuş, henüz ülke çapında bir ağırlığa kavuşmamıştır. Zaten Özel için siyaset, o günlerde “ne teorisine ne de pratiğine karşı derin ilgi duyulacak” (Özel, 2013d:41) bir alan değildir. Özel için o yıllarda sosyalizm, her şeyden önce bir parti faaliyetinin yürütülmesine gerekçe olabilecek bir ideolojik söylem olmaktan ziyade, hayatını daha anlamlı kılan bir dünya görüşü, bir tavır alış olarak kabul edilmiştir.

Özel için bu tavır alışın o yıllarda birden fazla gerekçesi ve etkeni vardır. “Benim masalımın sosyalist veya komünist unsuru ancak 27 Mayıs 1960 sonrasında Türkiye’de genç düşünceli insanların çok yönlü yurtsever atılımları alıcı gözle yeniden değerlendirilebilirse bariz bir şekilde anlaşılabilir”. (Özel, 2013d:62) sözleriyle Özel için o yıllarda sosyalistliği, her şeyden önce vatanseverlikten ayrı düşünülecek bir durum olarak kabul etmez ve hatta sosyalizm vatanseverliğin en önemli gereği olarak kabul edilir. Ancak bu sosyalizmin temelinde “yurtsever, memleketçi ve giderek milliyetçi bir karakter” (Özel, 2013d:39) vardı ve Özel için Sosyalizmin bu milliyetçi tavrı, onun erken yaşlarından beri mesele ettiği “içinde yaşadığı topluma karşı borçlu olma” duygusunu dindirebileceği ve topluma karşı sorumluluklarını yerine getirebileceği bir sığınak olarak kabul edilmiş görünmektedir.

Yurtseverlikten başka Özel'deki bilme isteğinin, merak duygusunun ve ahlakı önceleyici tavrın da onu sosyalizme yönlendiren önemli etkenler olduğu görünmektedir. “Beni komünizm yönünde cezbeden asıl etken, bu yolla daha bilgili, daha geniş ufuklu, zevki daha gelişmiş ve hatta daha ahlaklı bir insan olabileceğimin işaretlerini görmüş olmamdı (Özel, 2013d:63) sözleriyle Özel'in sosyalizmi hayatı sorgulamanın, hayattaki dinamik yanı öne çıkarmanın ve sürekli kendini yenilemenin ve geliştirmenin kolaylaştırıcı bir unsuru olarak gördüğünü söyleyebiliriz. O yıllarda sağ olarak adlandırılan siyasi tavır alışların “dogmatikliği”nin yanında sosyalizmin bu dinamik tutumunun, Özel için bir çekicilik yarattığını söylenebilir. Bundan başka Özel için, ezilmişlerin, zayıfların yanında olma duygusu sosyalizmin bir ahlaki gereklilik olarak kabul edilmesinin de yolunu açmış görünmektedir.

Netice itibariyle tüm bu kabullerin etrafında hiç kimseden sol görüş lehine bir telkin bir ikna çabası görmeden ve hatta aksi yönde uyarı ve tehditler almasına rağmen (Özel, 2013d:62) Özel, sosyalizmin tarafını tutar ve tarafını tuttuktan sonra da mütereddit ve tutuk davranmaz. Bu yıllarda üniversitede tanınmış bir komünist olan Özel, aktif tutumu ve heyecanlı söylemleri ile dikkat çeker ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin önemli bir organı olan Fikir Kulübü'nün tanışma toplantısına çağrılır. Hemen ardında da üyelik ve yönetim kurulunda sekreterlik görevine getirilir (Özel, 2013d:40).

Fakültede kulüp bünyesinde faaliyetler göstermeye başlayan Özel'e göre bu günlerde sosyalizm, "Türkiye'de bir bilgilenme ve yaygınlık kazanma aşamasındadır" ve "Partili veya partisiz bütün sosyalistlerin amacı toplumun işleyişi ve yeni bir toplum kuruluşunun temininin niçin gerekli olduğu konularında halkı aydınlatmaktır" (Özel, 2013d:42). Bu kabullerle fakülte ile sınırlı bir sosyalist çaba içinde olan Özel, bir akşam arkadaşı Ataol Behramoğlu ile birlikte konuşurlarken, Behramoğlu'nun "İsmet, neden partiye kaydolmuyorsun?" sorusu ile karşılaşır. İlk anda parti işlerinin "daha alt kademe insanların işleri" (Özel, 2013d:41) olduğunu, kendisinin fakültede "dünyanın işini" yaptığını söyler ancak Behramoğlu'nun ısrarları üzerine önce kabul etmediği bu teklifi "zayıf tarafta savaşa girme" (Özel, 2013d:43) arzusu ile kabul eder ve 1963 yılında Türkiye İşçi Partisine kaydolur.

Partiye kayıt olduktan sonra fakültedeki uğraşlarının yanına bir de partinin propaganda faaliyetleri de eklenmiştir artık. Bu dönem Özel'in parti bünyesinde yoğun faaliyetlerde bulunduğu dönemdir. Partide önüne hangi iş geldiyse yapmaya başlar. Bildiriler, basın bültenleri dağıtır, sandalye taşır, teorik tartışmalar içine girer. Partinin ilçe sekreterliğini yapar, seçim kurullarında görev yapar (Özel, 2013d:45). Tüm bu faaliyetler Özel'de hem içine girdiği siyasi yapıyı gözlemleme fırsatı yaratmış hem de bu yapı hakkında daha gerçekçi düşünebilmesine neden olmuştur.

Bu yıllarda sosyalist söylemde karşılıklı çarpışan iki tez öne çıkmaktadır. Yukarıda Türk sosyalizminde 1960-1971 yılları arasında ortaya çıkan ayrılıkları anlatırken ifade ettiğimiz bu tezlerden birisi, sosyalist dönüşümün darbeci/tepeden inmece yöntemlerle gerçekleşeceğini iddia ederken, diğeri parlamenterci/demokratik bir sosyalist dönüşümü savunuyordu. Özel, sosyalist hareket içinde ki bu yöntemsel farklılıklardan demokratik olana meyleder. Ancak O, bu meyledişin TİP'e kayıt olmadan önce olduğunu söyler. Ona

göre bu düşüncesinin temelleri duygusal olmakla birlikte buna doktriner gerekçeler sağlamak da zor değildi. Darbe ile yönetimi ellerinde tutan insanlar her şeyden önce insanlara, onların istemedikleri şeyleri yapmaktaydılar ve bunun kabul edilebilir bir tarafı yoktu. Bundan başka TİP içinde ve TİP dolayısıyla yaşadığı tecrübelerde Özel'de demokratik yaklaşımın isabetli ve doğru bir tutum olduğu inancını doğurmuştur (Özel, 2013d:46).

Özel'in düşüncelerini ve hayatını şiirlerinden ayrı tutmanın mümkün olmadığını söylemiştik. Bu yıllarda sosyalistlik ile kendi varoluşu arasında kurduğu bağlantı, bu bağlantının Türkiye ile Türkiye'de yaşayan halk ile ilişkileri de şiirlerinde daima ifadesini bulmuştur. Sosyalizm içinde tuttuğu bu demokratik tavır, Türkiye'yi önceleyici tavır, "Türkiye'den dünyaya ışıyan bir toplum örneği" (Özel, 2013d:50) özlemi, Özel'in sürekli vurguladığı ve günümüzde de üzerinde en çok durduğu meselelerdir. Özel'in "Çağdaş Bir Ürperti" şiirinde adı geçen kişinin Che Guevera değil de Fidel Castro olmasının sebeplerini açıklarken ifade ettiği hususlar bu anlamda önemli görülebilir.

"Ernesto ve Fidel, Küba Devrimini başarıya götüren iki lider. Bunlardan biri kendi ülkesi ve kendi insanlarını ön plana alıp Küba'da kalıyor. Diğeri Latin Amerika'da başka devrimler yapabilmek için yeni cepheler açmaya koşuyor. Benim için bu ikili tercih çok önemliydi ve hala önemlidir. Bir kere devrimci tavrın mitoslarla beslenip şişirilmesi her zaman midemi bulandırmıştır, ikincisi eğer gelecek günler iyi olarsa söz konusu iyilik bir inşa faaliyetinin sonucu olabilirdi. İş gücü çatışmadan ibaret ve dövüş zevkini tatmenden öteye gitmeyen bir devrimcilik bana temelsiz görüldüğü kadar, bir ruh bozukluğunun belirtisi gibi görünüyordu." (Özel, 2013d:50).

Sosyalistler arasındaki tüm bu tartışmalar, farklı tavır alışlar etrafında 1965 yılında yapılan genel seçim sonrası TİP, 15 milletvekili ile meclise girmiştir. Böylelikle, hem sosyalist hareket Türkiye'de daha da görünür bir şekilde ortaya çıkmıştır, hem de yukarıda değindiğimiz sosyalistler arasındaki yöntemsel farklılıklar bu tarihten sonra iyice gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Tüm bu siyasi hareketliliğin etrafında Özel, özellikle 1965 sonrası dönemde, hem birlikte yürüdüğü arkadaşlarını daha iyi tanıma fırsatı sağlamıştır, hem de sosyalizmi sorgulamasına ve kendine yeni yollar açmasına sebep olacak durumlarla karşı karşıya kalmıştır.

1.3.1.3. Türkiye İşçi Partisi'ndeki Değişmeler ve Sosyalizm'den Kopuş

İsmet Özel için sosyalizmden ve sosyalistlerden kopuşun iki yönlü bir mahiyeti olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi diğerine göre daha tali olmakla birlikte; sosyalist çevrenin bozulması, gerçek bir sosyalist dönüşüm yaşanması hedeflerinin terk edilmesi ya da Özel'in bu bozukluğu yeni fark etmesi diyebiliriz. İkincisi ise daha temel bir mesele olarak görünmektedir ve Özel'in hayatının hiç bir döneminde vazgeçemediği sorgulamacı ve eleştirel tutum ile alakalıdır. Birincisi Özel'i sosyalistlerden soğutup uzaklaştırırken, ikincisi sosyalizmin dayandığı teorilerden ve varoluş düzleminden uzaklaştıracak ve yeni bir “varoluşsal doğuşa” sürükleyecektir.

1965 seçimlerinden sonra ortaya çıkan siyasi tabloda TİP'in Türkiye'de sosyalist hareket adına elde ettiği başarı, aynı zamanda TİP'in sol cenahın tek temsilcisi haline gelmesine kapı aralamıştı. Böyle bir durumun ortaya çıkması ile birlikte gerek parti içerisinde gerekse partide olmayan ancak sol düşünce içerisinde olan solcular tarafından da partinin sosyalist tavrı eleştirilmeye başlanmış ve parti yönetimine sol içerisinde bir muhalefet yükselmeye başlamıştır. Yukarıda 1960-1971 yılları arasında Türkiye'de sosyalist hareketi betimlerken dikkat çektiğimiz parlamenterci/demokratik sosyalizm ile darbeci/tepeden inmeçi sosyalizm anlayışı 1965 seçimlerinden sonra iyice gün yüzüne çıkmaya başlamıştır artık. Sosyalistler arasındaki bu tartışmalar Özel'in tam ortasında bulunduğu bir siyasi atmosferde gerçekleşiyordu ve tüm bu yaşananlar Özel'de bir takım sorgulamalara, kırıklıklara yol açmaya başlıyordu. “Siyasi gelişmeleri bakımından yoğun bir yıl oldu benim için 1966. Herkesin, en yakın arkadaşlarımdan bile politik iştahının kabarmış bulunması içimde iniş çıkışlar, burukluklar doğuruyordu” sözleriyle içinde bulunduğu psikolojik durumu betimleyen Özel artık “eski komünistlerden biriyle bile karşılaşmak istemiyordu”(Özel, 2013d:54). Sosyalist hareket içerisinde illegal yapılanmalara heves edenlerin artması ve silahlı mücadele söylemlerinin iyice tırmanması ile birlikte Özel için artık sosyalistler “sosyalizme daha sağlamdan bağlanmak uğruna” terkedilmesi gereken insanlar haline gelmişlerdir. Özel bu durumu “politik bağlanmışlığımı çok derinlerde ve sağlam bir şekilde muhafaza edebilmek ısrarı yüzünden politikanın gündelik tezahürlerinden uzak durmuştum. Bağlanma var, bağlanılan yer yok”(Özel, 2013d:58) sözleri ile ifade etmektedir.

“Birçoklarına göre hayat olağan akışı içinde geçip gidiyor. Ben neyin olağan, neyin olağandışı veya olağanüstü olduğunu doğru dürüst tartamamanın acısını çekiyorum” (Özel, 2013d:55-56) sözleri ile içine düştüğü “herkesleşmek”/ “sıradanlaşmak” (Tüzer,

2012:40) tehlikesini “hayatı kendisi için dokunur kılarak”(Özel, 2013d:55-56) aşmaya çalışan Özel için “savaş” artık çok cephelidir ve o kendini bu savaşa hazırlamak ile meşguldür. Artık kendini “herkesler”den ayırır, ancak bu ayrılış biraz da “herkesler”e ulaşmak içindir. Bu düşünceler ile kendini kitaplara, şiire adar ve “başkaları ile birlikte bir işe yaramak için, kendi başına bir şeyler başarmaya” (Özel, 2013d:56) çabalar.

Tüm bu yoğun meşguliyetler ve “sonu gelmez rahatsızlıklar” (Özel, 2013d:58) Özel’i ilk iki senesini dört yıl okumak zorunda kaldığı Siyasal Bilgiler Fakültesinden 1966 yılında “belgelenerek” ayrılmaya zorlamıştır (Tüzer:2012:41). Yüksek öğrenimini yarıda bırakan Özel, yeni bir üniversitede eğitim almak için sınava girer. Kayıt yaptırmak için askerlik durum belgesi alması gerekiyordu ancak bu belgeyi almak için gittiği askerlik şubesinde beklenmedik bir şekilde asker olur. 1967 yılında askerliğe başlayan Özel, 24 ay askerlik yaptıktan sonra 1969 yılında terhis olur (Tüzer,2012:41). Askerlik süresince, dostları ile kurduğu birliktelik zorunlu bir kesintiye uğramıştır ve dostları ile arasına mesafe girmiştir. Ancak Özel için bu mesafenin anlamı daha derinlerde bir ayrılığı bir kopmayı barındırıyordu. “keşke” diye yazar arkadaşlarından birine “aramızdaki mesafe sadece kilometrelerle ölçülebilen cinsten ibaret olsaydı” (Özel, 2013d:58).

Özel, 1969 yılında askerden döndükten sonra sosyal çevre bakımından kendini çok değişik bir ortamda bulur. Bu ortamı; “Sosyalistlerin arasına katılan yeni çehrelerin sayısında büyük artış vardı. (...) herkes artık solculuğun gelecek va’deden, kara dönüşebilir tarafı olduğundan, kendisinin de işe yaradığını birilerine ispat etme yarışındaydı. Ama bunun yanında akıl almaz bir zevksizlik, ucuzluk, anlayışsızlık furyası başlamıştı (Özel, 2013d:69) sözleri ile betimleyen Özel, artık bu ortama karşı bir savaş vermek ve durumu düzeltmek için çabalar içine girecektir. 1970 yılında arkadaşları ile birlikte çıkardığı Halkın Dostları dergisi bu çabanın bir ürünüdür. 1971 yılına kadar yayın hayatını sürdüren bu dergi 12 Mart muhtırası ile birlikte kapatılmıştır.

Askerlik sonrası dönem Özel’in kendine daha yoğun olarak yöneldiği ve düşüncelerinde yoğunlaştığı bir dönemdir. “Önce sosyalist sonra Marksist olmanın bana sağladığı büyük imkandan yararlanarak sıradan bir insanı yılgınlığa, küskünlüğe ve bunalıma sürükleyecek şartlarda kendi başıma savaşımı sürdürdüm(Özel, 2013d:70) diyen şair, bu dönemde şiiri “sağlam bir kalkan” olarak kullanır ve bu tikanıkları aşmak için “şiirin saçağı altına” sığınır. Yukarıda “şairlik ve varoluşsal kaygılar” başlığı altında

değindiğimiz şiir ile kendi varoluşu arasında her dönemde kurduğu yoğun ilişkinin, Özel'e bu dönemi atlatmasında ve yeni bir alana açılmasına büyük bir imkan vermiş olduğu gözükmemektedir.

Şiirden başka, ancak şiir dolayısı ile elinde tuttuğu başka imkanlar da vardı: Sosyalist olmak ve Marksist olmak. “Sosyalist olmak bana yurtseverliği yani toprağı ve insanıyla kendi ülkemin benimsenişini getirmişti(...) Marksist olmanın bana sağladığı imkan ise her türlü dogmatizme karşı durabilecek araştırmacılıkla, yeniliğe açık olmakla bağlantılıydı (Özel, 2013d:70). Marksizm'in bu yeniliğe ve araştırmaya açık tarafı Özel'de Marksizm'i de sorgulamaya ve altında yatan gerçekleri keşfetmeye yöneltmişti. “Ben bilgiye bir açılım, bir genişleme ve öğrendiklerimle dünya üzerindeki varlığını anlamlandırma imkanı olduğu için rağbet ediyorum(Özel, 2013d:76) sözleri ile bilgi ile arasında kurduğu ilişkiye vurgu yapan Özel için, artık hem Marksizm hem sosyalizm hem de bu düşünceler dolayısıyla ulaştığı tüm dünya görüşleri sağladığı imkanlar göz ardı edilemese de birer tutucu düşünce haline gelmeye başlamışlar, birer “diktatör” haline dönüşmüşlerdir. “Oysa benim birinci derecede önemsedığım herhangi bir dünya görüşünün bayrağının yükseltilmesi değil, kendime, birlikte yaşadığım insanlara ve mümkünse bütün insanlığa iyileştirme getirecek bilgilere varmak, bu bilgileri geçerli kılan düşünme yollarını açık tutmaktı (Özel, 2013d:76) diyen Özel, kendi imkanları, merakı ve sorgulamaları ile açık tuttuğu bu yolun neticesinde yeni bir alan intikal edecekti.

12 Mart 1971 muhtırası bu düşüncelerle meşgul olduğu bir sırada vuku bulur. “12 Mart 1971 sonrası, sosyal hayattan el etek çekmemi sağlamadı ama birlikte bazı işler başardığımız, dünyayı tanımada yardımlaştığımız, birbirimizin dilinden anladığımızı inandığımız arkadaşlarımın hepsi uzağımdaydı. Bense hep düşünüyor, düşünmenin gücüne varmaya çabalıyordum (Özel, 2013d:79-80) sözleri ile Özel, o günlerde içinde bulunduğu durumu betimler. 1972 yılının sonunda Hacettepe Üniversitesi, Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde okumaya başlayan Özel, bu dönemde artık cevaplandırılması gereken, cevaplandırılmazsa hayatına devam edemeyeceği sorularla karşı karşıyaydı.

“Bu süreç içinde beni Müslüman olmaya götüren belirgin bir olay, bir kişi veya belirgin bir iç aydınlanması yok. Yaşadığım binlerce olay, o güne kadar iyi veya kötü bağlantılar içinde olduğum binlerce kişi benim öz kaygılarım bakımından ne anlama sahiptir? Neden çırpınıp duruyorum? Acaba insanın hep korku ve tedirginlik içinde olmadan yürüyebileceği bir yol var mı? İnsan hem haklı olduğunu, doğru davranış içinde olduğunu bilip hem de güvenlik içinde

bulunabilir mi? Kime hesap verilecek? Kim beni yargılayacak? Eğer hata ve yanlış içindeysem beni kim bu halimle kabul edebilir?” (Özel, 2013d:79-80).

Tüm bu ontolojik kaygıları Özel, bir ahlak sorunsalı çerçevesinde cevaplandırmaya çalışılır. Ama hangi ahlak? Özel bu soruyu “yaratılışı, varlığı mümkün kılan ahlak” , yeniden doğmayı, dirilmeyi mümkün kılan ahlak (Özel, 2013d:80) şeklinde cevaplandırır ve içinde öteden beri sahip olduğu “deus otiosus” inancı, İslam itikadının Allah Kadir-i Mutlak inancına inkılab eder (Özel, 2013d:80) ve Müslüman olur.

1.3.2. 1974-(...) İslamcılık Yılları

1.3.2.1. Yeni Varoluşsal Güvenlik Alanı Olarak İslam

“İnsan için her şeyin anlamı sadece ve sadece ahlaktır” (Özel, 2014c:148) diyen Özel için İslam/Müslümanlık, her şeyden önce bir ahlak meselesi olarak görülmektedir. “Titizlik ahlakın ta kendisi” (Özel, 2011a:14) olarak tanımlanacaksa her şeyden önce kişinin “kendi üzerine titizlenmesi”, kendisini, varlığını bir sarahate kavuşturması ahlaklı bir hayatın gereği, temeli haline gelecekti. Burada, “kendi üzerine titizlenmek”le, kişi kendisi dolayısıyla hakikatle bir bağ kurmaya çabalar ve bu bağ dolayısı ile de kendine “güvenli” bir alan açmaya çaba gösterir. Bir “hakikat arayıcılığı” olarak da isimlendirebileceğimiz bu tavır, “doymak için kullanılan araçların işe yaramadığının anlaşılması” (Özel, 1999:228) ile ortaya çıkar. “Açlığın” giderilmesi ise ancak kişinin “kendi üzerine titizlenmesi” ile mümkün olacaktır.

Burada kendi üzerine titizlenmek her ne kadar bireysel bir çaba olarak görünse de Özel’e göre varoluş bir kısımdır ve bu anlamıyla existence(varoluş) felsefesinden ayrılır (Özel, 2012a:89). Existence düşüncesi insanın şu anda ne ise ona mahkum kalmadığını, yaptığı seçme yardımıyla kendinden bir başka kendiliğe kavuşacağını savunurken, “Varoluş” düşüncesi insanın ne ise o olabileceğinin imkanını vurgular. Burada existance düşüncesinde insan için olunacak şey bilinmeyen ve onun uzağında, dışında bir yerlerde iken, varoluş düşüncesinde insan için olunacak şey bilinen bir “iç” tedir (Özel, 2012a:88). Yani insan kendi kendine bir varlık alanına ulaşmaktan ziyade kendisine ulaşan haberler aracılığı ile kendini inşa edebilmektedir. Bu haberler Allah’ın koyduğu emir ve nehiylerdir ki insan bunlara uymakla bir “varlık” haline gelebilir (Özel, 2012a:37). Existence düşüncesinde “benmerkezci” birey kendini bina ederken, Varoluş

düşüncesinde oluş, Var’a doğru gerçekleşir. “Existance” düşüncesinde insan kendini elde ederken “Varoluş” düşüncesinde insan Var’dan ancak nasibini alır (Özel, 2012a:88).

“Ömrümüzün her aşaması bilgisizliğimizi geride bırakmamıza vesile olduğu nispette değer taşır (Özel, 2011a:40) diyen Özel için bu yeni dönem, gençlik yıllarında existansiyalist düşüncelerin etkisiyle inşa ettiği varlık alanının dışında, varlığın “Allah-insan-doğa” bütünlüğü içinde kabul edildiği bir dönemdir. Dolayısıyla Özel için “varoluş” artık İslam ile kendine yeni bir temel ve kavrayış alanı bulmuştur.

Özel’in hayat serüveninde sosyalizm, nasıl gençlik yıllarında varoluşsal kaygıların neticesinde ulaşılmış bir yer, bu kaygıların cevabının o günlerde bulunduğu bir alan idiyse, İslam’da aynı kaygılar neticesinde ulaşılmış daha “güvenli” ve “açık” bir alandır. Özel bu durumu “beni sosyalist olmaya iten etkenler Müslüman olmaya da itti. Ben aynı yol üzerinde yürüyüp Müslüman oldum. Daha sarıh bir güvenlik noktasıdır benim Müslüman olmam” sözleri ile ifade eder ve hayatındaki tüm bu değişiklikleri “securite ontologique”(ontolojik güvenlik) arayışı olarak tanımlar. Bu İslam dolayısı ile elde edilen bir “şifa” bir “özgürlük alanı” dır (Özel, 1999:28). Bu “alan” ile birlikte Özel, artık içine düştüğü yalnızlıktan kurtulur. Bu bir bakıma modern insan olmaktan da kurtulmak demektir (Özel, 2013d:83).

Burada üzerinde durmamız gereken önemli bir nokta da Özel’in sosyalistlikten Müslümanlığa geçiş sürecini bir zorunluluk olarak görmesidir. Ona göre Müslüman olmak, sosyalist olmakla birlikte girilen “yol”un zorunlu kıldığı bir yerdi. Sosyalizmi nasıl toplumcu dürtülerle savunmuş ve sosyalist bir dönüşümün gerçekleşmesi için çaba harcamışsa, aynı şekilde İslam’da yine bu toplumcu tavrın itici gücüyle kabul edilmiştir. “Benim Müslüman oluşumda birincil etmen insan dünya ilişkisi midir? Hiç kuşkusuz, evet .İnsanın önemine, değerine inanmak; nerede insanlar önemsiz ve değersiz kılınıyordu ise orada ben yoktum (Özel, 2013d:83) sözleri ile bu zorunluluğa vurgu yapan Özel, kendisi için kabul ettiği “esenliği” birlikte ve beraber yaşadığı insanlar içinde ister. Bir “baba şefkati”yle toplum ve ülke üzerine titremeye çalışır. Kendi menfaati ile ülkesinin menfaati arasında bir ayrım gözetmeksizin şahsiyeti ve vatani ile arasında kurduğu bitişik ilişkiyi, İslam dolayısıyla sürdürmeye çabalamaktadır. Gençlik yıllarında kendisi için ve dolayısıyla ülkesi için sosyalistlikte bulduğu esenliğin adresi, aradan geçen yıllardan sonra ve bu yılların getirdiği tecrübe ve bilgi ile birlikte artık İslam’dır.

Özel için “varoluşun”, kendi kişiliğinin temellendirilmesi ve inşa edilmesi gibi şahsi bir yanı olmakla birlikte, bundan ayrı düşünülemez, içine birlikte ve beraber yaşadığı insanları yani toplumu, üzerinde yaşadığı ülkeyi/Vatanı da alan daha geniş bir yanı vardır. Yukarıda Sosyalist dönemde Özel’in biyografisini aktarırken onun “varlığı” ile toplum ve vatan arasındaki kurduğu ilişkiye değinmiştik. Özel için bu dönemde de toplum ve ülke/vatan varoluşa anlam vermeleri dolayısıyla önemlerini korumaktadır. Özel için insan olarak varoluş ancak bunlarla birlikte ve beraber gerçekleşebilecektir, şahsiyet/kimlik ancak bunlarla inşa edilebilecektir. “Hiçbir çağda bir yere mensup olmakla bir şahsiyet inşa etmek arasında koparılamaz bir bağ olduğu inkar edilememiştir (Özel, 2013a:8) sözleri ile insan şahsiyeti ile içine doğulan mekan arasındaki ilişkiyi vurgulayan Özel, kişinin ancak “ülkesini varoluşuyla bütünleştirmesiyle” (Özel, 2002:103) bir kimlik sahibi olabileceğini söyler.

Tüm bu düşünceler etrafında Müslüman olan Özel, başka Müslümanlarla tanışıp kaynaşmak için aceleci davranmaz. Hatta Müslüman dünya görüşüne intisabını, Müslüman olduktan bir hayli zaman sonra, Sezai Karakoç’un Diriliş adlı dergisinde “Amentü” şiirini yayınlarak dışa vurur. Özel, 1976 yılının başında, Hacettepe Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı’nda sınıf arkadaşı olan Necla Aslandoğdu ile evlenir. Aynı yıl Ticaret bakanlığında çalışmaya başlayan şair burada müsteşarlık kaleminin basın bürosundaki Fransızca yazışmaları takip eder. 1977 yılında üniversiteden mezun olan Özel, Yeni Devir gazetesinde “Konuşmak” adını verdiği sütunda günlük fıkralar yazmaya başlar. O zamana kadar hiçbir günlük gazetede yazı yazmayan şair, gazete yazarlığına başladığında Ticaret Bakanlığı’ndaki görevinden de ayrılır (Tüzer, 2012:55).

1.3.2.2. Gazete Yazarlığı; Müslümanlar Olarak Neler Yapabiliriz

İlk gazete yazısını 20 Nisan 1977 yılında Yeni Devir gazetesinde yayımlayan Özel, aynı gazetede bir de “Abdullah Çıdamlı” takma adıyla, “Hayatın İçinden” adlı bir magazin sayfası da hazırlar (Tüzer, 2012:56). “Yapacağım şey anlaşılabilirlik, hem insan olarak kendimin anlaşılabilirliğini hem de insan ilişkileri içinde her birimizin konumunun anlaşılabilirliğini kapsayan anlaşılabilirlik alanını genişletmekle ilgili olabilirdi (...). Müslüman olarak bir şey yaparsam bilgilenmenin engellerini kaldırmaya yardımcı olacak bir yolu benimseyecektim” (Özel, 2013d:93) sözleriyle o günlerde taşıdığı zihniyeti dile getiren

Özel için gazete yazarlığı, hem Müslüman olarak içine girdiği yeni çevrede kendine dostlar, “dava arkadaşları” edinmek hem de Türkiye’de gerçekleşmesini istediği İslami dönüşümün ne’liğini gazete aracılığı ile seslendiği kitleye anlatmak, tartışmaya açmaktı. Gazete bir araçtı ve kimi zaman ara verse de Özel bu araçla 2003 yılında Milli Gazete ‘den ayrılana kadar hem kendi hayatına bir titizlik gösterme imkanı yakalayabilmiş hem de İslamcı kamuoyunu kendi çapında bir bilgilenmeye, bir “ayıklığa” kavuşturmaya çabalamıştır.

Bu anlamda Özel için gazete yazarlığının birbiriyle sıkıca bağlantılı iki yönü olduğunu söyleyebiliriz. Birincisi gazete yazarlığının sağladığı imkanla bir görevi yerine getirmenin iç huzurunu yakalamak, bir sorumluluğun hakkını vermenin getirmiş olduğu rahatlığına kavuşmaktı. Gazete yazarlığı bu yönüyle Özel için bütün günlerini titizlikle geçirmenin imkanlarını yaratıyordu diyebiliriz. Özel bu durumu şu sözleriyle ifade eder;

“Bana niçin yazıyorsun? Diye sorsalar cevabım hazır; Diyeceğim ki, dışlerimin arasında sapından kavradığım bir kaşık var; kaşığın içinde de bir yumurta. İşte ben bu yumurtayı kırmamak için yazıyorum. Peki sonuç? Yumurta kırılmayınca ne oluyor, ne olacak? Hiçbir şey. Yumurta kırılmamış olacak sadece. Bence sadece buna önem göstermek gereksiz değildir. Görünürde hiçbir işe yaramasa bile günlerini dikkatle, titizlik göstererek ve görevini yerine getirme duyarlılığıyla geçirmek başka türlü yapmanın ruhi rahatsızlığından insanı koruduğu için tercih ettiğim bir tutum (Özel, 2010:29).

Bundan başka gazete yazarlığının ikinci yönü ise, birlikte yaşadığı insanlarla gazete aracılığı ile bir ünsiyet kurmak, bir cemaat haline gelmenin imkanlarını yoklamak ve Müslüman kamuoyunu gazete aracılığı ile Türkiye’de İslami bir dönüşüme hazırlamak, en azından bu dönüşümün tartışılmasını sağlamaktı diyebiliriz. Özel için İslami dönüşümün tepeden inme bir şekilde gerçekleşmesi kabul edilemezdi. Bir dönüşüm yaşanacaksa bu Türkiye’de yaşayan Müslümanların birbirleri ile kurdukları sağlam birlikteliklerle, sosyal alanda Müslümanlara yakışır bir gelişim yakalandığı zaman olacaktı.

“Yazılarımda bir İslami mücahededen, Türkiye’de ulaşmayı dilediğimiz bir İslami hayat tarzının meselelerinden bahis açtım ama kuru sıkı bir cihad çağrısının Müslüman çoğunluğu kolayca düşüncesizliğe sevk edebileceğini akılda tuttum. Eğer Türkiye’de İslami değerlerin belirleyici olduğu bir toplum düzeni tesis edilebilecekse, bunun bir siyasi iktidar değişikliğinden

çok, Müslümanların böyle bir toplumun gerçekleştirilebilir olduğunu sosyal alanda gösterme yeterliliğine ulaşmalarına bağlı olduğunu savundum” (Özel, 2013d:95).

O zaman yapılması gereken şey her Müslümanın bizzat kendisinden başlayarak bir gelişimi ortaya koyması gerekiyordu. Kendi Müslümanlığının ayırıcına varmış her Müslüman aynı zamanda birlikte yaşadığı insanlar içinde bir rol model, bir çekicilik yaratacaktı. “Yazılarımı hadis-i şerifin bana sağladığı, “Müslim, Müslümanların dilinden ve elinden salim oldukları kişidir” anlayışına uyarak kaleme alma çabası gösterdim. (Özel, 2013d:95) diyen Özel için gazete, bu anlamda en azından kendisi açısından birlikte yaşadığı insanlarla kendi arasında sahih bir ilişkini ortaya çıkmasının imkanlarını sağlıyordu.

Bu düşüncelerle 1977 yılında Yeni Devir’de başladığı gazete yazarlığına, 1979 yılında yazılarının “Türkiye’de Müslümanlık meselesini birinci derecede önemseyen kaç kişiye, ne anlam ifade ettiğini bilememenin tedirginliği içinde” (Özel, 2013d:98) ara verir. Maddi imkansızlıklar boğuştuğu bu dönemde bir ara bir mimarlık dergisine mimariyle ilgili tercümeler yaparak geçimini sağlamaya çalışsa da (Tüzer, 2012:56), Yeni Devir gazetesinden yeniden gelen yazma teklifiyle birlikte bir “kahramanlık” güdüsüyle olmasa da bir ölçüde bu maddi zorlukların etkisiyle yazarlık teklifi kabul eder (Özel, 2013d:98). 21 Ağustos 1981’den itibaren tekrar Yeni Devir gazetesinde yazmaya başlayan Özel, 3 Ağustos 1982’ye kadar sürdürdüğü yazılarına Adam Yayınlarından çıkan kitabının ilk telif ücretini almasıyla son verecek ve bir daha Yeni Devir’de yazmayacaktır (Tüzer, 2012:56).

1982 yılında bıraktığı gazete yazarlığına, 2 Mayıs 1985 tarihinde Milli Gazete’de tekrar dönen şair, daha sonra Gerçek Hayat dergisine taşınacak ve Cuma Mektupları adıyla kitaplaştırılacak olan haftalık yazılarını da bu gazetede kaleme almaya koyulur. Milli Gazete’deki yazılarını haftada dört gün kaleme alan Özel, 6 Şubat 1966 tarihinden itibaren de hafta da üç gün Yeni Şafak gazetesinde yazmaya başlar. 2001 yılında Yeni Şafak’taki yazılarına son veren Özel, mektuplarını, yaklaşık on yıl sonra Haziran 2001 tarihinden itibaren Gerçek Hayat dergisine tekrar göndermeye başlar. (Tüzer, 2012:58-59). 2003 yılında ise “Bir Zamanlar Bir İsmet Özel Vardı” başlıklı meşhur yazısıyla, “Ben sizin durduğunuz yerden tedirgin oldum, başka yere gidiyorum” sözleriyle Milli Gazetede yazılarına son verir.

Aralıklarla da olsa 26 yıl süren gazete yazarlığı, Özel'in Türkiye'de ve dünyada yaşanan olayları yorumladığı, Türkiye'de gerçekleşmesini istediği İslam dönüşümün imkanlarını, sorunlarını tartıştığı bir platformu ifade ediyordu. Özellikle 1980 darbesinin ardından Türkiye'nin yaşadığı siyasi, ekonomik, kültürel dönüşümler ve bu dönüşümlerin Türkiye'ye etkilerini Müslüman dünya görüşünün perspektifiyle ele almaya çabalayan ve İslami çözümler öneren Özel, bu dönüşümlerin dünyadaki diğer güçlerle ilişkilerini de yazılarının temel meseleleri haline getirmişti. Şimdi Türkiye'de 1980 darbesinden sonra yaşanan değişimleri ve bu değişimlere İslamcı hareket tarafından verilen tepkilerin Özel'in yazılarında nasıl karşılık bulduğunu ele alabiliriz. Böylelikle Özel'de 1990'lı yılların ortalarında başlayan ve günümüzde de devam eden Türklük söyleminin nasıl bir konjonktürel ortamda ortaya çıktığının anlaşılmasının da kolaylaşabileceğini söyleyebiliriz.

1.3.2.3. İslamcıların İktidar Yılları ve Yozlaşma Eleştirileri

1980'lerde Dünya'da Regan yönetimindeki Amerika'da ve Thatcher yönetimindeki İngiltere'de ortaya çıkan "yeni sağ" ideolojisi, genel anlamda ekonomik serbestliği öne çıkarıyor, devletin ekonomideki rolünün minimize edilmesini savunuyordu. Bu ideoloji, "Bırakınız yapınlar bırakınız geçsinler" söylemi etrafında dünyada neo-liberal politikaların öncülüğünde bir dönüşümün ve ekonomik öncelikli bir yeniden yapılanmanın amacını güdüyordu. Bu yeniden yapılanmaya Türkiye'de 24 Ocak kararları ile adım atılmış ve 1980 darbesi sonrasında kurulan ANAP iktidarıyla da her alanda bu dönüşüm neo-liberal politikalar etrafında gerçekleştirilmeye çalışılmıştı. Bu parti "dört eğilimi birleştirme" sloganıyla, merkez sağ, sosyal demokrasi, MSP ve MHP geleneklerini eritme iddiasındaydı ve bu "merkez sağ"cı tutumuyla da Türkiye'de 90'lı yılların başına kadar iktidarda kalabilmişti.

80'li yıllarda Türkiye'de ANAP öncülüğünde yaşanan bu ekonomi temelli ancak bütün bir sosyal alanı kapsayan dönüşümlerin, İslamcılık hareketi üzerindeki etkisinin her şeyden önce İslamcılarda bir düşünce ve tavır değişikliğine kapı araladığını söyleyebiliriz. İsmail Kara'nın işaret ettiği şekliyle "önceki aşamada devlet ve millet için düşünülen zenginliğin artık aynı zamanda kişiler içinde düşünülür hale gelmesi, müreffeh ve varlıklı bir yaşama biçimine doğru adımlar atılması" (Kara, 2008:329) bu anlamda altı çizilmesi gereken noktalardır.

İslamcılık hareketi açısından bu dönem, 1960 ve 1980 yılları arasındaki radikal, aktivist, siyasi talepleri kuvvetli, rejim muhalifi, cihad taraftarı (Kara, 2013:32) İslamcı söylemin artık terkedildiği ya da önemsizleştirildiği, gündemden kaldırıldığı bir dönemdir. İsmail Kara'nın ifadesiyle “uyum ve entegrasyon” olarak adlandırılabilen bu yeni dönemin en yaygın kavramı olarak kullanılan “siyasal İslam” ile birlikte muhalif, aktivist, dini düşünce ve hareketler gayrimeşru sayılmaya, devre dışı bırakılmaya başlanmıştır. Bunun karşısına ise sıcak bakılan kültürel/ılımlı İslam yerleştirilecekti (Kara, 2013:35). Bu “ılımlılık” adı altında demokrasi, hoşgörü, serbest piyasa, diyalog gibi içi boş seküler ve laik bir anlayışa doğru açılan çizgi üzerinden gerçekleşen (Kara, 2013:36) yeni İslamcı söylem, İslamcılık hareketinin Türkiye için bir “teklif sunma” imkanının mahiyetini boşalttığı gibi Türkiye’de bir İslami dönüşümün yaşanması imkanını da ortada kaldırmaya dönük bir tavır barındırıyordu.

“Sosyalist olarak ulaşamadığımı anladığım hedeflerin, Müslüman olarak ulaşılabilen kapanına sıkışmayacaktım. Bunun yanı sıra sosyalist olarak sahip olduğum “şartların eleştirisi” gücünü de feda etme yanlısı değildim” (Özel, 2013d:93) sözleriyle eleştiri hakkını daima elinde tutmaya çalıştığını ifade eden Özel, 1980 sonrası İslamcılık hareketinin evrildiği şekli o günlerden itibaren eleştirmiş ve İslamcılık hareketindeki yeni tavır alışların bu harekete vereceği zararlardan yazılarında sürekli bahsetmiştir. “Tüketim cinneti her türlü salih tutumun boy vereceği ortamı tahrip eder. Sahip olmanın rakip tanımayan bir değer olarak yükseldiği satıhta İslami hareket tutunamaz kayar” (Özel, 2010b:127) sözleri ile çok önceden, yeni liberal dönemin açacağı ahlaki zaafların Türkiye’de gerçekleşmesi arzu edilen İslami dönüşüme getireceği zararları işaret etmeye çabalar.

Sosyalist döneminde olduğu gibi İslamcı olduğu dönemde de her zaman “Türkiye’ye özgü” şartların anlaşılması ve “milli” bir kalkınmanın gerçekleşmesini arzulayan Özel için bu dönem, Türkiye’de İslamcılığın içeriğinin boşaltılarak böyle bir imkanın ortadan kaldırılmaya çalışıldığı bir tarihselliği barındırıyordu.

“(…) kısa sürede hiçbir doktriner özellik taşımayan, herhangi bir tarih yorumuna isnat etmeyen bir İslamcılık bütün Türkiye’yi kapladı. Kitabı esaslardan mahrumiyet ve belirgin bir tarih perspektifinden kaçış. Bu iki husus, 12 Eylül ertesinde Türk toplumunda İslami tavrılardaki yaygınlaşmanın sebebini millet içinde yürüyüşü bin yıldır devam eden İslami özlemlerin cesamet kazanmasına değil de dopinge bağlayışımızın açıklamasıdır. (...) sonuç olarak içini doldurmaya

kimsenin gücünün yetmediği, neye tekabül ettiğine kasten karar verilmeyen, bitmez tükenmez muazzam bir laiklik konusu gündemi işgal etmiştir. Seksenli ve doksanlı yıllarda doping İslamcılığı kolaylıkla milli meseleyi öne almayı engelleyen unsurlardan biri haline gelmiştir (Özel, 2011d:43).

Özel’ göre İslamcılık hareketinin bu yıllarda “içi boş” ve kendine mesele etmesi pek de mümkün olmayan konularla uğraşması hem Türkiye’de “geçek meselelerin” konuşulmasının önüne geçmiş hem de sadece İslamcılık hareketi ile açılacak “Türkiye’ye özgü yol” un imkanlarının ortadan kalkmasına sebep olmaktaydı. İslamcılık Türkiye’de bir “milli” duruşu temsil edecekse bu her şeyden önce Türkiye’nin kendi imkanlarını kendisi için kullanması ile mümkün olabilecekti. Ancak Özel’e göre 1980 sonrası dönem Türkiye’de Amerikancılığın her haliyle bir ölçü olarak kabul edildiği ve rol model olarak görüldüğü bir ortamı yaratmıştı. Özel bu durumu şöyle ifade eder;

“12 Eylül 1980 günü Amerikancılığın Türkiye’de rakipsiz üstünlüğü elinde tuttuğu tereddüde mahal bırakmayacak surette ilan edildi. Bir yolunu bulup siyasi varlık göstermek isteyenlerin Amerikancılık dışındaki destek arayışlarının nafile olduğu gösterildi (...) 12 Eylül 1980 sonrasında Türkiye ve ABD adeta siyasi birliği temsil ediyormuş gibi davranıldı. Ekonomi, eğitim, kitle iletişim araçları ağırlıklı olmak üzere her konuda Amerikancılık Türklerin ölçütü haline geldi (...). Bir akım olarak İslamcılık o kadar sulandırıldı ki artık onu Amerikancılıktan ve giderek Amerikanlıktan ayırt edemez olduk” (Özel, 2011e:292-293).

Yukarıda alıntıladığımız cümlelerle İslamcılığın içine düştüğü durumu kendi ifadeleriyle betimleyen Özel için İslamcılık artık “yakın geçmişin şikayetleri ile yakın geleceğin özlemleri arasındaki irtibatı” (Özel, 2010:402) kaybetmişti.

Özel’e göre bu irtibatın kaybedilmesi Türkiye’de İslami bir dönüşümün gerçekleşmesi için çabalaması beklenen “İslamcı siyasiler” eliyle gerçekleştiriliyordu. Burada bir “uzlaşma” vardı bu uzlaşma Özel’e göre “ülke Müslümanlarının ülke hayatında ağırlıklı bir yer sahibi olmaları karşısında alınan bir tedbirden başka bir şey değildi” eğer “Müslümanlar yeni bir düzen özlemini terk eder, kendilerini islami bir siyaset yapma çizgisine sokan karakteri kaybetmeyi göze alırlarsa onlarla uzlaşılabilirdi” (Özel, 2011c:82). Özel’in burada kastettiği şey “İslamcı” siyasal kadrolar eliyle yürütülen İslamcı hareketin Türkiye’de gerçek bir İslami dönüşüm yaşanmaması için başka bir yöne evrilmesi ve bunun “İslamcılar” eliyle yapılmasıydı. Siyasal islam olarak isimlendirilen bu tavır Özel’e göre Türk siyasetinde önemli iki meselenin önünü tıkamaktaydı:

“Siyasal islam ile birlikte Türk siyaseti bir taşla iki kuş vuracak kıvama gelmiş bulunuyor. Birinci kuş İslami dönüşüm fikrinin herhangi bir hedef gözetilmeksizin atlatılması, ikinci kuş ise bizzat ve bizatihi Müslümanların dünya sistemi isterlerine uygun bir dönüşüme uğratılmasıdır. Yani biz Türkler artık hem islami bir dönüşüm yaşamış hem de Müslüman unsurumuzu sistem lehine dönüşüme uğratmış haldeyiz. Halimiz gülünemeyecek kadar zavallı, ağlanamayacak kadar ciddiyeysiz (Özel, 2011c:82).

Özel, tüm bu eleştirilerinin ve uyarılarının ardından artık Türkiye için arzuladığı İslami dönüşümün mevcut kadrolar eliyle gerçekleşmeyeceğine olan inancı gittikçe kavileşir. Hem Türkiye’de İslamcılık hareketine yeni bir söylem genişliği getirme arzusu hem de bu dönüşümü birlikte gerçekleştirebileceği yol arkadaşları bulma arzusunun bu dönemde Özel’de baskın bir duygu olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Şimdi aşağıda hem bu süreci hem de bu sürecin sonunda Özel’in ulaştığı “yeni” yerin ne’liği hakkında bilgi verebiliriz.

1.3.2.4. Gazete Yazarlığına Son Verme ve İslamcılardan Uzaklaşma

1990’lı yıllar Türkiye’de 1980 darbesinden sonra kapatılan Milli Selamet Partisi(MSP)’nin yerine kurulan Refah Partisi(RP)’nin yükseliş yıllarıdır. İlk defa 1991 seçimlerinde meclise girmeye hak kazanan ve 1994 yerel seçimlerinde oyların %19.14’ünü alarak büyük bir ivme yakalayan RP’si, 1995 seçimlerinde aldığı %21.38 oyla artık Türkiye’nin birinci partisi olmuştu. 90’lı yıllar boyunca RP’si ekseninde yükseliş yakalayan “siyasal islam” Türkiye’de Müslümanların hem kamusal alanda daha fazla yer bulmalarına yol açmıştı hem de siyaseten yakalanan başarılar, İslamcıları “iktidar olmak” ile tanıştırmıştı. Tüm bu süreç içerisinde iktidar ile birlikte gelen imkanlar Türkiye’de bir İslami dönüşüm gerçekleştirme arzusu ile yola çıkan kadroların geçmişte şikayet ettiği durumları bu sefer kendilerinin ortaya çıkarmasına vesile olmuştu.

Türk siyasetinde siyasal İslam’ın bu yükseliş yıllarında, İslami camia’nın içinde yer alan Özel için tüm bu yaşananlar bir anlam ifade ediyordu muhakkak. İslamcıların iktidar ile tanıştığı bu yıllarda yukarıda bir kısmını alıntılarladığımız eleştirileri yapan Özel, yıllar ilerledikçe eleştirilerini sertliğini arttıracak ve 2000’li yılların başında İslamcı camia ile bağlarını koparacaktı.

Özel için bu sürecin başlama tarihinin 1990’lı yılların ortaları olduğunu söyleyebiliriz. Eleştirilerini mevcut durumun düzeltilmesi ve Türkiye’de İslami bir dönüşümün

gerçekleşmesinin imkanlarını sorgulayan bir yönde ve birazda “iyimser” bir düşünce ile devam ettiren Özel’de, 90’lı yılların ortalarında artık eleştirilerin sertleşmeye başladığını ve daha da önemlisi “bilindik” İslamcı söylemin dışında yeni bir dilin oluşturulmaya ve öne çıkarılmaya başlandığını görürüz. İslami bir dönüşümü daha önceleri (burada bir dönemsellik olarak 1970 yılların sonlarından 1990’lı yılların ortalarına kadar geçen süreyi verebiliriz), İslam, Müslüman, Müslümanlık kelimeleri etrafında betimleyici bir dil kullanan Özel, 90’lı yılların ortalarından itibaren bu kelimelerin yanına Türk, Türklük, millet, milliyetçilik kelimelerini de eklemeye ve giderek daha çok öne çıkarmaya başlar. Bu değişiklik 2000’li yıllara gelindiğinde artık Özel’de dört başı mamur bir hale gelmiştir ve Türkiye’de İslami dönüşüm artık Türk’lük söylemi etrafında bir anlama kavuşturulmaya çabalanmıştır. Bu “söylem değişikliği”nin Özel için birden çok anlama geldiğini söyleyebiliriz ve bu çalışmanın ikinci bölümünde bu konu üzerinde duracağız ancak burada bu “söylemsel değişikliğin” ülkemizdeki ve dünyadaki siyasal konjonktürle ve Türkiye’de yukarıda işaret ettiğimiz şekli ile İslamcılardaki değişimle çok yakın bir ilgisi olduğunu söyleyebiliriz. Özel bu durumu şu sözleri ile açıklar;

“Son yıllardaki yazılarımda Türk ve Millet kelimelerinin İslam ve Müslümanlık kelimelerinden daha sıkça anılır olmasının sebebi siyasi kavrayış ortamındaki iniş çıkışlara bağlanmalıdır. Son birkaç yıla kadar Türk ve millet kelimelerinin neyi içerdiğine işaret edebilmek için İslam ve Müslümanlık kelimelerini onların yerine zikretmek zarureti vardı. O zamanlar Türk ve millet kelimelerini ağırlık verecek biçimde anmakla Türk milletinin geleceği bakımından hiç olmazsa benim anladığım ölçülerde pek de temiz olmayan ilişkiler ağına temas etme izlenimi uyandıracağını biliyordum. O zamanlar birileri benim iki lafın başında İslam ve Müslümanlık kelimelerine yer vermemden tedirgin olurlardı. O birileri artık şimdi benim ikide bir Türk ve millet dememden rahatsız oluyorlar. Çünkü değişen ortam dolayısıyla Türk ve millet sözleri birkaç yıl öncesinin İslam ve Müslümanlık kelimeleriyle uyandırılan etkiye tekabül ediyor. (...) Daha ilginç şu ki yaşadığımız günlerde İslam ve Müslümanlık kelimelerini çok sık anmak öyle çağrışımlar uyandırabiliyor ki din-i Mübin salikleri bundan rencide olabiliyor (Özel, 2002:118-119).

Türkiye’de bu tarihsel dönemde yaşanan tüm bu süreçlerin sonunda Özel’in geldiği yer artık, Türkiye’deki genel İslamcı söylemin dışında bir yerdi. Burada sosyalistlikten Müslüman olmaya uzanan varoluşsal değişiklik gibi köklü bir değişikliğin olduğunu söylemek mümkün görünmemekle birlikte, Özel için bu değişikliğin anlamı gerçek İslamcılığı savunmak adına içine girdiği İslamcı camiayı terk etmektir.

1.3.2.5. “Gerçek İslamcılığı” Türk’lük ile Savunma; İstiklal Marşı Derneği

Burada gerçek İslamcılıktan kastımız Özel'in Türkiye'deki İslamcılık düşüncesini yeniden ele alma çabası ve İslamcılık aracılığı ile Türkiye'ye bir "teklif" getirme çabasının mahiyetine ilişkindir. Özel Türkiye'deki İslamcı söyleme bir genişlik katmak düşüncesidir ve bu düşünce aracılığı ile Türkiye'nin "gerçek meseleleri"ne eğilme, bu meselelere İslamcı düşünce çerçevesinde çözümler üretme çabasındadır. İslamcılık artık Özel'in düşüncesinde yeni bir mahiyete, yeni bir tarih yorumuna kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Ona göre; Türkiye'de İslamcılık düşüncesi eğer diğer ideolojik görüşler arasında bir görüş olarak devam edecekse hiçbir önemli genişleme sağlayamayacaktır. Türkiye'de İslamcılık toplumun kendi bünyesini tanıması, toplumun kendi çözümlerini üretmesi anlamını kazandığı zaman ve belki de adı İslamcılık olmaktan çıktığı zaman, ete kemiğe bürünecek bir yaklaşım sayılabilecektir (Sevil, 2006:207). İslamcı düşüncenin gelinen bu noktada revize edilmesi ve yeni bir söyleme kavuşturulması gerekmektedir ve Özel'de bu milli söyleme bitişik olarak yapılıyor görünmektedir. Özel burada hem İslamcılık düşüncesini yeni bir yoruma doğru açıyor hem de milliyetçilik düşüncesini yeni bir söyleme kavuşturuyor görünmektedir.

Yukarıda ilgili bölümlerde de değindiğimiz gibi Özel'in sosyalist döneminde de sosyalistliğinin en önemli parametrelerinden biri olan "milli" tavır, bu yıllarda yılların getirdiği birikimle birlikte kendini daha da geliştirmiş ve Türkiye üzerine "titizlenmek"teki bu devamlılık Özel'de 2000'li yılların başında yeni ve güçlü bir söylemle ortaya çıkmıştır diyebiliriz.

"İslamcı olmaktan hem bir tedirginlik duymuyorum hem de bunun vurgulanması gereken, daha doğrusu Türkiye'de eksikliği duyulan bir şey olduğunu düşünüyorum. Bu bakımdan, İslamcı görüntüsü taşıyanların gerçekten İslamcı olmadığı söylenebilir. Türkiye'nin problemi İslamcılıkla bağlantılı, İslamcı bir cephe var olmalı" (Özel, 2008:255) sözleri ile İslamcılıkla arasında herhangi bir uzaklık olmadığını dile getiren Özel için, içinde bulunduğumuz dönem her şeyden önce Türkiye'de "millet varlığı"nın büyük bir tehlike altında olduğu, "Türkiye'nin haritadan silinme" çabalarının yoğunlaştığı çok tehlikeli bir dönemdir. Türkiye'nin İstiklal harbi yıllarındaki gibi bir kuşatılmışlığın ortasında olduğunu savunan Özel'e göre, bu kuşatılmışlıktan çıkmak da Türkiye'de millet gerçekliğinin farkına varılması ve "tarihsel bir rol olan" "Türk kimliği"nin yeniden hayat bulması ile gerçekleşebilecektir. İşte 2007 yılında kurulan

İstiklal marşı derneği bir “kuşatılmışlığın” ortasında kalan Türk milleti için İstiklal Marşı’ndaki ifade ile bir “son ocak” görevi görmek için kurulmuş görünmektedir.

“İstiklâl Marşı'nda yer alan esasları bir duruş olarak rehber kabul ederek bu esasları her yer ve zeminde yaymak” söylemi etrafında kurulan dernek, İstiklal Marşı’nı bir ideolojik söylem olarak kullanarak Türkiye’de “gerçek İslami söylemi” diri tutma çabası içerisindedir diyebiliriz.

Genel merkezi Ankara’da olan İstiklal Marşı derneğinin, İstanbul, Konya, Gaziantep, Şanlıurfa, Bartın, Adana, Kahramanmaraş ve Giresun şehirlerinde şubeleri bulunmaktadır. Dernek, Türkiye’nin çeşitli şehirlerinde düzenlediği paneller, konferanslar, resitaller, siyasi ve kültürel etkinliklerle faaliyetlerine devam etmektedir. Kuruluşundan itibaren derneğin genel başkanlığını İsmet Özel yürütmektedir.

2007 yılından sonra dernek bünyesinde yazılarını ve şiirlerini yazmaya devam eden Özel, önce İstiklal Marşı derneğinin internet portalında yayınladığı daha sonrada “of not being a jew” isimli şiir kitabına aldığı “Sesli Gemi” (Özel, 2014a: 155) isimli son şiiriyle artık şiir yazmayacağını ifade etmiştir. Bununla birlikte halen düz yazılarını düzenli olmayan aralıklarla da olsa derneğin internet portalında devam ettirmektedir.

1.4. Eserleri

ÖZEL, İsmet (1998), *Cuma Mektupları I*, Şule Yayınları, İstanbul.

_____ (1991), *Cuma Mektupları II*, Şule Yayınları, İstanbul.

_____ (1998), *Cuma Mektupları III*, Şule Yayınları, İstanbul

_____ (1998), *Cuma Mektupları IV*, Şule Yayınları, İstanbul

_____ (1992), *Cuma Mektupları V*, Şule Yayınları, İstanbul.

_____ (2002), *Cuma Mektupları VI*, Şule Yayınları, İstanbul

_____ (2002), *Cuma Mektupları VII*, Şule Yayınları, İstanbul

_____ (2002), *Cuma Mektupları VIII*, Şule Yayınları İstanbul

_____ (2004), *Cuma Mektupları IX*, Şule Yayınları, İstanbul

_____ (2004), *Cuma Mektupları X*, Şule Yayınları, İstanbul

_____ (1998), *Üç Mesele*, Şule Yayınları, İstanbul

- _____ (1999), *Sorulunca Söylenen*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2008), *Toparlanın Gitmiyoruz I*, Ebabil Yayınları, İstanbul
- _____ (2008), *Toparlanın Gitmiyoruz II*, Ebabil Yayınları, İstanbul
- _____ (2008), *Toparlanın Gitmiyoruz III*, Ebabil Yayınları, İstanbul
- _____ (2009), *Tok Kurda Puslu Hava*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2009), *Bileşenleriyle Basit*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2009), *Neredeyizim*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2009), *Ebruli Külâh*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2009), *Evet mi Hayır mı? Sınıf Savaşı Evet, Milli Mücadele Hayır*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2010), *Allah'ın Emri Zaid/Plus Peygamberin Kavli*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2010), *Evlenseydik Boşanacaktık*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2010), *Hayatın Manası Versus Manalı Bir Hayat*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2011), *Karz-ı Hasen*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2011), *Siper Beden*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2011), *Muvazzaf*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2011), *Başbaş Başbaşa Başabaş*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2009), *Tavşanın Randevusu*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2010), *Faydasız Yazılar*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2010), *Kırk Hadis*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2011), *Henry Sen Neden Buradasın? 1*, TİYO Yayınları, İstanbul
- _____ (2011), *Henry Sen Neden Buradasın? 2*, TİYO Yayınları, İstanbul
- _____ (2011), *Zor Zamanda Konuşmak*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2012), *Bir Akşam Gezintisi Değil Bir İstiklal Yürüyüşü I*, TİYO Yayınları, İstanbul

- _____ (2013), *Bir Akşam Gezintisi Değil Bir İstiklal Yürüyüşü II*, TİYO Yayınları, İstanbul
- _____ (2012), *Tahrir Vazifeleri*, TİYO Yayınları, İstanbul
- _____ (2013), *Desem Öldürürler Demesem Öldüm*, TİYO Yayınları, İstanbul
- _____ (2013), *Kalın Türk*, TİYO Yayınları, İstanbul
- _____ (2013), *Küfrün İhsanı Olmaz*, TİYO Yayınları, İstanbul
- _____ (2013), *Waldo Sen Neden Burada Değilsin?*, TİYO Yayınları, İstanbul
- _____ (2014), *İrtica Elden Gidiyor*, TİYO Yayınları, İstanbul
- _____ (2014), *Of Not Being A Jew*, TİYO Yayınları, İstanbul
- _____ (2011), *Erbain Kırk Yılın Şiirleri*, Şule Yayınları, İstanbul
- _____ (2014), *Şiir Okuma Kılavuzu*, TİYO Yayınları, İstanbul
- _____ (2014), *Taşları Yemek Yasak*, TİYO Yayınları, İstanbul
- _____ (2014), *Ve'l-Asr*, TİYO Yayınları, İstanbul
- _____ (2015), *Türk Olmadıysan Oldun Amerikalı*, TİYO Yayınları, İstanbul

BÖLÜM 2 : İSMET ÖZEL DÜŞÜNCESİNDE MİLLİ - İSLAMCILIK

2.1. İsmet Özel'in İslamcılık Düşüncesinde Ana Temalar

Bu ana başlık altında İsmet Özel'in İslamcılık düşüncesini ne şekilde temellendirmeye çalıştığını ve hangi karşıtlıklar üzerine düşüncesini bina ettiğini anlamaya çalışacağız. Buradan hareketle Özel'in İslam'ı bir din olarak anlama ve Müslüman pratiğinin ne'liği hakkında serdettiği düşünceleri anlattıktan sonra bu düşüncelerin İslam'ın ana kaynakları ile bağına ve bu kaynaklarla bağlantılı bir İslami dönüşümün ne şekilde gerçekleştirileceğine dair görüşleri ele alınacaktır. Bundan başka İslamcılık düşüncesini “bizlik” ve “ötekilik” üzerine kurduğunu düşündüğümüz Özel'in “biz” olarak kabul ettiği Müslümanlardan başka “öteki” olarak konumlandığı “küfrü” hangi kavramlar üzerinden ele aldığı ve bu kavramların içeriği de ayrıca bu ana başlık altında ele alınacak konulardan olacaktır.

İslam'ı bir bütün olarak yani düşünce ve yaşama pratiğinin bitişikliği olarak anlamak Özel'in İslamcılık düşüncesindeki en temel nokta olarak kabul edilebilir. Şüphesiz İslamcılık düşüncesi temelde İslami bir yaşayışın imkanlarını sorgulama çabası olarak okunabilir ancak bu düşünce geleneğinde moderniteye verilen tepki genel olarak modern olanla bir şekilde birliktelik kurmakla sonuçlanmış görünmektedir. Özel'in düşüncesinde islami bütün veçheleri ile bir bütünlük halinde kavrama çabası ise modern olana (Özel'de bu gayri islami olandır aynı zamanda) esaslı bir karşılık vermenin, gayri islami olan karşısında Müslümanca bir duruşu sergileyebilmenin imkanlarını genişletmiş görünmektedir.

2.1.1. İsmet Özel'de İslam'ı Bir Bütün Olarak Anlama: Müslümanca Düşünme ve Yaşama

Özel'in düşünce dünyasında İslam, “insanın vazgeçilmez varlık şartlarına atıf yapan ve bunu yapmadığı zaman kendisi de olmayan bir inanç, bir dünya görüşü, bir davranışlar manzumesi” (Özel, 2010c:80) olarak ele alınmaktadır. Böylelikle Özel'in, İslam'ı temelde bir inanç sistemi olmakla birlikte birey ve toplum hayatının her yönünü kapsayan bütüncül anlam muhtevasıyla kabul ettiğini söyleyebiliriz. Burada İslam, bireyin kendini inşa etmesinde yani ontolojik gerçekliğini kazanmasında bir temeli teşkil ettiği gibi

toplumu oluşturan kurumlar aracılığıyla toplum hayatının her alanında da anlamını bulmuş bir “yaşam deseni” olarak kabul edilmektedir.

Modernleşmenin temelinde dinin dönüştürülmesi olarak sekülerleşme, sekülerleşmenin özünde de kutsaldan uzaklaşmanın yattığı (Gencer, 2014:58) göz önüne alındığında bu durumun bireyin ve toplumun hayatında kutsalın kaybolmasına veya kutsalın dönüştürülmesine sebep olduğunu söyleyebiliriz. Yani din dolayısıyla kurulan tanrı-insan ontik bütünlüğünün modernleşmeye bağlı olarak seküler süreçte bölünmüş ve parçalanmış olduğunu söylemek mümkündür (Gencer, 2014:59). İşte Özel’in düşüncesinde İslam’ın, “bir inanç, bir dünya görüşü ve bir davranışlar manzumesi” olarak bütüncül bir temelde ele alınmasının veya bu bütüncüllüğünün vurgulanmasının sebebinin, modernite dolayısıyla ortaya çıkmış bu “parçalı varoluş” durumu olduğunu söyleyebiliriz.

Bu nedenle Özel, İslam’ın bir bütünlük içinde kavranması ve modern dönemde Müslümanca bir düşünüş ve yaşayış pratikliğinin ortaya konulması için her şeyden önce bu varoluş problemine eğilmektedir. Özel’e göre “şuur sahibi bir insan her şeyden önce “niçin yaşıyorum” sorusuna tatminkar bir cevap bulmak, bu konuda açık bir fikre sahip olmak zorundadır” (Özel, 2011g:30). Böylece bu soruya verilecek cevap bireyin varoluşunu hangi temel üzerinde kuracağını açıklığa çıkaracaktır. Bireyin bir temel üzerinden kendi varoluşuna bir açıklık kazandırması ise aynı zamanda etrafındaki maddi unsurlarla anlamlı bir ilişkiye girmesinin (onları kabul veya reddetmesinin) de önünü açabilecektir.

Özel’in düşüncesinde bu “temel”, Müslüman birey için tabii ki İslam’ın vaz ettiği anlam çerçevesidir. Yani Müslüman bireyin varoluş gerçekliğinin veya kendilik bilincinin temelinde İslam yatmaktadır veya yatmalıdır. Böylece Müslüman birey ancak İslam dolayısıyla etrafındaki maddi unsurlarla anlamlı bir ilişki kurmak durumunda kalacak ve o unsurlar karşısında kendi varoluş gerçekliğine uygun bir hayat pratiğini ortaya koyabilecektir. Fakat bireyin bu hayat pratiği bir toplum hayatı içerisinde mümkün olmaktadır. Bu nedenle bu pratiğin anlamlı olması onun toplum içindeki diğer insanlarla paylaşılmasıyla yani İslam’ın bir düşünüş ve yaşayış biçimi olarak topluma yayılmasıyla mümkün olabilecektir.

Özel'e göre, Müslüman bireyin İslam dolayısıyla ulaştığı kendilik bilinci, aynı zamanda onun içinde yaşadığı topluma açılmasının imkanlarını da içinde barındıran bir işlevsellik sahiptir. Yani Müslüman ancak İslam'ı içinde yaşadığı toplumsallıkla paylaştığında ve İslam, toplumsal hayatta pratik bir gerçeklik bulduğunda Müslümanlık toplumda belirleyici bir rol üstelenebilecektir. Özel'e göre sorumlu Müslüman "kendi durumu ve geleceği kadar birlikte yaşadığı insanların durumu ve geleceği konusunda Müslümanlığın belirleyici rol oynamasını bile isteyip seçen kimsedir" (Özel, 2009d:208). Böylece Müslümanlık "ferdi ve vicdani bir hesap" olmaktan çıkıp toplumsal hayatın pratiği içinde bir gerçeklik kazanabilecektir.

Bu bağlamda Özel'in modern dönemde seküler yönelime karşı İslam'ı birey ve toplum hayatında her boyutuyla görünür ve yaşanır kılmak çabasında olduğunu söyleyebiliriz. Özel'e göre bu çaba bizi özgür kılacak bir durumun da kapılarını açacaktır. Ona göre bizi özgür kılacak olan şey kendilik bilinci dolayısıyla ulaştığımız "doğru ve yanlış, helal ve haram, meşru ve gayri meşru olan hakkındaki şuurumuzdur (Özel, 2014c:39). Bu aynı zamanda bireyin kendini Müslüman kılan ayırıcı vasıfları, kesinliğe ve açıklığa kavuşturması anlamına da gelmektedir. Böylece Müslüman birey bu açıklık dolayısıyla "kendisini kendisi yapan" ile "ötekini öteki" yapan bir bilinçle, zihnini İslam düşüncesinin içerisinde tutarak, maddi hayatını da bu düşünce temelinde inşa etme fırsatı bulabilecektir ve içinde yaşadığı zaman diliminde Müslüman birey olarak yaşama imkanını elde edebilecektir. Böylece Özel'in İslam'ı bir bütün olarak anlamayla kast ettiği şey; İslam dini temelinde ayırdına varılmış varoluşsal bir gerçekliktir ve bu gerçeklik üzerinden kazanılan Müslüman kimlik, kendi hayat pratiğinin tüm duyuş ve düşünüş biçimlerini, bu varoluş temelinde gerçekleştirir. Bu sadece bireyin kendisi ile sınırlı olmayan ve tüm topluma sirayet etmesi gereken bir yaşam örüntüsüdür. Bu nedenle dış dünyanın ya da insan hayatındaki maddi unsurların bu varoluş gerçekliğine uygun bir şekil almasıyla Müslümanca bir yaşamın ortaya çıkmasının imkanları oluşacaktır.

Ancak, Özel'in bu düşünceleri dolayısıyla modernite karşısında İslam üzerinden "statik bir düşünce kurma" çabası içerisine girdiğini söylemek zor görünmektedir. Yani Özel, İslam düşüncesi temelinde moderniteye karşı bir toplum mühendisliği çabasında değildir ve yine bu İslam düşüncesiyle teorik düzlemde bir toplum modeli de çizmez. Özel'e göre Müslümanlar, "düşüncelerinin ve hayatlarının gücünü bir sistemde donup kalmamaktan" almaktadırlar (Özel, 2009:431). Bu nedenle İslami söylem, bir toplum projesi çizmek için

ele alınan bir düşünsel faaliyet olmaktan ziyade şimdiki zamanı İslam’a göre yaşama dürtüsüyle ilgili görünen, daha pratik bir gerçekliğe işaret eder.

Olması/gerçekleşmesi arzu edilen ideal bir geleceğe yönelik şimdiden bir şema çizmektense mevcut ve halen yaşanmakta olana zaman diliminde İslam’ı hakkıyla anlama, düşünceyi İslam’a bitişik kılma ve bu düşünce-eylem bitişikliği ile şimdiki zamanı imar etme fikrinin Özel’de ağır bastığını söyleyebiliriz. Ona göre İslam’ın insanlara faydası her an yaşanan bir şey olmasıdır. “İslami yaklaşım ucu açık bir yaklaşımdır. Şimdiden şemayı çizip, kalıbı döküp insanları ona göre biçimlendirmek İslami olmaz. Hayat içindeki oluşumları hesaba katarak, bütün birikimi, hedefleri göz önüne alarak yapılacak bir şeydir bu” (Özel, 1999:302-303).

Bu noktada siyasete önemli bir anlam yüklediğini söyleyebiliriz. Siyaseti dünya hayatının şekillenmesinde önemli bir işlevsellik olarak gören Özel, “siyasete bulaşmadığını söyleyen insanların, bilerek veya bilmeyerek beşeri ve dünyevi iktidara boyun eğdiklerini itiraf etmiş olduklarını” (Özel, 2014:383) söyler. Burada siyasete yüklediği anlam siyaset aracılığı ile siyaset yapıcılarının veya karar alıcıların bireyin ve toplumun hayatına yaptıkları etkilerin mahiyetine ilişkindir. Bu anlamıyla, İslami bir yaşamın önüne siyaset aracılığıyla engel koyanlara ses çıkarmayan insanlar “insan elinden çıkma bir sosyal mekanizmaya teslim olduklarını dile getirirler”. Çünkü Özel’e göre yalnız çağımızda değil bütün zamanlarda, insan topluluklarının aldığı şekil, doğrudan doğruya siyasetin alanı içinde hükme bağlanan bir vakıanın tezahürüdür (Özel, 2014:384).

Buna göre Müslümanın yapması gereken şey, bireysel hayatını düzenlemek ve toplumun kuruluşunu İslami esaslara göre yeniden ayarlamak için girişeceği mücadeledir. Bu mücadelede, araçlara bağlanmak(medeniyet) yerine araçları aşma (siyaset) çabasında olmalıdır. (Özel, 1998a:143). Özel bu anlamıyla siyaseti “Müslümanın kendini tanımasıyla özdeş kılmak üzere giriştiği eylem” olarak tanımlar ve yukarıda ifade edildiği gibi siyaset aracılığıyla Müslüman bireyin modern dünyada bir şuura ulaşması gerekliliğine işaret eder. Zira Özel’e göre siyaset “insan hayatını ve zihnini dumura uğratan İslam dışı kurumların ilgasını öngörür, Müslümanı “Müslüman olma durumu” ile “çakıştırmak üzere harekete sevk eder” (Özel, 1998a:144). Böylece siyaset bu engelleri aşan, Müslüman bir düşün ve hayat pratiğini ortaya çıkaran bir faaliyet alanı olarak kabul

edilir. Bu yolla araçların, kurumların kendi varlık ve yapılarıyla insana (Müslümana) yön vermesi, insanı biçimlendirmesi önlenmeye çalışılır.

Bu bağlamda Özel'in düşüncesinde siyasetin, şimdiki zamanda pratik bir gerçekliğinin olması bakımından önemsendiğini söyleyebiliriz. Çünkü iddia edebiliriz ki, şimdiki zamanın ihmal edildiği yerde "ideal gelecek" fikri veya "ütopya" devreye girmektedir. Böylece bu "ideal gelecek" için, düşünce hayattan koparılmakta ve şimdiye pratik bir yararı olmamaktadır. Düşüncenin şimdiye pratik bir yararının olması ise siyaset dolayısıyla elde edilecek hareket kabiliyetiyle olacaktır. Özel'e göre İslam'da zaten teori ve pratik gibi ikili ayrımlar yoktur. İslam düşüncenin ve hayatın bölünmezliğini işaret eder. "Teorinin ve pratiğin Müslüman hayatında tam anlamıyla ortadan kalkacak ölçüde iç içe oluşu, onun yapma ve düşünme sistemleri türetmesine engel olmuş ve Müslüman olmayı bir bütün olarak kabul edip "fiiliyata sokmayı" zorunlu kılmıştır" (Özel, 2009:431).

Özel'in böylece modernite karşısında İslam temelinde inşa edilecek bir "ideal gelecek" kurmayı öncelemediğini söyleyebiliriz. Ayrıca modernitenin mevcut etkilerinin, İslami bir düşünce ve hayat birlikteliğinde, siyaset aracılığıyla ortadan kaldırılmasına işaret ettiğini söyleyebiliriz. Ancak tüm bunların olması için hem bireyin varoluşunun, hem düşüncenin üzerinde yükseldiği "temel" in ne olduğunun anlaşılması gerekmektedir.

"İslam insanoğluna hakikatin ne olduğunu sarahatle ve şüpheyi yer bırakmayacak şekilde kavrayacağı alanı (kuran-ı kerim'i) verdi. Sarahatin nerede olduğu, hakikatin tecellisinin hangi yolla vuku bulduğunun alanını da (sünnet-i seniyye) verdi" (Özel, 2012a:280). Sözleriyle Özel, yukarıda ifade etmeye çabaladığımız temel'in de nelerden oluştuğunu işaret etmiştir. Sadece Kuran ve sünnet yoluyla erişilecek hakikat bilgisiyle bireyin ve dolayısıyla toplumun İslam'ı bir bütünlük içinde anlayabileceği ve pratik bir gerçekliğe kavuşturabileceği böylelikle izah ediliyor görünmektedir. Bu nedenle Özel'in İslam'ın ana kaynaklarıyla kurduğu ilişkiye ve bu ilişki üzerinden işaret etmeye çalıştığı anlam bütünlüğüne eğiliminin Özel'in İslamcılık düşüncesinin anlaşılmasında önemli olduğunu düşünüyoruz.

2.1.2. İslam'ın Ana Kaynaklarına Dönme; İsmet Özel'de Fundamentalist Tavır

Tarihsel süreçte, İslamcılık düşüncesinde baskın bir söylem olarak öne çıkan kaynaklara dönme fikri bu akımının ana tezlerinden birisi olmuştur. İslamcılık akımı içerisinde hiçbir şeye dokunmadan asli kaynaklara dönüş taraftarları yani gelenekselciler bulunduğu gibi, İslam dünyasındaki reform hareketlerinin temsilcisi olarak modernistler de vardır (Tunaya, 2007:236).

İslam modernizminin, geniş anlamda Batı'nın hakimiyetiyle başa çıkabilmek için İslam öğretisinin çağdaş dünyaya uyarlanması, İslam'ın bir dünya görüşü olarak yeniden yorumlanması, bir bütün olarak yeniden hayata hakim kılınmak üzere İslami öğretinin ideolojik bir söyleme kavuşturulmasına yönelik fikir arayışlarının bütünü (Gencer, 2014:268) olarak tanımlandığı düşünülünce modernist İslamcılarla neyin kastedildiğinin de anlaşılabilirliğini söyleyebiliriz. Buna göre modernist İslamcılar, her şeyden önce şimdiki zamanın koşullarına göre İslam'ı eleştiriye tabi tutmaktadırlar. Yani onlar nasları oldukları gibi kavramaya niyetli olmaktan çok, kafalarında kurdukları ya da kuracakları dünyayı, fikirlerini destekleyecek şekilde algılamaktan, en azından aklileştirmekten yanadırlar (Kara, 1987:LX).

Buna göre modernist İslamcılar örneğin bir ayeti, yeni ortaya çıkan sosyal bir oluşuma uygun İslami cevap olarak yeniden yorumlayabilir (Rozari, 1992:40) veya aklileştirebilirler. Yani modernist İslamcılara göre şimdiki zamanın sosyo- politik sorunlarına çözüm sağlamanın tek yolu İslam'ın yeniden yorumlanması ve ele alınmasıdır (Rozari, 1992:47).

Özel'in İslamcılık düşüncesinde ise ana kaynaklarla ilişki, reformist/modernist bir dürtü ile ele alınmaz. Özel, İslam'ın ana kaynaklarına dönmeyi “modern dünyaya ayak uydurmak” için değil tam aksine modern dünyada Müslüman kalabilmek, İslam üzere yaşayabilmek ve daha önemlisi yukarıda işaret etmeye çalıştığımız gibi İslam'ı bütüncül bir eksende kabul etme çabasıyla öne çıkarır.

“İslamın asıl kaynaklarına dönmeliyiz, islami hurafelerin tasallutundan kurtarmalıyız gibi sözler tarih boyunca çokça tekrarlanmış sözlerdir. Ancak acaba gerçek sözler midirler? Yani bu sözleri söyleyenlerin hepsi bunlara inandıkları veya bunların olmasını istedikleri için mi bu sözleri söylüyorlar yoksa gizli niyetlerini (açıktan İslam'ı yok edelim diyemedikleri için) bu yollarla/sözlerle saklıyorlar. Burada bu sözleri söyleyen bir kısım insanın şüphesiz farklı niyetler taşıdığı söylenebilir zira yaşananlar bize bunu göstermiştir. Peki durum böyle diye gerçek/muhlis Müslümanlar bu sözleri söylememeli mi? Tabi ki hayır. Hatta önümüze islamin aslına dönüş

görüşleriyle çıkıp da modernizmi gündeme getirenler bulunduğu zaman onlara ifadeleriyle gayelerinin birbiriyle ne ölçüde zıtladığını göstermek muhlis Müslümanın görevi. Evet islamın aslına döneceğiz ama bunu yürürlükteki köhne yapıya yamanarak değil, yeni bir hayat çekirdeği oluşturarak başarabileceğiz” (Özel, 2014:257-259).

Özel, yazılarında kendisinin kaynaklara dönmekle kast ettiği anlamın son çağda modernist İslamcıların asr-ı saadete göndermede bulunma ve Kuran-ı Kerim’e başvurma anlayışlarıyla temelden ayrıştığının üzerinde ısrarla durur.

“Modernist İslamcılar batıl iktidara ve hurafelere saldırdılar ve bunlardan kurtulmanın islamın özünü anlamakla ve kaynaklara dönüşle sağlanabileceğini ileri sürdüler. Ne var ki onların hurafe ve bidat düşmanlığında en güçlü müttefikleri kafirler oldu. Çünkü modernist İslamcılar Kuranı Kerime kendilerini bulmak üzere değil, ibadet alanını genişletebilmek için başvurdular. Çünkü varmak istedikleri batı medeniyetine rakip bir oluşumdu. Oysa bir güçle rekabet edebilmek ancak esasta onunla uyumakla gerçekleşebilir. Nitekim modernist İslamcılar sünneti seniyeye görece bir uzaklık içinde bulundular” (Özel, 1999:286-287).

Özel’e göre, İslamın ana kaynakları olarak kabul edilen Kuran ve sünnete dönmek bugünün zihni kalıpları etrafında şekillenen düşünceleri onaylamak veya onlara bir dayanak bulmak değildir. Aksine, “Kuran ve hadisten öğrenilenlerle temellendirilmiş bir tefekkür tarzını inşa etmek amacıyla gerçekleştirilmesi gereken bir hareket tarzıdır ve İslami olarak kabul edilmesi gereken de budur” (Özel, 2009a:208).

Böylelikle Özel, İslam düşüncesinin bir tarih, kültür ve medeniyet mirasını değil doğrudan doğruya “Kur’an ve hadisin lafzi ve ruhuyla mukayyet bir kavrayış tarzını” muhteva etmesi gerektiğini işaret eder. Ancak bu şekilde İslami düşüncenin herhangi bir insan ediminin etkisinden uzak olarak anlaşılmaya çalışılması hakiki İslam’ın birey ve toplum hayatında ortaya çıkmasına da imkan sağlayabilecektir. Bunun için Müslümanlık anlayışı, yalnızca Kuran-ı Kerim’in insana gösterdiği hedefler doğrultusunda yorum getirilebilen bir anlayış (Özel, 2014c:169) olarak kabul edilmelidir.

Özel’in “vahyin atmosferinde olmak” şeklinde isimlendirdiği bu durum ayeti kerimleri ve hadisi şerifleri “batı medeniyetinin zorladığı kafa yapısıyla” bir tefsire tabi tutmak değildir. Kuranı kerimi yalnızca kendi örgüsünün içinde anlamak ve hayatımızı bu örgünün bir unsuru haline getirmektir. (Özel, 2009a:420). Bu aynı zamanda vahyi vahyolunduğu zamandaki anlamından uzaklaştırmadan anlamayı da gerektirir. Özel’e göre eğer düşüncemize, terim ve kavramlarımıza kendimize has keyfi anlamlar yükler ve gerek günlük yaşayışımızda gerekse siyasi tavrımızda bu kendi yüklendiğimiz anlama

bağlı kalarak davranışlarda bulunursak İslami kaynaklardan günden güne uzaklaşacağız ve bu da bizim İslam'ı anlamamızın önüne geçecektir (Özel, 2009a:358).

İslam'ın ana kaynaklarına yönelmek bu anlamlarıyla hem bireyin/Müslümanın insanlığının da kaynağı haline gelebilecek hem de ülkede Müslüman olma, yeni söz söyleme, yeni bir insan olmanın imkanlarını genişletecektir (Özel, 2014:241). Özel'in kast ettiği, İslam kaynaklarından yeni bir din ortaya çıkarmak değildir. Ümmetin bir çıkış yolu bulması için yapılması gereken kaynaklara dönmektir ve bu aynı zamanda bütün “gayri İslami iktidar odaklarının da devre dışı bırakılabileceği” bir ortamı ortaya çıkarabilecektir. (Özel, 1998:126).

Bunun yanı sıra Özel'e göre İslam'ın kaynaklarına yönelme Müslümanlara bir merkez etrafında toplanma imkanını da verebilecektir. İslami bir tavrın bulunması için böyle bir merkezin ortaya çıkarılması gerektiğini ifade eder ve bu merkez tabii ki Kuran ve sünnettir. Ona göre Müslümanların değerler manzumesi bu merkezi esas alan bir yapıda oluşmuş ise Müslümanların tek tek birbirleriyle ilişkileri kolaylaşacaktır. Söz konusu merkez aynı zamanda bir otoritenin kaynaklandığı, bir otoritenin dayanak bulduğu merkezdir. “Müslümanların tek tek birbiriyle ilişkileri bu merkeze olan ilgi dereceleriyle, Müslümanların birbirlerine olan bağlılıkları da bu merkeze olan bağlılıklarıyla ölçülebilir” (Özel, 2009e:79). Görüldüğü gibi Özel'de kaynaklara dönme düşüncesi birinci veçhesiyle İslam'ın sahih bilgisine ulaşmak ve bu bilgi ile Müslümanca bir düşünce ve hayat imkanını ortaya çıkarmakla ilgilidir. İkinci veçhesi ise Kuran ve sünnetin merkezliğinde bu merkeze yönelmiş bir birlikteliğin insicamlı ve dayanışmalı İslam cemaatinin oluşmasıdır.

Özel'in kaynaklara dönme söylemini onun fundamentalizm ile radikallik arasında kurduğu karşıtlık üzerinden de okuyabiliriz. Bunun İslam kaynaklarının bireyin ve toplumun hayatında nasıl bir “temel”i oluşturduğunu anlamamız açısından da önemli olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Özel'in fundamental tavrı ile İslam fundamentalizmi arasında bazı önemli farklılıkların olduğunu söylemek gerekir.

Çağdaş İslami fundamentalist hareketler, on sekizinci asırda çıkan vehhabilik gibi hareketlere, bu hareketlerde Ahmet b. Hanbel ve İbni Teymiye gibi selefi alimlerin mirasına dayandırılır. (Gencer, 2014:274). Özel'in İslam'ın ana kaynaklarına eğilmekle kastettiği nasıl moderniteye karşı koyabilecek bir “temeli” arama çabası ise İslam

fundamentalizminin de böyle bir çabayı öncelediğini söyleyebiliriz. Ancak İslam fundamentalizmi, görünüşte her ne kadar muhafazakar olsa da aslında “otantik gelenek” anlamında “sünnetin sürekliliğinin reddi” bakımından modernisttir. Bu bakımdan modernist İslam yorumu ile İslam fundamentalizminin birbirleriyle akrabalık ilişkisi içinde olduklarını söylemek mümkündür. Aralarındaki fark “altın çağ” olarak sembolleştirilen adil dünyanın adresidir. Buna göre fundamentalizm geçmiş ilkel çağ, modernizm ise gelecek medeni çağ özlemiyle geriye ve ileriye dönük gelenek reddinde buluşurlar. Bu bakımdan fundamentalizmin arkasında romantizm, modernizmin arkasında rasyonellik yatar (Gencer, 2014:310). Böylece İslam fundamentalizminin de temelde modernist bir eğilimle kaynaklarla etkileşim kurmakta olduğunu söyleyebiliyoruz. Her ne kadar sünnet ve ayetleri aklileştirme çabası olmasa da sünnetin bugüne ulaşabilecek bir gerçeklik olmadığı hakkındaki tutumlarıyla modern dünyada Müslümanca bir yaşamın imkanlarını ortadan kaldıracabilecek bir tutumu taşıyor görünmektedirler.

Ancak Özel, fundamentalizmi bu modern yönelimleriyle kabul etmemektedir. Yani onun için fundamentalist tavır yukarıda ifade edildiği gibi sünneti yok sayan bir tutumu barındırmaz. Bu fundamental tavrın kelimenin Türkçe anlamı olan “temelcilik” üzerinden şekillendiğini söyleyebiliriz. Ona göre, “bir hayat biçimi belli temellerden yükselmek zorundadır. Bu nedenle Fundamentalizmi reddetmek temelsizliğe oynamaktır” (Özel, 1999:302). Fundamentalizm’in bu anlamda İslam kaynakları ile ilişkisi yukarıda da ifade edildiği üzere söz konusu İslam kaynaklarının Müslüman yaşamında bir “temel”i temsil ediyor oluşundandır. Bireysel ve toplumsal anlamda İslami yaşamın bu “temeller” üzerinde inşa edilmeleri gerekliliğinin Özel’i fundamental bir yaklaşımı benimsemeye götürdüğünü söyleyebiliriz. Ancak burada tekrar altını çizmek gerekir ki Özel için fundamentalizm, yukarıda da belirtilen Türkçe karşılığıyla “temelcilik”e Özel’in yüklediği anlam bağlamında, radikalliğe karşıt bir tavır olarak öne çıkmaktadır.

“Ben radikalliği kendim bir fundamentalist olduğum için yabancılıyordum. Bence radikal olmakla fundamental olmak birbiriyle uyumsuz (...). Bence insana kökü değil temeli tercih etmek yakışır (...) insan gelişimi ancak bu canlı türünün varlık alanına çıkabilmek için ne gibi temellere sahip olduğu fark edilerek açıklığa kavuşturulabilir. İnsan olmak için insan hangi temeli veya temelleri atmış. Bugünün insanı, eğer kendisi bir temel atacak durumda değilse önceden kimin attığı temel üzerinde bir bina inşa etmeye yeltenmektedir? İnsan kendi “fundament”ini bulabilmiş midir? Yoksa insan kendi varlığının üzerinde yükseldiği temelden rahatsızlık mı duymaktadır?

Temeli boş ver köklere bak diyenler bir zihni tembelliği, hayati bir kaytarmacılığı tercih edenlerdir. Çünkü temel atmak veya atılmış bir temel üzerinde inşaatı göze almak zahmet, gayret, ter ve bütün bunlara yön verecek akli seviye gerektirir. Çok daha önemlisi temelciliğin ahlakı, köktenci ahlakın zıddına, dünya ahvalinin sürükleyici etkisi alt edilerek çalışma gereğine dayalıdır” (Özel, 2010b:289).

Özel’in fundamentalist söylem üzerinden getirdiği radikallik eleştirisi, İslamcı modernistlere bir eleştiri olarak okunabilir. Özel, modernist İslamcılarının söylemlerindeki geleneksel davranış biçimlerine karşı mesafeli hatta karşıt yaklaşımı, köktencilik(radikalizm) üzerinden getirdiği eleştirilerle çürütme çabasında görünmektedir. O, köktenci tutumun mevcut bakış açıları, alışkanlıklar, yapılagelen hareketler ve işleyen kurumların kökten yıkılmasını arzu etmesi ve bunların yerine yeni kabuller konulması şeklinde ifade edilen eylem tarzının aksine “temelciliğin” asli karakterin arınma eğilimi olduğunu söyler (Özel, 1998b:136-137). Bu nedenle Özel’e göre din konusundaki tutumumuz köktenci (radikal) olamaz. Çünkü “köktencilik toplum hayatının düzenlenmesinde modernleşmeci yaklaşımlara özgüdür. Müslümanlar ise birbirlerinden daha köktenci olmalarıyla değil, daha sadık daha bağımlı olmalarıyla ayrılırlar. Köktencilik din alanının değil, siyaset alanının ve bilhassa modern siyaset alanının bir terimidir” (Özel, 2014d:242-243).

Burada Özel, İslam dini açısından temelcilik (fundamentalizmi) ile köktencilik (radikallik) arasındaki zıtlığın modern dünyanın tezahürlerine karşı gösterilen tepkide yattığını vurgulamaya çalışmaktadır. Bu anlamıyla temelciler çağdaş insanın zarar gördüğü oluşumları temel ilkelerin yıkıma uğramasıyla açıklıyorlarken, köktenciler ise, yeni ilkelerin köklere tümüyle oturtulmasını önerirler. Fundamentalistler “temel” ilkelerin önemine vurgu yaparken radikaller ilkelerin “köke” ulaşınca kadar tahrip edilmesini savunurlar. Özel’e göre köktencililiğin çelişkisi de burada yatıyor; köktenci mevcut şartları “ideal” duruma ne derece uyduğu noktasından hareketle eleştiriyor ancak kendisinin de mevcut şartlar içinde olduğu gerçeğini göz ardı ediyor. Temelcilik ise radikalizmin bu çelişkisini üzerinden atmıştır. Temelcilikte ilkeler uyarınca mevcut durum köklüce eleştirilir. Eleştiriye, eleştiriye yapan da dahil edilir. Çözümün temel ilkelere uyumla sağlanacağı kabul edildiği için ne insan tekine, ne de topluma önceden hazırlanmış reçetelerin zorla benimsetilmesi söz konusu değildir (Özel, 2014d:243-244).

2.1.3. İsmet Özel İslamcılığında Modernliğin Eleştirisi ve Dünya Sistemi

“Modernliğin Müslüman hayatına nüfuzundaki tehlike asla sadakatin yerini kendimizin uydurduğu bir ideal iynin almasıdır” (Özel, 2010:232)

Modernliğin genel anlamda birbiriyle bağlantılı iki temel boyutunun olduğunu söyleyebiliriz. Birinci boyutuyla modernlik, bireyi ilgilendirir ve insan-Tanrı arasında kurulan yeni varoluş gerçekliği üzerinden okunabilir. İkinci boyutuyla ise modernliğin dış dünyadaki değişimle kendini gösteren daha sosyolojik bir vaka olduğunu söyleyebiliriz (Gencer, 2014:55) Buna göre modernleşme yukarıda da değindiğimiz gibi bir yanıla sekülerleşmeyle birey ve tanrı arasındaki ilişkiyi parçalı bir hale getirmişken diğer yandan da rasyonalist düşünce eşliğinde dış dünyanın yani mekanın dönüştürölmesine sebep olmuştur. Örneğin tarım toplumundan sanayi toplumuna ve sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçmek modernliğin aşamaları olarak karşımıza çıkabilir. Bütün bu aşamaların temelinde bir yanıla yeni bir varoluş gerçekliği yatmakta bir yanıla da bu varoluş gerçekliğine bağılı olarak insanın mekanla kurduğu yeni ilişki biçimi yatmaktadır.

İsmet Özel’in İslamcılık düşüncesinde de modernliğin bu boyutlarıyla ele alındığını söylemek mümkün görünmektedir. Buna göre Özel’in düşüncesinde modernlik, bireyi ilgilendiren yanıla ontolojik bir sorunsallıkla ele alındığı gibi insan-mekan-zaman ilişkisinde açığa çıkan sosyolojik bir sorunsallık olarak da ele alınmaktadır. Yukarıda anlamaya çalıştığımız iki başlık bir yanlarıyla, Özel’in modernliğin bu ontolojik sorunsallarına karşı yönelttiği eleştiriler ve çözüm önerileri olarak okunabilir. Özel’in modernliğin sosyolojik boyutuna ilişkin düşüncelerinin ve çözüm önerilerinin anlaşılmasının ise bu başlığın alt başlıklarının konusu olacağını söyleyebiliriz.

Özel düşüncesinde modernliğin İslam-Batı karşıtlığı üzerinden eleştirildiğini söyleyebiliriz. Yani Özel’in düşüncesinde modernliğin eleştirisi dediğimiz şey bir anlamıyla Batı medeniyeti eleştirisi olarak okunabilir. Çünkü Özel’e göre Batı’yı Batı yapan gerçeklik “insanın varoluşunu bilgi ve görgü edinme tarzını ilahi kaynağından koparmış” olan modernliktir. Bunun karşısında İslam ise anlamını her zaman “varoluşun bütün tarzlarının Kuran ve sünnete bağılı bulunmasıyla” bulabilmiştir (Özel, 2014c:55). Bu nedenle Özel’in modernliği Müslümanca bir düşünce temelinde, “İslam-Batı/hakk-

batıl” karşıtlığı üzerinden biri diğerine yaşam alanı bırakmayan değerlerin çatışmalı ilişkisi şeklinde ele aldığını söyleyebiliriz.

Her ne kadar temel değerler itibariyle çatışmalı bir ilişki kursalar da modernliğin, Müslüman hayatına yaptığı etkiyi göz ardı etmenin mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Özel de söz konusu bu etkinin farkındadır. Ona göre, “modern zamanlarda kendine Müslüman diyen çok sayıda insan hayatlarına anlam veren ilke veya ilkeleri İslam’dan almaksızın yaşayışlarını düzenlemektedirler” (Özel, 1998c:122). Böylece Özel, Müslümanın hayatına baskın bir şekilde etki eden modernliği anlamadan modern zamanda Müslümanca bir yaşamı ortaya koymanın da mümkün olamayacağını, modern zamanı anlamının ise bir çağdaşlık bilinciyle mümkün olabileceğini söyler. Çağdaşlık bilinci bu anlamda Müslümanın çağının ana karakteristiklerinin neler olduğunu bilmesidir (Özel, 2011g:94). Çağı hakkında bilinç sahibi olan Müslüman, böylelikle hem içinde yaşadığı dünyada baskın olan hayat biçiminin kendisiyle/müslümanlığıyla uyumu hakkında bir bilinç seviyesine erişebilecek hem de bu hayat karşısında İslami bir yaşayış biçiminin imkanlarının neler olduğunu anlayabilecektir.

2.1.3.1. İsmet Özel’de Çağdaşlık Bilinci: Şimdiki Zamanı Anlamak

“Düşüncenin gerçekliğini bütün boyutlarıyla bulabilmesi için o düşüncenin doğduğu yer ve zaman belirleyici rol oynar (...) düşünce ancak yerinde ve zamanında kendi derin kaynaklarından toprağın yüzüne çıktığında yerli yerine oturabilir, sağlıklı bir işleyiş gösterebilir, onunla bağ kuranları sağlığa kavuşturur ve ancak o zaman anlamlı ve önemlidir” (Özel, 2011g:33).

Her insanın belli bir zamanda doğmuş olması, belli değerler tarafından çevrilmiş veya inşa edilmiş bir dünyanın içinde yaşıyor olmasının, kendisi ile çevresi arasında kurduğu ilişkinin mahiyetini etkilediğini söyleyebiliriz. Dış çevre ve bu dış çevreyi inşa eden “zamanın ruhu” ile sahip olduğumuz değerler ya da inançlar arasındaki ilişki, bizi içinde yaşadığımız çağ karşısında bir tavır almaya itiyor görünmektedir. Ancak bu tavır alışın ortaya çıkması için ise çağın iyi anlaşılmasından öte, çağı iyi veya kötü olarak yorumlayacak bir temelin, bir çıkış noktasının olması gerektiğini de söyleyebiliriz. Bu bağlamda çağı neye göre yorumlayacağımız bir anlamda kendimizin ne olduğu hakkında sahip olduğumuz açık bir fikirle mümkün görünmektedir.

İsmet Özel açısından çağdaşlık bilincinin ya da şimdiki zamanı anlama girişiminin de ifade etmeye çalıştığımız bu temeller üzerinden yükseldiğini söylemek mümkün görünmektedir. Özel’e göre içinde yaşanan zamanın anlaşılması her şeyden önce

kendimiz ve etrafımız arasındaki ilişkinin (burada etrafımızdan kastettiğimiz içinde yaşadığımız ve belli değerler ve inançlar etrafında şekillenmiş toplumumuz ve yine belli değerler ve inançlarla çevrilmiş tüm dünya) doğru kurulmasına imkan hazırlar. Çünkü Özel, zamanı bilmenin aynı zamanda hangi çağda yaşadığımızı bilmemize ve içinde yaşadığımız şartlara karşı tedbirlerimizi almamıza neden olacağına ve tedbirimizi içinde yaşadığımız şartlara cevap verecek nitelikte almakla da ancak amellerimizin bu çağa bu şartlara nüfuz edebilme gücüne ulaşabileceğini ifade eder (Özel, 2011g:92). Buna göre Özel için her şeyden önce zamanı anlamının öneminin kendimiz hakkında açık bir bilgiye sahip olmakla ve bu bilgi dolayısıyla zamanın şartları karşısında takınılacak tavırla ilgili görüldüğünü söyleyebiliriz. Zamanın şartlarının her şeyden önce modernliğin ortaya çıkardığı şartlar olduğu ve bu şartların Özel'in düşüncesinde bütün varoluşuyla Müslüman gerçekliğiyle çatışmalı olduğu düşünülünce. Söz konusu bu tavrın Özel'de eleştirel ve çatışmalı olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Şimdi yukarıda çeşitli vesilelerle üzerinde durduğumuz ve Özel'in düşünce dünyasındaki en temel çıkış noktası olarak kabul ettiğimiz Müslümanca düşünme ve yaşama gayretinin, "çağdaşlık bilinci"yle ilişkisinin, meselenin daha iyi anlaşılmasında önemli bir noktayı işaret ettiğini düşünüyoruz. Buna göre zaman karşısında tedbir almak ve onunla "çatışmalı" bir ilişkiye girmek, her şeyden önce "zaman" ile "biz" (Müslümanlar) arasında bir mesafenin olduğuna inanmak anlamına gelmektedir. Bu mesafe Müslümanların zamanın dışında olduğu anlamına gelmez. Bu, Müslümanların "zamanın ruhu"nun, şimdiki zamana hakim olan değerlerin, inançların ve yaşama biçimlerinin (kısaca modernliğin) dışında olduğu ya da olması gerektiği, bu değer ve inançların İslami bir bilinçle kendilerine mahsus bir kıstasla eleştiriye tabi tutulması anlamına gelmektedir. Çünkü Özel'e göre İslam'ın bir duyuş ve düşünüş birlikteliği etrafında, Türkiye'de ve dünyanın herhangi bir yerinde "hayatiyet sahibi, geleceği olan ve insanların meselelerine doğrudan müdahale etme durumunda" olması ancak içinde bulunduğumuz şartları ve yaşadığımız olayları kendine mahsus kıstaslarla değerlendiren İslami bir tavırla mümkün olabilecektir (Özel, 2014:251).

Şimdiki zamanın değerlerine ve yaşayış biçimlerine Müslümanlık temelinde bakma ve bu değerlerle hesaplaşmaya çabalamanın, Özel'in realist bir söylem geliştirmesine imkan verdiğini söyleyebiliriz. Çünkü Özel çağdaşlık bilinciyle sahip olacağımız yer küre bilincinin, bizlerin günlük hayatımız ve yakın insan ilişkileri alanında edineceğimiz

bilinçle kaynaşarak “bizim müşahhas başarılar özlemi içinde değil de an be an edinmiş olduğumuz başarının doygunluğuna ulaştırmanın yollarını açabileceğini söyler” (Özel, 2011g:100). Bu şüphesiz “düşüncemizin ve davranışımızın yönünü, içinde yaşadığımız zaman diliminin ruhuyla bağlantılı kılmak” (Özel, 1998:14) anlamına gelmektedir. Böylece Özel, şimdiki zamana yaptığı vurguyla henüz var olmayan ve ne zaman olacağı da bilinmeyen bir ideal toplum düzeni hayal etmektense şimdiki zamanın künhüne vararak bu zaman ve mekan içinde, bu zaman ve mekanın verileriyle hesaplaşarak, Müslümanca bir yaşamı ortaya çıkarmanın yollarını bulmak gayesindedir.

Müslümanlığın zaman karşısında iddiasız bir şekilde var kalmasının imkansızlığına değinen Özel için Müslümanlık “bir itikat, inanç ve davranış yolu olması nedeniyle, ancak uygulanabilecek bir zamanı ve mekanı bulabildiği zaman” bir varlık alanına ulaşabilecektir. Bu alana ulaşılabilmesi için ise Müslümanların çağ ile hesaplaşmayı göze almaları gerekmektedir. Özel’e göre “çağın araçlarını, yaşama biçimini ve anlayış tarzını göz önüne almayan onlarla hesaplaşmayı göze almayan hiçbir çözüm gerçekçi ve sahici olmayacaktır” (Özel, 2011g:332). Ancak burada dikkat edilmesi gereken Özel’in çağ ile hesaplaşmak dolayısıyla işaret ettiği şey, medeni yaşam formları olarak hayatımıza etki eden düşünüş ve yaşayış biçimlerinin “ele geçirilmesi” değildir.

Genel olarak Türk modernleşmesi çabasında ve özel olarak da İslamcılık ideolojisinde hakim bir söylem olarak öne çıkan “Batı’nın ilmini alalım ahlakını almayalım” ifadesi, Özel’in yukarıda ifade etmeye çalıştığımız çağ ile hesaplaşma çabası ile bu anlamda farklı ve önemli bir ayrılığı ortaya çıkarıyor görünmektedir. Şimdiki zaman eleştirisini genel olarak Batı medeniyetinin ortaya çıkardığı modern yaşam biçimi üzerinden yapan Özel’e göre, Müslümanlar yukarıda ifade edildiği şekliyle ilim ve ahlak ikilemi üzerinden kurdukları karşıtlıkla kendi noksanlıklarının maddi güçsüzlükten ibaret olduğunu sanmışlar ve kendilerine çeki düzen verme işlemini de bu maddi gücü ele geçirme alanlarında başlatmışlardır. Ancak Özel’e göre Batının elinde tuttuğu gücü ele geçirmeye ve sonunda onun gibi olmaya çabalamanın neticesinde batının medeni verimleri, halkı Müslüman olan ülkelerde Batı lehine bütün sonuçları ortaya sermiştir (Özel, 2014c:53). Bu nedenle Özel, çağ ile hesaplaşmak ifadesiyle Batı medeniyetinin maddi verimlerine sahip olarak Batı medeniyetiyle bir karşıtlığı veya bu maddi unsurlar dolayısıyla Batı medeniyetinin üstünde bir “medenî yaşam biçimini” inşa etme taraftarı değildir. Özel, maddi ve manevi oluşumlarıyla mevcut medeniyeti inşa eden her değerın “İslam’ın bize

kazandırdığı ölçüler içinde değerlendirilmesi” gerekliliğinden bahseder ve bu yönüyle de Müslümanca düşünme ve yaşama imkanlarının ancak bu gerçek hesaplama ile gerçekleşebileceğini iddia eder (Özel, 2014c: 54).

Bu hesaplamayı Özel’in medeniyet, teknik ve yabancılaşma kavramları etrafında yapmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Özel’in, söz konusu kavramlar aracılığıyla hem moderniteyle bir hesaplama girdiğini hem de modern dönem Müslümanlarının modernite karşısında düştükleri çelişkileri ortaya koymaya çalıştığını söyleyebiliriz. Bu nedenle şimdi bu kavramların Özel tarafından ne şekilde ele alındığına bakarak, Özel’in düşünce dünyasında modernliğin ne şekilde ele alındığını ve bu modernliğin karşısına Müslümanca bir düşünüş ve yaşayış teklifinin ne şekilde getirildiğini anlayabileceğiz.

2.1.3.2. Medeniyet-Teknik-Yabancılaşma Kavramları Etrafında Modern Dünya

Medeniyet, teknik ve yabancılaşma kavramları Özel’in düşünce dünyasında birbirinden ayrı bağlamlarla ele alınmaz. Hem medeniyet, hem teknik, hem de yabancılaşma birbirlerini var eden, birinin varlığı diğerinin varlığına imkan sağlayan olgular olarak kabul edilmektedir. Bunu ifade ettikten sonra söz konusu bu kavramların Özel düşüncesinde temelde “inancı, felsefesi, bilimi ve tekniğiyle bir bütün” olarak kabul edilen (Özel, 1998a:57) batı medeniyeti vesilesiyle ortaya çıkan modernleşme olgusuna eleştirel yaklaşmanın bir temeli olarak ele alındığını da söyleyebiliriz. Bu modernleşme ve/veya batı medeniyeti eleştirisi hem modernitenin ortaya çıkardığı inanç ve değerler manzumesine yöneliktir hem de Özel, bu eleştiri üzerinden modern dünyada Müslümanca düşünme ve yaşamanın imkanlarını sorgulamaya çalışmaktadır.

Özel’e göre modern insanın kendisine “Neyim, ne yapıyorum, ne ile yapıyorum” diye sorması onu söz konusu bu kavramlarla karşı karşıya gelmek zorunda bırakacaktır. Böylece anlaşılabilecektir ki; yabancılaşmak dediğimiz durum ancak medeni bir hayat tarzının ortaya çıkmasıyla bir varlık kazanabiliyor yani yabancılaşmadan medeni olunamıyor, medeniyet ancak kendi teknolojiyle ayakta durabiliyor, kendini devam ettirebiliyor ve teknik de hayatını devam ettirebilecek bir medeniyeti üretiyor (Özel, 1998a:17). Böylece Özel, bu kavramlar arasındaki ilişki temelinde modern zamanda bireyin Müslümanca bir düşünce ve yaşam pratiğini gerçekleştirmesinin, bu kavramların İslam inancı ve itikadı temelinde bir eleştiriye tabi tutmasıyla mümkün olabileceğini öne

sürmektedir. Böylece söz konusu kavramlar üzerine düşünmek, hem bireyin Müslüman olarak varlığının ne'liği hakkında açık bir bilgiye kavuşmasına sebep olabilecektir hem de yaşadığı dünyanın/çağın hangi temeller üzerinde yükseldiğini anlamasına yardımcı olabilecektir.

2.1.3.2.1. Medeniyet

Özel, medeniyeti Oswald Spengler'in kültür ve medeniyet ayrımından hareketle tanımlar. Spengler'e göre kültür "devamlı faal olan ruh" iken, medeniyet söz konusu kültürün donmasıyla ortaya çıkan "durağan" bir evredir (Spengler, 1997:45). Yani bir kültür doğar, ilk aşamada bu kültür dinamik bir durumdadır; eğer bu kültür, herhangi bir şekilde sadece kendini üretebilecek formlara kapanır ve donarsa o artık medeniyet haline gelir. Böylece Özel'in medeniyeti kısaca, "kültürün donmuş hali" olarak kabul ettiğini söyleyebiliriz. (Özel, 2013b:359).

Medeniyet kavramını kökeninin bir tarafıyla da "şehir" hayatına vurgu yapması göz önüne alınırsa (Kutluer, 2013:296) söz konusu bu "donmanın" aslında "yerleşik kılınmış", "kurumsallaşmış", bir yaşam formunu yani şehir hayatını ortaya çıkarmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. İbn-i Haldun'un tarih okumasıyla ifade edilecek olursa; bedevilikten hadariliğe geçilmesiyle yani insanların göçebe bir toplum düzeninden yerleşik bir toplum düzenine geçmeleriyle kurulan şehir hayatı, toplumsal yapıda "uzmanlaşma", "iş bölümü" gibi daha yerleşik formlar ortaya çıkarmaya başlar. Bu durum insanların eskiden kendilerinin yaptığı her şeyi, güvenlik de dahil olmak üzere bütün alanları ya başkalarına veya tâbi oldukları bir efendiye bırakmalarına sebep olmuştur. Böylece bu insanlar "rahatlarına düşkün", dolayısıyla zor şartlarda yaşayamayacak duruma gelmişlerdir (Haldun, 2013:104-106). İşte eğer medeniyet-kültür ikilemi şeklinde bir karşılaştırma yapmaya devam edersek "donmanın", Halduncu okumayla şehir hayatı ile ortaya çıkan bu "rahatlık" sebebiyle ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Özel'e göre, bu "rahatlık" aynı zamanda insan ilişkilerinin ise yozlaşmasına ve eşitsiz kılınmasına neden olmaktadır. Çünkü "rahatlığın" insanların eskiden kendilerinin yaptıkları şeyleri başkalarına devretmesiyle ortaya çıktığı akılda tutulursa, bu "devir" dolayısıyla oluşan yeni toplum düzenlemesi, "iş bölümüne" ve "uzmanlaşmaya" bağlı olarak insanları gelir kategorilerine ayırmaya ve altlık-üstlük kurumlarını güçlendirmeye

yöneltmiştir. Bu bakımdan Özel’e göre medeni yaşam formu, insan münasebetlerinin bozuk ve haksız olmasına karine teşkil etmektedir (Özel, 1998a:107).

Özel’e göre insanlar arasındaki bu haksız durumlar onların “dünya sevgisi” dolayısıyla ortaya çıkar. Çünkü medeni insanlar “dünya düzenini ancak inancından geçen bir dolayım ile kavrayıp kabul eden insanlardır” (Özel, 1998a:108). Bu nedenle “dünya sevgisi” yani inançtan soyutlanmış yaşam biçimi, tam olarak medeniyete denk düşen, medeni yaşam formunu tasvir eden bir davranış biçimidir (Özel, 1991:28). Şimdi Özel’in burada inanç ve medeniyet arasında bir ilişki kurarak aslında İslam’ın öngördüğü yaşam formuyla medeniyet dolayısıyla ortaya çıkan yaşam formu arasındaki çelişkiye dikkat çekmeye ve bu çelişki üzerinden de medeniyete karşı İslâm dininin kurucu ve yönlendirici değerlerini ön plana çıkarmaya çalıştığını söyleyebiliriz.

Özel’e göre “medeniyetin insanlara sunduğu toplum yapısı Kuran’a muhaliftir” (Özel, 1998a:136). Çünkü medeni hayat biçimi insanların “bilmeyi ve yapmayı” birbirinden farklı alanlar saydıkları” bir yaşam formunu ortaya çıkarır. Bu yaşam formunda yani medeni toplum biçiminde insanlar, düşünceleri ile yaşayışları arasına bir mesafe koyarlar (Özel, 1999:77). Şimdi yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Özel’in İslam’ın bir bütün olarak yani düşünüş ve yaşayış biçimleriyle birlikte ve beraber ele alınması gerekliliğine yaptığı vurgu akılda tutulursa, Özel’in bu bağlamda medeniyetin “aşılması gereken, hatta yıkılması gereken bir şey” olduğunu düşündüğünü söyleyebiliriz (Özel, 2008:188-189).

Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta var. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Özel’in, medeniyeti kültürün donmuş şekli olarak ele aldığını hatırlarsak, Özel’in medeniyeti yıkmakla kültürü de ortadan kaldırmayı düşündüğü yanılgısına kapılabiliriz ancak Özel’in medeniyet üzerinden getirdiği eleştiriler kültürü kapsamaz. Yani medeniyeti ortadan kaldırmak veya yıkmak istemek aynı zamanda kültürü de ortadan kaldırmak anlamına gelmez. Çünkü Ona göre kültür ile insan olmak ya da bir kimlik sahibi olmak arasında bir bağ vardır. “İnsan kültürüyle neşvü nema bulur” (Özel, 2008:190). Bu nedenle Özel’in medeniyet eleştirisini kültürü içine alacak şekilde genişletmek mümkün görünmemektedir. Özel’in itiraz ettiği noktanın kültürün “donması” ile birlikte ortaya çıkabilecek medeni forma olduğunu, dolayısıyla asıl itirazını kültürün kendisine değil kültürün taşlaşmaya uğramasına yönelttiğini söyleyebiliriz.

Şimdi Özel'in "medeniyet eleştirilerinin" temelde iki "muhatabının" olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi Özel'in modern dönemde dünyada "medeni form olarak" yaşayan yegane kültür yani "yegane medeniyet" olarak kabul ettiği Batı medeniyeti, diğeri ise İslamcılık söyleminde öne çıkan biçimiyle "İslam medeniyetidir". Yani Özel medeniyet kavramı üzerinden getirdiği eleştirilerle hem kendisi tarafından modern dönemin tek medeniyeti olarak kabul edilen Batı medeniyetini eleştiriye tabi tutmaya çalışır hem de bu medeniyete karşı bir medeniyet kurmaya çalışan ve İslam tarihini medeniyet söylemi üzerinden okumaya çalışan görüşleri eleştirir.

Özel'e göre bir kültürün canlılığı bir cazibe odağı olmasındadır. Bu nedenle modern dönemde, Batı medeniyetinin tek hakim medeniyet, yalnız tek hakim medeniyet değil, aynı zamanda tek medeniyet olduğunun da belirgin göstergesi budur. Çünkü "bugün bütün dünyada insanların yapmaya çalıştıkları şeyler batılı normlara uygun şeyler olması nedeniyle diğer medeniyetleri artık medeniyet olarak kabul etmek mümkün değildir" (Özel, 2013b:44).

Özel'e göre Batı medeniyeti her ne kadar modern dönemde kendini cazibe merkezi haline getirmişse de bunu tarihteki diğer medeniyetlerin hepsinden farklı olarak "gücünü maneviyata meydan okuyarak" yapmıştır ve bu yönüyle de yani varlığını maneviyatın geriletilmesiyle kazanması biçimiyle de yegane medeniyettir (Özel, 2002a:28-29). Yukarıda ifade edildiği üzere; Özel sadece Batı medeniyetini değil medeni olarak isimlendirilen yaşam formunun bizzat kendisinin maneviyatın ortadan kalkmasıyla ortaya çıktığını savunur ancak Batı medeniyetini diğer medeniyetlerden ayıran tarafın bu durumun ortaya çıkmasında "bilinçli" bir çabanın gösterilmiş olmasıdır.

Özel medeniyetin temellerinin insanların peygamberler aracılığıyla kendilerine ulaştırılan bilginin gereklerini unutmakla attıklarını söyler. Yani medeniyet "Risalet'in insanlara ulaştırdığını unutmak ile hakikatin, hakkın üzerini örtmekle temayüz etmiştir". Burada küfr kelimesinin asli anlamının örtmek olduğunu (Özel, 2010c:30) hatırlatan Özel için içinde bulunduğumuz medeniyet yani Batı medeniyeti insanın ne olduğunu, hangi vasıtalarla donatılmış olduğunu, ilahi bilgilerin dışında ve onlara karşı duran bir anlayışla yeniden tanımlamasından dolayı (Özel, 2014c:36) "bir yanıla mutlak bir şirkin, bir yanıla mutlak bir küfrün temelleri üzerinde yükselmektedir" (Özel, 2009a:211).

Kısaca medeni yaşam formu zaten dini anlamda bir yozlaşmayı ortaya çıkarmaktadır ve bugün modern dönemin tek medeniyeti olarak Batı medeniyeti, bilinçli bir çaba ile “küfrün” hakim olduğu bir yaşam biçimini ortaya çıkarmakta ve tüm dünyaya bu biçimi dikte etmektedir. Yani bütün dünya bu medeniyet sebebiyle, “homojenize ve standardize edilmiş bir siyasi-iktisadi-kültürel taban üzerinde yaşamak zorunda bırakılmıştır” (Özel, 2014c:101).

Burada Özel’in Batı ile kast ettiği şeyin “bir medeniyet, bir inançlar manzumesi ve hem o medeniyetin hem de o inançların köklerini içine alan değerler bütünü” (Özel, 2014:248) olduğunu söylemeliyiz. Yani Özel, Batı demekle hiçbir zaman coğrafi mekanı dile getirmiş olmaz. Bunun anlamının şu noktada önemli olduğunu düşünüyoruz. Özel böyle bir tanımlama yapmakla İslam’ın karşısına bir coğrafi kesiti almaktan ziyade bir değerler bütünü ve tüm dünyada bu değerler bütünü kendi yaşam formu olarak kabul eden, savunan kesimleri alır ve tüm bu kesimler “küfrün” savunuculuğunu yapmakla İslam’ın karşısında kabul eder. Çünkü Özel’e göre, bugün batı medeniyetine muhalefet eden unsurlar “ya pastadan daha fazla pay almak isteyenler veya pastanın daha leziz daha besleyici ve daha az hastalık getiren bir pasta olmasını isteyenlerdir” (Özel, 2010c:42). Bu nedenle ancak İslam dolayısıyla söz konusu medeniyetin “ürettiği pastanın” yenilmeye değmez olduğu anlaşılabilecek ya da savunulabilecektir.

Bu noktada Özel’e göre Müslümanların yapması gereken, Batı medeniyeti karşısına bir İslam medeniyetiyle çıkmak değildir. Çünkü Özel’e göre İslam ile İslam medeniyeti birbirinden farklı şeylerdir. İslam, yukarıda ifade edildiği şekliyle canlılığı ve dinamikliği esas alır yani medeni yaşam formundaki “donukluk” İslam’ın kabul edebileceği bir yaşam biçimi değildir. Özel, İslam’ın “çölde doğduğunu ve hayatini yine çölde, bozkırda, göç yollarında, sınır boylarında yani küfr ile uzlaşmadan yaşanabilen her yerde devam ettirebildiğini” (Özel, 1999:31) söylerken bu dinamikliğe ve canlılığa atıf yapar. İslam medeniyeti ise Şam’da, Bağdat’ta, Kurtuba’da neşv-ü nema bulmasıyla (Özel, 1999:32) bir yerleşikliği, bir donukluğu ortaya çıkarmaktadır. Görüldüğü gibi Özel’in asıl vurguladığı şey, İslam tarihi boyunca, İslam dininden kaynaklanan yaşam biçiminin “medenilik” olmadığı esas olanın kültürel canlanma olduğudur (Özel, 2008a:400-401).

Özel, bu tarih okuma biçimiyle İslamcılık hareketinde öne çıkan temalardan biri olan “İslam medeniyeti” söylemine eleştirel yaklaşmaktadır. Özellikle Sezai Karakoç’un

yazılarında (Karakoç, 1986:50-51) (Karakoç, 1986a:66) çokça işlediği şekliyle bütün bir tarihi medeniyet kavramı üzerinden okuma biçimi ve İslam medeniyetini modern Batı medeniyeti karşısında diriltme söylemi, Özel’de karşılığını bulmaz. Özel’e göre, “bir İslam toplumu, Kur’an ve sünnetin yegane otorite kabul edildiği bir toplum” için uğraşmaya çabalamak geçmiş İslam medeniyetlerini canlandırmak, taklit etmek, yeni şartlarda bir İslam medeniyeti tesis edebilmek için gösterilen bir çaba değildir. Yapılması gereken bunun tam tersine “medenileşmeyi” önleyici tedbirleri alma gayreti içinde bir İslam toplumuna gitmeye çaba göstermektir (Özel, 1998a:108). Zira Özel’e göre İslami mücadelenin varacağı noktanın bir İslam medeniyeti olacağını ifade etmek ne kadar iyi niyete dayalı olursa olsun içinde bir yanlış barındırmaktan uzak değildir. Böyle bir kabulle İslam kaynaklarının bir medeniyet kurmayı öngördüğü iddia edilmiş olur ki Özel’ göre böyle bir iddia “abestir” (Özel, 1998a:139).

2.1.3.2.2. Teknik

İslamcılık düşüncesinde medeniyetçi söylemin altında yatan Batı medeniyeti ile hesaplaşma ve onu alt etme dürtüsü ve medeniyet kavramının geniş anlamı dolayısıyla toplumun her alanında bir dirilişi ortaya koyma düşüncesi, bu söylemi Batı’nın maddi gücü karşısına aynı güçte bir kazanımla çıkmaya itmiş görünmektedir. Yani medeniyeti diriltmek dolayısıyla elde edilecek maddi güç, (bu gücü daha ziyade teknik/teknoloji olarak anlayabiliriz) İslam medeniyetine Batı medeniyeti karşısında önemli bir güç kazandıracaktır. Burada elde edilen maddi güç yani teknik, İslam medeniyetinin kendisinin ürettiği bir teknik değildir. Söz konusu teknik Batı’nın ürettiği ama Batı’dan alınarak “islamileştirecek” veya İslam’ın hizmeti için kullanılacak tekniktir.

“Batının tekniğini alalım ancak ahlakını almayalım” şeklinde dillendirilen bu kavramsallaştırmada sentez, İslami ahlak kuralları korunarak tekniğin transfer edilmesidir. Ancak Batının tekniğini ontolojisinden ayırmaya dayanan bu yaklaşımın hesaba katmadığı şey tekniğin toplumsal değerler üzerindeki etkileridir (Öğün, 1992:110). Bu düşünce biçiminde teknik kendi başına nötr bir olgu olarak ele alınır ve onu var eden değerlerden ayrıştırılır.

Özel’in düşüncesinde ise medeniyet ve teknik arasında yukarıda da ifade edildiği üzere yakın bir ilişki kurulur ve teknik içinde var olduğu medeniyet ile birlikte ele alınır. Ona göre “teknolojiyi bir kategori olarak değil, oluşumuyla ve taşıdığı değerlerle varlık

kazanmış bir olay olarak kavramalıyız” (Özel, 1999:74). Bu anlamıyla modern dönemde bir Batı medeniyetinden bahsediyorsak bu aynı zamanda bu medeniyetin değerleriyle ilişkili “batılı teknik”ten de bahsetmek anlamına gelecektir. Bu ise hem tekniğin kendisi üzerine düşünmeyi hem de bu teknik dolayısıyla ortaya çıkan veya çıkabilecek yaşam formu üzerine düşünmeyi zorunlu kılmaktadır. Tekniğin kendisini üzerine düşünmek dolayısıyla bir “nesne” olarak tekniğin “insan varoluşuyla” arasındaki ilişkinin irdelenmesini kast ediyoruz.

Bu bağlamda Heidegger’in tekniğe ilişkin söylemleri önemli görülebilir. “Teknoloji çağında “olmak” elbette akılla kavranılabilir doğal ya da teknik nedenlere göre “üretilmiş olmak” anlamına gelir. Fakat Heidegger için “olmak” “ifşa olmak/açılmak” anlamına gelir” (Zimmerman, 2011:161). Olmanın “üretilmiş olmak” ve “ifşa olmak” biçimindeki bu iki durumunun anlaşılmasının Özel’in tekniğe ilişkin düşüncelerinin anlaşılmasına bir tutamak noktası verebileceğini söyleyebiliriz. Buna göre “üretilmiş olmak” nesnenin nesne olarak ya da her hangi bir varlık olarak ortaya çıkmasıyla ilgili görünmektedir. Burada “üretilmiş olmak” dolayısıyla “olmak” hiçbir içkin anlama sahip değildir ve “varlığın anlamının unutulduğu bir metafizik sürecin sonu olan” (Direk, 2010:117) teknoloji çağında “olmak” bu anlamıyla özne ile nesne arasındaki ilişkide nesnenin özneye kendisini açmadığı bir tarzda gerçekleşiyor görünmektedir. Ancak Heidegger’in anladığı şekliyle olmak “ifşa olmak” temelinde ele alındığında bu nesne ile özne arasındaki ilişkide nesnenin özneye kendini açması olarak ortaya çıkmaktadır. Yani nesne ile özne arasında hakikate ilişkin bir gizlilik durumu yoktur.

Şimdi Özel’e göre de tekniğin insan varoluşu ile ilişkisi; tekniğin, nesnenin nesneyle olan ilişkisinden öteye geçmeyi yasaklayan bir mantığa sahip olması nedeniyle, insanı nesnenin özüne ait meseleleri zihin dışı bırakmaya zorlamasından kaynaklanır. Yani akıl gerçekte uğraşmaktan hakikati görememektedir. Halbuki aklın insan varlığı ile münasebeti ancak hakikat aracılığı ile kurulabiliyor. “Teknik ise eşyanın hakikati ile ilgili bilgiyi değil eşyanın gerçeği ile ilgili bilgiyi veriyor” (Özel, 1998a:154). Çünkü burada Heidegger’in vurguladığı gibi teknik her şeyden önce zapt etmek, ele geçirmek amacıyla üretilen bir alet olduğu için eşyanın doğasını/hakikatini gizlemektedir. Böylece bu gizleme dolayısıyla “şeylerin” kendi var olma tarzlarında var olmalarına izin verilmemesi insanın doğa ile daha derin bir tanışma imkanından da mahrum olmasına neden olmaktadır (Gray, 2008:288). Teknoloji dolayısıyla doğa ile insan arasında ortaya çıkan

bu yabancılaşma durumu ise “Var”ı açığa çıkartmamakta onu maskeleymektedir” (Steiner, 2003:173).

Böylece Özel’de bu yoruma katılır ve aklın bir bütün olarak hakikati kavrayan özelliğinin teknoloji ile birlikte sadece görünen odaklandığını, varlığın doğasına/ne’liğine ilişkin aşkın bilgiyi ise kaybettiğini söyler. Çünkü teknik, akli varlığın bir tek alanında, fizik alanında yani maddenin madde ile olan ilişkisinde tabi olduğu yakın kurallar alanında mahsur tutmaktadır. Böylece teknik, insanın eylemi ve düşüncesinin ayrı ayrı sahalarda yer tutmasını mümkün kılan bir ortamı korumakta (Özel, 1998a:154) ve insan yaşamındaki bütüncül dengeyi bozan bir hayat sahasını inşa etmektedir. İnsanı kendi varoluş gerçekliğinden uzaklaştırmaktadır.

Burada insan ile teknik karşılıklı bir etkileşime girmektedir. Yani eşya karşısında takınılan tavrın kendine özgü bir teknik doğurması gibi, teknik de kendine mahsus bir bakış açısını insana aşılarmaktadır ve günümüzde de olan bundan ibarettir (Özel, 2014c:196). Böylece Özel’in günümüz Batı tekniği ile İslami bir toplumun ortaya çıkaracağı teknik arasında her şeyden önce görmezden gelinemeyecek bir ontik farka vurgu yaptığını söyleyebiliriz.

Özel’e göre İslami bir hedefin başarılması isteniyorsa bunun Batı tekniği ile olamayacağını kabul etmek gerekmektedir. Çünkü Batılı tekniği var eden ve işlevsel kılan, gayri İslami bir varoluş gerçekliğidir (Özel, 2009b:154). Bu nedenle Özel’in, hedefe varmak için her türlü vasıtanın kullanılabileceğini söylemine, “her vasıtanın hedefi tayin etmekte çok etkili olacağını” söylemek suretiyle karşı çıktığını söyleyebiliriz. Örneğin Özel’e göre Kuranı Kerim’in anlayış yönünde saparak ele geçirilmiş bir vasıta olan nükleer bir tahrip gücünün uygulamaya konulmasının bizi tekrar Kuran doğrultusunda düşünmeye elverişli bir anlama götüreceğini kabul etmek bir çelişkidir (Özel, 2009b:155). Bu nedenle Özel, tekniği “kulluk haddinin aşılması” olarak görür ve mevcut haliyle Batı tekniğinin İslami yaşayışın örgüsüne girmesinin mümkün olamayacağını ileri sürer (Özel, 1998a:177).

Özel’in tekniğe karşı getirdiği bu eleştiriler, onun Müslüman toplumlarda hiçbir tekniğin varlığını savunmadığı anlamında anlaşılmalıdır. Burada asıl eleştiri batılı varoluşun ürettiği tekniktir. Müslüman toplumun üreteceği teknik ise ancak Müslümanların kendi inançları doğrultusunda bir hayatı göze alıp alamayacakları konusundaki karara, bu

kararın uygulama biçimine bağlıdır (Özel, 1999:75). Yani Müslümanların islami varoluşun üreteceği bir tekniğe sahip olmaları, ancak onların Müslümanca bir hayatı göze almaları ve bu hayat ortaya çıktıktan sonra var olabilecek bir şeydir. Kısaca Müslüman toplum hayatında teknik o yaşantı esnasında ortaya çıkacak gerekçelerle ve/veya gereklerle kendi yerini belirleyebilecektir (Özel, 1998a:187).

2.1.3.2.3. Yabancılaşma

Özel'in Müslümanların modern dünyanın çıktıkları ile aralarına bir mesafe koyabildikleri takdirde, İslami bir düşün ve yaşam birlikteliğini sağlayabileceklerini savunur. Aksi takdirde Müslümanlar modern dünyanın verileri karşısında “kendi varoluşlarına yabancılaşmış” bir hayatı sürmek durumunda kalacaklardır. İşte yabancılaşma kavramının Özel'in düşünce dünyasında ele alındığı düzlem İslam ve modernlik arasındaki bu karşıtlıkta yatmaktadır.

Özel'e göre İslam, insanın varoluşsal anlamına mündemiç bir güvenlik alanı olmakla birlikte modernlik, kendini var eden varoluşsal değerleriyle insan hakikatini ortadan kaldırmaya çalışan, insanı kendine yabancılaştıran bir değerler bütünüdür. “Modernlik, insanı kendini çevreleyen ve onu bir bütünsel insan olmaktan alıkoyan maddi şartların arasına sıkıştırmış ve kendini hakikatin yegane ve gerçek temsilcisi olmaktan alıkoyan Tanrı düşüncesini insan hayatından çıkartmış ve insanın hakikate yabancı kalmasına neden olmuştur” (Özel, 1998a: 97). Özel'e göre modernitenin getirdiği bu yabancılaşmayı ortadan kaldırmanın yolu ise Müslümanın çağın mantık örgüsünün dışında bir zihni yapıya sahip olmasıdır. Bunun anlamı Müslümanın çağın meselelerine Kuran ve sünnetin gösterdiği istikamette çözümler getirmesi ama çağın zorlamalarına boyun eğmemesidir yani çağın isteklerine yabancı kalmasıdır (Özel, 1998a:79).

Özel burada çağa yabancı olmakla çağdan bihaber olmayı kastetmez. Onun ifade etmeye çalıştığı şey modern çağın hakikate yabancı kalması nedeniyle, hakikat adına yola çıkanların, çağın bir unsuru olmayı reddetmeleri ve çağa onun tanımadığı doğruları getirmeleridir. “Bu insanlar çağlarına, çağlarının akıl düzenine, iktisadi ve toplumsal işleyişine yabancı kalmayı seçmişlerdir. Daha doğru bir terimle “yabancılaştırılmışlardır” (Özel, 1998a:80). Yani medeniyetin ortaya çıkardığı yabancılaşmaya yabancılaşmışlardır.

Kısaca Özel'in yabancılaşma kavramını "ikili" anlamıyla kullandığını söyleyebiliriz. İlk olarak modernite eleştirisi üzerinden getirdiği olumsuzlamayla yabancılaşma, Batı medeniyetinin ortaya koyduğu çıktılar neticesinde insanın hakikate yabancı kalması olarak ele alınır. Burada medeniyetin teknikle ve tekniğin medeniyetle ve her ikisinin yabancılaşmayla iç içe geçmiş bir ilişki biçimi olduğunu, her birinin diğerini var ettiğini işaret etmek gerekir ve bu anlamıyla "olan durum/realite" resmedilir. İkinci ve olumlu anlamıyla ise yabancılaşma, Müslümanın modern dünyaya ve onun maddi unsurlarına karşı yabancı kalması, çağın değerlerler bütününe yabancı kalması ve İslam'a yaslanmasıdır bu ise "olması arzu edilen" şeydir.

Bütün bu kavramlar dolayısıyla Özel'in yapmaya çalıştığı şey temelde bir modernite eleştirisi olmakla birlikte, bununla ilişkili olarak bu modernliği inşa eden maddi ve manevi unsurların medeniyet, teknik ve yabancılaşma kavramlarının anlam dünyasında yattığını bize gösterme çabası olarak okunabilir. Özel, her ne kadar söz konusu bu kavramlar üzerinde bir batı medeniyeti eleştirisi getiriyor olsa da asıl işaret etmek istediği nokta; Batı tarihi üzerinden anlaşılabilir, bu tarihsel süreçte ortaya çıkmış belli "hakimiyet odakları"nın, belli "denetim merkezlerinin" (Özel, 1999:287) etkilerinin anlaşılmasıdır. Bunun anlaşılması ise Özel'e göre, on altıncı yüzyıldan itibaren oluşumunu gerçekleştirmiş bulunan "dünya sistemi"nin anlaşılmasına bağlıdır. Çünkü Özel, Batı medeniyeti tarihini "on altıncı asırda dünyayı kolaçan etmekle heyecana boğulan yağmalama zihniyetiyle başlayan, on yedinci asırda bilimsel devrimi idrak eden ve sanayi devriminin arkasından on dokuzuncu asırda kolonyalizm ile biten bir süreç" (Özel, 2013b:36) olarak tasvir ettikten sonra bu medeniyette "burjuvazi"nin başrolünü kimseye kaptırmadığına yani tüm bu dönüşümler ve ilerlemelerde burjuvazinin merkezi rolüne atıf yapar.

Buna göre, hem batı medeniyeti, hem bu medeniyeti oluşturan veya bu medeniyet tarafından "burjuvaziye hizmet etsin diye türetilen" teknik (Özel, 1998a:187), hem de sermayenin tek değer kabul edilmesiyle oluşan manevi boşluğun ortaya çıkardığı yabancılaşmanın Özel'in düşüncesinde temelde dünya sistemiyle yakından ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Kısaca dünya sistemi teorisi Özel'in medeniyet, teknik ve yabancılaşma üzerine serdettiği sözlerin daha genişletilmiş, daha somut ve sistematize edilmiş hali (Yıldırım, 2013:315) olarak ele alınabilir. Bu nedenle Özel'in düşüncesindeki en temel noktalardan bir diğeri olan dünya sistemi teorisine eğiliminin hem Özel'in

düşünce dünyasındaki bütünlüğün anlaşılması bakımından hem de kurduğu karşıtlıkların anlaşılması bakımından önemli olduğunu düşünüyoruz.

2.1.3.3. İsmet Özel Düşüncesinde Modern Dünya Sistemi Teorisi

Modern dünya sistemi teorisi, temelde kapitalizmin tarihsel süreçte ne şekilde ortaya çıktığını ve nasıl bir yol aldığını, daha da önemlisi yirminci yüzyıldan itibaren bütün yer kürede hegemonyasını nasıl kurduğunu anlatma girişimidir. Modern Avrupa tarihini, feodal toplum düzeninden modern döneme kadar, temelde ekonomik ilişkiler üzerinden anlatmaya çabalayan dünya sistemi teorisi, genel Marksist kuramın, tarihi alt ve üst sınıfların ekonomik ilişkileri üzerinden açıklamaya çalıştığı yorumu ile paralellik gösterir. Ancak Neo-marksist bir okuma olan sistem teorisi, tüm bu tarihsel süreci yani Wallerstein'ın ifadesiyle “ilk olarak Avrupa’da on altıncı yüzyılda yaratılan ve sonra tüm dünyayı kapsayacak şekilde yayılan” (Wallerstein, 2003:529) süreci, Marksist yorumu daha da genişleterek, bilinçli bir kapitalist sınıfın tüm dünyayı içine alan bir “sistem kurma çabası” ile eş tutar.

Wallerstein, Modern dünya sistemini “kendi kendini besleyen uzun ömürlü bir kapitalist sistem” olarak tanımlar (Wallerstein, 2003:530). Burada vurgu ilk olarak kapitalizme ve kapitalizm ile ortaya çıkmış üretim ilişkilerine ve bu ilişkilerin yarattığı toplumsal yaşam biçiminedir. Çünkü kapitalizm her şeyden önce, egemen sınıfların ayrıcalıklı rolünü kaybetmemek için, üst tabakaların çıkarlarına daha çok hizmet eden bir toplumsal sistemin kurulmasına öncülük etmiştir(Wallerstein, 2001:38). İşte tarihi süreçte bu toplumsal yapıda ve ilişkiler ağında kapitalizm; “tüm tarihi ve somut benzersiz geçekliği içinde, tarihsel bir sistem” (Wallerstein, 1992:8) olarak ortaya çıkmıştır.

Anlaşılması gereken şey kapitalizm dolayısıyla kesintisiz sermaye birikimine öncelik verilmesi ve bu birikim için kapitalizmin bir “yapıya” dayalı oluşuydu. Yani kapitalizmin ayırt edici özelliği sermayenin birikimi değil, sermayenin “kesintisiz” birikimidir. Böylece sermayeyi elinde tutanlar durdurak bilmeden daha fazla sermaye biriktirmek için, sermaye sahibi olmaya çalışırlar (Wallerstein, 1992:12). Burada kapitalizmin bir sistem olarak ortaya çıkması ise işte tam olarak söz konusu sermayenin birikmesi ve belki de daha önemlisi bir merkeze kayması bir azınlık elinde toplanmasıdır. Böylece sermaye sahibi olanların sayısı az olacak ama sermayenin miktarı çok fazla olacaktır ve sistem bu sermaye sahiplerinin ekonomik-politik çıkarlarının etrafında dönebilecektir. Amaç

sınırsız sermaye birikimidir ancak bu hedefe ulaşmak için sermaye sahibi, başka kişilerle/yapılarla ilişki kurmak zorundadır. Bu nedenle sistem her ne kadar ekonomik temelli bir yapılanma olsa dahi içine kültürü, teknolojiyi, siyasal sistemi, devlet yapılanmasını vs. alan birden fazla etki alanına ve ilişkiler ağına sahiptir. Bu nedenle sistem teorisinin, temelde bu kapitalizmi moderniteyi veya modern Batı medeniyetini ortaya çıkaran temel katalizör olarak ele aldığını söyleyebiliriz.

İsmet Özel açısından da sistemin öneminin temelde burada yattığını söyleyebiliriz. Yani bugün modernitenin, onu ortaya çıkaran inanç ve değerler bütününe anlaşılmaya çalışılması bir yönüyle dünya sistemi ile bu modern medeniyet arasındaki ilişkinin anlaşılması anlamına gelecektir. Çünkü Özel'e göre sistem "bütün gücüyle, bütün etkinliğiyle hayatımızda yer tutan giderek hayatımızın mahiyetini belirleyen müşahhas tarihi bir vakıa"dır (Özel, 1998b:92). Bu vakıa anlaşılmadan içinde yaşadığımız çağın anlamının imkanını da kaybedeceğizdir. Bundan başka ancak söz konusu bu sistem üzerinden ve/veya bu sistem karşısında, modern dönemde Müslümanların yapmaları gereken şeyler de anlaşılabilir ve anlamlı kılınabilecektir. Bu nedenle ilk olarak Özel'in sistem eleştirisini, "basit ve düz bir batı karşıtlığının ötesinde özellikle kapitalist iktisadi düzenin, gündelik yaşamın tam içine sızacak derecede etkili güçlerine dikkat çekme şeklinde" (Yıldırım, 2013:317) anlamak gerektiğini söyleyebiliriz.

Özel, sistem teorisini ortaya koyanlar gibi kapitalizm ile dünya sistemini birbirleriyle çok yakın bir ilişki temelinde ele alır. Ona göre; "kapitalizm toplum ilişkileri bakımından üstünlüğünü özgürlüklerin savunulması yoluyla değil ve fakat bir dünya sistemi ihdas ederek sağlayabilmiştir". Bu anlamıyla Özel, ne dünya sistemi olmadan kapitalizmin olabileceğini, ne de kapitalizmin uygulama alanı bulmadığı bir ortamda dünya sisteminin işleyebileceğini söyler. "Biri olmasaydı diğeri hiç olmayacaktı" (Özel, 2011a:77). Tüm bu yakınlığa rağmen Özel yine de sistem ile kapitalizm arasında bazı önemli farklılıklarında da altını çizer. Buna göre "kapitalizm her zaman mali oligarşi olarak karşımıza çıkmaz ve sermaye gücü her zaman mali hegemonyaya dayalı değildir. Sistem ilişkileri ise mütedavil sermaye ilişkileridir ve bu ilişkiler günden güne karmaşık hale gelmektedir" (Özel, 1998b:94).

Böylelikle Özel'in düşüncesinde sistemin bir şekilde kapitalizmle bir işleyiş tarzı bulan ancak kapitalizmi de aşan daha kompleks bir yapı olmakla birlikte ancak ve ancak mali

hegemonya ile varlığını devam ettirebilen bir ilişkiler ağı olarak ele alındığını söyleyebiliriz. Yani sistem kapitalist ilişkilerin ortaya çıkardığı ama kapitalizmi aşan hegemonik bir düzendir. Bu temelde Özel, sistemin her ne kadar coğrafya olarak ilk aşamada Avrupa ve daha sonra Amerika’da yerleşik olsa da Batı medeniyeti denilen ve bir coğrafi yerleşikliği tarif etmekten zihni bir oluşumu ifade eden yapılanma ile özdeş sayılamayacağını da altını çizer. Çünkü sistem “batı medeniyetini de hegemonyası altına alan bir örgütlenme ve mali imtiyaz sahibi bir şirket-devlet karakterindedir” (Özel, 1998b:95).

Böylece görüldüğü üzere Özel’in eleştirisi Batı medeniyetini aşan ama bu medeniyeti de var ettiği düşünülen sisteme yönelir. Onun çabası bu sistemin işleyişini, kaynaklarını, aktörlerini ve diğer unsurlarını öncelikle anlamaya, paradigmasını ve metodolojisini çözmeye, Müslümanlara ilişkin hesaplarını ortaya çıkarmaya ve konjonktür itibarıyla Müslümanlarla sistemin ilişkisinin tespit edilip yanlışlarının ortaya konulmasına mündemiçtir (Yıldırım, 2013:318). Böylece ancak sistemin modern dönemde müslümanları etkileyen yanlarının farkına varılmasıyla sistem karşısında durma imkanı elde edebilecek hatta sistemin ortadan kalkmasına sebep olunabilecektir. Kısaca Özel’in sistem eleştirisinin hem modern dönemi anlamaya hem de modern dönemde müslüman kalma “ayıklığına” ulaşma çabasının bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz.

Özel’in fikir ve sanat dünyasında gençlik yıllarından beri emperyalizme karşı verdiği mücadelenin hep en ön planda olduğunu söyleyebiliriz. İlk gençlik yıllarında yani sosyalist bir dünya görüşünü savunduğu yıllarda sosyalizmi “batılılaşmanın vicdan azabı” olarak kabul eden ve sosyalistliğini anti-emperyal bir söylemde dile getiren Özel, Müslüman dünya görüşünü benimsedikten sonra bu karşıtlığı sistem eleştirisi üzerinden devam ettirmektedir. Nasıl “Halkın Dostları” dergisini çıkarırken kafasında olan şey anti-emperyalizm yani sömürülen bir ülke ve halkını dışarıya karşı savunmak (Çutsay, 1997:49) ise sistem eleştirisi ile yapmaya çalıştığı şeyde temelde aynı hedefe ulaşmak içindir. Bir eksiklik olmamakla birlikte eklediği şey bu eleştiriye Müslümanlık temelinde yapmasıdır. Kısaca Özel’in sosyalist dönemde kurduğu kapitalizm-sosyalizm karşıtlığını ihtidaya erdikten sonra kapitalizm-islam bir anlamıyla da hak-batıl/küfür-islam karşıtlığı temelinde ele aldığını söyleyebiliriz. Şimdi sistemle küfrün özdeş kılınması meselesi bu noktada önemli görünmektedir.

Özel'e göre "yerli-yabancı tüm kafirlerin anlaşılmasından korktukları şey on dördüncü Hristiyan asrından itibaren küfrü kapitalizmin temsil ettiğidir (Özel, 2015:100). Böylece Özel, dünya sisteminin gücünü maddi imkanları seferber edişinden değil, insanlar üzerine saldıgı manevi örtüsünden aldığını ve bu anlamıyla da sistemin bir inanç ve inançlar silsilesi sunarak insanları kendi yönetimi altında tutabildiğini iddia eder ve bu haliyle de dünya sistemi ile küfrü bir görmenin bir hata olamayacağını söyler (Özel, 1998:79). Çünkü "bugünün dünyasında hakim olan sistem, iktisadi görüntüsü, teknolojik donatımı, ideolojisi ve ideolojileriyle insanları hakikatin derinliğinden mahrum etmektedir" (Özel, 2011g:123). Böylece Özel'in işaret etmeye çalıştığı şey "yeryüzünde hükmü yürüyen en yaygın batıl din olan piyasa dininin" Müslümanlar tarafından mağlup edilmemesi halinde Müslümanların hem kendi içlerinde hem de kendi dışlarında İslam'ı yaşamalarının imkansız hale geleceğidir" (Özel, 2014c:296).

Özel'in, İslam düşüncesinde insanlığın yaratılışından itibaren var olan hak ile batıl karşıtlığını, modern dönemde sistem ile islam karşıtlığı üzerinden kurması doğal olarak onu söz konusu sistem karşısında Müslümanların bir takım sorumlulukları alma gerekliliği fikrine götürmüştür. Bu nedenle Özel'in düşünce dünyasında sistem karşısında İslam'ın ve Müslümanların ne şekilde ele alındığına eğilmek gerekmektedir.

2.1.3.3.1. Dünya Sistemi Karşısında İslam ve Müslümanlar

Özel'in küfür(dünya sistemi)- islam karşıtlığı etrafında ele aldığı modern tarih okuması şüphesiz kendisini, sistemin yıkılmasına imkan sağlayacak olan düşünüş ve yaşayış biçimini de İslamiyet'te olduğu fikrine götürmüştür. Burada Özel, sistemin taşıdığı bütün özelliklerin ortadan kalkması için İslam'ın düşünüş ve yaşayış biçimlerine atıf yapar. Buna göre "kendini müşriklerden, kafirlerden ayırma titizliğine sahip yegane fikri bütünlüğün İslamda" olduğunu söyleyen Özel, modern çağın değerleri ile kaynaşması halinde "kendi" olmaktan çıkacak tek anlayış tarzının da yine İslam olacağını söyler (Özel, 2011g:125). Bu modern döneme muhalefet eden bütün ideolojik yaklaşımların ve felsefelerin mahiyetleri gereği günümüz modern sistem içinde yer alabileceği ancak İslam'ın sistemin içinde yer almakla kendini inkar edeceğini anlamına gelmektedir. Şimdi burada sistemin içinde yer almak ve sistemin dışında yer almak meselesinin üzerine biraz eğilebiliriz.

Özel'e göre dünya sistemi "Müslümanları yeryüzünden silmedikçe ve Müslümanca beklentileri yok etmedikçe kendi mutlak hükümdarlığını tadamayacaktır". Fiilen Müslümanları yer yüzünden silmek ulaşılması zor ve belki de imkansız bir hedef olacağından; dünya sisteminin deneyeceği ve denemekte olduğu iş bizzat Müslümanlardan müslümanca beklentileri uzaklaştırmaktır. (Özel, 1992, 18-19). Bu nedenle sistemin bu "atağına" karşılık Müslümanların yapabilecekleri yalnızca sistemin dışında kalmaktan ibarettir. Özel'e göre bu dışta kalma isteği öylesine potansiyel bir güçtür ki sistemin yürütücü ve savunucuları kendi sonlarının bu "karışmama" faaliyetiyle bağlantılı olduğunu iyi bilirler (Özel, 2011g:124).

Şimdi, dünya sisteminin iktisadi-askeri-kültürel bir komplekse sahip, çok yönlü bir yapı olduğunu ifade etmiştik. Söz konusu bu karmaşık yapı kendi içinde bir hiyerarşik yapıya ihtiyaç duymaktadır. Yani Dünya sisteminin işleyiş mantığı imtiyazlı(merkez) bölgelerin derece derece mahrumiyet (çevre) bölgelerini hükümrancılık altına almasına dayanıyor (Özel, 1998c:48). İşte Özel'e göre, sistemin üzerimizdeki hegemonyasına son vermek için söz konusu hiyerarşie doğrudan karşı çıkmadan ve fakat sıralamada kendi yerimizin kendi kaynaklarımıza dayanarak korunmasını sağlamak yolunu seçmemiz gerekmektedir (Özel, 1992:40). Özel'in burada ifade etmeye çalıştığı şey "fiilen" sistemin dışında kalmanın mümkün olmadığıdır. Çünkü sistem modern hayattaki her alana çeşitli vesilelerle müdahale etmektedir. Böylece yapılması gereken şey fiilen dışında kalamadığımız sistemin "zihnen" dışında bulunmayı göze almaktır. Bunu yapmanın yolu ise mahrumiyet bölgelerinde yaşayanların kurtuluşlarını imtiyazlı bölgelerin yaşama araçlarını ele geçirmeye çalışması yahut imtiyazlı bölgelere yetişmeye uğraşmaları değildir, yapılması gereken tam olarak "yarışın reddedilmesi"dir (Özel, 1998c:48).

Bunu yani "yarışın reddedilmesini" aynı zamanda Müslüman toplumlar için batılılaşmanın/modernleşmenin reddi olarak anlamak da mümkündür. Böylece Özel, sistemin işleyiş mantığının dışında, İslam dolayısıyla inşa edilecek bir yaşam formunu işaret etmektedir. Çünkü Özel'e göre sistemi içinden zorlamak her ne kadar bir yol olarak göz önüne alınabilse bile, asıl yapılması gereken bugünkü dünya sisteminden esas bakımından farklı bir iktisadi işleyişi ön gören, dünya sisteminin askeri boyunduruğu karşısında değişik bir direniş odağı oluşturacak bazı hazırlıkları yürüten ve kültürel değerler bakımından dünya sistemini ayakta tutan bakış açılarını etkisiz kılmaya dönük

temel değerlere dayanan yeni bir hayat formu inşasıdır. Bu anlamda yapılması gereken şey “Dünya sisteminden çıkmak İslam’a girmek”tir (Özel, 1992:40-41).

Özel’in zihni anlamda sistemin dışında kalma çabasını önemsemesinin bir diğer sebebi de tarihsel süreçte sisteme karşı yürüttüğü hareketi maddi tedbirlerden başlatanların hepsinin şimdiye kadar ya sistem tarafından ezilmiş olmaları veya sistem tarafından kullanılmış olmalarıdır (Özel, 2014d:162). Özel’e göre “çağımızdaki düşünce kalıplarına yabancılaşmış ve bu yabancılaşmasını yeni bir medeniyet kurma ütopyasının reddi noktasına kadar götürmüş ve teknolojinin rububiyeti karşısında kendi değerlerinin etkinliğini yaşar kılabilmiş insanların ancak kapitalizmin dışında kalma imkanı vardır” (Özel, 1998b:171). Özel’in en başından beri dikkat çektiği husus yukarıda medeniyet, teknik ve yabancılaşma başlığı altında da değindiğimiz gibi maddi araçlarla hedef arasındaki yakın ilişkidir. Yani, Özel sistemin dışında kalmakla kapitalizme karşıt bir medeniyet kurup kapitalizmin hakimiyetini ortadan kaldırıp yeni bir hakimiyet ihdas etmek amacıyla değildir. Bunun İslami anlamda bir gerekçesinin de olmadığı düşüncesindedir. O halde maddi gücü ele geçirmeden önce yapılması gereken şey Müslümanca bir hayat pratiğini ortaya koyabilmeyi başarmaktır.

Özel’e göre dünya üzerinde sistemin hegemonyasına karşı gelebilme, sistem ile zıtlasma imkanı sadece İslam’dadır. Çünkü İslam, dünya sisteminin ölü kültür haline getiremediği ve kendine adapte edemediği değerler bütününe sahip olma özelliğiyle sistem karşısında özgürleştirici teklifler getirecektir. Ancak bu teklifler kesinlikle dünya sisteminin ıslahına veya hatalarının giderilmesine dönük değildir. “Zaten teklif sistemden zarar gören insanlara sağlayacağı özgürlükle değer kazanacaktır bu nedenle sonuç sistemin ilgasından başka bir şey olamaz” (Özel, 1998c:50). İşte Özel, sistemi ortadan kaldıracak yegane gücün İslam’da olması dolayısıyla sistemin İslamın “bir inanç ve davranış bütünü olarak düzeltici ve tasrih edici vasıflarını” gözlerden uzak tutmaya çabalamasının dünya sistemi için kaçınılmaz olduğunu söyler (Özel, 2010:129). Böylece Özel, sistemi yönetenlerin de kendilerine gerçek muhalefetin sadece İslam dolayısıyla gelebileceğini bildiklerini ve dünya üzerinde İslam’ın toplum yaşamında bir hayatîyet bulmasını önleyici çabaların tam da bu sebeple alındığını iddia eder. Çünkü eğer “Müslümanlar kendi dinlerini dünya sisteminin istekleri doğrultusunda kavrar duruma getirilmezlerse bundan er veya geç dünya sistemi zarar görecektir” (Özel, 2009d:285).

Bu nedenle Özel, Müslümanlar için “sistemle savaşın ön şartının bu savaşın yerine hiçbir şeyin konulamayacağını bilecek ölçüde uzlaşmazlığı korumak ve yaşama biçimlerini bu savaşın gereğine uydurmaları” olduğunu söyler. Çünkü Özel’e göre bütün meselelerin çözümünü itikad ve ibadette arayan kişilerin “yalnızca yürümek suretiyle” sisteme karşı koymanın yolunu görüp gösterecek yeterlikte olduklarını anlamamız gerekmektedir (Özel, 1992:240). Özel’in sistem karşısında Müslümanlara yüklediği görev İslam kural ve naaslarını her kişinin kendi hayatında işler ve yaşanılır kılması ile alakalı olmasıdır. “Müslüman insan olma haysiyetinin yükünü üzerinde taşıyarak dünya ile yüz yüze gelmeyi onunla nassların doğrultusunda temasta olmayı göze almış olandır” (Özel, 2009a:369). Çünkü Özel’e göre bizim şahsiyetimizi harcamaksızın kapitalizm karşısında durmamıza imkan verecek şey, kapitalizmin başından beri günümüzdeki kadar güçlü olmadığını bilmemiz ve kapitalizmin bütün gücünü şahsiyet zaaflarından derleyip topladığını anlamamızdır (Özel, 2011a:80). Bu nedenle Müslümanın yapması gereken şey sadece İslam dolayısıyla edindiği bilinci hayatında uygulamak ve bu “ayıklığını” sürekli diri tutmaktır.

Özel yukarıda ifade etmeye çalıştığımız şekliyle aslında temelde kapitalizmin bizzat kendi çelişkileri sonucu ortadan kalkamayacağını, Müslümanların bu sistemin içinde kalarak sistemle baş edemeyeceklerini işaret etmeye çalışır. O halde yapılması gereken şey zihnen sistemin dışında kalmak ve bu ayıklık hali ile sistemi ortadan kaldıracak yaşam formunu ortaya koymaktır. Dünya üzerinde bunu yapacak imkan ve ihtimal ise ancak Müslümanların tekelindedir.

2.1.3.3.2. Dünya Sistemi Karşısında Millet Gerçekliği

“Kapitalizm hayatta kalışını ortaya bir tüketim kültürü çıkarmasına borçludur. Tüketim kültürü hayat çevrimindeki nesneleşmenin bütün katılığıyla hissedildiği, nesneleşmekten başka bir şeyin hissedilmediği bir kültürdür. Sermaye hakimiyeti altındaki insanla ne türden olursa olsun bir temas kurmanın sonucu nesneleşmeye varıyor. İstisnasız herkesin” müşteri”, istisnasız her şeyin “mal” olduğu bir sürecin kim bilir neresindeyiz?” (Özel, 2011a:89).

Özel’in kapitalizm ile nesneleşme arasında kurduğu bu doğrusal bağlantı, insanoğlunun içinde yaşadığı dünyayla ve beraber yaşadığı insanlarla kurduğu ilişkide kendini bir aidiyet hissinden azade etmesiyle ilgili görünmektedir. Burada “ben” in dış dünya ile kurduğu ilişki, aşılmaz yahut çok uzak bir mesafede gerçekleşmektedir. Yani “ben” dış dünya karşısında bir “mal”, dış dünya da “ben” karşısında bir “mal” olduğu müddetçe bir

“varlık” alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Şüphesiz bu ilişki biçiminde ne “ben” ne de “dış dünya” birbirine kendisini açmayan birer varlık halindedir. Böylece birbirine uzak iki “varlık” arasında sahil bir ilişkinin ortaya çıkması da mümkün görünmemektedir. Bu nedenle Özel’in kapitalist düzeni, bir anlamıyla da her insan tekini dış dünyadan, yani insanların birbirleriyle olan ilişkilerinden ve aidiyet duydukları hemen her şeyden uzaklaştıran bir yaşama biçimi olarak kabul ettiğini söyleyebiliriz. Böylelikle bu yaşam biçimi, insanın insanla gerçek bir ilişki içerisine girmesine engel olmasıyla millet hayatının ortaya çıkmasının önündeki en büyük engellerden de biri olarak kabul edilmektedir.

Modern tarihin dünya sistemi teorisi etrafında okunması, bize sistemin tarihin her aşamasında yeni durumlar karşısında yeni önlemler aldığı ve söz konusu yeni durumları ya yönlendirdiği yada kendini bu yeni duruma adapte ettiğini göstermektedir. Sistemin kabaca on altıncı yüzyıldan başlayan serüveni temelde emekle sermaye arasındaki çatışma üzerinden ele alınmakta ve bu ilişki biçiminin gerek ekonomik gerek politik kurumları dönüştürdüğü ifade edilmektedir. İşte Özel’e göre dünya sistemi ikinci dünya savaşına kadar devam eden emek-sermaye çatışmasını ve bu çatışmadan kaynaklanan pürüzleri bu tarihten sonra büyük ölçüde halletmişti. Ancak emek sermaye çatışması yerini merkez-çevre çatışmasına bırakınca bu tarihten sonra paylaşım bunalımı karakter değiştirmiştir. Ortaya “yoksul ülkelerin soyulması” diye bir kavram çıkmıştır. Özel’e göre bu kavram bir yandan paylaşım bunalımının bütün yer küreyi yaraladığının, diğer yandan da bunalımdan “millet” anlayışıyla çıkış yolu bulunabileceğinin habercisiydi. Bu nedenle Özel, sistemi yönetenlerin yalnızca batılı bir-iki milletin köklerini kazıma teşebbüsünün yeterli olmadığını, kökü kazınması gerekenin bilhassa “millet fikri” olduğu sonucuna vardıklarını ifade eder (Özel, 2002:48).

İşte Özel’e göre günümüzde küreselleşme olarak isimlendirilen yönelim, temelde dünya sisteminin kendi varlığını tehdit eden paylaşım bunalımını atlatma çabalarının bir sonucudur. Kısaca Özel’in ifadesiyle sistemin çevredekilere “bir millet olarak ayrı durmayın, yeni bir şey başlatmayın ve sistemin içine buyurun çağrısıdır” (Özel, 2011c:142). Özel’e göre küreselleşme vakıası her ne kadar asıl karakteri itibariyle “paranın akışkanlığının önünden bütün engellerin kaldırılması ve sermayenin yer kürenin bir yerinden bir yerine sınır karakollarına uğramadan geçmesi” (Özel, 2011e:151) olarak kabul edilse de, küreselleşme söylemi temelde dünyadaki milletlere bir “ufuksuzluk”

sunar (Özel, 2002:8). Yani küreselleşme bir şekliyle bütün dünyada kapitalist ilişkilerin ortaya çıkardığı değer bütünlüğünün yayılmasını, hiçbir insan tekinin ve milletin bu değerlerin dışında inşa edilecek bir hayat biçimine tevessül etmemesini dikte eder. Böylece hiçbir millet varlığı, kendi üzerine düşünme imkanı elde edemeyecektir.

Şimdi Özel'in düşüncesinde dünya sistemi karşısında bir hayatîyet kazanmanın temelde iki ayağı olduğu görülmektedir. Birincisi bir önceki başlıkta açıklamaya çalıştığımız şekliyle İslam yoluyla zihni anlamda sistemin dışında kalma kararlığı göstermek ve bu zihni ayıklıkla birlikte İslam dolayısıyla yeni bir yaşam formunu inşa etme çabasına girişmektir. İkincisi ise genel olarak millet olma hadisesi şeklinde tanımlanabilecek, aidiyet hissinin her insanda ve genel olarak toplumlarda, kuvvetlendirilmesi ve güçlü kılınmaya çabalanmasıdır. Burada şunu ifade etmememiz gerekmektedir ki millet olma hadisesi Müslüman toplumlarda İslam'dan ayrı bir gerçeklik (örneğin ulusçuluk) şeklinde ele alınmamaktadır. İşaret edilen nokta sistem karşısında her toplumun kendini var kılan değerler bütünüyle (bu Müslüman toplumlar için şüphesiz İslam'la bitişiktir) sıkı bir ilişki içine girmesi bu ilişkiyi güçlendirmesidir.

Buradan hareketle, Özel'in sistem karşısında millet kavramı üzerinden getirmeye çalıştığı karşıtlığı sadece Türk milleti üzerinden değil dünya üzerindeki bütün milletler üzerinden okumak gerekmektedir. Özel'e göre "büyük oyun beynelmilel büyük sermaye ile millet varlığı arasında oynanmaktadır" (Özel, 2011e:70). Şimdi söylediğimiz gibi burada Özel'in millet varlığı ile işaret ettiği şey herhangi bir milletin (bu arada Türk milletin) varlığı değildir. Kastedilen bütün milletleri (bu arada Amerikan milletin de) varlığının beynelmilel büyük sermayenin mutlak egemenliği karşısında bir engel teşkil etmesidir (Özel, 2011e:71). Kısaca söylemek istediği şey dünyada şimdiki haliyle dünya sistemi ile millet hadisesi arasında bir karşıtlığın olduğu ve sistemi yönetenlerin dünyada bütün milletlerin ortadan kalkması için bilinçli bir çaba gösterdiğidir. Milletlerin ortadan kalkması demek milletlerin tamamen yok olması demek değildir şüphesiz, vurguladığı şey bir milleti millet yapan değerlerin yozlaştırılması, insanların içinde yaşadıkları topluma karşı gösterdikleri aidiyet hissinin ortadan kaldırılmaya çalışılmasıdır.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, sistem varlığını sermayenin sürekli biriktirilmesine dayandırmaktadır yani para veya paraya çevrilebilecek her şey sistemin en temel ve vazgeçilmez değeri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle paranın dışında bir değer

temel değer haline geldiği bir yaşam biçimine sistemin dahil olması zor görünmektedir. Kısaca “maddi bağlar dışında kurulan bütün bağlar, dünya sisteminin dizinin bağına çözmektedir” (Özel, 2010a:247). Bu nedenle Özel’e göre millet hadisesi şu anda dünya sisteminin kendinin en çok huzursuz ettiği hadisedir. Böylece insan münasebetlerinde bir mensubiyetin rol oynaması, paranın dışında başka bir değer üretmek sistemin karşısına dikilmede en önemli şeylerden birisi haline gelmektedir. Özel bunu kısaca şöyle ifade eder: “Senin hiçbir menfaatin yok; neden yaptın bunu?” dediklerinde, “milletim” için dediğin zaman sistem çöküyor” (Özel, 2013:105). Böylece Özel için sistemin çökmesi veya ortadan kalkması, dünya üzerinde zengin ve fakirler arasındaki eşitsizliğin ortadan kalkması veya tersine çevrilmesi sonucunu doğuracak değildir. Sistemin çökmesi demek bütün milletlerin bütün kültürlerin yaşama serpilme ve temelinde yatan değerlere sadakat gösterme imkanına kavuşmaları demektir (Özel, 1998b:64-65).

İşte Özel’in İslamcılık düşüncesini şekillendiren en temel saikin burada yattığını söyleyebiliriz. Madem Özel’in düşüncesinde kapitalist sistem modern dönemde İslam’ın karşısında küfrü temsil etmektedir ve bu kapitalist sistemin yıkılması, günümüzde millet varlığı ile doğrudan ilişkilidir o halde içinde ferdi olarak yaşadığımız bir millet olarak “Türk milleti” üzerinde düşünmek, söz konusu bu millet hakkında açık bir bilgiye sahip olmanın gerekliliği ortadadır. Böylece Özel bu çabayı hem sistemin küfrü ile eşdeğer tutulmasının sonucu olarak Müslüman olmanın bir gereği, hem de bütün varlığını İslam dolayısıyla kazanmış Türkiye’nin ve Türk milletinin var olma şartı olarak kabul eder. Bu nedenle bundan sonraki başlıklarda Özel’in hangi yolu izleyerek Türk milletinin ne’liği hakkında bir fikir sahibi olduğunu, bunu nasıl temellendirdiğini ve nasıl gerekçelendirdiğini anlamaya çalışacağız.

2.2. İsmet Özel’de İslamcılık Düşüncesi: Milli İslamcılık

Bu başlığın altında Özel’in İslamcılık düşüncesini milli bir söylemle nasıl bütünleştirdiği, bu söylemi inşa ederken hangi düşünsel yolları takip ettiği anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu nedenle İslamcılık ve Türkçülük akımlarında millet kimliği meselesine genel olarak eğildikten sonra, Özel’in İslamcılık düşüncesinin önemli basamakları olarak düşündüğümüz “Tarih yorumu” ve bu yorum dolayısıyla ulaştığı “Türklük tanımı” ve bunlarla bağlantılı olarak ortaya çıkan “Milli İslamcılık” söylemi anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda ilk olarak Özel’in tarihi ne şekilde anladığı ve bu anlam

üzerinden Türkiye tarihini nasıl yorumladığı anlaşılmaya çalışılacaktır. Bundan sonra ise Özel'in Türk kimliğini nasıl tanımladığı, bu tanımın Türkiye'de Türklük üzerine söylenenlerden farkı ve yine bu tanımının hangi gerekçelere dayandırıldığı anlaşılmaya çalışılacaktır. Son olarak ise, Özel'in Türkiye'ye özgü yolu millilik söylemiyle nasıl kurduğu, millilik söylemiyle Özel'in Türkiye'de millet meselesine getirdiği açılım ve bu millilik söyleminin Türk milliyetçiliğiyle ilgisi anlaşılmaya çalışılacaktır.

2.2.1. İslamcılık ve Türkçülük Akımlarında Millet Kimliği Meselesi

Türkiye'nin modernleşme macerasını, biri “eskiyi”, diğeri ise “yeniye” temsil eden İslam-Batı karşıtlığı ekseninde okumak, Türk düşün dünyasında hakim bir yaklaşım olarak kabul edilegelmiştir. Bu okuma tarzında İslam, “eski” olanı temsil ederken Batı, tüm kurumlarıyla “eski”nin yerini almaya çalışan “yeni”yi temsil etmektedir. Söz konusu karşıtlığa eğildiğimizde, bu karşıtlığın temelde bir “kimlik çatışması” olarak da ele alınabileceğini söyleyebiliriz. Böylece, “eski”nin yerine geçmek isteyen “yeni”ye karşı gösterilen tepkiler, temelde “biz kimliği”ni koruma içgüdüleriyle gösterilmiş reaksiyonlar olarak yorumlanabilecektir. Bu “reaksiyonların” Osmanlı devletinde toprak kayıplarının arttığı ve devletin her alanda derin bir buhrana düştüğü gerileme/çöküş dönemiyle çeşitlenmeye başladığını söyleyebiliriz. Devletin toprak kayıplarının artmasıyla ters orantılı olarak “biz kimliği”nin kapsamının da Osmanlılıktan, İslamlığa ve Türklüğe doğru bir “daralma” yaşadığını söylemek mümkün görünmektedir.

Tarihsel sürece bakıldığında görülecektir ki Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük/milliyetçik akımlarının ortaya çıkması, millet kavramının anlam dünyasının değişmesiyle doğrudan ilgilidir. Millet kavramının anlam dünyasının değişmesi ise kabaca on dokuzuncu yüzyıla rastlar. Bu yüzyıldan önce Osmanlı toplumunda, bireylerin toplumdaki statülerini belirleyen temel faktör dindi ve toplum Müslüman ve gayri müslim olmak üzere iki ana sınıftan meydana gelmişti. “Millet sistemi” olarak isimlendirilen bu siyasi organizasyonda toplum, inanç temeline göre çeşitli “millet”lere ayrılmıştı ve dolayısıyla “millet”, bir din ya da mezhebe bağlı topluluk olarak kabul edilmekteydi (Eryılmaz, 1992:11). Ancak on dokuzuncu yüzyılda Batı'dan gelen ulusçuluk akımının etkileriyle millet sözcüğünün yeni bir anlama yönelmiş olması kafaların karışmasına sebep olmuştur. Böylece “millet” kavramı artık sadece dini bir muhtevaya sahip olmanın

yanında ırkı, dili, kültürü de içine alan etnik/kavmi bir anlamı da ihtiva eder hale gelmiştir.

Osmanlıcılık dışta tutulursa hem İslamcılık hareketinin hem de Türkçülüğün/milliyetçiliğin, Osmanlı döneminde kurduğu ilişkiye eğildiğimizde İslamcılık akımıyla Türkçülük/milliyetçilik akımı arasındaki ayrılığın millet kavramının yukarıda ifade ettiğimiz yeni anlam dünyası sebebiyle, “millet”in ne olduğunun netleştirilememesinden kaynaklanmış olduğu görülmektedir. Yani İslamcılık düşüncesi içinde millet, ulusçuluk akımı öncesindeki anlamıyla; aynı dini paylaştan, aynı kitaba inanan insanların birlikteliği olarak kabul edilmekteyken, Türkçülük/Milliyetçilik akımı içinde bu kavram, dili ve ırkı da içine alan yeni anlam dünyasıyla kabul edilmekteydi. Bu nedenle “millet” İslamcılar için bütün İslam toplumlarını kapsayan ve herhangi bir etnik ve kültürel fark gözetmeksizin bütün bu toplumların birlikteliği etrafında ele alınmaya devam etmekteydi. Ancak, Türkçüler/milliyetçiler için “millet”, artık kökenini İslam’dan önceki Türklükle temellendiren ve bu köken dolayısıyla akrabalık kurulabilecek toplumları kapsayan bir birliktelik olarak ele alınmakta ve kabul edilmekteydi.

Burada artık iki akım arasındaki en büyük ayrılığın millet birliğinin dayandırıldığı temelden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Böylece İslamcılar, millet birliğini milletin klasik dönemdeki anlam dünyasına bağlı kalarak İslam dininde, dolayısıyla “ümmette” ararken, Türkçüler millet birliğini İslam dininde değil de “milliyette”, yani İslam’dan önce var olan Türklükte yani “Turan” da aramaktadırlar (Tunaya, 2007:241). Söz konusu bu ayrılık tarihsel süreçte hem Türkçülük/milliyetçilik ve İslamcılık düşüncesinin iki ayrı ideolojik söyleme yaslanmalarına hem de Türkiye’de millet kavramı dolayısıyla bugün dahi devam eden ve önemini koruyan kimlik tartışmalarına sebep olmuş görünmektedir.

İslamcılar açısından milliyetçilik hareketleri, İslam’da kardeşlik ve birlik duygularını öldürecek ve Müslümanları birbirlerinden uzaklaştıracak yönelimler olarak kabul edilmiştir ve bu nedenle onlar daima milliyetçilik hareketlerine mesafeli durmuşlardır. Böylece Türkçülük akımı da millet gerçekliğinin kökenini İslam’dan önceki Türk varlığında bulması ve bir kavme yönelik vurgulayıcı söylemi dolayısıyla, İslamcılar tarafından, ırkçılık/kavmiyetçilik temelinde algılanan bir ideolojik söylem olarak kabul edilmiştir. (Mardin, 1993:28) Böylece İslamcılar, Türklük temelli anlayışlara da genel olarak bütün milliyetçiliklere yaptıkları gibi mesafeli durmuşlardır (Kara,1987:XLVIII).

Yalnız söz konusu bu mesafenin aşılmaz bir mesafe olduğunu söylemek zordur. Çünkü İslamcı aydınların Türkçülüğü kendi içinde iki gruba ayırdıklarını söyleyebiliyoruz. Buna göre Ahmet Naim'in ifadesiyle halis Türkçüler (ki bu dinsizliktir) Türkçülük dolayısıyla İslam kardeşliğini bozan kavmiyetçiler olarak ele alınırken, Türkçü-İslamcılar "İslam davasından çıkmadıkları müddetçe" olumlu kabul edilmişlerdir (Kara, 1987:285-286).

Genel olarak Türkçülük akımına bakıldığında söz konusu akımın sözcülerinin kendi ideolojik söylemlerini zaten büsbütün ırkçılık veya kavmiyetçilik temelinde ele almadıklarını söyleyebiliriz. Yani onların, İslam'a Batıdan aldıkları kavramlarla baktıkları söylenebilir ancak Türkçü aydınların, milliyetçiliklerini İslam'la bitişik kılmaya çalıştıklarını yani Batılı laik milliyetçiliğin aksine, İslam temelli milliyetçi bir ideoloji çıkarmaya çalıştıkları görülmektedir (Türköne, 2014:282-283). Bu aydınlar tarafından millet etnik anlamıyla toplumsal bir kimlik unsuru olarak düşünülüyordu ancak toplumu kurmaya ve düzenlemeye esas teşkil edecek siyasi kimlik unsurunu İslamiyet olarak kabul ediyorlardı (Bora, 2010:113).

Burada İslam'ın Türk toplumunda en başından beri "baş hareket ettirici rolü" (Mardin, 1993:199) düşünülünce milliyetçi aydınların toplumda bir meşruiyet ve hareket alanı bulmalarının da ancak İslam sebebiyle olabileceğini söylemek mümkündür. Bu nedenle İslamcı aydınlar her ne kadar milliyetçilik düşüncesiyle aralarına bir mesafe koymuş olsalar da milliyetçi aydınların sosyolojik imkanlar dolayısıyla bu mesafeyi açma çabalarının olmadığı ve Türk kelimesinin ırk manasında anlaşılmasının da her zaman marjinal bir fikir seviyesinde kalmış olduğunu söyleyebiliriz (Kara, 2012:16).

İslamcılık ile Türkçülük/milliyetçilik arasındaki bu karışık ilişki, birinci dünya savaşı sonrasında "dönemin şartları itibarıyla" yerini artık bir birlikteliğe bırakmış görünmektedir. Çünkü savaş bittiği zaman İslamcılar açısından bir İslam milleti fikri bütün maddi dayanaklarını artık kaybetmişti ve İslamcılıktan geriye miras olarak İslam'la takviye edilmiş bir milliyetçilik kalmıştı (Kara, 1987:XXXI). Böylece birinci dünya savaşından sonra verilen İstiklal harbi sebebiyle dönemin hassas şartlarının İslamcılık ile milliyetçilik arasındaki ayrımı "bir süreliğine" ortadan kaldırmış olduğu görülmektedir. Bu ara dönemde artık II. Meşrutiyet döneminde olduğu gibi milliyetçiliğe herhangi bir ırki suçlama yoktur veya olsa da dillendirilmemektedir ve milliyetçilik artık vatan-millet-din temaları etrafında ele alınmış görünmektedir. Elde kalan tek toprak parçası olarak

Türkiye'nin varlığı bu üçüne bağlı kılınmış ve herhangi birinin yok olmasıyla hiç birinin varlığının mümkün olamayacağı bir söylem benimsenmiş görünmektedir.

İstiklal harbi dönemindeki bu bitişik veya yakın ilişkinin cumhuriyetin ilk yıllarında yerini tamamen başka bir boyuta bıraktığı görülmektedir. Özellikle tek parti dönemi uygulamaları Türkçülükle-İslamcılık arasındaki bağı en azından fiili olarak koparmıştır. Otuzlu yıllarda had safhaya ulaşan ve tamamen ladini bir içerikle tanımlanan millet, milliyet ve milliyetçilik kavramları zaman zaman en katı bir ırkçılık şeklini almış ve (Akgün, Çalış, 2002:591-594) Türk milliyetçiliği baştan sona laik bir temele oturtulmuştur artık (Mardin, 1993:232).

Cumhuriyetin erken dönemlerinde dönemin resmi politikaları sebebiyle başlayan bu ayrılık 1945 sonrası dönemde ortadan kalkmış olsa da milliyetçilik ile İslamcılık arasındaki farklılık artık ortadan kaldırılamamış görünmektedir. Her ne kadar bir dönem İslamcılık tek parti politikaları dolayısıyla kendine muhafazakar/mukaddesatçı çizgide bir yer bulmaya çalışmış olsa da ikinci dünya savaşı sonrası şartlarında Marksist-sosyalist etki ile enternasyonallik boyutu yükseliş gösteren ümmetçilik söylemi memleket, devlet toprak gibi kavramların din için vazgeçilmezliğini zayıflatmıştır (Kara, 2004:36). Böylece bu tarihten sonra İslamcılar Müslüman kardeşliği temelinde ümmetçi bir yapıya tekrar dönüp altmışlı yıllardan sonra gündemlerine aldıkları Kudüs, Filistin, Bosna gibi meseleleri ön plana çıkarırlarken, Türkçüler daha çok Türk dünyasına yöneleceklerdir (Akgün, Çalış, 2002: 598)

İsmail Kara'nın "radikal ve entelektüel" olarak sınıflandırdığı 1960-1980 arası dönemde ise İslamcılık hareketi "kaynaklara dönüş merkezli sade ve dar bir din anlayışına sahip aktivist, radikal, siyasi talepleri kuvvetli, rejim muhalifi, cihad taraftarı" özelliklerinden başka, "sadece cumhuriyet tarihiyle değil, Osmanlı tarihiyle de irtibatı zayıf İslamcılık tarihini Mısır, Pakistan, İran merkezli okuyan ve ümmetçi bir söyleme yaslanan" özellikleriyle öne çıkmaktadır (Kara, 2013:32). Bu aşamada artık İslamcılık düşüncesi bu özelliklerden de anlaşılacağı gibi, kendini milliyetçilikten arındırma çabasıdadır ve ilk İslamcılığın (II. Meşrutiyet dönemi) milliyetçiliği ırkçılık sayarak reddeden mirası yeniden canlanmaya başlamıştır (Bora, 2012:131).

1980'lerden sonra ise İslamcı hareketin geleneksel "ümmetçi tahayyülü" diriltme çabasıdan fazla olarak, modern İslamcı entelektüeller milli devlet ve milliyetçilik

kavramlarına köklü bir eleştiri getirmişlerdir. Bu eleştirilerde milli devlet ve milliyetçilik, modernizm ve “modernlik belasının” asli önemdeki unsurları olarak sorgulanmıştır (Bora, 2012:131). Buradaki eleştirilerin milliyetçiliğin ulusçulukla eş kabul edilmesinde kaynaklandığının altını bir kez daha çizmek gerekmektedir. Milli devlet eleştirisi de yine ulus devlet eleştirisi temelinde yapılmaktadır. Bu dönem ayrıca Türkiye’de “ılımlı İslam” tartışmalarının başladığı bir dönemdir ve İslamcılık hareketinin sivri tarafları bu söylem üzerinden törpülenmeye çalışılmış “demokrasi, hoşgörü, serbest piyasa, diyalog gibi içi boş seküler ve laik bir anlayışa doğru açılan bir çizgiye girilmiştir. Daha da önemli olan, bu sürecin İslam ve Müslümanlıkla, Müslüman Türklerle bu topraklarda İslam ve Müslümanlar sayesinde varlıklarını sürdürmüş unsurları eşitleme çabasıdır” (Kara, 2013:36).

Yukarıda II. Meşrutiyetten günümüze kadar karşılıklı ilişki içinde ele aldığımız İslamcılık ve milliyetçilik akımının tarihsel süreçte kazandıkları söylemler dolayısıyla günümüzde Türkiye’ye özgü bir fikir ve eylem pratiğini göstermediklerini söyleyebiliriz. Bunun nedenlerinden birinin “millet” kavramı üzerindeki fikir ayrılığı olduğunu düşünüyoruz. Bu fikir ayrılığının aynı zamanda “milli kimliği” de belirsizleştirdiği görülmektedir. Yukarıda milliyetçilik ve İslamcılık akımları arasında temelde milli kimliğin ne’liği üzerinden süregelen tartışmaların yol açtığı düşünsel ayrılığın, Özel’in İslamcılık düşüncesinde bir çözüme kavuşturulduğu görülmektedir. Şimdi Özel’in bu çözüme nasıl ulaştığını alttaki başlıklar aracılığıyla eğilebiliriz.

2.2.2. İsmet Özel’de Tarihin Anlamı ve Türkiye Tarihi’nin Yorumlanması

“İçinde yaşadığımız kültüre şuurla yön vermekten ısrarla kaçıyoruz. Çünkü millet olarak tarihimizin müşterek yorumuna (en azından isnat noktalarının neler olması hususunda bir kararlılığa) ulaşma çabamız hiç olmadı ve halen yok” (Özel, 2011c:491).

“Ben veya biz tarihte merkezi yeri işgal etmez. Ben veya biz tarihin muhitidir. Uyku, narkoz veya büyü sebebiyle herhangi bir milletin, bu arada Türk milletinin tarihini hepimize yutturabilirler. Bu yutturmamanın en parlak afirmasyonu tarihi yapmak ve yazmak ifadelerinde gizlidir. Uyanma fırsatı tarihin yapılmadığını ve yazılmadığını anlama fırsatı demektir. Tarih yapılmıyor ve yazılmıyorsa ne oluyor? Uyanış bize öğretiyor ki tarihe giriliyor ve tarihten çıkılıyor. Çünkü tarih insanların icat ve imal ettikleri bir şey değil” (Özel, 2009b:14).

Özel'in Türk tarihini veya daha genel olarak tarihin bizatihi kendisinin ne'liği hakkında serdettiği düşünceleri anlamaya çalışmak, Özel'in milli bir söylem üzerine kurduğu İslamcılık düşüncesine ulaşmasında hangi düşünsel yollardan geçtiğini de açığa çıkaracak mahiyete sahip görünmektedir. Yukarıdaki alıntıdan hareketle Özel'in "başkalarının" yazdığı bir Türk tarihinde Türk'ün yerinin ve anlamının keşfedilemeyeceğini ancak bizzat Türklerin kendi tarihlerinin içine girerek, tarihlerinden kendilerini keşfetmelerinin gerekliliğini vurguladığını söyleyebiliriz. Böylece Özel'in, "tarih bilinci" ve yeni bir "tarih yorumuyla", her şeyden önce bizi biz yapanın ne olduğu hakkında bir açıklığa kavuşma çabasında olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıklık şüphesiz "biz kimliği"ni inşa etmenin de yollarını açmakta ve mümkün kılmaktadır.

2.2.2.1. İsmet Özel'de Tarih'in Anlamı

"Aidiyetimiz tarih bilinciyle farkına erdiklerimizi müşahhas kılacaktır" (Özel, 2013c:134).

Özel'in tarihe eğilmesi bildik anlamda tarihi belgelerle bir tarih bilimi yapma yahut geçmiş olayların "objektif" yorumlanması çabası değildir. Tarihin objektifliğinin mümkünlüğü üzerinde düşünmek muhakkak ki bu tezin hem konusunun hem de kapsamının dışına çıkmayı gerektirecektir. Fakat tarihin ne olduğu anlaşılmadan da Özel'in fikirleri hakkında bir sarahate ulaşmanın zor olduğunu söyleyebiliriz. Carr'a göre; "Tarih nedir? sorusunu cevaplamayı denediğimizde, cevabımız bilerek ya da bilmeyerek, zaman içindeki kendi tutumumuzu yansıtır ve daha geniş bir soruya, içinde yaşadığımız toplum hakkında ne düşündüğümüz sorusuna vereceğimiz karşılığın bir parçasını oluşturur" (Carr, 2011:59). Şimdi bu ifadeden hareketle iddia edebiliriz ki temelde tarih meselesine eğilmek aslında bizim içinde yaşadığımız toplumla kurduğumuz ilişkinin mahiyetiyle doğrudan alakalıdır. Ancak burada meselenin içine birden fazla değişken girmektedir. İlk olarak "ben" ve "benim düşüncelerim" bir çıkış noktası olmakla birlikte, içinde yaşadığım toplum ve onun gerçekleri de tarihle girilen ilişkinin serüvenini belirlemektedir. Bu nedenle ilk olarak "ben" in varlığının temelleri ve bu temeller üzerinden yükselen bir düşünce biçimi hem tarihin ne olduğunu açıklığa kavuşturmakta hem de içinde yaşadığım toplumun "bendeki" anlamını ortaya çıkarmaktadır. Ancak burada dikkat etmemiz gereken bir nokta var. "Tarih" ve "ben" birbirini var eden iki

unsurdur. Tarih ne kadar “ben” dolayısıyla varsa, “ben”de o kadar tarih dolayısıyla varım. Yani tarihi inşa eden bir “ben” olduğu gibi “ben”i inşa eden bir tarih de var.

Şimdi Özel’in tarih ile ilgisinin böyle bir temelde yükseldiğini söylemek mümkün görünmektedir. Çünkü Özel’e göre tarih her şeyden önce “varoluşumuza kazandırdığı renk sebebiyle değer sahibidir”. (Özel, 2012a:250). Böylece insanlar “özlerinin ne olduğunu” tarihten öğrendikleri gibi (Özel, 2011b:31), onları bulundukları yere getiren “tarihin sırrına vakıf olmadan bir şahsiyet sahibi olmaları da imkansızdır” (Özel, 2011a:98). İşte Özel’e göre hem insana özünü öğreten hem de şahsiyet kazandıran bu tarih “iman ve küfrün çatışmasından” doğmakta ve insana anlam vermemize de bu tarih sebep olmaktadır. (Özel, 2011a:60).

Burada dikkat çekilmesi gerek husus tarih’in insan için bir anlamının olması, her şeyden önce insanın şahsiyetine ve ne olduğuna ilişkin bilinçli bir çabayı gösterme girişimine bağlıdır. Yani kendi özünün ne olduğu hakkında bir bilme istenci taşımayan insan tarih dolayısıyla bir şahsiyette kazanamayacaktır. Bu çabayı gösteren insan tekinin ise önüne iki tercih (iman ve küfür) çıkmaktadır. Özel, bunu tarihi “tayin edici etmen” olarak kabul etmesiyle açıklar gibidir. Ona göre insan hayatında tarihin tayin edici rol oynaması demek insan hayatının bir “şey”e adanmışlığı ile yakından alakalıdır. Adanmak ise öncelikle bir tercih meselesidir ve insanlığımız yahut insan olarak varlığımızın anlamı bu adanmışlığa sahip olup olmamızla ilgilidir (Özel, 2002:143).

Şimdi küfür ile İslam’ın çatışmasında doğan bir tarih bize hem özümüzün ne’liği hakkında bir bilgi veriyor hem de bize bir şahsiyet kazandırıyor. Hem bu öze ilişkin bilgiye sahip olmak hem de bir şahsiyet sahibi olmak ise bilinçli bir seçmeyle ancak ortaya çıkabilmektedir ve bir tercih olarak iman ve küfür her insanın önünde durmaktadır. İşte Özel’e göre, insanın varlığının anlamı tarihin tayin edici bir etmen olarak ona sunduğu bu iki seçenekten hangisini seçtiğine ve kendisini hangisine adadığıyla, hangisine ait kıldığıyla ilgilidir. Bu anlamıyla bakıldığında Özel için tarih denilen şey, “insanların tercihlerinin rol oynadığı insanların önemlerinin vaki olduğu, insanın öneminin ortaya çıktığı bir şeydir” (Özel, 2008a:301).

Özel, tarihle insan teki arasında kurduğu bu varoluşsal ilişkiden sonra millet varlığı ile tarih arasındaki ilişkininde temellerini yine benzer temalar kullanarak kurar. İnsanın tarih

ile kurduğu ilişki onun kendi varlığına ilişkin bilme istenciyle doğrudan ilgili olduğu gibi bir milletin de varlığı onun bile isteye benimsediği bir tarih bilinciyle ilgilidir.

“Bir milletin sırtına yabancılar tarafından giydirilen bir elbise ilk bakışta gösterişli ve yakışmış olarak görünse bile bir esaret, bir mahkumiyet giysisidir. Buna mukabil bir milletin kendi varlığını kendinde bulmak için eliyle biçip, dikip giyindiği bir elbise olarak tarih beynelmilel sahada gösteriş yapmaya fazlaca müsait olmasa bile, o milletin özgürlüğünün güvencesidir. Gerçek tarihini benimsemiş bir millet Hegel’in anladığı tarzda tarihin hükmü yüzünden esarete düşse bile varlığını korudukça kurtuluş yolunu açık tutmuş olacaktır” (Özel, 2009d:332).

Bu nedenle Özel, millet olarak tarihle ilişkimizin “içimizde ayna karşısına geçme istek ve hevesi taşıdığımız müddetçe kurulabileceğini” söyler (Özel, 2011b:32). Burada ayna metaforuyla işaret etmek istediği şey tarih dolayısıyla millet gerçekliğinin ne olduğunun anlaşılması ve tarihin benimsenmesidir. Çünkü Özel’e göre yukarıda işaret edildiği gibi gerçek tarihini benimsemiş bir millet kendi özgürlüğünü kazandığı gibi, “bu tarihin” insanlar tarafından benimsenme şartı da tarihi “tarihimiz” yani bir millet tarihi haline getirir. Özel bunu şöyle ifade eder; “Tarihimiz talihimizdir. Eğer bir tarihimiz varsa talihimizde var demektir” (Özel, 2011b:32).

İşte tarih dolayısıyla elde edilen talih ve toplumun tarihle buluşması Özel’e göre, kapitalizmin sultasında yaşayan insanların hayatlarının seçeneksiz olmadıkları, seçeneksiz kalmadıkları konusunda güven hissi taşıyarak geçiriyor olmaları demektir (Özel, 2011e:322). Yani Özel böylece tarihin kapitalizmle başlamadığını ve daima kapitalizmle devam etmeyeceğini işaret etmektedir. Nasıl ki kapitalizm tarihin bir aşamasında tarihe dahil olmuş ise yine tarihin bir aşamasında tarihten çıkması da mümkündür. Özel’e göre tarih bilincinde olan metropol ahalisi (bunu sistemi yönetenler olarak anlayabiliriz) “dünyanın neresinde bulunursa bulunsun tarih bilinciyle alakasını kesmiş, dolayısıyla kendisini unutmuş olan herkesi küçümseyen nazarlarla süzüyor” (Özel, 2004a:10). Bu nedenle tarih bilincine sahip olmak öncelikle tarihin bir iman küfür çatışmasının sonucu olduğunu ve bizim gerek millet, gerek insan olarak varlığımızın ve şahsiyetimizin ikisinden birini seçmekle ilgili olduğunu bilmektir. Bu durumun farkına varmak ve kapitalizmin tarihin bir döneminde tarihe girerek günümüze kadar küfrü temsil ettiğini kabul etmek ise kapitalizm karşısında tarih bilincinden yoksun kalmamayı sağladığı gibi kapitalizme karşı girişilecek bilinçli bir çabanın da önünü açmaktadır.

Böylece tarihi bir gelecek inşa etme çabası ile eş tutmak, bir geleceği kurma çabasıyla okumak da mümkün olabilecektir.

2.2.2.2. Tarihi Geleceği İnşa Edici Rolüyle Okumak

“Tarih geçmişte olmuş bitmiş şeylerin hikayesi değil. Tarih bizim bundan sonra yaşayacağımız şeylerin izahıdır” (Özel, 2013:181).

“Başımızdan geçen olayların hangileri bilhassa bizi bugüne taşıdı? Taşıyanların bugünü belirlemedeki ağırlıkları ne kadar? Ağırlıkları sıralamaktan hangi anlamı çıkarıyoruz? Bu sorulara bir cevap vermek için bir istikamet sahibi olmak lazım. Bu soruların nasıl cevaplandırılabilceğini bilmeden istikamet sahibi olabilmek ise imkansızdır. Nereye gitmemizin söz konusu olduğundan haberdar değilsek, nerede bulunduğumuz ve buraya nerden geldiğimizi öğrenmemiz muhaldir” (Özel, 2011a:70).

Yukarıda Özel’in tarihi objektif bir yorumlama çabası içinde olmadığını söylemiştik. Bu bir anlamıyla Özel’in tarihe bir teklif getirme amacıyla eğildiğini söylemek anlamına gelmektedir. Muhakkak ki tarih, asıl anlamıyla geçmişte yaşanmış olayların anlatısıdır. Ancak Özel’e göre “tarih bir satranç maçı değildir ve tarih her yorumlanışında yeniden anlam kazanır” (Özel, 1992:221). İşte tarihe yeniden anlam vermek; “geçmişin anlamının ne olduğu ve ne için olduğu” sorularına verilecek cevaplarla ilgili görünmektedir. Bu cevaplar ise şüphesiz tarihin yeniden yorumlanması ve anlamlandırılması anlamına gelecektir.

“Geçmiş geçişte kalmış olmasıyla bir öneme sahip mi? yoksa geçmişin önemi bugünle ilişkisi mesabesinde mi ortaya çıkmakta?” Özel için bütün bu soruların cevabı bizim tarih dolayısıyla ulaşmak istediğimiz bir amacın olup olmadığına, getirmek istediğimiz bir teklifin var olup olmadığına bağlı görünmektedir. Bu nedenle tarihe baktığımızda eskiden olagelmiş şeylerin mahiyetini kavramadan oradan gurur okşayıcı mitler üreterek, hamaset üreterek veya geçmişi idealize ederek hiçbir sonuç elde edemeyiz (Özel, 2012:119) . Bu aynı zamanda tarihin anlaşılmasına, gerçekliğini kaybetmesine de sebep olacaktır. “İşte tarihe tarihteki hikayeler, olaylar dolayısıyla hayal dünyalarında dolaşmak için mi eğiliyoruz yoksa bu ilginin bugünle ve gelecekle bir ilgisi var mı?” Özel’e göre bu ilişkinin bugün ve gelecekle bir ilişkisi olduğu takdirde bugün hangi adımı atacağımızın imkanını kestirme şansımız da olacaktır (Özel, 2012:120).

Böylece Özel'in düşüncesinde tarihe eğilmek, hem bugünle ilgili bir gerçekliğe ulaşmak hem de bir gelecek inşa etmek için anlamlı bir faaliyet olarak ele alınır. Şimdi Özel'e göre ilk olarak, tarihe eğilmek bugünle ilgisi olduğu müddetçe bir gerçeklik alanına kavuşmaktır. Bu neye hangi sebep ve gerekçelerle bakıyor oluşumuzla ilgilidir. Çünkü ancak "yaşayan varlığın özelliklerine tekabül eden geçmiş gerçek anlama sahiptir". Bu yanıyla ele alındığında tarihi şu anda gerçekleşmekte olan vakıaların anlamının kavranılması ölçüsünde anlamak da mümkündür (Özel, 2011g:315). Yani tarih dolayısıyla biz şimdiki halimizle bizi biz yapan özelliklerin neler olduğuna ulaşabiliyorsak ve içinde yaşadığımız zaman ve mekanda başımıza gelenlerin tarihle bir bağlantısını kurabiliyorsak, tarih bizim için bir gerçeklik anlamı kazanabilecektir. Biz "geçmişten günümüze ne ölçüde günümüz hayrına dönük yaşamaya yarar unsurlar taşıyabilirsek o ölçüde gerçekçi olacağız" (Özel, 2010a:315). Bu anlamıyla gerçekçi olmak, içinde var olduğumuz zaman ve mekanla aramızdaki ilişkiyi de kuvvetlendirecek bizi bu zamanla ve mekanla bütünleştirecektir.

Bundan başka tarihin gelecekle ilişkisi ise asıl önemli olan noktadır. Çünkü Özel için tarih, "geçmişle alakalı bir şey olmaktan ziyade bütünüyle gelecekle alakalı bir şeydir" (Özel, 2008a:415). Böylece tarihe eğilmekle gelecek kurmak arasında doğrusal bir bağlantı vardır. Ancak bir geleceğin olması, yukarıda ifade edildiği şekliyle bu zaman ve mekan içinde senin ne olduğunu bilmenle yani tarihle bir gerçeklik ilişkisi kurmanla mümkün olabilecektir. Bu ilişki kurulduktan sonra ancak tarih, geleceği inşa edecek yolu işaret edebilecektir. Burada artık tarih duygusunu harekete geçiren şey geçmişe bağlı kalma tutkusu değildir, "hangi geleceğe doğru yönelineceğine dair kaygıdır" (Özel, 2012a:154). Bu bir dönüşümdür aynı zamanda. Çünkü tarih dolayısıyla veya tarihin yeniden yorumlanması dolayısıyla tarih bugüne ait kılınmıştır ve bu aynı tarih dolayısıyla bir geleceğin olabileceğinin imkanlarını da göstermiştir. Bu imkanların anlaşılması veya imkanlar dolayısıyla kastedilenin ne olduğuna bir sonraki başlıkta değinilecektir. Ancak burada şunun altını çizmekte fayda var. Özel'in tarih dolayısıyla bir gelecek inşa etme çabası "tarih yapma" anlamında anlaşılmamalıdır. Burada Özel'in vurguladığı temel şey var olan tarih'te yani yapılmış tarihte bir "nitelik arama" çabasıdır (Özel, 2011b:11). Bu nitelik bulunduğu yada keşfedildiği zaman günümüz dünyasının dışında (yani kapitalist yaşam formunun dışında) bir yaşam formunun gerçekliği de imkan dahiline girebilecektir.

İşte Özel'in tarih dolayısıyla ulaştığı yer netice itibariyle Türkiye tarihinin yorumlanmasıdır. Türkiye'nin bir tarihinin olması böylece Türkiye'nin bir gerçekliğinin olduğunun ve bir geleceğinin olacağının anlamına gelmiş olacaktır. Bu aynı zamanda Türkiye dolayısıyla kapitalizme veya dünya sistemine karşı yeni bir yaşam formunun inşa edilebileceği anlamına da gelebilecektir. Zira Özel'e göre "Türkiyesizlik geleceksizlikten başka anlama gelmez" (Özel, 2011e:110-111). Bu nedenle Özel'in Türkiye tarihini yorumlaması bütün şekliyle tarih meselesinin de anlaşılmasının önünü açabileceği gibi bu tarih yorumuyla Özel'in ulaştığı yer ve getirdiği "teklif"de anlaşılabilir.

2.2.2.3. İsmet Özel'de Türkiye'nin Tarihsel Anlamı

"Türkiye'nin istiklali aleyhine işlenen her cürüm İslamiyet aleyhine işlenmiş sayılır"
(Özel, 2002a:33).

"Üzerinde yaşadığımız topraklarla hangi bağlantılar içindeyiz? Ülkemizle ilgimizi nasıl bir kimlikle kuruyoruz? Ülkemiz deyiverdik ama asıl mesele burada: burası bir ülke mi, öyleyse kimin ülkesi? Eğer bizim ülkemiz ise bu nereden belli? Eğer bizim ülkemizse biz kimiz? Olayların akış yönünün bizi nereye götürdüğü ve üzerinde yaşadığımız toprakların beşeri karakterinin ne olacağını düşündüğümüz zaman bütün diğer soruları bir yana bırakıp sadece bu soruları sormak zorunluluğu ile yüz yüze kalıyoruz" (Özel, 2014d:68).

Özel'in düşüncesinde Türkiye'nin tarihsel anlamı dediğimiz zaman Türkiye olarak isimlendirilen toprak parçasının, tarihin bir yerine ulaşan geçmişinin yorumlanmasını ve bu geçmiş içinde Türkiye'nin özgün yanlarının öne çıkarılmasını ifade etmeye çalışıyoruz. Bu toprak parçasının hangi duyuş ve düşünüş biçiminin eseri olduğu, bu eserin bir öneminin olup olmadığı ve eğer varsa bu önemin ne olduğunun anlaşılmasına çalışılması, Özel'i Türkiye tarihinin nasıl ele alınabileceğine veya tarih'te Türkiye'nin yerinin ne olduğunu anlamaya itmiş gözükmektedir.

"Türkiye deyince Batı kültür dairesi içinde yer alan ve geçmişi bu kültür dairesinin ortaya çıkışıyla doğrudan bağlantılı buna mukabil hayatiyetini söz konusu kültür dairesini meydana getiren değerlerden farklı unsurlara borçlu olan ülkeyi anlıyoruz" (Özel, 2014:51). Burada Özel, aynı coğrafi mekan içinde (Akdeniz havzası) iki farklı "kültür atmosferi"ne ve iki farklı "varoluş biçimi"nin varlığına atıf yapar. Böylece on birinci yüz yılda oluşmaya başlayan bu iki kültür atmosferinden ilki (bu atmosferin içinde yetişen insanlar gaza beyliklerinden başlayan ve Türkiye'nin kurulmasına kadar uzanan bir

tarihin yürütücüleri olarak ele alınır), karşılıklarına çıkan insanlardan “ümitvar” olanların geliştirdiği bir kültür atmosferini işaret eder. Bu söz konusu kültür atmosferinde, insan kendi tanımına “öteki” üretmek suretiyle ulaşmamıştır. Yani bu insanlar karşısındaki insanı yok etmeye veya onunla bir rekabet ilişkisine girmemeyi onu “kazanmayı” bir amaç haline getirmiş insanlardır. Ancak diğer kültür atmosferinde bu tam tersi biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu ikinci kültür atmosferinde (bu kültür atmosferinin içinde yetişen insanlar ise sonu Avrupa medeniyetine varacak bir tarihselliğin yürütücüleri olarak ele alınır) insanlar kimliklerine, karşılıklarına çıkan insanla rekabet edişleri yüzünden sahip olmaktadır ve buna “öteki çizgisini” belirginleştirmekle başlamışlardır. İki kültür atmosferindeki temel ayrım, insana ilişkin iki farklı varsayıma, iki farklı varoluş gerçekliğine dayanıyordu. Özel’e göre, söz konusu iki kültürün birbirinden ayrışması tarihsel süreçte önce İstanbul’un Roma’dan kopma vakasına, sonra federal hükümdarlığın Asya despotluğuyla uyuşmazlığına ve giderek kapitalizm ile piyasasız iktisat (non-market economy) arasındaki çatışmaya intibak etti. (Özel, 2011a:45-46).

2.2.2.3.1. Gaza Anlayışı

Özel’e göre sonu “Amerikalılık ile Türklük” (Özel, 2002:145) arasındaki çatışmaya ulaşacak olan bu süreç kabaca on birinci yüzyılda iki farklı kültür atmosferinin içinde kendini var eden iki farklı varoluş gerçekliğine dayanmaktadır. Özel, bu farklılığın anlaşılması ile Türkiye’nin tarihteki yerinin anlaşılması arasında doğrusal bir ilişki kurmaya çalışır. “Kapitalizmin dünya hakimiyetine ulaşmasıyla ortaya çıkan” Amerikanlık ile kökü “gaza” anlayışına dayanan Türklük arasındaki fark, Özel’in düşünce dünyasında ve tarih yorumunda “anamlı bir toprak parçası” olarak Türkiye’nin yerinin de anlaşılmasına imkan sağlamaktadır.

Özel’e göre Türkiye topraklarını anlamlı kılan şey ilk olarak bu toprakları vatan kılan düşünüş ve eyleyiş biçiminin anlaşılmasında yani “gaza anlayışında” yatar. Çünkü Özel’e göre, gaza beylikleri sözü Türk insanının hem zihniyet hem de karakter bakımından belirlenmesinde çok yardımcı olabilecek bir ifadedir (Özel, 1998:98). Özel, böylece tarihçi Paul Wittek’in de ifade ettiği şekliyle Anadolu’da beylikler dönemiyle başlayan ve sonra Osmanlı devletini kuran gazilik anlayışının “kurucu rolüne” (Wittek, 2000:48) vurgu yapmaya çalışmaktadır.

Buna göre Özel, Türklerin küçük Asya’da gaza beyliklerini kurarak, bu topraklara “Mekke ve Medine’de oluşmuş zihniyetin katılımcı, hakkaniyet değerlerini getirerek” oluşmakta olan Bizans feodalitesini yıktıklarını ve yukarıda işaret edilen kültür atmosferini kurmaya ve İslam dolayısıyla bir hayat tarzını inşa etmeye başladıklarını söyler (Özel, 2012a:258). İşte Özel’in yukarıda “piyasasız ekonomi” ile ifade etmeye çalıştığı şey gaza beylikleri dolayısıyla inşa edilen toplumsal yapıya ilişkin bir yapılanma ve işleyiş düzenidir. Burada Özel her ne kadar tam/ideal düzeyde İslami olmasa da aynı coğrafi bölgede fakat kapitalizmin işleyiş biçiminin dışında farklı bir işleyiş biçiminin kurulmaya başlandığını işaret etmeye çabalar.

Özel’in gaza anlayışı dolayısıyla işaret etmek istediği asıl nokta gazanın siyasi anlamıyla öne çıkıyor görünmektedir. İslam öncesi döneme kadar uzanan bir geçmişe sahip olan gaza sözcüğünün, İslam’a geçişle birlikte, sınır boylarında, “kafire karşı ortak savaş çağrısı”, (Witteck, 2000:452) etrafında imansızlara karşı yapılan savaşlarda seçkin insanlara verilen bir unvan olduğu ve Türkiye’de gazi teriminin özel bir ilgiyle karşılanıp, devleti yönetenler tarafından da kullanılmaya özen gösterildiği (Lewis, 2011:114) göz önüne alındığında Özel’in gazilik/gaza dolayısıyla işaret etmek istediği şey daha anlaşılır kılınabilir. Böylece gaza yoluyla kafire/imansızlara karşı/rağmen kazanılan ve “darul islam” haline getirilen bir toprak parçası olarak Türkiye toprakları, vatan oluş sebebinin her şeyden önce “gazanın devamlılığına” borçludur. Bu Türkiye’nin ancak İslam yurdu oluşu ile bir anlamının olduğunu ve ancak İslam yurdu kalmakla bir anlama sahip olabileceğini kabul etmek demektir. İslam yurdu olmak nasıl ki gazilik dolayısıyla bir çabayı gerekli kıldıysa, İslam yurdu olarak kalmak da yine gazilik dolayısıyla devamlı bir çabayı gerekli kılmaktadır. Böylece Özel, gazilik dolayısıyla ulaştığı tarih yorumuyla gazilik anlayışını siyasete davet etmeye çabalar ve bu tarih yorumunun anlam bütünlüğü içinde Türk siyasetine Türkiye tarihinden gelen bir “rol biçme” ve bir teklif getirme çabası içine girer.

Bu çabanın günümüzde anlamlı kılınması veya bir gerçekliğinin olması ise “gazi” nin karşısında bir “imansız”ın olması ile mümkün olacaktır şüphesiz. Yukarıda dünya sistemiyle ilgili açıklamalarımızda Özel’in dünya sistemini küfürle bitişik kabul ettiğini yani küfrü modern dönemde kapitalizmle/sistemle bir kabul ettiğini söylemiştik. İşte Özel’in düşüncesinde Türkiye’nin gaza anlayışıyla kurulan bir devlet olması ve ancak gaza anlayışının devamıyla bir devlet olarak varlığını koruyabileceği inancı, onu Türkiye’nin dünya sistemiyle bir çatışmayı da göze alabilecek bir ülke olması

gerekliliğini savunmaya götürmüştür. Özel'e göre bu gerekliliğin Türkiye için birden çok anlamı ve olumlu yönü vardır.

İlk olarak ve her şeyden önce böyle bir çatışmayı göze almak Türkiye'nin tarihsel süreçte gazilik dolayısıyla kazandığı rolü sürdürmeye devam etmesine ve bir İslam yurdu olarak kalabilmesine imkan verecektir. İkincisi ise bu çatışmaya girmek Türkiye'yi dünya sistemi karşısında sadece korunma endişesi taşıyan ve mevcudiyetini (bütün sakatlıklarıyla, illetleriyle) idame ettirmeye çabalayan bir çaresizlikten de kurtarabilecektir (Özel, 1998:98).

Bunlardan başka bu çatışma dolayısıyla Türkiye'nin tarihsel süreçte elde ettiği özgün özelliklerinin de üzerinde düşünme imkanı elde edilebilecek, Türkiye'nin meselelerinin çözümlerinin nerede aranacağına ve çözümlerinin neler olacağı da anlaşılabilir (Özel, 2011e:75). Bu muhakkak Türkiye dolayısıyla başlatılacak bir dönüşümün de önünü açacaktır. Özel'e göre bu dönüşümle dünya sisteminin silahlarının etkisiz kaldığı bir yaşam alanı sağlanacak olursa bu hem bütün Müslümanların hem de giderek dünya sisteminin baskılarından zarar gören bütün insanların kurtuluşuna giden bir yol açılabilir (Özel, 1998b:97). Şimdi Özel'in Türkiye'nin özgünlükleri olarak kabul ettiği ve Türkiye'nin tarihsel süreçte kazandığı/elde ettiği özelliklere eğilmek gerekebilir.

2.2.2.3.2. Türkiye'nin Özgünlüğü

Özel'e göre Türkiye'nin özgünlüğü ilk olarak devlet yapısı itibarıyla modern dünya sisteminin hiçbir zaman dışında kalmamış ve asla içine "tam olarak" girmemiş olmasıdır. Bunun önemi Türkiye'nin her geçen gün kapitalistleşerek azgın bir ruh durumunu besleyen Avrupa'nın hemen dibinde yani ona rağmen, salim ve selim bir hayat akışına elverişli eserler, bir ortam üretmesinden gelmektedir (Özel, 2002:5-9). Böylece Özel'in düşüncesinde Türkiye hem bir ülke ve hem de bir devlet olarak "dünya sisteminin kendine mahsus hareketliliğinin bir ürünü olmayışı" bakımından benzersiz kabul edildiği gibi, yeryüzünde varlığını dünya sisteminin oluşum sürecine borçlu olmayan tek ülke olarak da kabul edilir (Özel, 2011d:26).

Özel'e göre Türkiye'nin bu özelliği onun tarih boyunca hiçbir çağda kolonileştirme/müstemlekeleştirme politikası gütmemesinden ve Türklerin ancak ve sadece kolonileştirilemeyen/müstemlekeleştirilemeyen bir toprak üzerinde yaşayabilen bir millet olmalarından ileri gelmiştir. Özel, dünyada kendini böyle bir dokunulmazlıkla

donatmış ikinci bir milletin olmadığını söyler (Özel, 2011e:395). Türkiye'nin müstemleke haline gelmemiş bir ülke olmasından kaynaklanan özgünlüğü bu anlamda önemli bir farklılığı da ortaya çıkarmaktadır. Çünkü Özel'e göre yabancı güçlerin etkisi bakımından müstemleke olan ülke ile hiç müstemleke olmamış ülke arasında ciddi bir yöntem farkı vardır. Buna göre dünya sistemi hiç müstemleke olmamış bir ülkeyi denetim altında tutabilmek için aralıksız operasyonlar düzenlemek, her aşamada aldatılabileceği kadrolar yetiştirmek ve bu kadroları sık sık değiştirmek mecburiyeti altındadır. Bir kez müstemleke olmuş ülkede ise dünya sisteminin işi basittir: emanetçiye direktif vermek (Özel, 1998c:50). Bu nedenlerle Özel Türkiye'nin varlığı ile dünya sisteminin varlığı arasında sürekli bir çatışmanın olacağını ve eğer dünya sistemi ortadan kaldırılabilecekse bunu yapacak olanın da yine bu özgünlükleri sebebiyle Türkiye olabileceğini ifade eder.

Özel bunu ayrıntılı bir şekilde şöyle açıklar; dünya sisteminin güçten düşmesi için ilk başta üç beklenti dile getirilebilir. İlk olarak düşünülen şey sistemin yapısında taşıdığı bozukluklar dolayısıyla kendi kendine çöküşe uğrayacağı beklentisidir (bu arada bu beklentinin sistem teorisyenlerinin üzerinde durduğu ve sistemi yıkacak tek oluşumun yine sistemdeki bozukluklardan kaynaklanacağını söylediklerini ekleyelim). Özel, bunun boş bir beklenti olacağını zira bir şeyin yıkılacaksa onu dışardan yıkacak bir şeyin olması gerekliliğinden bahseder. Bu nedenle Özel'e göre ilk olarak kabul etmemiz gereken şey sistemin iç çelişkileri sonucu değil, dışarıdan bir güç dolayısıyla yıkılabileceğinin baştan kabul edilmesidir. Bundan başka ikinci beklenti ise Özel'e göre sistemin metropol ülkelerden yükselen bir aykırı unsur ile yıkılacağını beklemektir. Bu sistemin enternasyonel karakterinin nasyonel bir yapı ile yıkılacağı varsayımına dayanır ki Özel, bunu yapacak tek potansiyelin Almanya'da olduğunu söylemekle birlikte, Almanya'nın böyle bir şeyi ortaya koymasının da sistemi ortadan kaldıramayacağını/kaldırmayacağını sadece sistemin merkezini değiştireceğini söyler. Üçüncü beklenti veya ihtimal ise sistemin çevre ülkelerden gelecek bir karşı çıkışla yıkılabileceği beklentisidir. Burada iki türlü bir ihtimal olduğunu söyleyebiliriz, ya çevre ülkeler birbirleriyle irtibat kurup dayanışarak metropol ülkelerin çıkarlarına kendi milli sınırları içinde bir set çekecekler yahut bu ülkelerin "yalnızca biri" dünya sisteminin hegemonya zincirini kırıp diğerlerinin kendi başlarının çarelerine bakabilecekleri bir yolu açabilecektir. Özel'e göre çevre ülkelerin bir dayanışma ile sisteme karşı bir oluşumu ortaya koymaları zordur çünkü bu ülkelerin yönetim kadroları şu veya bu yolla merkez ülkelerin tayin ve takdiriyle ortaya

çıkılmışlardır (Özel, 1992:93-96). Bundan başka Özel, yine çevre ülkeler olarak kabul edilen İslam dünyasındaki devletler ile bir birlikteliğinde anlamsızlığına işaret eder. Ona göre, sistem bir “hayalet” olmadığı gibi İslam alemi de bir “heyula” değildir. Yani İslam alemi dolayısıyla sisteme bir korku salmak mümkün değildir ve beynelmilel bir İslami tasavvura bel bağlayarak sisteme karşı seçkinlerin öncülüğünde bir mücadelenin üstlenilmeyeceği kabul edilmelidir (Özel, 1992:228). Buna göre ortada tek bir çözüm kalmaktadır Özel’e göre, o da tek bir ülkenin “millet bünyesinde ve bir devletin alacağı biçim çerçevesinde” sistemin hegemonya zincirini kırabilecek bir yeterliliği gösterebilme becerisidir. Özel’e göre bu ülke şüphesiz Türkiye’dir. Çünkü Türkiye tarihsel süreçte kazandığı özgün özellikler itibarıyla “dünya sistemini çarkına çomak sokacak” yegane ülkedir.

Tüm bu ifadelerden sonra diyebiliriz ki Özel’in, Türkiye’ye tarihte bir anlam yüklemesi Türklerin daha en başından (on birinci yüz yılda) Anadolu topraklarında bugün dünyada hükmünü icra eden hayat biçiminin dışında ve buna rağmen farklı bir hayat biçimini mümkün kılmış olmalarıyla ilgilidir. Bu anlam şüphesiz Türkiye topraklarının İslamla, Müslümanlıkla kurduğu sıkı/bitişik ilişkinin anlaşılmasıyla anlaşılabilir, anlaşıldığı takdirde bir gerçeklik haline gelebilecek ve bütün insanlığa bir teklif sunabilecektir. Türkiye’nin bu tarihsel anlamının anlaşılması ise bir anlamıyla gelecekte Türkiye diye bir ülkenin de olmayacağı anlamına gelecektir. Özel’e göre dünyada Türkiye diye müstakil bir ülkenin bulunmaması ise “Kabe’ye yönelmek için ayak basılacak bir toprak parçasının kalmadığına” delil olarak gösterilebilir (Özel, 2002a:33).

2.2.3. İsmet Özel İslamcılığında Türklük Meselesi

“Türklük meselesi bu topraklarda bir milletin yaşayıp yaşamadığı bir milletin vatani olup olmadığı meselesidir. Bu bakımdan Müslümanlıktan asla kopartılamaz (Özel, 2008:277).

“Biz tarihin ürünüyüz ve tarihin elindeyiz. Bu anlamda bir “Türk tarihi” safsatadan ibarettir. Esas olan tarihe mahsus Türk’tü, dikkate değer olan tarihle anlama kavuşmuş olan Türk’tür. Türk nedir? Bu suale cevap verip tarihi anlayamazsın. Tarih nedir? Bu suale cevap verebilirsen Türk’ü anlayan gayet kolaydır. Şu ki Türk tarifinden hareketle tarihi bir kavrayışa ulaşmanın imkanı yoktur. Mümkünat dahilinde olan bir kavrayışa sahip olduktan sonra Türk’ün yerini tespittir” (Özel, 2009b:14).

Yukarıda Özel'in tarihle kurduğu ilişki çerçevesinde tarihin ne'liğine ve bu tarih dolayısıyla inşa edilecek geleceğin Türkiye açısından imkanlarına eğilmiştik. Söz konusu bu tarih aynı zamanda Özel'in düşüncesinde "Türk"ü ortaya çıkaran, ona anlam veren bir süreç olmasıyla önem kazanır ve Türk tam olarak bu tarihin içinde gizlidir. Bu nedenle yukarıda tarihin ne'liği meselesini ele aldıktan sonra artık bu başlık altında, Özel'in bu tarih içinde Türk'e nasıl bir rol verdiğini veya bu tarih içindeki Türk'ün kimliğini nasıl yorumladığını bundan sonraki başlıklar altında ele almayı düşünüyoruz.

2.2.3.1. İsmet Özel'de Türk Kimliği ya da Türkün Tarihi Rolü

"Ben kafirle çatışmayı göze alan Müslüman Türk denir diyorum" (Özel, 2012:276).

İsmet Özel'in Türk kimliği üzerinden ifade etmeye çalıştığı temel nokta yukarıda ifade edildiği şekliyle bir tarih yorumunun, bir tarih anlayışının teklif edilmesi çabasıdır. Bu yukarıda anlatıldığı gibi, dünyanın bir yerinde (Anadolu coğrafyası), tarihin bir zamanında (kabaca on birinci yüzyıl) ortaya çıkan insanların, bu tarihten sonra tarih içinde işgal ettikleri yerle ilgilidir. Türkiye bu tarih içinde bir coğrafi mekanı temsil ediyorken Türk, Türkiye'yi inşa eden ve Türkiye tarafından inşa edilen insan tipini temsil etmektedir (Özel, 2013a:37).

"Biz tarih olarak bizim olmayan bir tarihi biliyoruz. Onun için önce bu kendimizin ne mana taşıdığını bilmemiz lazım, tarihimizin ne olduğunu anlayabilmek için. Bunun içinde bir tarihi rol olabilir. Tarihi rol diye bir şey var. Bir millet, tarihi rol olmadan tarih sahnesine çıkamıyor. Bütün milletler için bu geçerli. Türk milleti Müslüman olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Müslüman olmayan bir Türk milletini tarih sahnesi bilmiyor" (Özel, 2008a:415).

Özel'in Türklük dolayısıyla vurguladığı şey ırki, etnik veya kültürel bir özellik değildir. Ona göre Türklük bir tarih vakasıdır ve "Türklüğün tarihteki yeri tereddüt doğurmayacak bir belirginlik sahibidir" (Özel, 2002b:115). "Türk'ün tarihsel rolü İslam davası gütmek, İslam davası güdenler varsa onlar Türk'tür. İslam davasının ortadan kalkması Türklüğün sonudur. Bizim sonumuz" (Özel, 2008b:126). Kısaca Türk kimliği veya Türk'ün tarihi rolü Türkiye'yi inşa eden tarihin içinde saklıdır ve bu kimliği veya rolü anlamak bu tarihin yorumlanmasıyla mümkün olabilecektir.

Şimdi Özel'in düşüncesinde bu tarih niçin önemlidir veya bu tarihin içinde Türk'ün önemi nereden gelmektedir diye sorduğumuz zaman, ilk olarak Türk'ü ortaya çıkaran

tarihin öneminin, onun “modernlik” ile kurduğu bağlantıdan geldiğin söyleyebiliyoruz. Türk’ün önemi ise “modernliği” ortaya çıkaran varoluşa “kasten karşı duran” hatta varlığı ile bu varoluşun, sonunda bir medeniyete ulaşmasına “zorlayıcı sebep” olan bir tutumu veya tavrı temsil etmesinden gelmektedir.

Bu nedenle ilk olarak Özel’in modernlik ile Türklük arasındaki bağlantıyı nasıl kurduğunu değinmemiz gerekmektedir. Özel’e göre modernlik denilen hadisenin tarihi boyutu dikkate alındığı zaman modernliğin, “Türklükle kapitalizm arasındaki zıtlıktan kaynaklandığı gerçeği” gözler önüne serilebilecektir (Özel, 2004:137). Özel’in tarih okumasına göre Türklerin doğu Avrupa’yı ve kuzey Afrika’yı zapt etmiş olması kapitalizmi doğurmuştur. Çünkü dünyadaki bu alanların Türklerin eline geçmesiyle dünyada ticaret açısında önemli yerlerle Avrupa arasında antik çağdan beri süregelen alışveriş, Türk engeline takılmıştır. “Bu engeli aşmak ve başlarının çaresine bakmak için Avrupalılar, kendilerine mahsus bir mekanizma icat etmek zarureti duymuşlardır” (Özel, 2011a:100). İşte Özel’e göre kapitalizm veya dünya sistemi denilen hadise ve Özel’in düşüncesinde kapitalizmle ayrı düşünülemeyen “modernlik” Avrupalıların “Türkler dolayısıyla/zoruyla” inşa etmek durumunda kaldıkları yeni yaşam formunun bir sonucu olarak karşımızda durmaktadır.

Böylece Özel, dünyanın bugüne taşınabilen yeni bir çehreye kavuşmasına ne Fransız ihtilalinin ne de İngiltere’deki sanayi devriminin sebep olduğunu söyler. Özel’e göre bütün bunlara sebep olan temel saik, “kapitalizmi yerküre üzerinde muzaffer kılmaya giden yol”, Türk donanmasının İnebahtı’da ortadan kaldırılmasıdır (Özel, 2011a:101). Şimdi Özel’in burada İnebahtı savaşıyla işaret etmek istediği şey; bu savaşın sonunda Avrupalılar’da Türklere karşı geliştirilen algının değişmesi durumudur. Özel, Türklerin ortadan kaldırılamayacağını ve asla yenilemeyeceğini düşünen Avrupalıların bu olay sonrasında kafalarındaki “yenilmez Türk algısının” değiştiğini ve sonu bugün modernite denilen hadiseye varacak olan bütün modern tarihinde bu algının eseri olduğunu ifade eder.

Özel’in moderniteyi Türkler ve Avrupalılar arasındaki bu çatışmalı sürecin bir sonucu olarak görmesi, Onu modern çağın, “Türklerin gölgesi altında oluşmuş” bir çağ olduğunun ve dolayısıyla modernleşme ile Türklük vakası arasındaki ilişkiyi koparmanın mümkün olmadığı söylemine götürmüştür (Özel, 2008:324). Ancak Özel’e göre, Türkler

ile Avrupalılar arasındaki bu çatışmalı sürecin, yani modernleşmenin sonu Türklük ve Amerikalılık kutuplaşmasında nihayet bulmuştur (Özel, 2015:178). Özel'in Amerikalılık ile Türklüğü karşılaştırmasının sebebi II. Dünya savaşının yegane galibinin Amerika olduğuna ve 1945'ten itibaren tüm dünyaya kendi düzenini dayatmış olmasına inanmasıdır (Özel, 2012:115). Böylece Amerikalı olmak, dünya sistemi tarafından dayatılan hayat formunu iyi bulmak ve devam etmesini savunmak iken, Türklük ise bu sistem tarafından dayatılan yaşam biçiminin insan haysiyetiyle bağdaşmadığını ve bu yaşam biçiminin hiçbir insana fayda getirmediğini bilmek ve anlamaktır (Özel, 2012:115). Ayrıca Özel'e göre günümüzde her ferdin Amerikanlaşma ile Türkleşme arasında bir tercihte bulunması insanlık tarihini yeniden yorumlama imkanını da sunmaktadır ve bu yorum dolayısıyla günümüz insanı kapitalizmin dışında bir gerçekliği inşa etmenin imkanlarını da bulabilecektir (Özel, 2004:137).

Kısaca Özel, tarihe müracaat etmekle sonu kapitalistleşmeye veya onunla aynı anlama gelen Amerikanlaşmaya varan modernleşme macerasının anlaşılabilirliğini ve bunun anlaşılmasıyla da tarihte kapitalistleşme/modernleşme ile Türklüğün nasıl farklı bir yol izlediğinin anlaşılabilirliğini söyler (Özel, 2002:145). Özel'e göre bunun anlaşılması ise bize, bu modernlik tarihinin merkezinde Türklerin olduğunu gösterecektir. Yani Özel'e göre Türklüğün anlaşılması modernitenin anlaşılmasını mümkün kıldığı gibi modernitenin anlaşılması da Türklüğün anlaşılmasını mümkün kılacaktır (Özel, 2013a:37-38). İşte Türk kimliği veya Türk'ün tarihi rolü bu tarihi sürecin içerisinde gizlidir.

Sonuç olarak Özel'in bu tarih okumasıyla ulaştığı yer Avrupa'yı Avrupa yapan şeyin "küfürle uzlaşmayı reddeden bir İslamcı anlayışın baskısı" olduğudur (Özel, 2004:18). İşte Özel'in düşüncesinde Türk kimliği veya Türk'ün tarihi rolü bu cümlemin içindeki anlamda yatmaktadır. Buna göre Özel, küfürle uzlaşmayı tabiat icabı değil, "kasten" reddeden İslami anlayışa, onu diğer İslami anlayışlardan ayırt etme gayesiyle Türklük der ve "Türklük" ile "Müslümanlık" arasında bir derece farkı koyar. Buna göre Özel, Türk'ü Müslümandan "cihada çıkma şartının tayininde" ayırır. Özel'e göre, "cihadı şarta bağlamayan Müslümana cinsine, soyuna sopuna bakılmaksızın Türk denir" (Özel, 2013c:92).

Bundan başka Özel, Müslümanın Türk'ten ayrılış sebebinin ise tamamen modern, tamamen siyasi olduğunu söyler ve “ulusçuluk” akımını işaret eder. Bu bazı Müslüman toplumların mesela Arapların, kendi kültürlerini, etnik yapılarını vs. İslam'ın önüne koyarak “nasyonel” bir yapılanmaya tevessül etmeleri ile olmuştur. Böylece bu toplumlar her ne kadar Müslüman toplumlar olsalar da “ümme-i Muhammed'in mesuliyetini yüklenmekten vazgeçmeleri” dolayısıyla Türklük'ten “çıkışlardır”. Çünkü Özel'e göre “Türk, ümme-i Muhammed'in mesuliyetini yüklenerek Türk olmuştur, Türk kalmıştır” (Özel, 2013c:93).

Şimdi Özel'in Türk kimliği dolayısıyla işaret ettiği anlama eğildiğimizde Türklük ile müslümanlık arasında olmazsa olmaz bir bağ kurulduğunu anlayabiliyoruz. Yani Türklükle Müslümanlık veya Türkle Müslüman özdeş kılınmıştır. Ama Özel, her Müslüman'ın aynı zamanda Türk olmadığını da söyler (Özel, 2008:391-392). Yani yukarıda da değindiğimiz gibi müslümanlık ile Türklük arasına bir derece farkı koyar ve cihadı hayatının temel parçası haline getirmiş olmakla Türk'ü müslüman'dan derece olarak üstün kabul eder. Bu dereceyi şu şekilde açıklayabiliriz. İslam inancında Müslüman olmak İslam'a girmekle başlar ve bu ilk adımdır. Ancak her Müslümanın görevi takvaca üstün olmaya (inancında hassasiyet göstermeye) çabalamaktır ki bu, Müslümanlığın üstünde bir dereceye ulaşmak demektir. Yani Müslüman takvasını arttırdıkça önce mümin daha sonra ise muhsin olabilecektir. Demek ki mümin olmak ve/veya muhsin olmak için önce Müslüman olmak gerekiyor ancak her Müslüman, mümin veya Muhsin olamıyor. Yani müminlik ve/veya muhsinlik bir çabayı gerekli kılmaktadır. İşte Özel'in Türklük tanımı bütün ırkı, etnik veya kültürel aidiyetlerin dışında temelde itikad dolayısıyla erişilmiş bu üstünlüğe atıf yapar.

“Türkün dinden anladığı ile Türk olmayanın dinden anladığı aynı şey değildir. Türk olmayanların dinden anladıkları, insanın maenvi boyutudur. Türkler ise din dedikleri zaman Allah'a kulluğu anlarlar. Din denildiği zaman sadece ne amel, ne itikad (...) Böyle şeyleri anlamaz Türk. Türk dediğin zaman, Allah'a kul olmayı seçmiş insanın “Allah'a kul olmayı din olarak bilmesini” anlarız” (Özel, 2012:293-294).

Böylece mümin veya Muhsin olmak her Müslümanın hedefi olmak durumunda olduğu gibi Özel'in düşüncesinde Türk olmakta ancak “Türk olmayı hedeflemekle” gerçekleşebilecek bir şeydir (Özel, 2008a:316). Bu nedenle bir insanın ana veya babasının Türk olması veya olmaması, o kişinin Türk olup olamayacağı ile ilgili değildir.

Türklük kişinin kendi yapıp etmeleri ve kendi tercihleri ile ilgilidir. Bu anlamıyla Özel’e göre “bir insanın Türklüğünü belli eden onun tuttuğu taraftır. Türklük benimsenen bir nitelik olarak kabul edildiğinde, tutulması vacip olan tarafın “gayri müslim” taraf olmadığı aşıkardır” (Özel, 2011f:110).

2.2.3.2. İsmet Özel’in Türklük Anlayışının Özgünlüğü

İsmet Özel’in Türklük anlayışının en özgün yanı şüphesiz Türklüğü yeni bir tarih yorumu etrafında ele almasından kaynaklanmaktadır. Yukarıda çeşitli vesilelerle değindiğimiz bu tarih yorumundan hareketle Özel, Türklüğü her şeyden önce İslamiyet’le, Müslümanlıkla bitişik/ayni kabul eder. Buradaki bitişiklik/aynılık Türklüğün tarihe İslam’la çıkmış olmasından kaynaklanmaktadır. Özel’e göre eğer Türklüğün bir manası varsa bu mana İslamiyet’ten başka bir şey değildir ve bu nedenle İslamiyet’ten önce Türk diye bir şey yoktur (Özel, 2008a:301). Böylece Özel Türklüğü, Türkiye’deki düşünce dünyasında ele alınan şeklinin dışında yeni bir tarih yorumuyla ve yeni bir bağlamda ele alıyor görünmektedir. Burada Türk düşün hayatında Türklüğün İslamiyet’ten bütünü ayrı kabul edildiğini kast etmiyoruz. İfade etmeye çalıştığımız şey Türklük gerek İslamcılık düşüncesinde, gerek milliyetçi düşünce de her ne kadar İslamiyet’le ilişkili bir şekilde ele alınmış olsa da sonuç olarak, Türklük ile İslamiyet arasında bir öncelik sonralık durumu veya Türklükle İslamiyet arasında bir “sentez” kurma çabasının olduğu görülmektedir. Söz konusu bu sentezci tarih okumaya birkaç düşünür üzerinden eğilmenin bize Özel’in Türklük anlayışı hakkında daha aydınlatıcı bilgiler verebileceğini söyleyebiliriz.

Türkiye’de milliyetçilik düşüncesi içerisinde önemli bir yeri olan Ziya Gökalp’e eğildiğimizde onun düşüncesini medeniyet ve kültür ayrımı üzerinden kurduğunu görebiliyoruz. Burada medeniyet teknik aletler ve ilim etrafında daha ziyade maddi olgular bütünü olarak ele alınırken, kültür bir topluma kimlik veren dil, din, güzel sanatlar gibi daha ziyade ruhi veya vicdani oluşumlar etrafında ele alınmaktadır. Gökalp’in bu ayrım dolayısıyla ulaştığı yer ise genel olarak Türk milli kültürü temelinde, Batı medeniyeti içerisine girilmesini öneren bir düşünceye dayanır. Şimdilik medeniyet bahsini bir kenara bırakırsak Gökalp için kültürün, millet hayatıyla yakından ilgili olduğunu ve bir milletin ancak kendine mahsus bir kültüre sahip olmakla millet haline gelebileceğini söylediğini görüyoruz. Buradan anlaşılağı üzere “Türk”, Gökalp’in

düşüncesinde her şeyden önce kendine mahsus kültürel özelliklere haiz bir “millet” olarak ele alınır (Gökalp, 2014a:40).

Gökalp milleti daha ziyade dil üzerinden tanımlamaya ve dil dolayısıyla millete bir köken bulma eğilimindedir. Ona göre bir dini kabul etmiş olan insanların toplamına ümmet ve bir lisanı konuşan insanların toplamına da millet denilmelidir. O halde Türk’ün, Gökalp’in düşüncesinde Türkçe konuşan insanların toplamı olarak kabul edildiğini söyleyebiliyoruz (Gökalp, 2014:67). Gökalp ayrıca bir lisanı konuşanların ekseriyetle bir soydan gelen insanlar olduğunu bu nedenle milletin aynı zamanda bir “kavim” olarak kabul edilebileceğini söyler (Gökalp, 2014:72). Görüldüğü gibi Gökalp milleti önce dille ve dili de kavimle ilişkilendirerek Türklüğü Türk dili üzerinden bir kavimle eş tutar. İslam ise bu kavmin sonradan içine girdiği bir din olarak ve bu anlamıyla Türk milletinin kültürel bir özelliği olarak kabul edilir. “Bugün Türk milleti, Ural-Altay ailesine, İslam ümmetine, Avrupa beynelmileliyetine mensup bir toplumdan ibarettir” (Gökalp, 2014:20). Söz konusu ele alış biçiminin bir diğer Türkçü düşünür olan Yusuf Akçura’da da karşılık bulduğunu görüyoruz. Akçura’ya göre Türk, “bir ırktan gelme, adetleri, dilleri birbirine pek yakın, tarih hayatları birbirine karışmış olan kavim ve kabilelerdir” . Bu anlamıyla Akçura’ya göre Türk milletiyle kast edilen de tıpkı Gökalp’te olduğu gibi, “ırk ve dilin birliğinde doğan sosyal vicdanda birlik ve beraberlik meydana getirmiş insan topluluğudur” (Akçura, 1978:33-35).

Şimdi bu dil meselesi üzerinden Türkün bir kavim olarak ele alınmasının Özel’de herhangi bir karşılığının olduğunu söyleyemeyiz. Özel, Türklerin dilinin dahi Kur’an dilinden ayrı düşünülemeyeceğini iddia eder. Ona göre “konuştuğumuz lisandan Müslüman oluşumuz sebebiyle kazanılmış özellikleri dışarı çıkarırsanız, artık o bir lisan kabul edilemez hale gelir. Yani konuştuğumuz, okuyup yazdığımız dil ırkımızdan ötürü değil dinimizden ötürü zengin ve yüksektir” (Özel, 2011f:154). Bu nedenle Özel, tam olarak “dile damgasını vuran din ile dine damgasını vuran dilin birbiriyle çatıştığı yerde” “biz” diyebilen insanların aynı millete mensup olduklarını kabul edebileceğimizi söyler (Özel, 2011e:388).

Ancak bir noktaya değinmek gerekmektedir. Gökalp’in milleti dil üzerinden tanımlaması onun Türk milletinin tamamen ırki/kavmi bir düzlemde ele aldığını anlamına gelmez. İşaret etmeye çalıştığı şey daha ziyade dili ve dini de içine alan kültürel özelliklerdir. Bu

nedenle İslam'ın Türk toplumu için öneminin farkındadır ve İslam'ı Türk milli kültürünün önemli unsurlarından biri olarak kabul eder ve Türkçülerin gayesinin muasır bir İslam Türklüğü olduğunu söyler. “Türkçülerin millet mefkuresi Türklükse, ümmet mefkuresi de İslamlıktır (...) Türkçülük aynı zamanda İslamcılıktır” (Gökalp, 2014:47).

Burada görüldüğü gibi Gökalp'le Özel arasında bazı benzerlikler vardır. Yani Gökalp'te Türklüğü İslam'ın dışında görme eğiliminde değildir ve Türkçülükle İslam davasını bir görür. Ayrılıkları Gökalp'in Türklüğü en nihayetinde bir “kavim”le ilişkilendirmesi Özel'in ise Türklüğü bir “tavır ve tarihi bir rol” olarak görmesinden ve hiçbir şekilde kavmiyete dair bir imada bulunmamasından kaynaklanır.

Bundan başka ikisinin Türklük üzerinden ulaşmaya çalıştıkları yerin de birbirinden çokça farklı olduğunu söyleyebiliriz. Gökalp, Türkçülüğü muasır medeniyete ulaşma çabası içinde ele almasıyla Özel'den ayrılır. Gökalp'e göre Türkçüler tamamıyla “Türk ve Müslüman” kalmak şartıyla Garp medeniyetine tam ve katı bir surette girmek isteyenlerdir (Gökalp, 2014a:61). Özel'in Türkçülüğü söz konusu bu medeniyetin zıddına o medeniyetin hakimiyetinin yıkılmasına yönelikken, Gökalp modernleşmeci bir tavırla Türklüğü muasır medeniyete yetişmeye bir gerekçe kılar. Ona göre biz Türkler, asri medeniyetin akıl ve ilmiyle mücehhez olarak (donanarak) bir “Türk-İslam” kültürü yaratmaya çalışmalıyızdır (Gökalp, 2014:38).

Gökalp'e göre kültür insanda vicdana ilişkinen medeniyet hadiseleri ise “akıl melekelerini husule getirmiştir” (Gökalp, 2014:32-33). Gökalp'in çıkış noktası aslında Özel'le aynıdır. O da kültürle medeniyeti birbirinden ayırır ve kültüre milli bir anlam yüklemekle birlikte medeniyeti maddi olguların bir bütünü olarak kabul eder. Ancak medeniyet bu haliyle Gökalp'te bir eleştiriye tabi tutulmaz kültür ile medeniyetin iki farklı varoluş gerçeğine dayanmış olmasının problemleri Gökalp'te dillendirilmez. Zira ona göre dinleri ayrı olan cemiyetlerin aynı medeniyete mensup olmalarında bir mahsur yoktur (Gökalp, 2014a:72). Böyle Gökalp, medeniyeti bir değer yargısından soyutlayıp “nötr” kabul edince onun için bir medeniyete dahil olmak veya bir medeniyeti kabul etmenin de olumsuzlanacak bir tarafı kalmamış oluyor.

Gökalp'in Türkçülük söylemiyle Turancılığa da bir dayanak bulma çabasında olduğu görülmektedir. Gökalp'e göre “Türkçülüğün uzak mefkuresi Turandır (...) Turan namı altında birleşen Oğuzları, Tatarları, Kırgızları, Özbekleri, Yakutları lisanda, edebiyatta,

harsta birleştirmektedir” (Gökalp, 2014a:43). Burada Gökalp, Türklüğü dil üzerinde bir kavimle eş tutmasıyla bu kavmi özellikleri paylaşan toplumlarla Türkiye’yi aşan bir birlikteliği kurmanın da önemine vurgu yapar ve Türkçülüğün önemli hedeflerinden biri olarak bu Türk birliğini görür. Gökalp’in Türkçülüğünün bu anlamıyla da Özel’in Türkçü söylemiyle bir ortaklığı yoktur. Çünkü Özel’in Türklük ile İslam arasında kurduğu bu bitişiklik/aynılık aynı şekilde Türkiye ile Türklük arasında da kurulur. “Türk Türkiye’yi yapmıştır, Türkiye’de Türkü yapmıştır” sözleriyle Özel, “tarihi bir rol” olarak Türk’ü ortaya çıkaran Türkiye tarihselliğine atıf yapar ve bu atıf dolayısıyla Turancı yaklaşımla arasına mesafe koyar. Türk topraklarında, Türk olmuş olmakla, “allahsız, kitapsız” Turancılık idealini terk ediyoruz (Özel, 2014b:11) sözleriyle Özel, yalnızca Türkiye topraklarında yaşayan Türkleri konu edinir ve düşüncesini, Türkiye toprakları ile ve bu topraklar üzerinde yaşayan insanlar üzerinden temellendirmeye çalışır görünmektedir. Bu nedenle Özel için Türkiye dışında bir vatan toprağı yoktur. Ancak Gökalp’in şu dizeleri bu anlamda manidardır:

“Vatan ne Türkiye’dir Türk için ne Türkistan

Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan!” (Gökalp; 2014:64).

Türklüğün dile ve İslamiyet öncesi tarihselliğine yapılan bu vurgununun, söylemlerinde İslami tonu daha fazla öne çıkaran aydınlarda da bir karşılığının olduğunu görüyoruz. Örneğin Türk kültürünün üç ana kaynağı olduğunu söyleyen Erol Güngör’e göre bu ana kaynaklardan ilki “Türklerin müşterek tarih ve dil sahibi bir kavim olarak çok eskiden beri edindikleri ve geliştirdikleri vasıflar yani Anadolu’ya yerleşen Türklerin kavmi hususiyetleridir” (Güngör, 1997:132). Güngör, Türk’ü veya Türk milletini tanımlarken her ne kadar İslami bir söylemi öncelese ve Milliyetçiliği İslam dini dışında düşünölemeyecek bir fikri oluşum kabul etse de, sonuç olarak tarih okuması İslamiyet öncesi Türklüğü de içine alır. “Milliyetçiler Türk devleti, Türk milleti ve vatani gibi Türk tarihinin de bölünmez bir bütün olduğunu kabul ederler” (Güngör, 1986:162). Meselenin Özel’de zaten bu tarih okumadan kaynaklandığı düşünölünce Güngör’deki bu tarih okumasının da Özel’de bir karşılığının olmadığını söyleyebiliyoruz.

Düşünce dünyasında İslam’ın önemli bir yeri işgal ettiği bir başka düşünür olan Nurettin Topçu’ya eğildiğimizde de benzer tarih okumasının izlerine rastlamak mümkündür. Ona göre Türklük kavmi, ırki bir özellik olmakla birlikte anlamını İslama hizmet etmekle

bulmuş, İslam davasını yüklemekle bir manaya kavuşmuştur. Topçu'ya göre, Türklük tarihin başlangıcından beri “Asya’da kaynayan bir cevherdi”. “Asırlarca Çin sınırlarından Bizans’a kadar at oynatan kahraman kavim, bahtiyar bir anda gök kapılarının kendine açılmasını bekliyordu. Atını aslanca süre, kılıcını, mertlikle kullanan, kalbi şefkat dolu, canlı neşeli bir ırk” İslam dolayısıyla kendinden geçebileceği bir ummanı bulmuştur (Topçu, 1997:143-144).

Türklük üzerine söylenen bütün bu yorumlara eğildiğimizde görülebilecektir ki Türklük, Türk düşüncesinde genel olarak İslam’la birlikte ele alınmakta ve ancak İslam’la bir anlam kazanmaktadır. Ancak altının bir kez daha çizmek gerekir ki bu Türkün tarihin bir döneminde İslami olmayan bir hayat tarzını ifa ettiği kabul edilir. Buna göre Türkler Orta Asya’dan gelen göçebe bir kavim halindelerken İslamiyet’le tanışmışlar ve Müslüman olmuşlardır (Kafesoğlu, 2013:48-51). Bu yorumda Türk’lük her şeyden önce bir kavim olarak kabul edilir ve İslamiyet ise bu kavmin “sonradan” kabul ettiği bir din olarak ele alınır. Ancak Özel’in düşüncesinde Türklük ile İslamiyet arasında bir öncelik ve sonralık durumu olmadığı gibi Türklük’te bir kavim olarak ele alınmaz. Türk tarih sahnesine İslamiyet ile çıkmış ve anlamını doğrudan doğruya Müslümanlıkla kaim kılmış bir millet olarak kabul edilir (Özel, 2008a:274). Yani Özel, Ahmet Naim’in söylediği gibi “Türkün tarihini İslam tarihinden ayırmaz (Kara, 1987:288). Böylece “Türk-İslam sentezi diye bir şeyi de kabul etmez. Çünkü ona göre Türk zaten bir sentezdir. “Müslüman olduğun için Türksündür” (Özel, 2008a:320).

Özel’e göre Türklük ile İslam arasında bir öncelik sonralık kuran Türkçülük, İslam’dan vazgeçmek demektir. Çünkü ona göre bu görüş bizi “Türkler Müslüman olmadan önce Türk idiyeler, Müslümanlığı terk ettikten sonra da Türk olabilirler” düşüncesine hazır hale getirmekte ve bize “dayatılmaktadır” (Özel, 2008a:321).

“Bize gavurlar şöyle öğretiler: Türkler diye bir şey vardı, bunlar Müslüman oldular. Eee dolayısıyla, Müslümanlıklarını da terk edebilirler. Gavurlar öğretti bunu. Böyle bir şey yok. Allah, Türkleri Müslüman olarak yarattı. Dünyada milli varlığıyla dinini birleştirmiş, Araplar dahil, ikinci bir kavim yoktur” (Özel, 2008a:166) .

Şimdi Özel’in Türkçülüğünün her şeyden önce bu tarih yorumundan kaynaklandığı ve kendisini Orta Asya’daki bir kavmin tarihi süreç içinde Müslüman olmasıyla ilerleyen ve Türkiye’de genel olarak kabul edilen Türkçülük’ten bu anlamıyla ayırdığını kabul edebiliriz. Özel’in burada Türklüğün başlangıcına ilişkini bir tarihsellik verirken on

birinci yüzyılı kabul eder. Yani daha önce Türkmenliğin, Tatarlığın, Kırgızlığın, Özbekliğin varlığını kabul eder. Ancak bunlar birer kavim olarak tarihin bir yerinde vardılar. Türklük ise Anadolu toprakların İslamlaşmasıyla başlamıştır. Bu toprakların darul-islam haline gelmesiyle Türklük başlamıştır (Özel, 2012:276) ve bir kavimin ırki, etnik hatta kültürel özelliklerini taşımaktan başka bir “dava”nın savunuculuğunu yapan bir “tarihi rolü” icra eden bir yaşama biçimi, bir tavır alış olarak kabul edilmektedir.

Görüldüğü üzere Özel’in Türklük anlayışı ne ırki bir temele atıf yapar ne de İslamiyet’in dışında bir “Türk gerçekliği” ile organik veya kültürel bir bağ kurar. Temelini üzerinde yaşadığımız toprakların darul islam haline getirilmesiyle bulan Türklük, Özel’e göre “bizim milli varlığımızın tarife gelir bir tarafının olabileceğine de imkan hazırlamaktadır” (Özel, 2011e:106).

Özel bu tarifi netleştirmek için Türklük ile Osmanlılığı dahi birbirinden ayrı olarak ele alır. Her ne kadar Türklüğün tarihi Osmanlı devletinin tarihiyle iç içe olsa da “Türklük ile Osmanlılık birbiriyle çelişir”. Çünkü Özel’e göre “Türklük hem vaka hem de mana olarak Kuran-ı kerimin nazil oluşunun bir türevidir”. Osmanlılık ise bir devlet yapılanması olarak İslam’dan önce var olan Roma mirasını devralmış ve onu ihya etmiştir. Bu nedenle Osmanlı, İslam’ın bir siyasi organizasyon olarak tam şekli ile vücut bulduğu bir siyasi yapılanma değildir. Dolayısıyla bir İslam devleti değildir (Özel, 2015:189). Özel’in Osmanlılık ile Türklük arasına koyduğu bu mesafe, Türklüğün her biçimiyle İslamiyet’ten ayrı bir yapılanmayı kabul edemeyeceği bir dünya hayatını öncelemekle var olabileceği ve İslamiyet’le arasına mesafe koyan her şeyin Türklükle arasına mesafe koyacağı anlamına gelmektedir. Böylece Özel, gerek İslamcı tavır alışlarda gerek milliyetçi söylemde yer bulduğu şekliyle, Osmanlı üzerinden geliştirilen hamasi dile tevessül eder görünmemektedir. Osmanlı tarihi de Özel’in düşüncesinde yine Türk’ün tarihi rolüne (bunu kısaca kafirin geriletilmesi, cihad etmek şeklinde anlayabiliyoruz) imkan verecek bir durumu ortaya koyduğu müddetçe bir anlam ve değer kazanmaktadır.

Özel’in Türkçülüğünün özgün yanlarından bir diğeri de Türklük ile dünya sistemi arasında kurduğu çatışmalı ilişkide yatar. Özel’in Türkçülüğü daha önce görülmemiş tarzda bir anti-emperyalist karakter taşımaktadır (Yusuf, 2014:98). Bu anti-emperyalistliği, anti-kapitalizm, anti-batıcılık şekilleriyle okumak mümkündür. Yani

Özel, bir tarih yorumu dolayısıyla ulaştığı Türklük anlayışıyla dikkatleri dünyada hemen her alana etkisi olan bir sistemin varlığına çekmeye çalışmakta ve bu sistemin karşısına da Türklüğü koymaktadır. Özel'e göre dünyada bir sistemin yürürlükte olduğuna akıl erdirmek bir şeydir. Sistemle uyumsuzluğun bir imtiyaz niteliği kazandırdığı fikrine ise ancak Türkleşerek varılabilir (Özel, 2002b:87). Böylece Türklük yürürlükte olan söz konusu sisteme bir alternatif olarak şekillendirilir ve tüm dünya için bir “umut” olarak kabul edilir. Söz konusu Türklük anlayışının, Türkiye’de hiçbir söylemde bu düzlemde ele alınmadığını ve Türklüğe böyle bir rol biçilmediğini söyleyebiliriz.

2.2.3.3. İsmet Özel’in Türklük Söyleminin Yerel ve Küresel Gereklilikleri

“Türklüğün dünyada başat duruma geçeceğinin hayalini kurmuyorum. Dünyanın rezil ve sefil şartlarını alt etmede Türklüğün ve Türkleşmenin bir imkan sunduğunu savunuyorum o kadar” (Özel, 2002a:92).

Özel’in Türklük tavrının önce yerel sonra küresel bir gerekliliğinin olduğunu iddia edebiliriz. Burada bir öncelik ve sonralık olduğunu söylemekle bunların birbirinden ayrı vakalar olduğunu ifade etmiyoruz. Türklüğün Özel’in düşüncesindeki yerel gerekliliği Türklük dolayısıyla Türkiye’de inşa edilmesini önemseydiği “biz kimliği” ve kapitalizmin dışında İslami esaslarla mukayyet “yeni bir hayat formu” ile ilgiliyken, onun küresel yanı Türkiye’den başlayarak millet gerçekliği üzerinden bütün Müslümanlara ve bütün insanlığa ulaşacak olan evrensel bir teklifle ilgilidir.

Özel, Türklükten bahsetmesinin sebebini ilk olarak Türkiye’de yaşayan insanların kim olduğunun anlaşılması ile gerekçelendirir (Özel, 2012:460). Yani Özel’in bir “kimlik meselesini” öncelediğini söyleyebiliriz. Kimlik bilgisi dolayısıyla ulaşmaya çalıştığı şey şüphesiz kendi hakkında sarıh bir bilgiye sahip olan bir millet yapılanmasının meselelerini de kolaylıkla çözülebileceği fikridir. Yani yukarıda çeşitli vesilelerle işaret ettiğimiz gibi Özel, bugün içinde yaşadığımız çağın İslami anlamda (bunu bizim meselelerimiz olarak okuyalım) bütün meselelerinin, Avrupa medeniyetinin varoluş gerçekliğinden, bu varoluş gerçekliğinin inşa ettiği medeniyetten kaynaklandığını söyler. Ancak yine yukarıda ifade ettiğimiz gibi bu gerçekliği ortaya çıkaran zorlayıcı gücünde Türk olduğunu ifade eder. İşte bu nedenle Özel, “Avrupa kökenli herhangi bir toplum meselesine aykırı ne düşünürsek düşünelim zikretmemiz gereken ilk kelimenin de

İslam'dan önce Türklük" olacağını söyler (Özel, 2004:18). Çünkü Özel'e göre modern tarih bize göstermiştir ki; "Türkler, dünyadaki burjuva medeniyetine direnmeyi ve buna bir alternatif oluşturmayı başarmış insanlardır ve bu nedenle Avrupa medeniyetinin "öteki"si İslam değil, Türklüktür. Bu nedenden dolayı da, Türklük son derece önemlidir" (Özel, 2008:277).

Bu şu anlama gelir, modern çağın müslümanları olarak bizler, Türk'lük dolayısıyla/Türklüğün zorlayıcı gücü karşısında inşa edilmiş gayri İslami bir hayatı, yine ancak Türklük dolayısıyla ortadan kaldıracabileceğizdir. Türklük nasıl tarihin bir döneminde bu gücü geriletebilmiş ve bir tercih olabilmişse, bugünde bu imkanın ortaya çıkması bu Türklüğün üzerine düşünmekte, bu Türklüğü ortaya koymakta gizlidir.

Böylece Özel, İslamiyet veya Müslümanlık söylemi üzerinden değil de Türklük üzerinden bir düşünceyi dile getirmesinin sebebinin hem tarihi şartlar gereği ikisini birbirinden ayırmanın anlamsızlığı yüzünden, hem de kapitalizm dışında bir hayat tarzı aramanın bizi sevk ettiği yön bakımından uygun ve gerekli bulur (Özel, 2002a:35). Özel'e göre söz konusu Türklük dolayısıyla ancak "Türkiye'yi bir bütün olarak savunmanın teminatı" elde edilebilecek (Evlenseydik, 2010:276), Türkiye şimdikinden daha iyi bir Türkiye olabilecektir (Özel, 2008b:17). Türk kimliğinin muğlaklığını koruduğu yerde ise yani "Türklük" ve "gavurluk" ortada zihin bulanıklığı çıkarmaya devam ettikçe şimdikininki felaketlerini daha büyük felaketler takip edecektir (Özel, 2004a:35).

Özel, bir milletin kendisinin ne olduğuna dair bilgiyi kendisinin inşa edebileceğini yani bir milleti tanımlayanın ancak o milletin kendisinin olması gerekliliğine vurgu yapar. Bu nedenle Özel, tanımı "gavurlar" tarafından getirilmiş bir Türklüğün (bu tanımdan kast ettiği kökeni Orta Asya'ya uzanan, ırka, etnisiteye veya kültüre dayanan Türk tanımıdır) , söz konusu tanımı getirenlerin gerek duydukları yer ve zamanda istedikleri biçime sokabilecekleri bir Türklüğü ortaya çıkardığını savunur. Ancak Özel'e göre tanımı Türklüğü tercih etmiş olanlar tarafından getirilmiş Türklük "dünyaya yön verecek bir yetkinin ele geçirilmesi anlamına gelir. Peşine düştüğümüz anlam budur" (Özel, 2004a:36-37).

"Türk kültürü dönemeci bir Türk olarak seni tanıyanların ağırlığına dayanarak kurduğu yapıyı bir Türk olarak senin tanıdıklarının ağırlığına dayanarak kurduğun yapıyla değiştirme zamanının gelmesi sebebiyle ortaya çıkan dönemeçtir. Şimdiye kadar seni tanıyanlar sebebiyle Türktün şimdiden sonra hala Türk olarak kalacaksan bu ancak senin kimi Türk olarak tanıyorsan o

tanıdıkların sebebiyle gerçekleşebilir. Türklüğü gerek Türk toprakları ve gerekse İslam dışında arama ameliyesi senin gündemine seni tanıyanlar marifetiyle sokuşturuldu. Şimdi sen Türklüğü kendi topraklarında ve İslam çerçevesi dahilinde, senin tanıdıkların hürmetiyle, senin tanıdıkların hürmetine abat edeceksin edemezsen berbat olacaksın” (Özel, 2011f:144).

Böylece Özel’in Türklüğü temelde Türkiye’de yaşayan toplumun, kendinin ne olduğuna dair bir açıklığı ortaya koyması bu yolla kendini tanımlaması ve kendi meselelerine eğilmesi için bir çıkış yolu, bir gereklilik olarak ele aldığını söyleyebiliriz. Bu aynı zamanda Türklük kelimesi üzerinden tarihi süreç içinde, neyin belirleyici olduğunu tespit etme gereğini de ortaya çıkarma gayretidir (Özel, 2008:338).

Özel’in Türklüğü, Türkiye’de var olduğunu kabul ettiği kimlik problemine bir çözüm olarak sunmasından başka, Türklük Özel’in düşüncesinde özellikle 1990’lı yıllardan sonra tüm dünyada yayılmaya başlayan küreselleşme söylemine karşı bir cevap olarak öne çıkarılmış görünmektedir. Bu yönüyle Türklük küreselleşme ile dünyanın hemen her alanında etkisini arttırma imkanı elde eden “dünya sistemi”ne karşı duracak tek güç olarak öne çıkarılır ve hayati kabul edilir. Özel’in burada öne çıkardığı şey yukarıda “dünya sistemi karşısında millet gerçekliği” başlığı altında da bir yönüyle değindiğimiz gibi, kapitalizmin günümüzde yeni şekil alan biçimine (bunu küreselleşme olarak anlayalım) karşı milli bir söylemi öne çıkarmaktır.

Özel’e göre küreselleşme asıl karakteri itibariyle “paranın akışkanlığının önünden bütün engellerin kaldırılması sürecidir ve amaç sermayenin yer kürenin bir yerinden bir yerine sınır karakollarına uğramadan geçmesine çabalamaktır” (Özel, 2011e:151). Ancak sistemi yönetenler bunu yapabilmek için sadece batı medeniyetinin varoluş gerçekliği içinde bir değere sahip olan kültürel, siyasi, ekonomik bütün pratikleri dünyaya yaymak durumunda kalmışlardır. Bu sürecin sonunda bütün batı dışı toplumlarda ancak batılı değerler etrafında inşa edilmiş bir sosyal gerçeklik ortaya çıkmıştır ve dünya üzerindeki hemen her millet kendi gerçekliğinin dışında bir hayatı yaşamak durumunda kalmıştır. İşte Özel’e göre küreselleşmenin gerçeklik kazandığı her yerde dünyadaki milletlerin her birini ufuksuzluk yarısı almıştır ve her millet kendi hayatîyetinin nerede olduğunu sorgulayamaz duruma düşmüştür (Özel, 2002:8). Bu nedenle dünyanın bütün milletleri için zaruri olan “milli tavır” Türkler için de zaruridir ve özellikle Türklerin tarih boyunca kapitalizm ile girdikleri bu çatışmalı ilişki düşünüldüğünde en çok Türkler için zaruri hatta bir borç, gereklilik olarak kabul edilir.

Böylece Özel'in Türklük çıkışının bir diğer gerekliliğinin küreselleşme söylemi karşısında Türkiye'de milli bir tavır ortaya koymanın gerekliliği olarak okuyabiliriz. Özel'e göre küreselleşme söylemi ile dünya sistemini yönetenler dünyada homojen ve standart bir düzenlemenin peşinde gitmektedirler ve dünya üzerindeki bütün milletlerde bu "tuzağa" düşmüş durumdadırlar. Hem bu tuzaktan kurtulmak hem de kapitalizmin dışında yeni bir hayat formu ortaya koymak (her ne kadar bütün milletler için zaruri olsa da) sadece İslamiyet'te/Müslümanlıkta vardır ve İslamiyet'te/Müslümanlıkta olan bu imkan bütün insanlığın imkanıdır. Böylece İslami bir hayatın gerçekliğe kavuştuğu "bir yer" bütün insanlık içinde bir fırsat doğuracaktır. Yani Özel'e göre her İslami hayat deneyimi beynelmilel bir gerçeklik taşımaktadır. Fakat dünyanın geçirdiği tecrübeler bu fırsatı kullanmaya sadece bir ülkenin yani Türkiye'nin müsait olduğunu göstermektedir.

"Türkiye'nin milli davasının beynelmilel bir önem arz ettiğini kabul etmeliyiz. Türkiye'nin bir İslami dönüşüm yaşaması insanlığın dünya sistemi hegemonyasından kurtuluşunun başlangıcıdır derken hem sistemin açmazlarının bizim ülkemizde en bunalımlı noktaya ulaştığını, hem de Türkiye'nin kendi çizgisinde geçirdiği değişimlerin böyle bir dönüşüme en elverişli zemin doğurduğunu söylemek istiyoruz. Türkiye'de milli kelimesi milliyetçilikle özdeş kılınamayacak bir ağırlığa sahip. Hem toplumun bütününe işaret ediyor, hem de ümmet kavramı bu kelimeyle canlılığını kaybetmiyor" (Özel, 1992:20-21).

Böylece Özel'in küreselleşme karşıtı bir tavrın karşısına milli bir söylem yerleştirmesi onun düşünceleri ile ulusçuluk fikri arasında bir bağ olmadığını da göstermektedir. Özel'e göre küreselleşme ile ulus devlet fikrinin devamlılığı noktasında var olan karşıtlık "bir yutturmaca"dan ibarettir (Özel, 2008b:11). Böylece Özel, küreselleşmeyi diğer boyutlarının ötesinde ekonomik/kapitalist ve kültürel açılımıyla kabul eder görünmektedir. Küreselleşme karşıtlığı üzerinden bir ulusçuluk savunusu geliştirmekten ziyade küreselleşme ile ortadan kalkacağına inandığı "millet gerçekliği"ne ağırlık verir. Yukarıda ifade edildiği gibi bu gerçeklik Türkiye'nin tarihsel şartları ve tecrübesi itibarıyla Türkiye üzerinden anlaşılmaya veya inşa edilmeye çalışılsa da bütün İslam alemini kapsayan bir genişliğe sahiptir. İşte Türk'ün tanımı, bu gerçekliğin ortaya çıkmasına imkan verebilecek bir imkanı barındırdığı müddetçe önemlidir ve Özel'in Türklük dolayısıyla ulaşmaya çalıştığı şeyde burada yatmaktadır.

O halde bu çabanın bir yere ulaşması için yapılacak şey Türkiye üzerine düşünmekten geçmektedir. Bu nedenle Özel'in düşüncesinde millilik vurgusunu anlamak hem bu

çabanın Özel’de ne şekilde icra edildiğini anlamamıza imkan verebilecek hem de Özel’in Türkiye’de İslamcılık hareketine açtığı yolun ne olduğu hakkında bir bilgi verebilecektir.

2.2.4. İsmet Özel İslamcılığında Millilik Vurgusu

“Düşünme sorumluluğunu yüklenen kişinin birinci görevi durumu anlamak olmalıdır. Türkiye gerçeğinin her olayda aranıp bulunmasının doğru düşünmeyi mümkün kılacağını işaret etmek istiyorum. Bu yapılamadığı için çok dar bir bakış açısı, kısa görüşlü bir yaklaşımla günübürlük çözümler peşinde olunması Türkiye’ye mahsus bir kültür ve anlayış dünyasının bina edilmesini zorlaştırıyor” (Özel, 2011g:192).

İsmet Özel’in biyografisini ele alırken belirttiğimiz gibi Özel, sosyalist bir dünya görüşünü savunduğu ilk gençlik yıllarında, “milli sosyalist” tavrın savunuculuğunu yapmıştır. Bu dönemde Özel, dünya’da kapitalizm/emperyalizm sebebiyle bir haksızlığın olduğu ve bu haksızlığa karşı sosyalist bir devrimin gerekliliğini savunmaktaydı fakat bu devrimin “beynelmilel” karakterine de daima mesafeli durmuştur. Bir sosyalist devrim gerekliydi ancak bu devrim “bizim” olan bir yerde ve “biz” aracılığıyla yapıldığı takdirde bir anlamı ifade etmekteydi. Bizim olan yer neresi ve biz kimiz sorularının cevabın ise Özel için ilk gençlik yıllarından itibaren bir açıklığa sahip görünmektedir (Özel, 2002:118). Özel için şüphesiz bizim olan yer Türkiye’yi biz’de Türk halkını ifade ediyordu. Onun ilk gençlik yıllarından itibaren ortaya koyduğu bu Türkiye’yi ve Türk halkını önceleyici tavrının Müslüman dünya görüşünü kabul ettikten sonra da devam etmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Özel’in İslamcılık hareketi içerisindeki “milli tavrı” da İslamcılık akımının beynelmilel/ümmeççi söylemine bir karşıtlık içerir ve söz konusu akımın dikkatlerini Türkiye üzerine yoğunlaştırmaya çabalar. Böylece Özel’in düşüncesinde “milliliğin”, Türkiye’nin özgün şartları üzerinde düşünmek, Türk toplumunun krizlerinin çözümüne yoğunlaşmak ve Türkiye’de inşa edilecek “örnek hayat formu” üzerinden bütün insanlığa bir çözüm ulaştırma çabası olarak öne çıktığını söyleyebiliriz.

2.2.4.1. Türkiye’nin Kendine Özgü Yolu

“Türkiye’nin yaşama gücü neydi? Bu kaynağı ülkenin yürünecek kendine mahsus bir yol bulma çabalarından vazgeçmeyişi oluşturmuştu” (Özel, 2011a:22).

“Bizim genel tavrımız kendimizin olanı kendimizden saymayışımızdır. Her aşamada ve her konuda uzaklarda bulunan bir ideal türetiyoruz. En iyi her zaman bizden uzakta ve başkasının elinde bulunuyor. Bu yüzden de sürekli olarak kendi yakınımızdakini ve elimizde bulunanı küçümsüyoruz. Bu hava içinde kendi bahçemizi ekmek ve onun mahsulü ile hoşnut olmak duygusunu kendimizden uzak tutuyoruz” (Özel, 2011g:187).

Özel’in ilk gençlik yıllarında itibaren devam ettirdiği “milli” tavır alış böylece kendisini yoğun olarak Türkiye’nin meseleleri üzerinde düşünmeye ve bu meselelerin yine Türkiye’ye özgü şartlarda çözüme kavuşturulması gerekliliği düşüncesine sevk etmiş görünmektedir. Bu nedenle Özel’in düşüncesinde, “Türkiye’nin kendi özgü yolu meselesi” öncelikle Türkiye’nin meselelerine ve bu meselelere Türkiye şartlarında ve imkanlarında bir çözüm yolu bulma çabası olarak ele alınabilir.

Özel’in Türkiye’nin kendine özgü bir yolu inşa edebilmesi için her şeyden önce bir “meselesi” olması gerektiğinin altını çizdiğini söyleyebiliriz. Zira Özel’e göre “meselesiz” bir Türkiye artık Türkiye olmaktan çıkmaya başlamıştır. Yani Özel, bu ülkede yaşayan insanların karşılaştıkları zorlukların giderilmesinde bir “milli odak” fikrinin sağlayabileceği kolaylıkların gözden çıkarıldığını, bundan başka “milli odak” fikrinin zorlaştırıcı bir unsurmuş gibi algılandığını ileri sürer (Özel, 2011e:24). Özel’in burada “milli odak” fikri ile ileri sürdüğü şey, Türkiye’de milli menfaatlerin neler olduğunun anlaşılması, bunların üzerine yoğunlaşılması ve buradan Türkiye’ye bir çıkış yolunun açılması çabasıdır. Özel’in böyle bir çabayı zaruri görmesi hem Türkiye’nin siyasi tartışmalarında böyle bir meselenin hiç bir dönemde konu edilmemesinden hem de dünyada var olduğunu iddia ettiği sistemin, “denetlenen ülkelere” karşı dikte ettiği meselelerin gerçek birer mesele olmadığı inancından kaynaklanmış görünmektedir.

“Türkiye siyasi tartışmalarında milli mesele konusuna hiç girmemiş ve millet hayatı devlet politikasının omurgası haline getirilmemiştir. 27 Mayıs’tan sonra devrilen partinin mirasını yönlendirme çabaları, 12 Mart’tan sonra denetim altındaki eylemci sol ve sağ grupların yaygarası, 12 Eylül’den sonra eleştirel bakıştan bihaber doping İslamcılığı yüzünden siyaset sırası asla milli meseleye gelmemiş, bilhassa getirilmemiştir” (Özel, 2011d:41).

Özel, Türkiye’de iç siyasetin milli menfaati ilgilendiren meselelerden bu kadar uzak tutulmasının Türkiye’nin gerçek meseleleri hakkında düşünme imkanlarını ortadan kaldırdığını ifade etmekle birlikte, bu durumun dünyanın birçok yerinde de aynı şekilde vuku bulduğunu dünyayı yöneten güçlerin denetlenen ülkelere o ülkenin iç bünyesinin doğurmadığı, kabule zorlanmış meseleleri ithal ettiklerini iddia eder (Özel, 2014:125).

Özel'in buradan ulaşmaya çalıştığı yer, bütün dünyada olduğu gibi “denetlenen” bir ülke olarak Türkiye'nin de maruz kaldığı duruma dikkat çekmektir.

Özel'e göre buradaki ana problem denetleyen ülkelerce, Türkiye'nin değerlerinin yağma edilmesi veya zenginliklerinin elinden alınması değildir. Türkiye'nin bu bağlamda ana problemi, bu denetlenme dolayısıyla “kendi yaşam gücünü kendi tasarımına uygun bir yönde” gösteremiyor oluşundan kaynaklanmaktadır. Problemin devam edip etmemesi ise Türkiye'nin kendine özgü bir çıkış yolunu ortaya koyup koyamamasına bağlıdır (Özel, 1998c:29). Özel'e göre bunu başarmanın ilk yolu ise denetleyen ülkeler karşısında gerçek bir bağımsızlığı elde etmekle yani Türkiye'nin kendi lehine olan noktaları kendi başına tespit edip ve kendi lehine yürüdüğü yolu kendi başına bulabilmesiyle olabilecektir (Özel, 2014:62). Böylece Türkiye kendi ölçülerini bulabilecek ve kendi ölçülerini kendi hayatına uygulayabilecektir (Özel, 2011g:188).

Buradan hareketle Özel, hangi düşünceye bağlı olursa olsun Türkiye'de yaşayan insanların öncelikli çabasının milli menfaatin nerede olduğunun ve Türkiye'nin gerçek meselelerinin neler olduğunun ayırdına varmakla yükümlü olduğunun altını çizmektedir.

“Siyasi tutumu, ideolojik yaklaşımı ne olursa olsun, Türkiye'de yaşayan ve belli bir bilgilenme seviyesini kazanmış herkes, bu ülkenin kendine mahsus meseleleri olduğunu, bu meselelerinde öncelikle ülke insanları tarafından ve ülke insanları eliyle çözüme kavuşturulması gereğini kavrayamamışlarsa, bu anlayışsızlıklarının yanı sıra, ülke dışından Türkiye'yi yönlendirmek isteyenlerin ve nihayet Türkiye'yi başka ülkelerin çıkarları doğrultusunda bir şekle sokmak isteyenlerin safında bulundukları suçlamasından kendilerini kurtaramayacaklardır” (Özel, 2014:92).

Özel'in Türkiye'nin kendine özgü yolu meselesine eğilmesinin gerekliliğine ilişkin söylemleri, Türkiye'deki bütün düşünceler veya tavır alışlara karşı geliştirdiği söylem olarak kabul edilebilir. Ancak, Özel'in bu söylemi daha ziyade içinde bulunduğu İslamcılık hareketine, özellikle bu hareketin politika alanındaki yürütücülerine yani “siyasal islam”a getirdiği eleştiri üzerinden anlamının daha açıklayıcı olduğunu düşünüyoruz. 1990'lı yıllarda Refah Partisi (RP) deneyiminde bir söylem olarak ortaya çıkan milli görüş doktrininin İslami evrenselciliğe vurgu yapan tarafı (Yusuf, 2014:110) ve dünyadaki İslamcı hareketlerle yakın ilişkisi Özel'in bu bağlamda mesafeli yaklaştığı meselelerdendir.

Özel'e göre, Türkiye'deki Müslümanların, dünya üzerinde İslami hareketlerin büyümesi altında kendi ülkelerinin potansiyelini ve kimliğini küçümsemeleri sağlıklı bir yaklaşım

olmayacaktır (Özel, 2014c:211). Çünkü bu durum her ne kadar İslami bir söylemi veya tavrı içinde barındırsa da sonuç olarak Türkiye'nin gerçeklerinden uzaklaşma anlamına gelebilecek ve Türkiye'nin meselelerinin çözümünü akim bırakabilecektir. Bu nedenle Özel'in, Türkiye'de İslamcılık hareketinin Türkiye'nin şartlarına özgü bir dönüşümü incelemesini gerektiği düşüncesinde olduğunu söyleyebiliriz. Söz konusu bu düşünce dolayısıyla da Özel'in İslamcılık söyleminde milli ve yerli bir tonun ağırlık kazandığını düşünüyoruz.

Özel'in milli İslamcılık söylemiyle işaret etmeye çalıştığı şey Türkiye'nin kendine özgü yolunun bu tavırda (milli islamcı) mündemiç olmasıyla ilgili görünmektedir. Çünkü Özel'e göre gerçek düşünceler ancak "gerçek insanlar arasında ve sahici bir vatanda barınabilecektir" (Özel, 2011g:36). Buna göre Türkiye'de İslamcılık düşüncesinin bir hayatiyet kazanması veya bir gerçeklik alanına ulaşması söz konusu hareketin bir vatan temelinde ve bu vatanda yaşayan insanların çabalarıyla mümkün olabilecektir. Özel'e göre Yahudilik ve Hristiyanlıktan farklı olarak İslamiyet'te zaten bu tavrı öne çıkarmakta yani her hayırlı işi gerçekleştirmede "merkezden muhite" giden bir politik tavrı teklif etmektedir.

"Burada merkez olarak kalbi ve insanın kendi oluşumunda şuur sahibi oluşunu esas alıyoruz. Buradan hem kan bağı ve sosyal ilişkiler bakımından yakınları hem de bu yakınlarla birlikte oluşturulan birliği anlıyoruz. Eğer her iki söylem arasında çok büyük bir aralık olduğunu düşünemeyecek olursanız, çağımızda enternasyonalizm ile nasyonalizm arasındaki anlam karşılığı içinde, bu ikisinin neye nasıl tekabül ettiği, modern anlayışta nereye ve nerelere varıldığını da göz önüne alırsanız, İslamiyet'te bir şekilde vatan duygusunun, vatani merkeziyetçiliğin teklif edildiğini görürsünüz (Özel, 2010d:64).

Özel bu fikrini Hz. Muhammed'in namaz esnasında kendisine indirilen vahiy dolayısıyla yüzünü mescidi aksadan kabeye dönmesi hadisesiyle temellendirmeye çalışmaktadır. O'na göre Hz. Peygamberin namaz esnasında yaptığı bu hareket herkesin "vatanını esas alarak" Kabe'ye dönmeleri gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Özel, 2008a:245). Özel, İslam tarihi açısından önemli bir olayı böylece felsefileştirerek kendi fikrine İslami bir dayanak bulma çabası içerisinde kabul edilebilir. Ancak Özel'in bu yorum dolayısıyla eleştiriye açık hale getirdiği mesele İslamcılık hareketindeki "beynelmilelci" tavrı veya "ümmeçilik" söylemidir.

“Ben kendimi beynelmilelci görüşlerden uzak tuttum. Buna İslam beynelmilelciliği ve İslam medeniyeti de dahil (Özel, 2002:118) sözleriyle Özel, hem ümmetçi söyleme hem de yine İslam medeniyeti söylemiyle bir tarafla bu evrenselliğe vurgu yapan tavra karşı mesafeli bir duruş sergiler. Özel’e göre, beynelmilelcilikte güven verici olmayan taraf bunu destekleyenlerin tezlerini güçlendirmek için derin tahlillere veya elle tutulur gelişmelere değil sadece heyecanlara başvuruyor olmalarıdır. Böylece Özel, beynelmilelciliği her haliyle hayalleri kışkırtan bir tasarı ve gerçeklerin kavranılmasında zorluk çıkaracak bir yaklaşım olarak ele alır (Özel, 1992:17). Bu nedenle yapılması gereken şeyin “tasarıların yurdundan” çıkıp “somut şartların” kendimizle ilgili yönlerini göze almak, bunlarla hemhal olmak yurt kavramını zihinde yaşayan bir efsane olmaktan kurtarmak olduğunu söyler (Özel, 2011g:190). Kısaca önerdiği şeyin belli bir toprak parçası üzerinde o toprak parçasının gerçekliği ve imkanları dahilinde bir İslami dönüşümü mümkün kılmak olduğunu söyleyebiliriz.

Özel’e göre İslam enternasyonalizminin bir “hayal” olması yahut bir gerçekliğinin olmamasının iki konudaki realiteden kaynaklanmaktadır. Bunlardan birincisi batı medeniyetinin Müslüman toplumlarda “atadığı” yöneticilerle bir tasallut kurmuş olmasıdır. Yani Özel’e göre, dünya üzerinde hiçbir islam toplumunun yöneticisi, o toplumun kendi tasarrufu ile iş başına geçememiştir. Bu durum dolayısıyla, harekete geçmesi umulan “ümme” bu hareketi akim bırakacak unsurlardan oluşmaktaydı. İkinci husus ise ümmetçiliğin, program olarak dünyanın her yerinde Müslüman kalmayı temin eden hal, hareket ve düşünmeyi değil, sadece bir kafir tasallutu karşısında (o hakimiyete müstakbel bir hakimiyetle cevap verecek) varlık göstermeye yarayacak bir kavrayış bir yapılanmayı seçmiş olmasıdır. Yani ümmetçilik dolayısıyla veya medeniyet söylemi ile inşa edilmeye çalışılan şey batı medeniyetine karşı İslam medeniyeti inşa etmek/diriltmek ve Batı medeniyetinin maddi üstünlük dolayısıyla elde ettiği hakimiyeti ele geçirmek çabasına girişmektir (Özel, 2014d:148-149). Ancak Özel’e göre İslam’ın bir din olarak “medeniyetçi” bir yanın olmadığı açıktır (bknz. “Medeniyet-Teknik-Yabancılaşma Kavramları Etrafında Modern Dünya” başlığı). Bu nedenle İslami beynelmilelciliğin Özel’in düşüncesinde hem pratik bir gerçeklik olarak kabul edilmediğini, hem de İslami anlamda arızı bir durum olarak ele alındığını söyleyebiliriz.

Özel’in bu eleştiriler dolayısıyla işaret etmek istediği şey, İslam birliğini siyasi kombinezonlarda veya iktisadi tahlillerde aramak yerine, bu birliğin mevcut olduğu itikat

ve ibadet alanının öne çıkarılmasıdır. Yani İslam'ın inanç esasları itibariyle bütün Müslümanlarda var olan birlik, ümmet fikri için hali hazırda zaten yeterlidir. Özel'e göre yapılması gereken şey bütün bir İslam coğrafyasını siyasi veya iktisadi bir organizasyon altında toplamak yerine İslam'ın her toplumun kendi bünyesinde birliği ve bütünlüğü sağlayacak bir önceliği kazanmasına çalışmak olmalıdır (Özel, 2014d:149-151). Böylelikle Özel'in, her toplumun kendine özgü yolunun İslam itikadı üzerinde ancak o toplumun kendi gerçekliği, kendi sorunları yani kendi özgün koşulları çerçevesinde inşa edilmesini önerdiğini söyleyebiliriz. Bütün bunlar tabii ki Türkiye içinde gereklidir ve Türkiye'de İslami bir dönüşümün yaşanması da Türkiye gerçekliği ve Türkiye'ye özgü koşullar içinde bir başarı elde edebilecektir. Bu nedenle Özel, Türkiye'nin kendine özgü yolunun hiçbir şekilde Turancılık, İttihad-ı İslam, demokrasi, sosyalizm veya bir başka yönelimin içinde ele alınmayacağını, bu yolun hiçbir yönüyle mücerret bir yol olmadığını söyler (Özel, 2002a:88).

2.2.4.2. Türkiye'de “Millet Olma” Meselesi

“Türkiye’de “millet” tarifi yapılmamış, çerçeveden mahrum bırakılmış, muhteviyatı kasıtlı bir biçimde çapraşıklştırılmış bir meseledir” (Özel, 2013b:25).

“Türkiye’nin meselesinin güçlü olma, zengin olma, kalkınma, gericilikten kurtulma, sosyal meselelerin halli, yürürlükteki ahvale intibak seviyesinde ele almak ve böylece telaffuz etmek Türkiye’nin varlık şartını gölgede bırakmanın bir yoludur (...) Türkiye’nin meselesini anlamakta atabileceğimiz en sağlam adım birbirimizi anlamayı göze alışımız olacaktır” (Özel, 2014:56).

Bu çalışmada Özel'in dünya sistemi ile millet gerçekliği arasında kurduğu karşıtlığa daha önce değinmiştik (bknz. “Dünya Sistemi Karşısında Millet Gerçekliği” başlığı). Buna göre Özel, dünyada şimdiki haliyle dünya sistemi ile millet hadisesi arasında bir karşıtlığın olduğunu ve sistemi yönetenlerin dünyada bütün milletlerin ortadan kalkması için bilinçli bir çaba gösterdiğinin altını çizmektedir. Bu nedenle Özel'in düşüncesinde millet olma meselesinin halledilmesi her şeyden önce dünya sisteminin bugünkü haliyle aldığı şekle karşı bir direnç göstermenin ve bu “tahakkümü” aşmanın bir gereği olarak kabul edilmektedir.

Özel için mesele Türkiye açısından ele alınınca daha da önemli hale gelmektedir. Türkiye'nin “tarihsel anlamı” ve “özgün şartları” düşünülünce Türkiye'de millet olma meselesinin çözümü dünya sisteminin dünya üzerinde kurduğu “hegemonya”nın dışında

bir varlık alanını da ortaya çıkarabilecek bir imkanı barındırmaktadır. Böylece Özel, gözü kapalı sistem karşıtlığı yapılamayacağı gerçeğini yakalamanın ön şartının millet meselesine eğilmek olduğunu söyler (Özel, 2013b:26). Özel’in düşüncesinde bu, hem Türkiye için hem de Türkiye dolayısıyla bütün milletler için önemli bir imkan olarak ele alınmaktadır.

“Beynelmilel sermayenin üstünlük kurmasına kötü gözle bakıyorsak, söz konusu üstünlüğe bir sınır çekmenin yolu “ulus-devlet”e sahip çıkmaktan değil, doğrudan doğruya “millet” vakiasına tahakkümü imkansız kılacak yeni bir anlam kazandırmaktan geçiyor. Geleceğe özgürlük ilkah edebilecek millet “milletlerin arasında bir millet” olmayacak. Önce kendi bünyesinde tahakküm yoluyla değil katılım yoluyla birlik sağlayabilmiş bir millet ancak geleceğe özgürlük ilkah edebilir. Buna yeniçağın ilk milleti denilse yeridir. Bu anlamıyla başına ne gelmiş olursa olsun kendini müstemlekeleşmekten kurtarmayı başarmış bir ülke olarak Türkiye milli varlığını yeniden üretmek suretiyle dünyaya bir özgürlük dersi verebilir” (Özel, 2011e:135-136).

Burada Özel’in millet olmakla işaret ettiği şey bir anlamda Avrupa’da modern dönemde ortaya çıkmaya başlayan uluslaşma süreciyle benzerlikler taşır ve ilk bakışta bir “anakronizm” olarak görülebilir. Ancak ifade etmek gerekir ki Avrupa toplumlarının uluslaşması ile Özel’in Türkiye açısından önemine vurgu yaptığı millet olma çabası, hem tarihsel koşullar itibariyle hem de anlamı itibariyle iki farklı gerçekliği işaret etmektedir.

Ulus fikrinin Avrupa’da gelişmesinin on yedinci yüzyıldan başlayarak, deniz aşırı seyahat, ticaret ve şehir ekonomisinde belli bir canlılık sağlayan burjuvazinin kendi toprakları üzerinde tam bir egemenliğe sahip olmayan kralla birleşip Katolik kilisesine karşı başlattığı mücadele ile yakından ilgili olduğunu söyleyebiliyoruz. Çünkü Burjuvazi, feodalizmin ekonomik gelişmesini engellediğini düşünüyor ve feodalizmle özdeşleştirdiği bütün kurumların, özellikle kilise ile siyasal yapılanmanın değiştirilmesini amaçlıyordu ve sanayinin ve serbest ticaretin önündeki tüm engellerin kaldırılmasını istiyordu (Ağaoğulları, 2006:185). Bu nedenle Avrupa’da uluslaşma süreci ile kapitalizm ve sekülerlik arasında doğrusal bir ilişki olduğunu söylemek mümkün. Yani Avrupalı toplumlar o tarihsel koşullarda uluslaştıkça kapitalizm bir hayatiyet alanı bulmuş ve din toplum hayatında derece derece dışarı çıkarılabilmıştır.

Şimdi Özel, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bu sürecin küreselleşme ile birlikte tersine bir şekil aldığını ve bugünün tarihsel koşullarında kapitalizmin/dünya sisteminin hem pazarı genişletmek için hem de kendisine muhalif olabilecek unsurları ortadan kaldırmak

için milli varlığa atıf yapan her şeyi önemsizleştirdiğini öne sürer. Buna göre Özel'in düşüncesinde millet olma çabasının hem anlam itibarıyla uluslaşma ile bir tutulmadığını söyleyebiliriz, hem de tarihsel koşulları itibarıyla millet olmakla hedeflenen şeyin Avrupa'da uluslaşma ile hedeflenen şeyin tamamen aksi olduğunu söyleyebiliriz.

Bu anlamda Özel'e göre ulus/nation Avrupa toplumlarında milli pazara sahip olmak ile ilişkilendirilen milli pazarın türevi bir kavram olarak ele alınırken, "millet" ise ulustan farklı olarak "Türklerin dahil olduğu kültür dairesi" sebebiyle dine taalluk eden bir anlam dünyasıyla kabul edilir (Özel, 2015:82). Böylece Özel'in düşüncesinde bugün "millet olmakla" hedeflenen şeyin dünya sisteminin hegemonyasından ve baskısından kurtulmak olduğu düşünüldüğünde, tarihin bir döneminde Avrupalı toplumların uluslaşma ile yöneldiği hedeften tamamen ayrı ve aksi bir gerçekliği işaret ettiğini söyleyebiliriz.

Özel millet olma üzerine vurgu yapmakla birlikte, millet olma yolunda yapılacak faaliyetlerin neler olduğunu gösteren açık bir yol haritası sunmamıştır. Çünkü ona göre bir millet nasıl olunur sorusu bir millet olunurken cevaplanır (Özel, 2013b:59). Ancak yine de yazılarının satır aralarında bu gerçekliğin ortaya çıkmasına temel teşkil edebilecek bazı tutamak noktalarına değindiğini söyleyebiliriz.

Buna göre Özel, millet olma hadisesini ilk olarak bir biz kimliği inşa etmekle ilgili olduğunu ifade eder görünmektedir. "Osmanlı devletinin teşekkülünden itibaren "kendinde bir millet" şeklinde kalışımız bir tarife muhtaç olmadan hayatta kalabilme ihsanına erişebilmemizden. Bugün artık Türk milleti olarak tarife muhtacız. Biz deyince neyi kastettiğimiz sarahate kavuşmalı" (Özel, 2013c:104) sözleriyle Özel'in, meselenin her şeyden önce bir kimlik/tanım meselesi olduğuna ve çözümün de bu tanımla ortaya çıkabileceğine işaret ettiğini söyleyebiliriz. Bu tanım aynı zamanda bir millet olarak bizim ne olduğumuzun ve bu kimliğimiz dolayısıyla ne yapmamız gerektiğinin ortaya çıkmasına imkan sağlayabilecektir.

"Bizim millet olarak varlığımız felsefede söylendiği gibi bir: "kendinde durum" dur. "kendisi için durum" değildir. (...) ne demek bu? Bizim bir millet oluşumuza dair veriler mevcut, biz hangi sebepten dolayı milletiz sorusunun cevabı bir yerde var ama biz o cevabı o yerden alıp kendimize ait kılmış değiliz. Yani biz kendisi için millet olmayı henüz seçmiş değiliz" (Özel, 2012:133).

Hegel felsefesinde, hakiki insansal varoluşun ortaya çıkması "kendinde bir varlık olarak" insanın bilinçli bir seçmeyle/eylemle, "kendisi için bir varlık" haline gelmesiyle yani kendilik bilincine ulaşmasıyla ilgili olarak ele alınmaktadır. Bir örnekle mesele kısaca

şöyle açıklanabilir; Söz gelimi bir eşyayı izliyoruz. Bir eşya var ve bir “ben” var. Eşya benim dışımda bir varlık bir dış varlık. Ona “dalmış” olmak, eşyaya dalarak bakmak “ben”i unutmak anlamına gelmektedir. Çünkü bu dalmışlık adı üstünde bir dalmışlıktır yani gayri ihtiyarlıktır. Ama eşyaya bile isteye bakmak aynı zamanda “ben”in ayırdında olmakla mümkün olabilecek bir şeydir. Buradaki istek edilginliği ortadan kaldırır ve “eyleme” bir etkinlik katar. İnsanın hakiki var oluşu kendisi üzerine bile isteye eğilme eğilimidir. Ama bu kendilik bilinci için yeterli değildir. Hakiki anlamda bunun ortaya çıkması için dış nesneyi dönüşüme uğratan bir “eylemin” olması gerekir. Bu eylemin gerçekleşmesi ile ancak insan, varoluşsal gerçekliğine ulaşabilecektir (Kojève, 2015:38-41).

Şimdi Özel’in “kendinde millet” ile “kendisi için millet” üzerinden söylemek istediği şey bu anlatıyla örtüşmektedir. Buna göre “kendinde bir millet” olarak (bunu yukarıdaki anlatıdaki “ben” olarak anlayalım) Türk milleti, “kendisi için bir millet” olmak için her şeyden önce kendisini millet yapan gerçekliğin ne olduğunu bilmek yani “kendilik bilincine” ulaşmak durumundadır. Bu ise bilinçli bir çabayla ve istekle gerçekleşmek durumundadır. Kendini millet yapan gerçekliğin ne olduğunu bildikten sonra ancak Türk milleti “dış varlığı” (bunu da Özel’in düşüncesinde dünya sistemi olarak kabul edebiliriz) dönüşüme uğratacak bir eylemi ortaya koyabilecek ve hakiki varoluşsal gerçekliğine ulaşabilecek, kendisi için bir millet haline gelebilecektir.

Bu anlamda yapılması gereken ilk olarak millet’in ne olduğunu (kendilik bilinci olarak anlayalım) bir açıklığa kavuşturmaya çalışmaktır. “Bizi millet yapan şey dinimizden başka bir şey değil” (Özel, 2012:133) diyen Özel’e göre millet, her şeyden önce Müslüman olmakla bitişik bir varoluşsal gerçekliktir. Bu nedenle Özel, Türk topraklarında “biz”in yani milletin, Müslümanlıktan başka bir şeyle tanımlanamayacağını söyler ve “biz” karşısındaki “onları” ise yaşama alanı, yaşam hakkı, yaşam tarzı itibarıyla “biz” olanı düşman belleyenler olarak tanımlar (Özel, 2002:130). Böylece Özel’in “biz” ve “onlar” karşıtlığını kurduktan sonra, “biz” olanı düşünce farklılığından sıyrıp belli bir çerçeve içinde ve bir bütünlük halinde tutmaya çalışıldığını söyleyebiliriz. Çünkü Özel’e göre, bu “biz” yani müslümanlar bir tarafı temsil ediyor olsalar bile “bir yanlarıyla sosyalist, bir yanlarıyla milliyetçi, bir yanlarıyla burjuva, bir yanlarıyla medeniyetçi, bir yanlarıyla refah müdafii ve terakkici olursa onların bir millet oldukları bir avuntudan ve aldatmacadan ibaret olacaktır” (Özel, 2009c:361).

Özel ayrıca bu ayrışmalarında suni olduğunu söyler. Ona göre, Türkiye’de gerek Müslümanlar arasında olsun gerekse “biz Müslüman dünya görüşüne bağlı değiliz” diyen insanlar arasında olsun gerçek ayrışmanın düşünce ayrışmasından çok hayat tarzı ayrışması olduğunu göz önüne almalıyız (Özel, 1999:400). Bu nedenle yapılması gereken şey, “biz” olarak bir millet varlığını temsil eden Müslümanların suni ayrışmalar üzerinden birbirlerine düşmanlık beslemekten vazgeçip, “meşru ölçüler içinde bir taraf olmaları bir millet olarak görünüp bir millet olarak yaşamalarını” sağlamalarıdır (Özel, 2009c:362). Bu aynı zamanda “kendinde milletin” “kendisi için millet” olması yolunda atacağı önemli bir adım olabilecektir.

Özel’in Müslümanlıkla tanımını veya kimliğini bulmuş bir millet gerçekliğini ortaya koyma çabası yukarıda ifade edildiği gibi Türkiye’de, Müslümanlık dolayısıyla bir bütün teşkil edebilecek toplumu bir arada tutma çabası olarak okunabilir ve bu anlamıyla dışlayıcılıktan ziyade kapsayıcı bir söylem olarak kabul edilebileceğini de söyleyebiliriz. Böylece Özel, millet olma çabası içinde, etnik ve mezhepsel farklılıkların da yine ancak Müslümanlığın (burada artık Müslümanlıktan Türklüğü anlamamız gerekiyor) bir kimlik olarak ve millet gerçekliğinin temeli olarak kabul edilmesiyle aşılabileceğine işaret eder. Buna göre Türkiye’de Sünnilik-Alevilik, Kürtlük-Türklük meselelerinin çözümünün de Özel’in düşüncesinde millet olmanın koşulları bağlamında ele alındığını söyleyebiliriz.

Özel’e göre Türklüğü doğru anlamak için Sünnilik ve hanefilik dolayısıyla kendine bir kimlik bulmuş toplumsal yapıyı anlamak gerekmektedir (Özel, 2013b:15). Çünkü Özel’e göre Türkler, “üzerinde yaşadıkları toprakların Ortodoks karakterini Avrupa tasallutundan kaçırmışlardır” ve bunu Ortodoksluğa Sünnilik kıyafeti biçerek gerçekleştirmişlerdir ve bu Türklüğün temelini atmıştır. Özel’e göre ortodoksluğumuz/Sünniliğimiz bizim Türkiye topraklarında yerleşik kalmamıza ve “dik kafalı vahşiliğe saplanıp kalmayı reddedişimizle aynı kapıya çıkmaktadır. “Aynı Türkmen aşiretinin yerleşik parçası sünnileşti. Göçebe özelliklerini koruyan alevi kaldı” (Özel, 2011c:271).

“Türkiye’nin bir otlak olmadığı, bu toprakları gasp ettiğimiz için değil bir üst basamağa çıkarılmak üzere kurduğumuz hayat tarzının cereyanı için bize yurt olduğu ancak göçebe, göçer, göçmen zihniyetin geride bırakılmasıyla, yerleşikliğin esas alınmasıyla anlaşılabilir. Yerleşikliği esas almaz isek yan yana yaşadığımız insanları da kendi milletimizden saymamız imkansızlaşır. Millet olma gücünü gösteremeyiz” (Özel, 2014d:69).

Özel böylece Sünnilik ve Alevilik üzerinden getirdiği bu yorumla Sünniliği millet yapısının esas unsuru yani kenarda kalmamanın bir alameti olarak kabul eder ve Sünniliğin Yıldırım Beyazıt'tan beri devletin belirlediği yapının “esas taşı” olduğunu söyler (Özel, 2008b:124). Bu yorum dolayısıyla Özel'in, Türkiye'de çelişkilerinde arınmış bir toplum yapısının da yine mezhepsel anlamda Sünnilik temelinde mümkün olabileceğini, bu nedenle Türkiye'de Alevilerin ancak bu “esas” içinde kendini kabul etmesiyle millet olma çabasına katkı sunabileceğini iddia ettiğini söyleyebiliriz. Burada Alevilik, temelde İslam'ın veya Müslümanlığın dışında kabul edilmez. Özel'in vurguladığı nokta tarihi süreç boyunca Sünnilik dolayısıyla temel yapısını kuran millet hayatının bir gerçekliğe ulaşmasının, milleti millet yapan esaslar üzerinde tüm Müslümanların uyuşmasıyla mümkün olabileceğidir. Bu nedenle Alevilik “esas” olan Sünnilik ile uyuşmak durumundadır.

Özel, Kürt meselesini de aynı temel (millet olma zorunluluğu) üzerinden ele alır. Özel'e göre Türkiye'den bahsedebilmek için veya Türkiye'de bir millet hayatından bahsedebilmek için Kürtlüğün Türklüğe karşı bir oluşum olarak ele alınmaması gerekir (Özel, 2008b:25). Çünkü yukarıda da değindiğimiz gibi Özel, millet kimliğini kurarken “biz” ve “onlar” üzerinden bir karşıtlık kurmaktadır. Buna göre, Türk topraklarında “biz” yani millet, Müslümanlıktan başka bir şeyle tanımlanamaz ve “biz” karşısındaki “onları” ise yaşama alanı, yaşam hakkı, yaşam tarzı itibarıyla “biz” olanı düşman belleyenler olarak tanımlanır (Özel, 2002:130). Böylece Müslümanlık dolayısıyla kurulan “biz” tanımı doğal olarak gayri Müslümleri dışlamakta ve Müslüman olan herkesi dolayısıyla kürtleri de kapsamı içine almaktadır.

Şimdi Özel'in Türklük tanımı üzerinden bir anlam getirmeye çalıştığı millet gerçekliği işte bu nokta da önem kazanıyor görünmektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi (bknz. “Türk Kimliği ya da Türk'ün Tarihi Rolü” başlığı) Özel'in tanımladığı şekliyle Türklüğün İslam'a bitişikliği ve İslam dini dışında hiçbir şeyi muhtevası içine almadığı düşünülünce, Özel'in sünni-Türklük söylemi dolayısıyla aşmaya çalıştığı veya aşılmasını teklif ettiği şeyin, kürtlük ve alevilik meselelerini Türkiye'nin meselesi olmaktan çıkarmakla ve “dış güçlerin” bu konulara müdahilliğinin önüne geçmekle ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

“Resmi söyleme göre Lozan'da Kürtler değil gayri müslimler azınlık kabul edildi. Dolayısıyla Kürtlerin Türk olduğunu varsayalım” ama ben diyorum ki “evet Lozan'da Kürtlerin azınlık olmadığı kabul edilmedi; çünkü Türkiye cumhuriyeti bir İslam devleti olarak kuruldu. Dolayısıyla biz bugün

Kürtler yüzünden Türklüğe muhtacız; aleviler yüzünden Sünniliğe muhtacız (çünkü bunların olması bizi Türklüğü ve sünniliği savunmaya mecbur kılıyor aksi halde bu meselelerin kaşınması Türklüğü dolayısıyla Türkiye’yi ortadan kaldıracak.) Eğer Kürt etnik gruplarının geleceği kendi beklentileri doğrultusunda şekillenmiş olsaydı o zaman ben meseleyi kesinlikle Türklük olarak koymazdım. Başka bir kelime bulurdum” (Özel, 2008b:25).

Özel millet olma meselesiyle ilgi olarak işaret ettiği bir diğer önemli nokta ise siyasi organizasyon olarak devletle millet arasındaki ilişkiyle ilgili görünmektedir. Özel’in millet olma meselesini öne çıkarmasının dünya sisteminin bugünkü koşullarda aldığı yeni hal ile(küreselleşme) yakından ilgili olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Aynı şekilde Özel, dünya sisteminin devlet ile millet arasındaki özdeşlik dolayısıyla da gücünü kaybedeceğini iddia eder (Özel, 2010a:247). Böylece Özel, devlet denildiği zaman milletin, millet denildiği zaman devletin anlaşılabilirliği bir siyasi ortamın doğması halinde hem dünya sisteminin “öldürücü darbeyi” yemiş olacağını hem de ülke insanların kendilerini gerçek ve verimli bir mücadele içinde bulmuş olacaklarını iddia eder (Özel, 1991:111).

Bu bağlamda Özel, bir toplumun “millet” haline gelebilmesi için aynı hedefe yönelmiş ve çelişkilerinden arındırılmış bir birlikteliği sağlaması gerektiği gibi millet ile onu yöneten devletin arasında da bir insicamın ve dayanışmanın olmasını gerekli görmektedir. Fakat Özel’e göre Türkiye’de söz konusu birlikteliğin veya özdeşliğin sağlandığını söylemek zordur. Çünkü “Türkiye’de devletin örgütsel işleviyle toplumun yaşama iradesi arasında önemli bir mesafe vardır” (Özel, 2014d:252). Bu nedenle eğer bir çözüm bulunması gerekiyorsa yapılması gereken şeylerden birisi de bu mesafenin ortadan kaldırılması olacaktır

“Devletin seçtiği biçimle, topluluğun kendini tanımlarken seçtiği isim (millet, ümmet, toplum, halk) mutabakat haline gelirse Türkiye’de devlet ile millet arasındaki fark kapanmış olacaktır. Bunun anlamı her iki unsurun birinin kendini diğeriyle açıkladığı bir yapıya kavuşması demektir. Devlet dediğimiz zaman sadece resmi bir örgütü değil, millete mensubiyetin örgütlenmiş halini anlarız, millet dediğimiz zamanda aklımıza o topluluğa devletin kazandırdığı teşekkül tarzı gelir” (Özel, 2014d:199).

Görüldüğü gibi Özel devlet ile millet arasındaki özdeşliğin de ancak milletin ne olduğu ile ilgili meselenin halledilmesiyle sağlanabileceğini ifade etmektedir. Şimdi Özel’in milleti Müslümanlıkla/Türklükle tanımladığı akılda tutulursa, O’nun devlet ile millet arasındaki mesafenin kapanmasıyla kast ettiği şey devletin bir “İslam devlet”i haline

gelmesidir. Çünkü Özel'e göre Türk milletinin asırla boyunca "Allah devlete zeval vermesin" diye dua etmesi "devlet tapıncının nişanesi olmaktan ziyade devletin, millete şahsiyet kazandıran İslam dinine sadakati sebebiyledir" (Özel, 2011f:198). Bu nedenle devletin aynı sadakati tekrar göstermesiyle devlet ile millet arasındaki mesafe kapanacak siyaset sözlüğümüzden "devlete yabancılaşma ve devletin yabancılaşması" kavramlarının silinebilmesinin önü açılacaktır (Özel, 2011e:313).

Özel'in millet ile devlet arasında kurduğu bu ilişki her ne kadar millet temelli yani milleti önceleyen bir tarzda kuruluyor olsa da, Özel'in düşüncesinde Müslüman millet varlığının devlet varlığı ile özdeş kılındığını da söyleyebiliriz. Çünkü Özel'e göre "Türkiye topraklarında İslam olmaksızın devleti, devlet olmaksızın İslamı düşünmek mümkün değildir" (Özel, 2011e:370). Özel'in düşüncesinde İslam'ın olmadığı yerde bir Türk varlığının da olamayacağı düşünüldüğünde millet varlığının bir anlamda devletin varlığına bağlandığını söyleyebiliriz. Burada Özel'in baskın bir devletçi tutumu olduğunu söylemiyoruz ancak devletin hem millet olma gerçekliğinin ortaya koyulmasında hem de millet olma dolayısıyla yüklenilecek hedeflerin gerçekleştirilmesinde olmazsa olmaz bir organizasyon olarak kabul edildiğini de söyleyebiliriz.

2.2.4.3. Türkiye'de İslamcılığı Türk Milliyetçiliğiyle Savunmak

"Milliyetçiliğimizin esasının din olduğu fikrinden zerre kadar inhiraf etmememiz gerekir" (Özel, 2002:108).

"Nation/Ulus"'un kelimesinin hiçbir siyasi atıf taşımadan, bir insan türüne ya da ırksal bir gruba işaret ettiği ve terimin 18. Yüzyıl'ın sonlarına kadar da bu anlamıyla yani fazla bir siyasi ton taşımadan geldiği söylenebilir. Ancak terim, Avrupa'da 19. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde siyasi bir tavır alışa temel teşkil edecek şekilde politize olmuştur ve nasyonalizm/milliyetçilik yaygın bir biçimde siyasi bir doktrin ya da hareket olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Heywood, 2009:167).

Nasyonalizm, "natio" ile doğrudan bir ilişki kurar ve insanlığın doğal olarak uluslara ayrıldığını, ulusların birbirlerinden ayrı, anlaşılabilir bazı karakteristik özelliklerle bilindiğini ve tek meşru yönetim biçiminin, ulusun kendi kendini yönettiği sistem olduğunu savunur (Calhoun, 2009:16). Böylece ulus açıkça sınırları çizilmiş ve tek bir idareye tabi bir toprak içinde var olan halk (Giddens, 2008:32) olarak tanımlanır. Böylece

bir takım sembol ve değerlere olan psikolojik bağılıkla, insanlar bir ulusu oluşturduğu gibi, bu ulusal yapı aynı zamanda sınırları belli olan bir toprak parçasının da koruyucusu durumuna gelir.

Burada artık “natio” siyasi bir söyleme temel teşkil edecek şekilde dönüşür ve her ayırt edici özelliğiyle ulusun diğer uluslardan farkını öne çıkarmaya kendi “ulus”una ait olmayan herkesi yani insan ırkının ezici çoğunluğunu kendi etki alanının dışında bırakır (Hobsbawn, 2010:209) ve böylece “farklılık” üzerinden bir politik söylem inşa etmeye çalışır. Bu söylemde uluslar kültür ve kan bağı olan büyük aileler olarak sunulur (Calhoun, 2009:41) ve bu anlamıyla etnik köken milliyetçi retoriğin baskın temalarından birisi haline gelir. (Calhoun, 2009:81).

Etnisite ya da milliyet insanların ırksal benzerliğe ve güçlü duygulara sahip oldukları durumun adıdır. Örtüşen kültürel kimliklerin tanımladığı etnik grup, kendi varlığından emin olmanın ötesinde kendine ayrıca politik bir sınır istediği zaman etnisite politikleşir ve milliyetçiliği doğurur. Buradaki koşul etnisitenin sınırlarının aynı zamanda politik birimin de sınırları olması ve yönetenlerle yönetilenlerin aynı etnik kökenden olmasıdır (Gellner, 1998:59).

Avrupa’da ulus devlet formunun ortaya çıkmasında söz konusu bu politizasyonun etkilerinin olduğu muhakkak ancak etnisiteyi doğrudan doğruya milleti ya da milliyetçiliği doğuran bir öz olarak görmek zordur (Calhoun, 2009:52). Farklı milliyetçilikler içerik açısından etnisizme dayanabilir ancak etnisizm, milliyetçilik söylemi tarafından dönüştürüldüğünden, milliyetçiliğin ne söyleminin ne de gerçek dokusunun tam bir açıklayıcısıdır (Calhoun, 2009:10).

Böylece milliyetçiliğin içine etnisiteyi de alan daha geniş bir yelpazede değerlendirilmesi gerekir ki bu aslında milliyetçiliğin modern bir olgu olmasıyla yani moderniteyi ortaya çıkaran süreçlerle yakından ilişkili olmasıyla ilgilidir. Böylece milliyetçilik daha geniş anlamıyla yani modern bir olgu olarak devlet gücündeki değişim, uzun mesafeli ekonomik bağların artışı, yeni iletişim ve ulaşım imkanları ve yeni siyasi projelerle birlikte ortaya çıkmış bir kolektif kimlik oluşturma yolu olarak tanımlanabilecektir (Calhoun, 2009:41).

Burada şunun altını çizmek gerekir ki söz konusu modern kolektif kimlik artık geleneksel toplum düzenindeki yerel aidiyetlerden farklı ve yerel ötesi bir temel üzerinde inşa edilir

ve açıkçası seküler bir formada dönüşür. Bu dönüşümün ise kapitalizmle doğrudan bir ilgisi olduğunu görüyoruz. Örneğin, ulusal kimlik düşüncesi klasik olarak Almanya’da daha küçük yönetim bölgeleri arasında kökü eskiye dayanan farklılıkların ötesine geçmiştir. Aynı şekilde, tarihin çoğu safhasında temel olan kır/kent ayrımını da ortadan kaldırmış ve yerel ötesi ilişki biçimlerini ortaya çıkarmıştır (Calhoun, 2009:111).

Ulus fikrinin kapitalist sistemle ilişkisinin tam da bu yerel ötesi ilişki biçiminde yattığı söylenebilir. Ulus fikri ile birlikte kapitalistler yerele dayalı dar pazarlardan ulus misyonuyla daha geniş pazarlara veya piyasaya kavuşmuş olurlar (Poggi, 2008:36). Kapitalistlerin en önemli amacının sermayenin sürekli arttırılması olduğunu düşünülünce, genişletilmiş pazar kapitalistlerin sermayelerini arttırılmaları için çok önemli bir gereksinimi ifade etmektedir. Bunun için sürekli olarak pazarları genişletmek uğraşı içindedirler. Feodal toplumun dağınık toplumsal yapısından modern devletin önemli bir özelliği olan “statik bir toprağa sahip olmak” anlayışına doğru geçiş ve bu topraklar üzerinde yaşayan “ulus”ların varlığı işte bu yeni pazar arayışı veya pazarı genişletme arayışının bir sonucu (Giddens, 2008:462) olarak görülmektedir. Böylece ulus devlet ile bir yandan sınıflara bölünmüş feodal topraklar üzerinde pazar serbestleştirilirken, öte yandan dini referans ve egemen ruhani hiyerarşiye göre kurulmuş toplumsal hayatın değerler sistemi, yeni yükselen burjuva sınıfının seküler değerleri ile yer değiştirmiştir (Bulaç, 1998:48).

Görüldüğü üzere Avrupa’da nasyonalizmin ortaya çıkışı ve gelişimi Avrupa toplumunun tarihsel süreçte yaşadığı değişimlerle bu değişimlerin içeriğiyle ve bu değişimler neticesinde ortaya çıkmış modern kimlikle doğrudan ilgilidir. Bu modern kimliğin ise artık dini olanla ilişkisi yıpranmış ve başkalaşmış veya daha genel anlamda sekülerleşmiştir. Şimdi tam burada Avrupa’da ulusçuluk üzerinden ortaya çıkmış şekliyle yeni modern kimliğin içeriğinin Müslüman toplumlardaki kimliğin içeriğinden önemli bir farklılığının olduğunu söyleyebiliriz. Böylece Müslümanların “millet”le ifade etmeye çalıştıkları kimlikle Hristiyanların “nation”la, ifade etmeye çalıştıkları kimlik görünüşte aynı siyasi toplumu tanıttıklarını iddia etmelerine rağmen, farklı gerçekliklere işaret eder. Çünkü doğu’da (bunu daha ziyade Müslüman toplumlar olarak anlayalım) toplumsal kimlik yüzyıllardan beri dini toplumsallaştırarak derin şekilde içselleştirmiş, kimliğin ayrılmaz bir parçası yapmıştır. Din yalnız ahiret hazırlığını değil, yaşayan çağdaş toplumu da etkilemiştir. Yani Müslümanlıkta “millet”le kast edilen şey dini olanla bitişiktir. Ancak

din, Batı kimliğini de yakından etkisi altına alsa da orada kavim, etnik-kimlik daha ağır basmıştır (Karpat, 2013:12).

Bu anlamıyla Batı modeli millet ve milliyetçilik tanımının, Türkiye’deki millet tanımını her yönüyle kapsamadığını söyleyebiliriz. Türkiye’de millet ve milliyetçilik kavramlarının içeriğinde “cemaat ruhu vardır ve bunun kökeni inanç-dindir” (Karpat, 2013:9). Burada artık Avrupa’daki “nasyonalizm” ile Türkiye’deki “milliyetçilik” arasında önemli bir farktan bahsedebiliyoruz. İsmet Özel’in düşüncesinde milliyetçiliğin ele alınışının da genel olarak bu fark temelinde ortaya çıktığını ve Özel’in ifade ettiği Türk milliyetçiliğinin bu anlamda bir “nasyonalizm” olmadığını, İslam temelli, İslam’a bitişik bir milliyetçi söylem olduğunu söyleyebiliriz. Kısaca Batıda milliyetçilik dini argüman ve sembolleri kullanarak milliyetçiliği modern bir aidiyet duygusu haline getirmişken, Özel’in milliyetçi tavrı milliyetçiliği “dinin yerine” kullanmak değil “din için” kullanmaktır.

“Modern bir düşünce olarak milliyetçiliğin her yerde din dolayısıyla sağlanan bir birlikteliği bozmak için uyandırıldığını bilmeyen yok. Yirminci yüz yılda dünya sistemi din birlikteliğini yıkmak gayesiyle uyandırılan milliyetçiliği sistemin sıhhatine yaradığı oranda kışkırttı. Milliyetçilik kanalıyla milletlere sistemle çatışabilecek bir cesamet armağan edildi ve böylece milletler ezilebildi. Bu tecrübenden sonra milliyetçilik dünya sisteminin bir avadanlığı (aleti) durumuna gelmiştir. Milletsiz milliyetçilik denetim mekanizmasının artık ayrılmaz bir parçasıdır. Biz Türkiye’de üç asırdır bunun acısını çekiyoruz (Özel, 2011c:212).

Özel’in temel çabasının ilk anlamda bir milliyetçi söylemi ortaya koymak değildir. Daha ziyade milliyetçiliği anlamlı kılacak ve ona yön verecek olan millet’in ne olduğunun netleştirilmesini arzular. Çünkü Özel’e göre, milletin ne olduğu konusunda bir açıklık olduktan sonra biz milliyetçi tavrın nereye oturduğunu veya oturması gerektiğini tespit edebileceğizdir (Özel, 2008:225).

“Millet dediğimiz zaman ya milliyetçiliğe temel olabilecek bir tür etnik bütünü ya da irade ve kültür ortaklığının bütünleştirdiği insan topluluğunu anlarız. Birincisi modernleşmenin besleyip güçlendirdiği millet veya milletlerdir. İkincisi modernleşmeye direnerek beslenip güçlenen bir ümittir” (Özel, 1991:112). Burada Özel modernleşmeyle ortaya çıkmış bir milliyetçi tavrı modernleşmeye muarız olabilecek milliyetçi tavrı birbirinden ayırır. Özel’in milliyetçilik üzerine söylediklerinin anlaşılabilmesi için her şeyden önce bu mahiyet farkının anlaşılması gerekmektedir. Ona göre modern millete

temel olan şeyi dil, din ve ırk birliği saymak gerçekçi değildir. “Avrupa’da millet anlayışının belirleyicisi sadece refah seviyesi yani menfaat ortaklığıdır” (Özel, 1991:116). Ancak Özel’e göre böyle bir millet oluşumunun Müslümanlar için geçerli olması mümkün değildir. Çünkü İslam’da “din düşüncesiyle millet düşüncesini birbirinden ayıramaz, bu demektir ki hangi din sorusu aynı zamanda hangi millet sorusu yerine geçer. Dolayısıyla insan teki olarak bizler dinimizi tercih etmekle milletimizi de tercih etmiş oluruz” (Özel, 2011e:286).

“Avrupa milletlerinin şahsiyet kazanmak için duçar oldukları şeye Türkler uğramadı. Milli pazarın türevine “nation” denildi. Oysa Türklerin dahil olduğu kültür dairesinde “millet” hasseten dine taalluk eder. Avrupa’da ise milliliğe kapitalizm, daha doğrusu belli ve belirli bir sermaye çevresinin tasarruf sahası yol açmıştır. Yani her Avrupalı “millet” mensup olduğu dine duyarsız kaldığı ölçüde milliyetine sahip çıkar (...) halbuki islam davası haricinde bir davanın müdafaasını yapan herkes Türklükten çıkar” (Özel, 2015:82).

Özel, “modern kültürün bir uzantısı olarak” millet kavramını milliyetçiliğe (burada nasyonalizmi kast ediyor) temel olacak şekilde anlamının insanlığı getirdiği yerin kaos olduğunu söyler. “Menfaat birliğinden başka tutamak bulunmayan, ama her türlü ideolojiyi kendine alet kılabilecek birlikler gerçekte hepsini kısıklıvrak bağlamış bulunan sisteme çalışmakta, onun değirmenine su taşımaktadır” (Özel, 1991:118). Böyle bir çıkmazdan kurtulmanın yolu millet kavramına milliyetçiliğin hesabına ve modernleşmenin yararına verilen anlamın yerinin, “din birliğinin ve ümmet dayanışmasının” almasıdır. Bu başarıyı yani millet kavramına yeni bir anlam yükleme başarısını gösteren toplum ise “insanlık tarihinde yeni bir çağın açılmasına öncülük edecektir” (Özel, 1991:119). Bugün Türkiye üzerinden kendisinin yapmaya çalıştığı şeyin de tam olarak böyle bir şey olduğunu söyleyebiliriz.

Şimdi bu çalışmada Özel’in bir Türklük tanımı yaptığını ve bu tanım dolayısıyla ulaştığı bir millet gerçekliğine/milletin ne olduğu meselesine değinmiştik (bkz. “Türk Kimliği ya da Türk’ün Tarih Rolü” başlığı). Söz konusu Türklük ve bu Türklüğün anlamı dolayısıyla anlamlı kılınmış millet gerçekliğinin Müslümanlıkla kurduğu aynilik ilişkisi akılda tutulursa Özel’in Türk milliyetçiliği söylemiyle işaret etmek istediği şey, İslam sebebiyle millet kimliğine ulaşmış bir toplumun yine “İslam sancaktarlığı” temelinde bir pratiği ortaya koyarak bir milliyetçilik inşa etmesidir.

“Her aşamada Mekke’nin fethini yaşıyor oluşumuzu milliyetçiliğimizin mesnedi kılabilirmeliyiz. Köhne Avrupa’da ırkçıların rağbet ettiği heyecani esastan hareket eden milliyetçilikler bize göre değil. Bize insan olma şerefine erenlerin ölçülerini esas almak yaraşır. Milliyetçiliğimiz dinimizin bizi yerleştirdiği toprağa kazandırdığı vasıfla mukayyet” (Özel, 2010a:306).

Böylece Özel’in, Türk milliyetçiliğinin ancak İslami bir hedefi gözettiği müddetçe bir anlama kavuşabileceğini ve bir gerçeklik kazanabileceğini savunduğunu söyleyebiliriz. Bu anlamda Özel’in milliyetçilik söylemiyle İslamcılık düşüncesinden uzaklaştığını söylemek mümkün değildir. Ona göre bu ikisi yani milliyetçilik ve İslamiyet “Türkiye’de etle tırnak gibi birbirine bağlı iki şeydir” (Sevil, 2006:207). Burada artık Özel’in milliyetçilik dolayısıyla ifade etmeye çalıştığı şeyin Avrupa’da ortaya çıkmış şekliyle ve anlamıyla bir “nasyonalizm” olmadığını, millet kavramına yüklenen dini anlam dolayısıyla Türk milliyetçiliğinin İslamcılıkla aynı kabul edildiğini söyleyebiliriz.

Özel’in İslamcılık düşüncesini “Türk milliyetçiliği” söylemi üzerinden devam ettirmesi temelde Türkiye’ye özgü bir çıkış yolunu bulma çabasıyla ilgili görünmektedir. Yani Özel bu söylem üzerinden, özellikle cumhuriyet dönemi İslamcılık hareketinin 1970’li yıllardan sonra Türkiye gerçeklerin koparak geliştirilen “ümmeççi” söylemin eleştirisini yapar. Söz konusu söylem her ne kadar kapsayıcı gözükse de, Türkiye gerçeklerinden uzak ve sosyolojik hiçbir gerçekliği olmayan birlikteliğin imkanlarını aramakla ayağını bastığı toprağın krizlerinden uzaklaşmış görünmektedir (Çiğdem, 2012:118). Bu nedenle Özel’in, milliyetçi söylem üzerinden İslamcılık hareketinin dikkatlerini Türkiye’nin meselelerinin üzerine çekmeye çalıştığını söyleyebiliriz.

“Allah bütün yer yüzünü Müslümanlara mescid kıldı (...) Ne var ki yüzümüzü kibleye çevirebilmek için ayaklarımızın bir yere basması lazım. Hür bir insan kibleye yöneldiğinde ayaklarının bastığı yer onun vatanıdır. Türkiye’nin vatanlaşmasının, Türklerin hürriyetlerine sahip çıkışlarının anlamı budur. Hepsi bu değil. Unutmamak gerekir ki İslam enternasyonalizmi, kozmopolitizmi değil Müslümanların hususi bir hayat sahası olduğunu vurgulayan bir milliyetçiliği amirdir. Rasullullah bir namazda o namazın kılındığı bir zaman içinde kiblemizi Kudusten Kabeye çevirdi. Bu olaydan benim anlayabildiğim Müslümanların milli varlıklarına sıkıca sarılmadan, milli mana taşıyan etkinliklerle tecessüm etmeden bir çıkış yolu bulmalarının imkan ve ihtimali olmadığıdır. Biz Müslümanlar ehli kibleyi tekfir etmeyiz. Yani bizimle kiblesi ortak olanın milliyetçiliğini veri sayarız. Millet varlığına ihanet etmeyişi ilk belirtisini Kabe’ye yönelişte buluruz. Kabe’ye yönelirken ayaklarımızı bastığımız yerin vatanımız oluşu aynı zamanda hürriyetimizin oluşudur. Hürriyetimiz milliyetçiliğimizin güvencesidir” (Özel, 2002:75-76).

Milliyetçi iddiaların, kendine özgü bir milletin var olduğu varsayımına dayanması ve bu milletin çıkarları ve değerlerini diğer tüm çıkar ve değerlerden üstün gören bir söylemi dile getirmeyi öncelikledikleri (Kerestecioğlu, 2010:314) göz önüne alınca Özel'in de milliyetçi söylem temelinde böyle bir çabanın içinde olduğunu söyleyebiliyoruz. Bu çalışmada “İsmet Özel İslamcılığında Millilik Vurgusu” başlığı altında ele aldığımız alt başlıklar aslında Özel'in sonu Türk milliyetçiliğine ulaşacak İslamcılık düşüncesinin basamakları olarak okunabilecektir. Milliyetçiliğin “esas itibariyle tarih hakkında bir yorum ve bu yoruma bağlı olarak öngörülen pratiklerden ibaret olduğu (Güngör, 1997:78) kabul edilirse, Özel'in milliyetçilik düşüncesine bir tarih yorumu dolayısıyla ulaştığını söyleyebiliriz. Bu tarih yorumunun içinde kimliğini Müslümanlıkla aynı kılmış bir millet olarak Türk milleti, tarih boyunca ifa ettiği “rol” nedeniyle Özel tarafından öne çıkarılmış ve bir rol model olarak kabul edilmiştir. Türklüğün hem Müslümanlıkla bu aynılığı hem de tarih içinde üstlendiği rol, Özel'e Türklük üzerinden hem İslam'ın dışına çıkmadan bir söylem üretme fırsatı vermiş hem de bu Türk'ün yaşadığı toprak olan Türkiye'nin özgünlükleri üzerinde düşünme fırsatı vermiştir. Bu nedenle Türk milliyetçiliği Özel'in kabul ettiği anlam dünyasıyla İslamcılık hareketinin bir gerçekliğe ulaşmasının da ön şartı olarak kabul edilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İsmet Özel'in İslamcılık düşüncesini anlamaya ve yorumlamaya çalıştığımız bu çalışmada, Özel'in düşünme ile kurduğu ilişkiye ve düşünme eylemi neticesinde ulaştığı sonuçlara eğilmeye çalıştık. Özel'in düşünme eylemine girişmesi erken yaşlarında başlamıştır. Onun için düşüncenin her şeyden önce “ben” üzerine yoğunlaşmakla ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Yani kendilik bilincine erişmeye veya kendi varoluşsal güvenlik alanını inşa etmeye çabalamak, Özel'in gençlik yıllarında en çok üzerinde durduğu mesele olarak öne çıkmaktadır. Kendi varlığının ne anlama geldiği, kendisinin nerede ve

kimlerle olduğu gibi temel sorulara erken yaşlarında verdiği cevaplar onun sosyalist düşünceye meyiletmesine sebep olmuş görünmektedir.

Gençlik yıllarında sosyalizm ve komünizmle kurduğu ilişki ve Türkiye’deki sosyalist hareket içerisinde tuttuğu taraf, Özel’in hayatında uzun yıllar devam edecek bir tavır alışın da ilk adımları olarak okunabilir. Özel’in sosyalizminin anti-emperyal/anti-kapitalist ve milli bir temelde öne çıkması bu anlamda önemlidir. Türkiye’ye özgü bir düşüncenin amaçlanması ve milli söylemin her defasında öne çıkarılması Özel’in hayatının her döneminde en büyük önceliklerden biri olmuştur. İslamcılık düşüncesinin şekillenmesinde de bu milli ve anti-emperyal/anti-kapitalist tavır alışın önemli etkileri görünmektedir.

Özel için İslamcılık hareketinin içinde yer almak temelde, İslam dolayısıyla elde edilmiş “varoluşsal güvenlik” alanının bir gerekliliği olarak görülmüştür. Özel’in birey olarak varlığının anlamını İslam’la bulmuş olması onu doğal olarak İslam’ın savunuculuğunu yapmaya ve İslami esasların toplumda bir geçerliliğinin olması için çaba sarf etmeye itmiştir. Türkiye için gerekli gördüğu bu İslami dönüşüm, Özel’in hiçbir zaman kendi varlığından ve kimliğinden ayrı görmediği Türk milletinin hayrı için de zaruri ve vazgeçilmez olarak kabul edilmiştir.

Burada şunun altını çizmekte fayda var. Özel için “ben” yani birey olarak benim varlığım ve kimliğim ancak beraber yaşadığım insanlarla ve içinde yaşadığım mekanla bir anlam kazanmaktadır. Bu nedenle Özel’in en başından beri Türkiye ve Türk milleti vurgusunun, onun kendi varoluş meselesiyle ve kimliğiyle doğrudan ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Jules Romain’sın “Midesine indirdiği her lokmanın karşılığını topluma iade etmeyen kişi, o toplumda asalaktır” sözünü hayatının merkezine koyan Özel için, içinde yaşadığı toplumu incelemek o topluma karşı bir sorumluluk yüklenmek vazgeçilmezdir. Bu sorumluluğu hayatının bir döneminde sosyalist düşünce aracılığıyla yerine getirmeye çalışan Özel, 1974 yılından itibaren de aynı sorumluluğu İslami bir dünya görüşü temelinde ve İslamcılık hareketi içerisinde yerine getirmeye çalışmaktadır. Burada her ne kadar iki farklı dünya görüşü veya varoluş gerçekliği öne çıkıyor olsa da, Özel’in gençlik yıllarında beri durduğu yerde yani milli ve anti-emperyal/anti-kapitalist tavırda herhangi bir değişikliğin olduğunu söylemek zordur.

Özel'in İslamcılık düşüncesinin modern dünyada Müslümanca bir yaşamı inşa etme gerekliliğine dayandığını söyleyebiliriz. Her şeyde önce modernitenin Müslüman zihinlerde açtığı yaraların iyileştirilmesini ve çelişkilerin giderilmesini önceler. Bu nedenle ona göre yapılması gereken öncelikle İslam'ın açık ve doğru bir şekilde anlaşılması ve bu temel üzerinden modern olanın eleştiriye tabi tutulmasıdır. Özel'in bu anlamda işe İslam'ın ana kaynaklarına yönelmekle başladığı söylenebilir. Özel için ana kaynaklar yani Kuran ve sünnet bize Müslüman olmanın ne olduğunu göstermekle birlikte İslam'ın dışında kalanın yani gayri İslami olanın da ne olduğunu işaret eden temeller ve bilgi kaynaklarıdır. Burada şunu söylemeliyiz ki; Özel'in ana kaynaklarla ilişkisi modernist İslamcıların tavrıyla örtüşmez yani kalkış noktaları birbirinden epey farklıdır. Modernist İslamcıların ana kaynaklarla kurduğu ilişki İslam'ın zamanın şartlarına göre yeniden yorumlanması ve modern dünyaya ayak uydurmakla ilgili görünmektedir. Özel ise Batı hakimiyetiyle başa çıkmak için İslam öğretisinin çağdaş dünyaya uyarlanması amacıyla İslam'ın kaynaklarına eğilmez. O, Kuran ve hadisten öğrenilenlerle temellendirilmiş bir tefekkür tarzını inşa etmeye çabalar. Böylece modern dönemde Müslümanların hem düşüncelerinin hem de yaşam biçimlerinin tamamen İslami bir temelde olmasının gerekliliğine vurgu yapar.

Özel'in İslam kaynakları temelinde gerçekleştirdiği modernlik eleştirisinin İslamcılığının ilk yıllarında medeniyet, teknik ve yabancılaşma kavramları etrafında şekillendiğini söyleyebiliriz. Söz konusu kavramların Özel tarafından eleştiriye tabi tutulması ve İslami temelde irdelenmesi, Türkiye'de İslamcılık hareketine o yıllarda önemli bir soluk getirmiş ve bazı ezberlerin yıkılmasına en azından sorgulanmasına sebep olmuş görünmektedir.

İslamcılık hareketinde hakim bir söylem olan medeniyetçilik, Batı medeniyeti karşısında İslam temelli bir medeniyeti inşa etmeyi veya tarihin bir döneminde olduğu varsayılan İslam medeniyetini tekrar diriltmeyi amaçlar. Söz konusu İslam medeniyetinin yeniden inşası ise şüphesiz her alanda kalkınmayı önceler. Kalkınma ve ilerleme medeniyet söylemiyle öne çıkan temalar olduğu için, Batı medeniyetinin karşısında maddi gücü en az onun kadar yüksek bir medeniyet inşası amaçlanır. Tam burada, teknik veya teknoloji pek de sorgulanmadan nötr bir olgu olarak kabul edilir ve batılı teknik İslam toplumlarına ihraç edilmeye çabalanır. Genel olarak batının ilmini alalım (burada ilim daha ziyade

teknik gelişmişliktir) ahlakını almayalım şekline formüle edilen bu yaklaşım Özel’de bir karşılık bulmaz.

Halduncu okumayla medeniyetin toplum yapısında ortaya çıkardığı bozukluklara ve eşitsizliklere vurgu yapan Özel, medeniyetin İslam’ın ön gördüğü bir yaşam biçimi olamayacağı gibi Müslümanların da medeniyetçi bir söylemi dillendirmelerinin İslami bir gerekçesinin olamayacağını düşünür. Bu nedenle Batı medeniyetine karşı yeni bir medeniyet inşası fikrini doğru bulmaz. Medeniyetçilik Özel’de bir karşılık bulmadığı gibi batılı tekniğinde ontolojik ve ekonomik açılımlarıyla bir eleştiriye tabi tutulduğu görülmektedir. Buna göre modern batılı teknik, insanı kendi varoluş gerçeğinden uzaklaştıran, insanın hakikatle arasına perde çeken bir olgu olarak ele alınır. Kapitalist düzenin işleyişine önemli katkı sağladığını düşündüğü batılı tekniğin Müslüman toplumlarda ortaya çıkardığı ve çıkaracağı olumsuzlukları vurgulayan Özel, söz konusu tekniğin herhangi bir değer yargısı taşımayan nötr bir olgu olarak kabul edilmesini eleştirir. Ona göre Müslümanlar ancak İslami bir toplum düzenini inşa ettikleri zaman kendi teknik aletlerini de bu toplumun gereklerine göre ortaya koyabileceklerdir.

Özel’in söz konusu bu kavramlar üzerinden geliştirdiği modernlik eleştirisi sonraki yıllarda daha da genişlemiş görünmektedir. Buna göre, hem batı medeniyeti, hem bu medeniyeti oluşturan veya bu medeniyet tarafından “burjuvaziye hizmet etsin diye türetilen” teknik hem de sermayenin tek değer kabul edilmesiyle oluşan manevi boşluğun ortaya çıkardığı yabancılaşma Özel’in düşüncesinde, “dünya sistemi” teorisiyle daha genişletilmiş, daha somut ve sistematize hale getirilmiştir.

Modern dünya sistemi teorisinin, genel olarak kapitalizmin tarihsel süreçte ne şekilde ortaya çıktığını ve nasıl bir yol aldığını, daha da önemlisi yirminci yüzyıldan itibaren bütün yer kürede hegemonyasını nasıl kurduğunu anlatma girişimi olduğunu söyleyebiliriz. Avrupa tarihini, feodal toplum düzeninden modern döneme kadar, temelde kapitalist ekonomik ilişkiler üzerinden anlatmaya çabalayan dünya sistemi teorisi, Özel’in düşünce dünyasında en önemli temalardan biri olarak öne çıkmaktadır. Özel’in hem batı medeniyeti eleştirisini hem de modernite eleştirisini dünya sistemi ekseninde temellendirdiğini söyleyebiliriz.

Özel, kapitalist dünya sisteminin gücünü maddi imkanları seferber edişinden değil, insanlar üzerine saldırdığı manevi örtüsünden aldığını ve bu anlamıyla da sistemin bir inanç

ve inançlar silsilesi sunarak insanları kendi yönetimi altında tutabildiğini iddia eder ve bu haliyle de dünya sistemi ile küfrü bir kabul eder. Özel'in dünya sistemini küfr'le bir kabul etmesi, onun İslamcılık düşüncesini de büsbütün sistem karşıtlığı temeline oturtmasına sebep olmuş görünmektedir. Böylece Özel'in İslamcılığının hem bu sistemi ortadan kaldırmayı veya en azından bu sistemle çatışmayı hem de Türkiye'de Müslümanca bir yaşam formunu inşa etmeyi öncelediğini söyleyebiliriz.

Özel'in küfr(dünya sistemi)- İslam karşıtlığı etrafında ele aldığı modern tarih okuması şüphesiz kendisini, sistemin yıkılmasına imkan sağlayacak olan düşünüş ve yaşayış biçimini de İslamiyet'te olduğu fikrine götürmüştür. Burada Özel, sistemin taşıdığı bütün özelliklerin ortadan kalkması için İslam'ın düşünüş ve yaşayış biçimlerine atıf yapar. Ona göre İslam, sistemin dünya üzerinde ölü kültür haline getiremediği yegane değerler bütünüdür. Böylece sistemi yönetenlerin de kendilerine gerçek muhalefetin sadece İslam dolayısıyla gelebileceğini bildiklerini ve dünya üzerinde İslam'ın toplum yaşamında bir hayatiyet bulmasını önleyici çabaların tam da bu sebeple alındığını iddia eder. O halde Müslümanların yapması gereken şeyin hiçbir şekilde söz konusu bu sistemle bir uzlaşmanın içine girmemeleri ve zihnen sistemin dışında kalmalarıdır. Böylece hem Müslümanlıklarını koruyabileceklerdir hem de sistem karşısında İslam dolayısıyla inşa edilmiş yeni bir yaşam formunu inşa edebileceklerdir.

Özel'in sistem teorisi ekseninde dikkatleri kapitalist işleyiş düzenine çekmesi, bu sistemin gayri İslami yönlerini öne çıkarması ve Müslümanların bu sistem karşısında "ayık" kalmalarını sürekli ve yüksek sesle vurgulaması, İslamcılık hareketi içerisinde Özel'in en özgün yönlerinden birisi olarak ele alınabilir. Kapitalizm eleştirisinin, İslamcılık hareketinde bir karşılığının olduğunu söyleyebiliriz ancak kapitalizmin dünya sistemi teorisi ekseninde etraflı şekilde ele alınmasının ve İslami dönüşümün temel problematiklerden biri haline getirilmesinin en çok Özel'de öne çıktığını söyleyebiliriz.

Özel'in 1990'lı yılların ortalarından itibaren öne çıkardığı Türkçülük vurgusu da yine bu sistem karşıtlığı temelinde ortaya çıkmış görünmektedir. Özel, dünya sisteminin küreselleşme söylemiyle hem paranın akışkanlığının önündeki engelleri dünya genelinde kaldırmaya çalıştığını hem de sistemin bu söylem üzerinden paranın dışındaki bütün aidiyetleri önemsizleştirdiğini iddia eder. Bu nedenle sisteme karşıtlık üretmenin tam tersi bir yönelimle mümkün olabileceğini vurgular ve milli aidiyeti öne çıkarır. Millet hadisesi

olarak isimlendirdiği bu durum ayakları belli bir toprağa basan, o toprağın kendine özgü koşullarını önemseyen bir toplumun kendilik bilincine ulaşması yani millet olma çabasıdır.

Böylece Özel, Türkiye'ye özgü çıkış yolunu bulma çabasına girişmiş görünmektedir. Bu anlamda kimlik meselesinin ilk öncelikleri arasında olduğunu söyleyebiliriz. Yani Özel öncelikle “Türk milleti” olarak isimlendirilen toplumun ne olduğunu anlama çabasına girişmiş görünmektedir. Bunun için ilk başvurduğu yer tarihtir. Özel'in Türk tarihini veya daha genel olarak tarihin bizatihi kendisinin ne'liği hakkında serdettiği düşünceleri anlamaya çalışmak, onun milli bir söylem üzerine kurduğu İslamcılık düşüncesine ulaşmasında hangi düşünsel yollardan geçtiğini de açığa çıkaracak mahiyete sahip görünmektedir. Böylece Özel'in, “tarih bilinci” ve yeni bir “tarih yorumuyla”, her şeyden önce bizi biz yapanın ne olduğu hakkında bir açıklığa kavuşma çabasında olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıklık şüphesiz “biz kimliği”ni inşa etmenin de yollarını açmakta ve mümkün kılmaktadır.

Bu amaçla Özel'in Türkiye tarihini yorumlamaya ve bu tarih içinde Türk'ün tarihi rolünü ortaya çıkarma çabasına giriştiği söylenebilir. Özel'e göre Türkiye olarak isimlendirilen yer “gazayı” önceleyen insanların kafiri gerileterek ele geçirdikleri ve İslam temelli bir yaşam formunu inşa ettikleri toprak parçasıdır. İşte Türk'ün tarihi rolü de Türkiye topraklarının İslam yurdu olmasındaki bu çabada gizlidir. Böylece Özel, Türk'ü her şeyden önce kafiri karşısına alan onunla hiçbir şekilde uzlaşmayan, kısaca “kafirle çatışmayı göze alan Müslüman” olarak tanımlar.

Türk'e getirdiği bu tanım yoluyla hem Türkçülüğünü büsbütün İslamiyet'le temellendirir ve İslamiyet öncesi Türklüğü hiçbir şekilde gündemine almaz hem de Türkiye'de etnik kimlik üzerinden yürütülen tartışmalara bu Türk tanımı üzerinden kendince bir çözüm sunar. Söz konusu Türklük tanımının bu anlamıyla ne bir alt kimlik ne de üst kimlik olduğunu söyleyebiliriz. Bu tanım bizatihi kimliğin kendisidir. Böylece Özel, Türklük söylemiyle Türkiye'de yaşayan bütün Müslümanları bu tanımın içine almaya ve Türk topraklarında yaşayan Müslümanları çelişkilerinde arındırılmış, dayanışmacı bir millet haline getirmeye çabalar.

Özel'e göre Türklük tanımı dolayısıyla bir araya gelmiş ve kendine bir kimlik bulmuş olmak, aynı zamanda Türkiye'de yaşayan Müslümanların “millet olma” çabasının da

gerekliliğidir. Ona göre Türklük tanımı üzerinden ortaya çıkarılmış “biz kimliği” Türk milletinin modern dönemde dünya sistemi karşısına çelişkilerinden arındırılmış bir millet olarak çıkmasına sebep olabilecektir. Bu durum ise Türkiye üzerinde bütün insanlığa kapitalizmin dışında bir yaşam formunu inşa etmenin imkanlarını gösterebilecek bir şanstır.

Özel bu anlamda Türkiye’ye çok büyük bir önem yükler ve Türkiye’nin özgün yanlarını her fırsatta öne çıkarmaya çabalar. Ona göre Türkiye batılı kültür dairesi içinde olmakla birlikte uzun yıllar kapitalizmin dışında kalabilmeyi başarmış ve kapitalizme muarız bir yaşam formunu inşa edebilmiştir. Bundan başka yine Türkiye dünya üzerinde müstemleleştirilememiş tek İslam toprağıdır. Böylece Türkiye sahip olduğu bu özgünlükleri sebebiyle kazandığı kısmi de olsa bağımsızlığıyla dünya sistemi karşısında, ona muarız bir yaşam formunu tüm insanlığa teklif edebilecek yegane ülke olarak kabul edilir.

Özel’in Türkiye’ye ve dolayısıyla Türk’e yüklediği bu anlam, onun İslamcılık düşüncesini de beynelmilelci bir söylemden azade kılmış görünmektedir. Özel hiçbir şekilde ümmetçi bir söylemi öne çıkarmaz. Ona göre İslam birliği siyasi kombinezonlarda veya iktisadi tahlillerde aranmamalıdır. Bunun yerine bu birliğin mevcut olduğu itikat ve ibadet alanı öne çıkarılmalıdır. Yani İslam’ın inanç esasları itibariyle bütün Müslümanlarda var olan birlik, ümmet fikri için hali hazırda zaten yeterlidir. Özel’e göre yapılması gereken şey bütün bir İslam coğrafyasını siyasi veya iktisadi bir organizasyon altında toplamak yerine, İslam’ın her toplumun kendi bünyesinde birliği ve bütünlüğü sağlayacak bir önceliği kazanmasına çalışmak olmalıdır. Böylelikle Özel’in, her toplumun kendine özgü yolunun İslam itikadı temelinde, fakat o toplumun kendi gerçekliği, kendi sorunları yani kendine özgün koşulları çerçevesinde aranmasını önerdiğini söyleyebiliriz.

Özel’in bu bağlamda İslamcılık hareketindeki ümmetçi söylemin ütöpikliğinin eleştirisini yaparak ayakları yere basan, sosyolojik gerçekliği olan, krizleri Türkiye’nin krizleriyle bağlantılı ve dünya sisteminin manipüle edemeyeceği bir İslamcılık inşa etmeye veya savunma çabaladığını söyleyebiliriz. Bu çabayı Türkçülük/Türk milliyetçiliği söylemiyle dillendirmesi bu anlamda dikkatleri Türkiye’ye ve Türkiye’nin özgün koşullarına çekme çabası olarak okunabilir. Özel’in böyle bir çabayla hem Türkiye’de II. Meşrutiyetten beri

süregelen “millet kimliği” tartışmalarına bir çözüm bulmaya çalıştığını hem de bu çözüm yoluyla gerek milliyetçilik düşüncesini gerek İslamcılık düşüncesini yeni bir açılıma kavuşturduğunu söyleyebiliriz. Özel’in düşünsel anlamda getirdiği bu açılımın Türkiye’de henüz pratik bir gerçekliğe ulaştığını söylemek ise zordur.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ağaoğulları, M. A. (2006). *Ulus Devlet ya da Halkın Egemenliği*. Ankara: İmge Kitabevi.

Akçura, Y. (1978). *Türkçülük-Türkçülüğün Tarihi Gelişimi*. İstanbul: Türk Kültür yayınları.

- Akgün, B. ve Ş. Çalış (2002). “Türk Milliyetçiliğinin Terkibinde İslamcı Doz”, T. Bora (Ed.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Milliyetçilik* içinde C.4. İstanbul: İletişim Yayınları
- Belge, M. (1983). “Türkiye Cumhuriyeti’nde Sosyalizm (1960’dan sonra)”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. C.7. İstanbul: İletişim Yayınları
- Bora, T. (2012). *Türk Sağının Üç Hali; Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslamcılık*. İstanbul: Birikim Yayınları
- Bulaç, A. (1998). *Modern Ulus Devlet*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Calhaoun, C. (2009). *Milliyetçilik*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Carr, E. H. (2011). *Tarih nedir?*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çiğdem, A. (2012). *Taşra Epiği- Türk İdeolojileri ve İslamcılık*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Çutsay, O. (1997). *1960’larda Şairin Genç Bir Adam Olarak Portresi, İsmet Özel ve Atıf Behramoğlu*. İstanbul: YGS Yayınları
- Eryılmaz, B. (1992). *Osmanlı Devletinde Millet Sistemi*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık
- Gellner, E. (1998). *Milliyetçiliğe Bakmak*. S. Coşar, S. Öztürk ve N. Soyarak (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gencer, B. (2014). *İslam’da Modernleşme*. İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Ulus-Devlet ve Şiddet*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Gökalp, Z. (2014). *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gökalp, Z. (2014a). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (1986). *Dünden Bugünden Tarih, Kültür, Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (1997). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Gray, J. G. (2008). “Heidegger’in Yolu; İnsan Varoluşundan Doğaya”. *Heidegger*, A. Aydoğan (çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Haldun, İ. (2013). *Mukaddime*, S. Uludağ (çev.). C.1. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Heywood, A. (2009). *Siyasi İdeolojiler*, H. İnanc (çev.). İstanbul: Adres yayınları.
- Hobsbawm, E. (2010). *Milletler ve Milliyetçilik*, O. Akınhay (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Kafesoğlu, İ. (2013). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kalkan, R. G. (2010). *Ben İsmet Özel, Bir Portre Denemesi*. İstanbul:Okur Kitaplığı
- Kara, İ. (1987). *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi*, C.1. İstanbul: Risale Yayınları
- Kara, İ. (2004). “İslamcı Söylemin Kaynakları ve Geçerlilik Değeri”, Y. Aktay (Edt.). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce İslamcılık* içinde C.6. İstanbul: İletişim Yayınları
- Kara, İ. (2012). *Din ile Modernleşme Arasında Çağdaş Türk Düşüncesinin Meseleleri*. İstanbul: Dergah Yayınları
- Kara, İ. (2013). “Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi Üzerine Birkaç Not”, İ. Kara ve A. Öz. (Edt.). *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri* içinde. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları
- Karakoç, S. (1986). *Düşünceler I*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (1986a). *Günlük Yazılar III Sur*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karpat, K. (2013). *Osmanlı’dan Günümüze Ortadoğu’da Milletler ve Milliyetçilik*. İstanbul: Timaş Yayınları
- Kerestecioğlu, İ. Ö. (2010). “Milliyetçilik: Uyuyan Güzeli Uyandıran Prensten, Frankeyştayn Canavarına”, B. Örs (Edt.). *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasi İdeolojiler* içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Kojeve, A. (2015). *Hegel Felsefesine Giriş*, S. Hilav (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Kutluer, İ. (2013). “Medeniyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.28. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Lewis, B. (2011). *İslam'ın Siyasal Söylemi*, Ü. Oskay (çev.). İstanbul: Phoenix Yayınları
- Mardin, Ş. (1993). *Türkiye’de Din ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Öğün, S. S. (1992). *Türkiye’de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Özel, İ. (1991). *Cuma Mektupları II*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (1992). *Cuma Mektupları V*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (1998). *Cuma Mektupları I*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (1998a). *Üç Mesele*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (1998b). *Cuma Mektupları III*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (1998c). *Cuma Mektupları IV*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (1999). *Sorulunca Söylenen*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2002). *Cuma Mektupları VI*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2002a). *Cuma Mektupları VI*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2002b). *Cuma Mektupları VIII*. Şule Yayınları İstanbul
- Özel, İ. (2004). *Cuma Mektupları IX*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2004a). *Cuma Mektupları X*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2008). *Toparlanın Gitmiyoruz I*. İstanbul: Ebabil Yayınları
- Özel, İ. (2008a). *Toparlanın Gitmiyoruz II*. İstanbul: Ebabil Yayınları

- Özel, İ. (2008b). *Toparlanın Gitmiyoruz III*. İstanbul: Ebabil Yayınları
- Özel, İ. (2009). *Tok Kurda Puslu Hava*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2009a). *Bileşenleriyle Basit*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2009b). *Neredeyizim*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2009c). *Ebruli Külâh*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2009d). *Evet mi Hayır mı? Sınıf Savaşı Evet, Milli Mücadele Hayır*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2009e). *Tavşanın Randevusu*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2010). *Allah'ın Emri Zaid/Plus Peygamberin Kavli*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2010a). *Evlenseydik Boşanacaktık*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2010b). *Hayatın Manası Versus Manalı Bir Hayat*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2010c). *Faydasız Yazılar*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2010d). *Kırk Hadis*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2011). *Erbain Kırk Yılın Şiirleri*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2011a). *Henry Sen Neden Buradasın? 1*. İstanbul: TİYO Yayınları
- Özel, İ. (2011b). *Henry Sen Neden Buradasın? 2*. İstanbul: TİYO Yayınları
- Özel, İ. (2011c). *Karz-ı Hasen*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2011d). *Siper Beden*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2011e). *Muvazzaf*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2011f). *Başbaş Başbaşa Başabaş*. İstanbul: Şule Yayınları

- Özel, İ. (2011g). *Zor Zamanda Konuşmak*. İstanbul: Şule Yayınları
- Özel, İ. (2012). *Bir Akşam Gezintisi Değil Bir İstiklal Yürüyüşü I*. İstanbul: TİYO Yayınları
- Özel, İ. (2012a). *Tahrir Vazifeleri*. İstanbul: TİYO Yayınları
- Özel, İ. (2013). *Bir Akşam Gezintisi Değil Bir İstiklal Yürüyüşü II*. İstanbul: TİYO Yayınları
- Özel, İ. (2013a). *Desem Öldürürler Demesem Öldüm*. İstanbul: TİYO Yayınları
- Özel, İ. (2013b). *Kalın Türk*. İstanbul: TİYO Yayınları
- Özel, İ. (2013c). *Küfrün İhsanı Olmaz*. İstanbul: TİYO Yayınları
- Özel, İ. (2013d). *Waldo Sen Neden Burada Değilsin?*. İstanbul: TİYO Yayınları
- Özel, İ. (2014). *İrtica Elden Gidiyor*. TİYO Yayınları, İstanbul
- Özel, İ. (2014a). *Of Not Being A Jew*. İstanbul: TİYO Yayınları
- Özel, İ. (2014b). *Şiir Okuma Kılavuzu*. İstanbul: TİYO Yayınları
- Özel, İ. (2014c). *Taşları Yemek Yasak*. İstanbul: TİYO Yayınları
- Özel, İ. (2014d). *Ve'l-Asr*. İstanbul: TİYO Yayınları
- Özel, İ. (2015). *Türk Olmadıysan Oldun Amerikalı*. İstanbul: TİYO Yayınları
- Özman, A. (2007). “Mehmet Ali Aybar” ,M. Gültekingil (Edt.) *Modern Türkiye 'de Siyasi Düşünce, Sol*. içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- Poggi, G. (2008). *Devlet; Doğası, Gelişimi ve Geleceği*. A. Babaca (çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Sevil, M. (2006). *Türk Düşünce Hayatı*. İstanbul: Hece Yayınları.
- Spengler, O. (1997). *Batının Çöküşü*, G. Scognamillo ve N.Sengelli (çev.). İstanbul:

Dergah Yayınları.

Steiner, G. (2003). *Heidegger*, S. Sahra (çev.). İstanbul: Hece Yayınları.

Şener, M. (2007). “Türkiye İşçi Partisi”, M.Gültekinil (Edt.) *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Sol*. içinde İstanbul: İletişim Yayınları.

Topçu, N. (1997). *Ahlak Nizamı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tunaya, T. Z. (2007) *İslamcılık Akımı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Türköne, M. (2014). *İslamcılığın Doğuşu*, İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Tüzer, İ. (2012). *İsmet Özel, Şiire Damıtılmış Hayat*, İstanbul: Dergah Yayınları

Wallerstein, I. (1992). *Tarihsel Kapitalizm*, N. Alpay (çev.). İstanbul: Metis Yayınları

Wallerstein, I. (2001). *Dünya Sistemleri Analizi*, E. Abadoğlu ve N. Ersoy (çev.). İstanbul: BGST Yayınları.

Wallerstein, I. (2003). “Dünya-Sistemleri Kavramına Karşı Dünya-Sistemi Kavramı: Bir Eleştiri”, *Dünya Sistemi*, A. G. Frank ve B. K. Gills (drl.). E. Soğancılar (çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Witteck, P. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğuşu*, İstanbul : Pencere yayınları

Yıldırım, E. (2013). “İslamcılığa Muhalif Bir İslamcı: İsmet Özel”. İ. Kara ve A. Öz (Ed.). *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri* içinde. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları

Yusuf, S. (2014). *Bir Masal İsmet Özel’i*, İstanbul: Profil Yayınları.

Zimmerman, M. (2011). *Heidegger, Moderniteyle Hesaplaşma*, H. Arslan (çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Sürelî Yayınlar

Direk, Z. (2010). “Heidegger’in Sanat Anlayışı”, *Cogito Dergisi*, s.64, ss.106-123. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Doğan, E. (2011). “Türk Sosyalizminin Eleştirisi”, *Doğu-Batı*, s.59. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.

Özbahçe, O. (2006). İsmet Özel Biyografisi, *Memleket Dergisi*, s.1, ss. 1-7.

Rozari, M. A. (1992). “Modern Dünyanın Meydan Okumaları ve Geleneksel İslam: Ontolojik Bir Analiz”. M. Uyanık (çev.). *Tezkire Dergisi*, s.2, ss. 37-48.

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında Ardahan’da doğan Cem KOTAN, ilk ve orta öğrenimini İstanbul’da tamamlamıştır. 2009 yılında İstanbul Ümraniye Lisesi’nden mezuniyetinin ardından aynı yıl Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü’nde lisans öğrenimine hak kazanmıştır. 2013 yılında Sakarya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden mezun olan Kotan, aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda yüksek lisans öğrenimine başlamıştır. Halen Sakarya Üniversitesi’nde öğrenci olan Kotan, yabancı dil olarak İngilizce bilmektedir.

